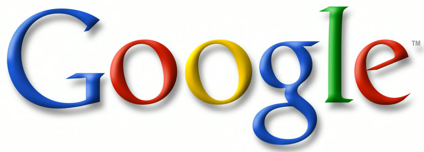
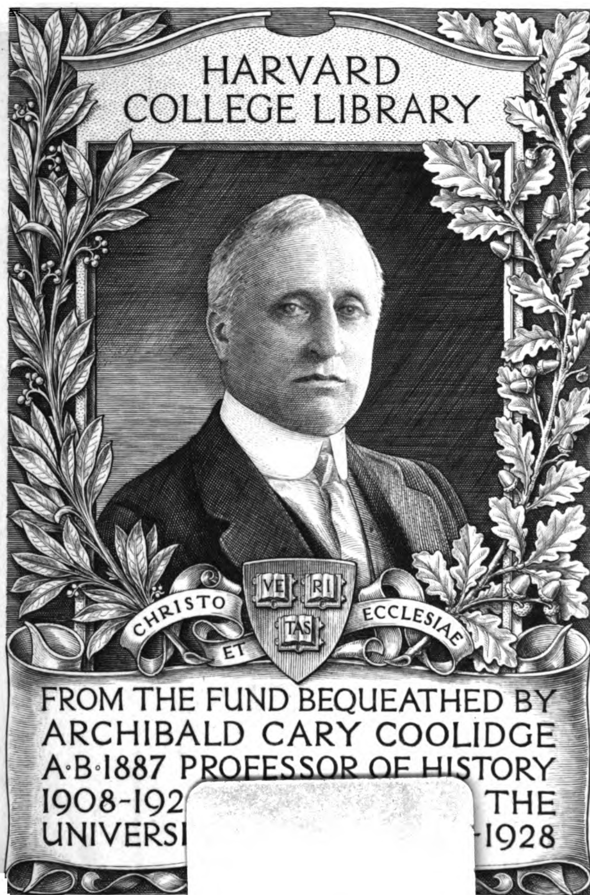

WIDENER
HN R3LF K

HARVARD
COLLEGE LIBRARY
VE RI TAS
CHRISTO ET ECCLESIAE
FROM THE FUND BEQUEATHED BY
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
A·B·1887 PROFESSOR OF HISTORY
1908-192 THE
UNIVERSI -1928

OBRES COMPLETES

DE

EMILI VILANOVA

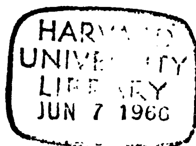
VOLUM IX

EMILI VILANOVA

NOVELES

TRISTETA
CARICATURA

BARCELONA
ILUSTRACIÓ CATALANA
1906

Barcelona — Estampa de J. Thomàs

TRISTETA

I

Lo carrer d'en Malla ve a ser una androna llargaruda que separa dues rengleres de cases, quals obertures, encarantse mica ensà mica enllà, sembla que's mirin fit a fit, com si'ls edificis se volguessin abrahonar.

Pel costat de l'Argentería s'hi entra per una volta, y altra volta rònega, de passadís estret, li dona exida al carrer d'en Burgués. Poch coneguts son aquests carrerons, y menos freqüentats encara; per lo que's refereix al d'en Malla, pot dirse sens exageració que sols hi entran, llevat dels vehins, los amos de les finques pera arreplegar lo recapte dels lloguers; los argenters que, a estil d'es-

tar per casa, ab sabates de simolsa y casquet de seda, se'n pujan a portar feyna als *finistes* y obrers de plata, que desde'ls terrats en avall son les industries a que's dedican tots los estadants; lo sereno que hi dona una passada cada dilluns pera recullir la colecta setmanal y, de cent en quaranta, a les nits en que dèu estar de broma, s'hi arriba per cantar l'hora y la serenitat del cel.

No's distingeix lo tal carrer per sa claror ni per sa netedat, ni convida a passarhi per fer dressera, per que, ademés dels repichs dels martells que no sossegan en tot lo día, l'emboyran sovint unes fumeres espesses, de sentida ingrata del vidriol ab les sals per fondre l'or y acolorirlo, y'ls socarrims de la mixtura de manegar ganivets, que sembla com si una bruxa fes bullir en lo calderó les herbes de malastrugansa que donan encisos pera fer patir.

De manera que l'escatimada llenca de cel que'ls vehins veuen per la esquerda de l'androna, y tan apartada com si la guaytessin ab uns *gemelos* de teatre posats als revés, encara l'entelan, per necessitats de la

seva industria, ab aquells vapors espessos y mal sans. Y'ls joyells de pedrería fabricats en sos obradors, que lluexen com estrelles captives en lo front y en lo coll de les senyores, ja han passat lo pelegrí abans no han sigut lliurats del carrer d'en Malla, ahont, ab farums dolentes y aspres burgits, torments de la pulidora, martiris del clavador y fibladures del buril, logran tants primors de matisos per esser després gala y afinament de la bellesa en los estrados dels palaus, en los palcos del teatre y en les festes de ca'l Arnús.

* * *

No té més esperit ni l'aventatja de gayre per netedat lo carrer d'en Burgués. Encara qu'allí les industries siguin més variades y l'aspecte igualment misteriós, ab ses botigues closes per alts taulells qu'avansan fòra la porta, menjantse l'estretor del barri ab ses vidrieres posades en àngul a mitx ayre per arreplegar claror ò per amagarse dels curiosos, de soroll no n'hi manca gens, per que

entre'l manyà y'ls que fan coberts de plata, s'ho tenen compost tan just, que quan un bat lo ferro a l'enclusa,'ls altres repican riells al tast, y sense confrontarsho ab cap contrassenya, axís que sembla que vulguin reposar, resulta una avinensa que, al acte que para'l de la fornal, tornan a engegar lo mall los cullerayres, y per aquesta combinació tan senzilla'l soroll queda assegurat y'ls vehins assortits d'amohino per tot lo día.

A l'hora baxa, quan los treballadors plegan y les eynes estan quietes, llavors la quitxalla del barri, que torna d'estudi, s'encarrega de la quietut y n'heu l'entrega, comensant un altre estil de gatzara, ab crits de *fet*, de *romamí-romamà*, corredisses ab tal ò qual fuetada ò cop de pilota a l'esquena, que'ls esvivella ab uns axeriviments baladrers y un'alegría que com a compensació dels estrèpits dels obradors s'hi avé molt y serveix de trànzit per disposar lo vehinat al descans y quietut de la nit.

* * *

Sota la volta qu'uneix los dos carrerons, en lo reclau format per la diferencia d'alineació del passadís de la casa que tanca aparentment lo carrer d'en Burgués, hi hà un taulell de mahons y montants corcats, ahont, avuy al día,'ls aprenents del manyà, axís que tocan les vuyt, corren a seurhi, atropellantse pera conseguir lo millor lloch, provehits cadascú del seu crostó de pà, que sembla una barca de suro, en la qu'hi solen enquibir algun bunyol ò cúa de bacallà, com un vano mitx obert, y allí asseguts sens que'ls peus los hi toquin a terra, bellugant les cames avant y enrera, fan uns esmorzars sabrosos, com si's regalessin ab carn de ploma ò requisits primerenchs de ca'l Beco, qu'es delicia vèurels menjar y remey segur per fer venir l'apetit a qualsevol llemench ò malaltís, millor y més actiu que tots los amargants del apotecari, aprobat y segur com l'ensiam de ruques y espinachs ò llacsons y cosconilles.

Lo tender, qu'es un home que quan troba un ditxo's fa compte que es ben seu y l'aprofita y'l gasta a venal, tant si ve a tom com capgirat, axís que'ls aprenents s'enfilan al taulellet ho fa reparar a les minyones que despatxa, dientho sempre del mateix modo: «Vuyt hores, pubilles; lo banch de l'obra ja està ocupat.» Y com la primera vegada que ho va dir, agradà l'acudit, ho repeteix cada día, avansant la rialla ell mateix per si les minyones se'n descuydessen, y'l seu bon humor no'n val de menos fent diariament la matexa broma de gasto.

* * *

Fa anys, més de quaranta, aqueix taulellet qu'ara queda bo y solitari tot lo día, sense que servèxi pera cap obgecte, en aquella època sempre estava concorregut y era'l millor ornament y cop de vista que tenía'l carrer, tant si se'l miravan venint del de la Fenosa com entranthi pel d'en Malla ò guaytantlo desde l'Argentería.

En cada extrem hi havía dos caps de nina ò figurins de cartró, ab los ulls fixos al mateix indret, la rialleta sobrexint d'una boca carminosa, lo nas tan menut que no pujava més que'l cocoll d'una baldufa, y una roseta a cada galta. Portava l'una safarina d'estamps virolats, y l'altra, més a la fresca, gorreta blanca plena de flochs y voltada de puntes acanalades. A la paret, sobre fondo de roba, s'hi veyan vestidets de criatura, ab les mànegues esteses, y al cap de vall dues gorretes com si les tinguessin en les mans que no se'ls hi reparavan.

Derrera aquest taulell, desde les sis del matí pel bon temps y axís que clarejava al hivern, a tota hora s'hi trobava a la Tristeta,'ls ulls sobre la tasca, cusint y cantant sense distreures pera badoquejar. Sempre cantava; contan que'l seu nom va ser ditxo d'una vehina llensat de pura pensa, y li quedà. La seva procedencia va ser molt temps desconeguda; mes les comares, que tot ho indagan, deyan qu'havía exit de la Misericordia. No se sabía rès més del seu origen; ben segur que la se-

va historia era una de tantes, amagada y trista, que per lo comunes ningú'n fa cabal.

Era bordeta, qu'es dir casibé que no havía tingut infancia; la desditxada vingué al món entranthi pel carrer. La caritat li obrí les portes d'una casa santa qu'es de tothom; de tothom que naix tan desvalgut que tot seguit ha de captarse ab plors lo bressol.

II

Allà va establirse, en aquell taulellet, y ja se la sentí cantar: axís un aucell cego canta en qualsevol recó ahont li pengin la gavia. Los vehins la varen estimar ben prompte; era tan agradosa, que's feya volguer, y tan treballadora y desexida, que la feyna saltava entre'ls seus dits com si hi jugués, y'n sortía polida que ni semblava que s'hagués tocat.

Tenía la figura petita y posats graciosos, morena, bufona en lo vestir, escayenta en lo parlar, y tan desperta y axerida per sos ditxos y acudits, qu'encantava a tothom ab sos donosos moviments y ab l'altra explicació qu'afegía a sa conversa ab la

vivor dels ulls y'l mitx-riure que sempre tenía a la boca.

Desseguida va ser la modista de les criatures del barri, no per avinensa pactada, sinó per conformitat voluntaria de les vehines, qu'hi anavan a professó feta a encarregar vestits pera la quitxalla: pera'ls Baldomeros, qu'allavors era'l nom que l'entusiasme polítich havía posat en ús y qu'avuy ja ha caducat. Ara regexen altres patrons: qualsevol xicarró que si convé porta les calses ab *acuchillados de pura nalga* se diu *Milio*, com l'orador insigne, que pareix qu'haja apadrinat a tota la bordegassada dels barris populosos... Gran mal se n'ha fet lo rendit galantejador de la Verge Democracia de convertir en bast y corrent lo seu nom de fonts! Tíra! ab lo seu saber, la seva llàvia, ab son cantar d'àngels, està clar que'ls pares s'hi encisan y pensant de lluny, per lo que pugui exir, ja tenen l'infant a mitx camí de la celebritat.

Si ho vegés que desde'l carrer d'en Malla al de la Cendra, per portals y escaletes, entre gent de tota brossa surten *Emilios* ab unes cares que la

opinió comuna diu que les renta'l porch y que no prometen esser sabis, ni oradors, ni republicans, ni tan sols curiosos, y sentís com ses mares los cridan ab contraccions y cambis de lletres per fer son nom vulgar y ordinari, prou se'n picaría'l cap més de quatre vegades considerant si fora trist son pas per la historia si no dexés altre rastre que aquexa bordegassalla de *Miliots*. Ell pot pensar com vulgui en política, pot anar dret ò errat, però hi hà qui'l té de cap d'esquila no més que per haver fet malbé un nom senyor, — com escullit per tan gran artista, — armoniós y eufònich, que cada síllaba pareix una nota musical y que fòra d'ell no hi hà ningú que'l pugui portar ab garbo; que'ls altres seus *tocayos* lo duyan modestament, ni envejosos ni envejats, però may confonentse ab la caterva baladrera, per que no'l debían a exaltaments passadissos de la política, sinó al bon gust dels seus padrins.

* * *

Los barris pobres solen ser més vividors y sortosos pera certes industries — sia dit sense malicia ni propòsit d'engrunyir les classes riques contra les desvalgudes — qu'altres de gran trànzit y senyoriu ab ses cases extremades de bonichs, sos balcons ab guarniments de persianes, molta escala y de boato pera anar als pisos, esquifidets y aprofitats, que per tot se topa y tot se'n va en portetes y vidrieres; plens de lluhents y daurats, coberts ab papers hermosos ab estampacions envellutades en que les fulles y les flors, los medallons ò altra mena de dibuxos, tot es una trassa pera plaure la vista y dissimular la mesquinesa de les habitacions.

En aquestos carrers tan ensenyorits no hi poden arrelar les industries petites, per que en ses cases la cambrera planxa, la cusidora compon los vestits, a la tenda no s'hi baxa y com que hi hà gas fins a la cuyna, al carboner no'l cansan ni s'hi tractan, ni'l conexen més que

per aquella cara d'Otelo particular.

En los barris modestos ja cambía d'aspecte; allí tothom prospera; lo que no's paga's queda a deure. Sembla qu'hi haja més moneda per que se'n veu distribuhir més sovint! (Ja a saber que'l senyoriu gasta paper!) Allí'ls quartos qu'hi entran el dissabte no's quedan encauats, tornan a exir tots, més n'hi hagués! Nó, no hi floriràn gayre'ls consells de vigilancia de cap caxa protectora, ni hi podràn enquibir accions aquexes famoses companyíes que s'establexen pera treure l'humitat de mar, suposèm, ò pera conduhir lo sol ab canonades. Allí no hi creuen ab dividendos ni gerencies; tant guanyat tant gastat, y creu. Lo diner de la setmanada desseguida queda esmersat: al tender pel consum enderrerit n'hi han de donar bona cosa; a la taberneta, per sifons y altres mixtures, un galan pessich; al forner, aqueix delegat de la Providencia, pels dos pans de cada día, que son catorze a l'hora del pago, ja poden escoltar lo cant. Prou qu'ho diuen les dònes: «¡Si'n mengem de pà! sembla mentida!»

La planxadora, per la camisa d'*ell*, també cobra; a casa la pentinadora, per anarhi tres vegades a la setmana pels pentinats senzills y un de *capritxo* als díes de festa en que *hi jugan* los ferros calents, no se li negarà pas la paga, quedant a deure aqueix adorno curiós y de necessitat per que'l marit trobi millores a la fesomía de la mestressa!

Y com tenen l'aygua viva en cantis de terra, pàgui tres rals al ayguader per que la pugi y estalvíesels de salut.

En tot lo demés, los gastos son com en los barris de luxo. Lo sereno cobra y'l vigilant; però nó a mesades: cada diumenge; ¡los rebaxan al mateix punt que al amo de la casa! Lo ral del vigilant, que podría semblar disbauxa fastuosa, no ho es, per que, en lloch de vigilar interessos, te compte que'ls vehins no se li adormin abans de les sis del matí quan toca diana ab lo picaporta per que no perdin quarts de jornal.

* * *

Marsot, aquell del sol traycioner que torra la cara de les donzelles, anava a les acaballes ab ses rauxes y copsde geni, ab sos desordres de vent que no dexan sossegar les finestres esbadellades y esmicola a gratcient les vidrieres que troba ab les lleves fluxes; ab sos frets sobtats ò ses bonanses que trastornan lo mercuri del termòmetro, tan aviat fentli avansar la crexensa ò ensopintlo sense solta cap avall com per humiliarlo.

La Quaresma ab ses tristeses, sos dejunis, ses racanses y penediments y'ls exàmens de conciencia per divulgarlos contrit als peus del confés, també s'acabava. De bon matí se ohían piulejar los pardals qu'arribavan ab la primavera; los díes eran llarchs y hermosos, l'ayre suau y benigne, ab certa flayre qu'entressentía regalada y gustosa arreplegada en los farigolarsde les montanyes vehines per escamparse, abundanta com be de Deu, per la ciutat. Per l'espay hi havía més aucells que vo-

lavan adalerats, y entre la blavor del cel y les magnificencies del sol, s'axeribían y al bò de ses alegríes rompían quatre refilets,— que deuen ser ses rialles, — y fugían a cercar hostatge sota les teules de les cases ò entre la verdor dels jardins.

Revenía la salut, recompartintse entre'ls que n'estavan menesterosos; sossegavan les campanes, entristides d'anunciar lo Viàtich y de tocar a morts. No's moría tanta gent; los malalts se refeyan ab ditxosa convalescencia d'amorositats del sol y blana temperatura; los qu'estavan sans no temían perdre aquexa riquesa derrera les etzagallades del mes de Mars, a qui despedían tots ab igual satisfacció: los vells per lo que'ls havía concedit, y'ls joves per lo que'ls hi haguera pogut llevar.

Lo taulell de la Tristeta, plè de vestidets nous, ab la guardia d'honor dels dos figurins, donava goig de veure; més qu'una parada d'industria per guanyarshi la vida, semblava l'entreteniment d'una criatura ditxosa que jugués fent de mare de per riure, entremitx de les seves nines.

III

La quitxalla del carrer d'en Burgués celebrava primeres vespres del Diumenge de Rams ab l'animació y cridadissa propia de les grans festes en que hi té part assenyalada. La penetrant olor del llorer perfumava aquells barris tan poch donats als gustos del olfat ni a aquestes sentides delicades. Los xiquets passejavan los rams florits y'ls palmons, embestintse y fent batusses molt fermes, que ja les comensavan a tremolar los serenos que l'endemà tindrían de bregarhi a les escales de Santa María ò a la Plasseta de Sant Just.

Lo mosso del carboner, en Teu, diminutiu de Miquel que les dònes

li havian tret per afavorirlo ab alguna cosa bufona per que'l pobre havía ensopegat ab una cara lletja per naturalesa y un ofici tan poch ajudat per dissimularla, que quan més emmascarada la duya més lletja li ressortía, s'estava en lo pedrís de la botiga fent creus en la soca dels llorers, y no podía enllestir la munió de rams qu'esperavan tanda per que'ls hi gravés aqueix signe del Cristià, que segons la dita de les criatures, era de lley per poguerlos entrar a la iglesia. Al seu voltant s'estavan assentats alguns noys trenant grills baix la seva guía y'ls preparavan per ferne creus de Malta, sols, bacallans, cuchs y calvaris y altres ornaments que's posan en los llorers. Y era de veure'ls gestos que feyan ab los llavis aquelles criatures axís que les estisores esmossades no volían tallar, com les acompanyavan seguint ab la boca'ls matexos moviments d'obrir y tancar, mastegant alhora ab l'eyna y ab les barres, ò trayent la llengua, satisfets de la seva mestría, y movent lo cap a un costat y altre seguint les ondulacions y passades dels grills ab una afició y

un dalit que tot lo seu sér hi prenía part.

* * *

La Tristeta també tenía molta requesta de feyna y gran concurs de dònes vora de la parada, que totes volían los vestits pera la matexa hora.

— No'm destorbin, tot s'arreglarà; — els hi deya enllestint feyna y dexant garlar a les parroquianes.

— Míra, noya, — li deya una tota frissosa,—no'm comprometis, que si no tinch lo vestit aqueix vespre, lo de dalt anirà abaix y l'home'm treurà de casa.

— No s'espanti, alguna cosa s'hi acomodarà; ¡quín home més rigurós! Díguili que jo me'n cuydo de les criatures; sí qu'estaríam frescos! vàgi, que jo no entrego la feyna que no estiga conforme. No n'engipono de malandandos; ¡pobrets! Semblarà un serafí'l seu galindó. Vàgi, entretínguil ab aquesta bona nova al seu marit. Quín senyor més serio que té!

— Tristeta, filla, trèume d'un compromís, — salta un'altra, arri-

bant, ficantse al rotllo y trencant la conversa.—Deu vos guart, qu'encara no ho havía dit, — afegeix, dirigintse a les demés. — Lo noy té d'anar a benehir la palma...

— ¡Aquell xicot!—la interromp la del marit que fa tanta por; — que va de debò? tan gran...

— ¡Té sis anys, però es molt aturat y tan senyoret!

— No me'n parlis; y una mà ben llesta per fer trenchs. Oy, qu'es un fet. La Bel te'n donarà informes; vès que tal, que l'altre día li va fer un xiribech al seu noy, que si'l toca dos travessos de dit més avall, li arreplega'l pols que'l dexa al siti. Vésli dient aturat. Ja fas be de comprarli palma, que s'espantaría, el meu fill, si's veya ab un ram a sobre.

—No li compro jo, es cosa de son padrí. ¿M'has entès ara? Y si'l meu noy li va fer un trench, ara estan en paus, que díes enrera'l va adobar de valent, que jo ho hagués vist...

—Perxò dich jo qu'es molt quietet.

— Ba, ba, vens molt esmolada.

— Tu ets la que hi vens, que jo ja hi era. Y com m'has fet a saber que lo teu fill portarà palma per qu'es

tan minso y... ¿còm has dit? Ah, sí, tan senyoret... un hom no'n fa pagar rès de dir lo seu parer.

—Donchs, li vol comprar un vestit, — digué la Tristeta intervenint oportunament.

— Veyàm, què m'hi dius tu; ab lo gech de cassimir blau que li vas fer y les calses d'un color glassadet... tu matexa.

—Déxim fer; ja'l compondré'l seu noy; ab un cinturón de xarol que semblarà un cadet, ja anirà bufó.

— Míra, vull que vaja serio; que no fassi riure a la gent, que sembli un home.

—¿A n'aquell xangarró vols vestir d'home?—tornà a rependre la matexa vehina que ja feya massa estona que callava; — semblarà un macaco.

— Ja veuràs, noya, son pare ho mana; y desprès ¿que té alguna tara lo meu fill, per no poguer anarhi?

—Tu diràs; però semblarà aquella figureta del carrer de Baix.

— Déxinho córrer,—deya la Tristeta, despacientada per que no hi hagués rahons. — Lo compondrèm que semblarà una miniatura.

—Li tindràs de fer les calses obertes, per que com diu sa mare qu'es tan aturadet...

— No te l'escoltis, noya; closes, a tot rigor, com una persona gran.

— Quínes ganes de fer anar les criatures encongides. Míra,'l meu no vull que vaja esquifit d'enlloch; vull que respiri.

— Axò va a gustos; hi hà persones que'ls hi agradan los farsellets.

— Y n'hi hà que sembla que vulguin presentar setmesons. Però'l meu va ab ram, com li pertoca.

— Donchs, lo meu ab palma, per que jo mano.

— ¡Tonta! Si perdràs la salut vigilantlo. No'n farà poca de feyna lleminejant aquell be de Deu de poncems y peres ensucrades! Prou a cops de llengua n'abolirà alguns penjoys de confitures.

— No s'amohinin,—tornava a dir la Tristeta. — Tots dos son macos, que no's pot negar. S'assemblan a les seves mares.

— Nó, per lo qu'aquesta deya; — exclamà l'una, més sossegada ab l'elogi de la Tristeta.

—Es un dir;—afegí l'altra, satisfeta igualment de l'alabansa.

— Me pensava qu'us picaríau les crestes, —digué'l manyà sortint a la porta fent un cigarro.

— Vès, dígali de ¿què les vol aquest home; potser no té feyna a dins y volía passar l'estona. No donem greix al vehinat nosaltres.

— No t'enfadis, filla: però sortía per donarvos la rahó; vès si'n vas d'errada!

— Ja sab a qui la donan la rahó: no la necessitem; y si percàs no hi troba altre acomodo, se la pot quedar per vostè. ¿Que vens, Marieta?

— Axís jo so'l qui perdo,—replicà lo manyà;—per que, acabantse la comedia, no sé si sou vosaltres les que me quedeu a deure'l ral.

— Sí, sí, anèm *Ció;*'l senyor Jaume ara haguera volgut riure una estona. Serà un altre día.

— Alante, pubilles; d'aquí qu'hi tornem: ab aquesta alegría. Ja veuràs, Tristeta, jo no so cedasser, però aqueix donàm no més fa que destorbarte; per axò he sortit. ¡Alsa, per munt, desfeynades, xarradores!... Com que tot lo día'l passan cinch

amunt y cinch avall, fins los hi sab greu qu'hi haja persones treballadores. Les hi sembla que les desacreditan; voldrían que totes fossin gandules com elles. Son de les que sempre van a mitges hores per no fer rès. Al dematí esperan les vuyt per tenir l'esmorzar a punt; fins a dos quarts de dèu no saben què fer, esperant los altres dos quarts per anar al Born. A les onze també esperan la mitja hora per tirar la col a l'olla, y tot se'n va en volguer sapiguer si son les dotze ò si n'hi mancan, que se'ls hi presenta l'home en aquestes preguntes y'l dinar no està a punt y tot son dubtes y disputes y el pobre pacient ò s'escalda'ls llavis, per que li treuen tot bullint y sobtat per taparli la boca, ò's té de passejar de la cuyna al corredor, esperant la vianda y dient los psalms al inrevès. Per axò te les he tretes; ¿vols jugar qu'encara no seràn al pis ja's tornaràn a barallar? Com que tenen qui les manté, no s'hi enfondan ab les qu'aneu escarrassades. ¿Fins a quína hora vetllaràs, Tristeta?

—No'm ficaré al llit. Si tinch tanta feyna!

— Ja'm sab greu que vetllis; te faràs malbé la salut; ja ho diu la Caterina: s'espatlla la naturalesa, aquesta noya.

— ¿Còm ho vol fer?

— ¿Còm?... ¡Ah, si jo tingués un fill! axò'm pesa, que poch te rondarían en *Llansa* y'l *Regalat:* poch per ells; que foras la jove de ca'l manyà. —

La Tristeta's tornà tota roja, y quan axecà'ls ulls per donar les gracies ab una mirada al senyor Jaume, los tenía anegats de llàgrimes.

IV

No succehía rès de nou en aquexos barris, ò per lo menys no aparentava succehirhi rès.

Ja havía passat lo diumenge de Rams ab trontoll de feyna per la Tristeta, y tot retornava a son curs ordinari. Al rompre l'alba tothom acudía a sos quefers, poch a poch comensava'l concert del treball y qui més matiner, qui més peresós, los que viuen del jornal, compareixían al seu lloch y a mesura que's feya gran día aumentava l'orquesta ab nous sorolls.

Les dònes a mitja *negligé* anavan y venían a cercar aygua, ò ab lo gerro per la llet; alguna, ab un munt

de pans sota'l bras y apoyats al costat, menjant torna,'s feya trobadissa ab les demés, se tornavan lo bon día, y desseguit quedavan entaulades aquexes converses sense such ni bruch que solen tenir per passatemps, quan no les ocupan tafaneríes y murmuracions ó no poden bescantar a algú.

* * *

Una historia vella y de carrer, ja presenta'ls seus encontres y'ls seus costats dificultosos per que, desprès d'haver relatat tot allò que's manifesta a la vista y lo que s'ha sentit en converses, discordies y articulates de vehins ab los ditxos y llatinades ab que'ls anima la vivesa popular, sembla que'l relator queda desvagat, y enfonzant la ploma al buch dels perdigons, agafant la capa del penja-robes y dirigintse al Plà de Palacio a pendre cafè, sembla axís mateix que no hi hà rès que criticarli, que ja ha complert ab los lectors y ab ell mateix donantse aquexa bona estona sense perjudicar a ningú. Com lo que succeheix en lo

carrer es tan a la descoberta, desseguida n'es sabedor tothom y sinó *un* ja ho fa avinent al curiós lector, que per axò's cuyda d'escriure histories; però lo que passa al ànim de cadascú, en lo seu interior, les penes qu'atormentan, los temors y'ls desassossegos ò les ilusions consoladores y les alegríes qu'asserenan, axò no arriba tan aviat a oidos del novatxer, y si hi arriba, ja'l fet pot ser comú y desfigurat ademés, que les veus vagues al passar de boca en boca s'empeltan de mentida.

Per aquexa rahó no pot dexar la historia al ayre, sinó indagar lo que succehí en los temps passats, en lloch d'anarsen als seus recreos, fer preguntes als vehins memoriosos per que, si hi hà may siga sinó un lector puntual, no pugue dir que'l fican en qüentos y'l dexan sense datos quan més curiós quedava.

* * *

Feya díes qu'entre'l vehinat corría ab cert misteri la nova del festeig d'en Regalat ab la Tristeta.

Aquell boca-moll d'en Llansa ho esplicava a tothom ab cert despit y desapego, per qu'ell també pretenía a la Tristeta y'l senyor Jaume'l va desenganyar de cop y volta abans que la minyona s'adonés de qu'era requerida per aquell bon mosso.

— Es la primera que'm falla, — deya posantse la mà al costat y'ls peus en escayre per pendre una posició fatxendera. — Jo no n'he estimat gayres de minyones; alguna qu'altra, molt poques; però la que he senyalat ab l'entreguart volent dir «aquí'm decanto», aquella no hi hà ningú que me la sustregui ni en mar ni en terra, ni paysans, ni de tropa, ningú, com se diu... fòra aqueix pinturero del Regalat que no s'adorm y qu'a la qüenta ha tingut més diligencia y no ha anat de refiat com jo hi anava. Per que jo a les minyones les entristexo de cert terme y m'estiman al últim; tinch lo meu sistema: me'n vaig directament als ulls qu'es la part que s'agravía més aviat, y ferexo de plè a plè; tot lo seguit de la conversa, les amoretes, les paraules dolses qu'un hom té avinentes, allí les endresso ab pun-

tería, de fit a fit, sense misericordia, com si m'haguessen d'escoltar ab los ulls y com si jo també hi parlés; apa, allí dins, foch y fòra; que penetri la ardencia; cada mirada com una sageta verinosa, y no dexarlessossegar ni distreure ni en sol ni en ombra; hala, la vista allí, sobre dels seus ulls, amatenta, perseguidora, fins que te els inclinan enternits al rostre, demanant pietat, decantant lo coll, y després los clouen vensudes, encisades, conformantse ab la seva planeta; y en Llansa queda soberano d'aquella voluntat y del seu decoro y no s'estima a ningú més qu'en Llansa no hi vingue be, fins y a tant que la portarà al peu del *Sant Cristo,* ò que es renyeix de *común acuerdo.*

Aqueix es lo fet de la veritat, y la Tristeta no's casa ab mi per que a ella no li ve be y per mor d'aqueix fantàstich del Regalat. Ja ho podeu fer córrer per tot lo daltabaix del barri, qu'aquí no hi manca ni hi sobra una coma que no sigui verdadera. Ja me'n he rentat les mans jo. —

Y dit axò, qu'ho repetía cada vegada que trobava curioses, brandant lo còs ab garbo, fent soroll ab los lla-

vis com si tirés escupinadetes, mirantse ab afectació en les poques vidrieres del carrer, se'n anava satisfet, descarregat de conciencia, ja que havía fet tot lo qu'estava a la seva mà per conseguir l'amor de la Tristeta, encara qu'ella no n'hagués hagut esment.

* * *

Lo Regalat, era un bon minyó també; més fantasiós qu'en Llansa y ab menos ditxos, però'l guanyava en vanitat. Era bon mosso y massa guapo per ell tot sol; axís escampava hermosura de la que li sobrava y n'ofería casi be, ab la gorreta de vellut damunt dels ulls (que li amagava la desproporció del nas) y per guaytar ab més traydoría, no perdonant ab la vista a cap minyona que li passés per la vora, mirantles ab orgull com si'ls hi digués: «¿que no ho reparan que soch bon mosso? que n'han vist gayres de la meva estampació?» Portava tots los adornos que caben a la cara; es dir, la barba repartida en patilles, bigoti y un masclet sota del llavi, ros com una

papallona estesa, y, està clar qu'ab tants dibuxos y caragolillos se li veya vessar la guapesa que no podía resistirla tot sol.

Fill, com en Llansa, de les alegres voreres de la Mar Vella, nascút en lo carrer de Santelm, tenía l'ayre y'l dir y'ls dexos rumbosos ab la salabror arreplegada en aquelles festoses platges.

Tota la seva fantasía, després de la devoció que guardava per sa boniquesa, se n'anava en presumir de valent y forsut. Sempre parlava d'axecar més quintars que qualsevol altre, y'n feya juguesques y les guanyava. Ficat entre valents, també ressortía més animós que'ls seus companys, los carregadors del *Tharsis* y altres vapors de la *Companyía*, aquells que, ab certificats de tremendos, corría la seva fama anant y venint desde'l moll del carbó fins a la Llanterna vella y més enllà, quan los capitans extrangers arribavan a port y propalavan per les seves nacions les valentíes dels descarregadors de la *Riba* de Barcelona y la del segon cap de colla, lo Regalat.

Guanyava galans jornals de dotze

y vint pessetes cada día, afanyats com a negres de Guinea, però refentse del malgasto de forses ab molt bona taula, moltes copetes, y compensant l'estragador treball ab fondes y convits en que hi corría la plata y no's quexava ningú de la generositat ni del seu paladar, ni del garbo ab que sabía llensar quatre duros.

* * *

La seva mare, antiga revenedora del mercat de la Barceloneta que se havía acostat a la *mata* pera exercir lo seu dò de saludadora curant ullpresos, erissipeles y espatllats de pit, va retirarse del negoci de les llegums y vingué a conseqüencia de certa cura malograda qu'acabà, com acaban moltes probatures de medicina, enviant lo pacient al cementiri, y escapantse del tole-tole d'aquelles vespes de dònes ayrades que la volían presentar a la justicia per que li examinés la llengua ò la creueta del paladar y la *ceva* de mar ab que persignava les erissipeles. Se confinà voluntariament en aqueix carreró de

l'Argentería, y'l noy, desde petit afalagat per l'encís de les onades, per los trànguls del port, per lo tracte breu y divertit dels mariners inglesos, ab més signes que paraules y tantes copes y convidades, ab la vista del Torin anyoradora per certes sensibilitats, se quedà voreta de l'aygua calsantse en la seva escuma y salabror més qu'en cuyros y xarols, y abrassà la carrera dels *fardos* ficantse a la colla del *Noble*, y allí aumentà'l crit dels *Regalats* que sa mare havía dexat perdre ab aquella cura desacertada.

V

Sens donarsen compte, ni ab cap intent d'esbrinar la causa, Tristeta sentías lo cor content, més benestar, y una tranquilitat tan plascenta, que el seu viure era un'alegría seguida que no. l'abandonava ni en lo repòs de la nit, ab somnis agradosos y de dolsa recordansa.

¡Que bonica era la vida y que falaguer lo món! Gosava dues primaveres: la seva y la del any. Sabía qu'aquesta tornava; de l'altra ho ignorava tot ò casibé no sabía qu'un cop passada no tornaría may més.

Son cor sentía una vaga inquietut dolsa de guardar, com si pressentís que l'alegravan desconeguts afectes;

6

tot ho trobava gojós y la felicitat animava'l seu rostre ab l'hermosa senyal dels qu'afavoreix. Ses cansons eran més tendres y s'afectava'l seu sentiment y li venían llàgrimes als ulls quan cantava anyoranses de la ausencia, dòls de l'ingratitut, planys de la gelosía ò totes aquexes tristeses de la mussa popular, que, no havent d'unir dots ni interessos, combina entre enamorats desavinguts los uns per tanta voluntat y'ls altres per massa cruesa.

* * *

Vivía en los dos extrems de la casa; de día al peu de la volta, de nit a dalt de tot, en un quartet blanch com una esclofolla d'ou, ab vistes al cel, qu'abans havía sigut alegre morada d'uns quants parells de coloms, qu'entre nuviatges y bodes havían aumentat fins a una trentena y que quan escampavan lo vol, atiats per la canya del senyor Jaume, feyan una bella clapa que's remontava com pera esmaltar la blavor del espay ab sos colors bellugadissos.

Pot contarse si n'era de matinera

en aquella estada tan curiosa, hont lo primer present que hi rebía era una ullada de sol que se'l veya venir per aquelles teulades tot just exía del mar y tant pressurós que semblava qu'havía d'arribar axamorat encara.

Abans de baxar a la volta, ja'ls seus ulls s'havían omplert de boniqueses; la llum daurava aquella habitació y per tot podía mirarshi retratada: en los vidres dels porticons, que la netedat hi blavejava com un tornassol; en los cantirets de llauna, aquexa plata dels pobres, qu'allí hont hi batía semblava com si's trenqués en mils raigs enlluernadors; en les rejoles de Valencia de la cuyneta; en lo globo ab gerro de petxinetes y altres marischs, y en lo quadro de la Mare de Deu dels Angels que la iluminava, y als serafins ab lliris y palma, y al Jesuset ab la creueta, y als núvols que'ls voltavan de resplandors tan vius, que parexía una gloria verdadera.

Treya dues cadires al terrat; en l'una hi posava'l mirall, y sentantse a l'altra, desfeya la copiosa cabellera negra, y allí a tota llum, com si

mostrés sa hermosura als aucells passadissos, s'engalanava y's feya'l tocat ab graciosos moviments de brassos, passantlos per sobre'l cap ab escayenta vivesa, mirantse y somrient com si's trobés tan bonica com les festejades donzelles de les seves cansons.

Després, endressada y composta no més ab les gales de sa joventut, s'acostava al quadro, y seria, pensativa, contemplava ab fixesa l'imatge, resant ab lo pensament pera demanarli qui sab quines fresseríes; se persignava després, somreya als angelets despedintse d'aquella única companyía que tenía al món, y se n'anava al treball baxant l'escala a saltirons, ab exa vivor y alegría que donan los divuyt anys.

Algun cop qu'altre, arribava a baix tota sofocada ab los colors més vius a la cara y's distreya enfilant l'agulla; mossegava'l cap de la seda, tornava a probar y també l'errava, per que en comptes de fixarse en l'agulla que tenía a l'alsada dels ulls, seguía ab la vista a l'Andalet, lo fill de la María, vehins seus, que se n'anava carrer avall, y al trencar l'Ar-

gentería's tombava fent lo repentós y li enviava una mirada poruga.

Al baxar l'escala's trobavan de pura pensa pera anar a sos quefers; se donavan lo bon día, y ni l'un ni l'altre sabían allargar la conversa, y axís se quedavan temerosos: ella, en sent abaix, probant d'enfilar l'agulla y no conseguintho; l'Andalet, desde el cap del carrer, donant un giravol ab torpesa; y tots dos fent aquexos dissimulos pera lograr guaytarse una altra vegada.

Ben segur que's quedavan pensant l'un ab l'altre. L'Andalet fent vía dret al Vulcano, fòra'l portal de mar, al cap del moll, ab la fiambrera sota el bras, y en tota aquella llarga tirada duent en lo pensament a la Tristeta, delectantse en vagues esperanses y ilusions. ¡Oh, quína delicia era pera'l cor aquells matins que la trobava a l'escala! Tot convidava a aquestes imaginacions galanes; l'ayre de la matinada que li axerivía'ls sentits; l'hora hermosa en que tot naix y s'alegra;'l sol despuntant allà baix, derrera'l gasòmetro, com la coronació explendenta ab que Deu embelleix cada día la terra y'ls mars

y'ls espays pera que tot visqui y prosperi y s'enamori'l cor y plagui la vida y s'estimi la joventut.

Ay! quíns sospirs més enamorats li enviava tot allunyantse, y potser ab quíns sospirs de la Tristeta era contestada la rebuda, baxant lo cap damunt la feyna y trobanthi com una imatge retratada la del Andalet!

* * *

Vinticinch duros se va gastar lo Regalat per ferse soci al envelat que s'axecà al dormitori de Sant Francesch; *quarantacinch* per la soguilla d'or, qu'encara no's tirava un xich endevant ja se li veya penjar aquell contra-ondeix de malles macisses que li voltavan lo coll y s'enfilavan fins a la butxaca de l'ermilla. L'agulla de llamp, qu'era un topaci y un zig-zag de diamants, ningú ho sabía'l que costava, ni sa mare, que l'havía duta a empenyar algunes vegades.

Tot aqueix gasto y'l que s'hi afegí se va fer per la Tristeta, per trèurela a ballar lo vals de socis y per publi-

car d'una manera pomposa que s'havía dignat baxar los ulls enamorats fins a la pobra modista.

Lo barri's sentí commogut ab aquella nova;'ls uns se'n alegravan, les dònes hi tingueren molt que dir, y les fadrines hi perderen tot mirament, anàntselshi la llengua. No bastava qu'en Llansa n'estés agradat, n'havía de conquistar un'altre; es dir, lo millor del barri,'ls dos bons mossos, los duenyos de les voluntats, los de la subasta del amor.

— Y potser un altre, — no faltà qui digués ab sornería.

— ¡La bordeta! ¡Trastet!

— ¡La recullida, morta de fam!

— Veyàm què té, fòra dels ulls y de certa cosa que la favoreix;— deya una.

— Es petita, morena...

— Per axò mateix;— afegían ab la rabieta que les fregía.

— ¡Los homes! psè! que'n son de capritxosos!

— ¿Aquell tapet ballarà'l vals de socis?

— Y que no pararà aquí la cosa;— deya una casada, tirant més llenya al caliu.

— ¿Què, què hi hà, què sab?

— Déxiho córrer, ja me'n tornarà la resposta. —

* * *

Lo Regalat... aquell orgullós que no se'n mirava ni una del barri, y a fè que totes eran valentes admiradores del seu garbo, de sa presencia y del seu prestigi!...

Lo diumenge a la tarde, quan aparexía mudat per anar a passeig, se quedava curts moments a l'escaleta pera encendre'l puro; ¡quàntes l'espiavan! y ell exía ab lo cap baix, distrayentse en veure si portava cap arruga ò mirantse'l calsat, sense fer cas de ningú; altaner com un soberà que nega'l saludo als súbdits que l'acatan; tivat, enlluhernador, fet una quincallería entre tumbagues y soguilla; ab lo barret alt y'ls bucles als polsos; lo pantalon negre ab trabes y tres mocadors de pita penjant de les butxaques a la moda més extremada; tirava avall fent grunyir les botes, com si's portés la música per ell tot sol. Sens dignarse alsar la mirada en lloch, com si en lo car-

rer no hi hagués ningú, y més de quatre noyes s'estavan al llindar de les botigues, y algunes per les finestres, per conseguir no més una mirada, y ell may decantava'ls ulls a cap indret.

¡Tan alabat, tan guapo y tan desdenyós per ses enamorades, emprendarse de la Tristeta! «Quíns miralls de món!» deyan les velles que ja eran fòra d'aquestes angunies y desenganyades per la experiencia.

* * *

La pobra Tristeta, qu'ignorava les murmuracions del barri, casibé l'estemordía qu'un galan tan desdenyós y tan alabat per tot arreu se hagués adonat d'ella; y's capficava a copia de pensar, y en lo mes que tot reviu y s'alegra, en lo Maig enamorat que tot canta, ella parà sos cants.

Lo Regalat li robava la pau.

VI

A casa'l senyor Jaume, lo manyà del costat de la volta, semblava que hi hagués consell de guerra permanent. A mitxdía, després d'haver dinat, havían tingut marit y muller llarga assentada sens poguer avenirse; al vespre, mentres la Caterina recullía les estovalles pels quatre panys y les espolsava dins lo calaix per que les molles de pa no cayguessen a terra y no's cometés lo sacrilegi de trepitjarles, la discussió s'havía tornat a animar axís qu'ells dos quedaren sols.

Lo marit, de colze damunt la taula y'l cap apoyat a la mà, s'entretenía ab los mollets que penjan de la

llumenera a estiragassar los caps del blè y a igualarlos, més que per espavillar lo llum, com a excusa y entreteniment per donar una contesta cabal y rodona a la Caterina que no's dexava convèncer per cap estil.

Al últim, veyent que no li acudía la que cercava, pegà cop de puny a la taula, y ab una quimera qu'ell se sabía fer venir quan les paraules no responían al seu pensament, sortí del pas ab la rahó mestra del per que sí.

—Jo't dich que nó;—respongué la Caterina, qu'era una rossa d'ulls negres, que quan agafava la requinta no's donava a partit y era perfidiosa y enèrgica tant com qualsevol morena. ¿Còm ho sabs tu qu'ella l'estima; d'ahont ho has tret, quí t'ho ha divulgat?

—¿Y que necessito que ningú'm vingui ab informes? — respongué'l senyor Jaume moderant la veu y prenent la que li era habitual. ¿Que't pensas que hi só desde abans d'ahir al món, per no tenir experiencia y cenèxer lo tarannar de la gent y hont decantan la voluntat? Ab una mirada'n tinch prou per endurmen la

sustancia de les coses. Lo qu'es lo Regalat, te dich que li agrada a la noya. ¿Què hi posem qu'al sarau, si no haguesses sigut tu, hi haguera ballat tots los balls?

— Com que no era prudent,... y després ¿ab què't guías?

— Ab què'm guio? je, je! fins tu matexa hi hagueras ballat. —

La Caterina, en lloch de respondre, li llensà una mirada altanera que'l revestí de cap a peus.

— Sí, dòna, sí; aquell xiu xiu y aquell estirar lo coll per veure ahont anava a raure cada vegada que s'acostava al rengle de les cadires per treure balladora, a totes us tenía suspeses; velles y joves.

— Y tu'n debías estar gelós..... lo fadrinet! vès a qui diu vella! No s'hi pot parlar ab tu; desseguida vas per fer alterar les sanchs.

— No es aquesta la qüestió. Y ara que me'n adono, — replicà baxant més la veu,—tart ò aviat tindràs d'anarthi fent, per que, desengànyat: quan se parla en comú de les dònes, si no son joves se'ls hi diu velles; diferent de nosaltres, que tenim lo ressopó del estiuet de Sant Martí.

Mes, en aqueix contrapunt jo guanyo, que m'has vensut los trimestres y tinch creu a totes les planes del llibre. Pel ditxo de la gent, vinch a ser un home de mitja edat; a nosaltres triga més l'anomenada a donarnos los invàlits. A les dònes se'ls hi guardan altres tendencies; no t'agravíis, per axò: com que no n'hi hà cap qu'hi vulgui establirse a la mitja edat..... com qu'entre vosaltres y la pentinadora us falsifiqueu lo batisme!

—Be, vaja, girèm full. Estàs al corrent de tot.

—Què! si'l primer día que vaig veure a la Layons aquí fòra'l balconet donant conversa als fadrins de la botiga, pentinant aquella mata de cabell, y tu encara no t'estavas sentada al *tocador*, vaig dir: ¡Ay María Santíssima! quína desgracia! hont dèu tenir lo cap la meva dòna que aquesta li pentina la cua d'aquí estant!...

—Que n'ets de liró!

—Vaja, gracies a Deu que rius.

—Sí, de rabia.

—Anèm al cas. ¿Què tens que dir del Regalat?

— Primera y principal: qu'ella no l'estima.

— ¡Y què té que veure! Son histories axò de l'estimació: vès si t'ho dich ben clar.

— ¡Ay, poca pena! Dígas qu'abans de casarte, tot allò eran histories: aquells migraments, aquells trastorns y la desgana, que se't veya contra claror... Donchs, feyas la comedia també quan deyas que volías matar a n'en Gervasi!

—Y està clar que la feya; per axò, no més li vaig donar una pallissa. Oh, si haguessiu de creure totes les ponderacions dels homes! Ell també feya'l comediant, en Gervasi; per axò's va dexar pegar. Y després, ¿per què l'havía de matar, si ell m'estalviava la feyna y a tota retura havía de morir no casantse ab tu?..... ¡Quín altre exaltat m'has retret! no se'n havía donat poques de sentencies, y totes de mort! cada vegada que's veya la carbassa al damunt; y a fè que n'hi havían donades; podía mantenir tocino; quín hortolà! se les enduya primerenques, com si'n tingués l'arrendament.

Míra que tal, com se posa *rissue-*

nya la Caterina recordantli les serenitats de la joventut! ¡Que n'han passades de coses! però havem fet casa tu y jo treballant. Y si aquell fillet visqués, ¡quína gloria la nostra! Ara sería un bon mosso, ros com sa mare y treballador com jo. No tindríam aquestos afanys: que per bondat y guapesa no hi hauría Regalats que li fessen ombra y aquesta noya sería l'altra filla nostra.

— Míra, Jaume, ¿sabs lo que penso? — digué la Caterina ab accent amorós y commogut; — que la Tristeta no s'hi estiga al quartet del terrat.

— Tu matexa.

— Per que la gent té mala llengua, y ara no es decorós que s'estiga allà dalt tota sola. Fèmli aquesta altra caritat. Fins l'ombra d'una murmuració'm carregaría la conciencia. ¡La meva filla!

— Aquí manas tu, per que't sobra la rahó. A mi també m'ho semblava que feyam una caritat esguerrada tenintla allí dalt.

— Fins ara, ella ho ha volgut; es tan prudenta que s'haguera migrat de pena creyent incomodar; estem

tan petits en aquesta casa..... Però ara manaré jo; avuy no hi dormirà al quartet.

—Vés crídala, que torni a baxar.—

* * *

—Potser te'n anavas al llit? ¿Sabs que pensavam ab la Caterina...?

—Escólta, escólta,—saltà aquesta interrompentlo,—que a sopar no t'ho havía preguntat. Quí te'n va ensenyar de ballar?

—Que vol dir que'n sé?

—Portavas millor lo compàs tu que la música. Eh, qu'hi tornarías?

—Me va agradar molt.

—Ab lo currutaco que ballavas,—replicà'l senyor Jaume;—ja ho crech!

—Tant me feya l'un com l'altre. Aquell sarau semblava un cel; escoltant la música n'aprenía de ballar. Hi havía un jove que'm deya: «¿que's cansa si la faig voltar massa?» Jo pensava: vostè es lo qui no pot respirar; vermell... ¿S'enrecorda, senyora Caterina? Era un d'axerit, petitó.

—¿Y'l Regalat, què't deya, que sempre anava acotat per dirte coses aprop de la orella?

—Quínes preguntes de fer! déxal estar a n'aqueix.—

Y en lloch de respondre directament, animant aquells ulls bellugadissos y plens d'alegría, digué:—¿Vol que li canti aquell vals?

—Lo que ballavas ab lo Regalat?

—Tornèmhi ab lo ditxós Regalat.

—Nó,'l d'aquell jove que passava tanta ànsia per que no'm cansés.

—Ah, traydorota, que no dèus volguer que se sàpiga; ¡que te'n debía dir de coses fines aquell bon mosso! per que t'estima, noya, y si no t'ho va dir, jo ho sé; per axò t'he fet cridar. Que't sembla?'s vol casar ab tu y fòra; ¿què hi dius, noya?

—Me fa por ab aqueix posat tan serio.

—Y què ha de dir la criatura! tu també. Déxal estar, filla. Míra, havía pensat que't quedessis aquí baix ab nosaltres...

—Sí, per que ara no es com abans, una noya quan la...

—Anèm, anèm, que m'ajudaràs; —digué la Caterina al veure la con-

fusió y'l temor pintats en los ulls de la Tristeta.

* * *

¡La Santa Creu! Quína diada més xamosa per la quitxalleta del carrer d'en Malla y d'en Burgués y per lo senyor Jaume! Allí a les nou exían, bo y mudades y ab les cares curioses, al carrer, ab los plats coberts de flors y poncelles, escometent a tothom ab aquella gentil salutació: *Vostè, senyor Galan*, etz., ò *Vostè, senyora Rosa, que té la cara tan hermosa*... y'ls quartos queyan entre les flors, que ningú's fa'l cicater quan se li alaban y posan les fesomíes al indret dels diamants y entremitx de les hermosures.

Com a individuu examinador de la congregació de *Portants del Sant Cristo*, era l'encarregat de preparar y recullir almoynes per la funció solemne que's celebrava en la vehina iglesia de la Mare de Deu de la Esperansa.

En tal diada no tenía sossego, y díes abans tampoch; anava y venía, y al últim se quedava a l'Esperansa,

pera arreglar l'altar y posar la Iglesia com un tabernacle, ab aquella munió de ciris y blandons, ab aquells jòchs de palmatories que semblavan un planter de llums, y les torretes ab ginesta y'ls poms de flors pels gerros y per la barana del Presbiteri... traÿent d'aquell cau de sota l'altar, capses y capsetes, que tot ho tenía endressat, y eynes y cargols; ficantse allí dins acotat y exint ab nous fòtils y nous enredos que ningú, sinó ell, haguera sigut capàs de ferhi cabre tantes coses, en un lloch tan desavinent y esquifit.

Cambiava'ls caps de la creu per altres de plata macissa y l'INRI, la corona y les agafes; pentinava la cabellera del Salvador ab singular delicadesa y devoció. No volía que ningú l'ajudés; son geni bo y complascent s'exaltava axís qu'algú altre volía *manïfassejarhi*. Feya trent'anys que la Congregació li tenía confiat aqueix càrrech, y li semblava una profanació si altres mans que no fossin les seves se posessin en la Sagrada Imatge.

—¿Què vol que fassi, senyor Jaume? —li preguntava ab timidesa l'a-

judant que tenía a la seva disposició.

— No té de fer rès vostè; ja se'n pot anar a passeig, si vol; no'l necessito.

— Es que si per cas vol que l'ajudi, per axò tinch lo nombrament, per servirlo y estar a les seves ordres.

— Tantes gracies; donchs, sègui. Nó aquí tan a la vora del Sant Cristo; allí baix, al altar de Sant Joseph. —

Y com s'avenían tan be, qu'axís que l'un manava seure, l'altre obehía, cad'any quedava nombrat lo mateix indivíduu pera servir y ajudar al senyor Jaume.

* * *

A les quatre del matí ja donava mal temps a la Caterina per que's llevés. Anava tot apressat cap a la Esperansa, qu'encara no havían obert, y carrer amunt, carrer avall, se passejava esperant les dònes de Sant Climent que li portavan los coves plens de roses per la funció.

Com se frisava si a les cinch no havían arribat! Cad'any tenían lo mateix altercat y cad'any donava la cita mitj'hora més aviat per rescabalar la tardansa, y en sent lo día, li comparexían si fa ò no fa una hora més tart que la convinguda. L'entrada que'ls hi feya era per escoltar: — Alsa, toca-sons, fa un'hora que'm migro esperantvos. Ja us ne podeu entornar, les hi posaré de paper les flors. No son pera mi aquestos desassossegos.

— Oh, que daxonses, que la riera, que de mitja nit que caminem...

— No n'hi hà de rieres; fa dos mesos que no plou; no teniu punt ab rès, vèusho aquí. Entrèu, que farèu caxaló si haveu sortit a les dotze de Sant Climent. —

* * *

Posava les flors als gerros del altar y guardava les demés pels senyors del *Monte* y'ls convidats; omplía de ginesta les torretes del Presbiteri y se'n anava a trasmudarse, dexant la Iglesia feta un incenser d'olors boscanes.

Abans de les nou ja hi tornava a esser, acompanyat de la Caterina y dels seus convidats, a qui senyalava bons *puestos;* ell se sentava al banch de la *junta* y allí, ab goig placidíssim, sos ulls se'n anavan de la imatge a la encesa y a les flors, fins que rompía la música, comensava l'ofici, y nous goigs y pures sensacions commovían lo seu cor senzill y cristià, ab la veu del predicador, ab aquelles fragancies y aquells núvols que pujavan fins al Sant Cristo y aquella iluminació que, com estrelles de la gloria, escampavan resplandors pel temple.

Aquell any van sortir de promesos, lo Regalat y la Tristeta per assistir a la funció de la Santa Creu.

VII

No era trist lo terrat per que hagués perdut son natural aspecte...

La porta del quartet de la modista, com abans, estava tancada tot lo día. La matexa bellugadissa de roba estesa's veya en les cordes dels terrats vehins, enlluhernant ab sa blancor vivíssima axís que'l sol hi batía.

Lo panorama era'l mateix, mogut y alegre, ab los milers de colomars que's descubrían fins allí hont allargava la vista, ab lo tràfech seguit de pujar y baxar a voladetes les parelles prenent lo sol, ayrejantse, fugint dels dominis del home per cortejar a pler y dirse qui sab quantes fine-

ses tan tendres y enamorades ab llenguatge menos cansoner que l'usat dins los llistons de la gavia y desde les finestretes dels covadors, ò estenentse magestuosos en vols espessos, fent toms, descrivint círcols guiats per la canya, y llensantse sobtadament a la barreja esferehits pels xiulets dels colomistes que feyan lo *corso* en virtut de guerra declarada segons los pactes establerts de teulades en amunt, que, ben segur, n'estavan ignorants los coloms que tot d'una's veyan separats de la esposa y dels fillets ab anyorament del colomar y migranses del amor perdut.

Desde aquella miranda altíssima, que com moltes d'aquexos barris hi son allunyats los pobres per sabies rahons d'economía que'ls aparta dels bens de la terra com si'ls volgués acostar als del ayre ab ses pureses sanitoses, als raigs de sol més directes, a les pluges de primera mà, y als frets y a les caldes novensanes y naturals, sense amparo de sostremort ni atemperaments de persianes, també'ls ulls podían distreures ab la vista del mar qu'estenía sa

blavor fins a barrejarse ab la del cel, ab la confusió de pals y antenes que semblava qu'exissen de dins de l'aygua per que'ls barcos quedavan amagats per l'aglomeració de les cases, y més aprop, ab lo vehinat dels campanars de Santa María, que si massa sovint tocavan a morts demanant clemencia al cel y oracions als cors per algun parroquià qu'abandonava'ls encongiments d'aquesta vida, los pobres no hi podían fer més; però axís que's podían rescabalar y hi havía bones noves a fer sentir, desseguida feyan córrer la veu pels voltants del districte, ab uns axeriviments y tandes de repichs ab combinacions d'alegría que les campanes esbojarrades dels Sombrerers escampavan per tot arreu, convidant tothom a festa, fent participadors de la satisfacció a xichs y grans y als apartats que pensan de certa manera.

* * *

Lo terrat era trist per l'Andalet, que no feya cabal de totes aquexes boniqueses qu'axís eran agradoses

als ulls com penetradores al cor. Ell, que l'havía embellit ab testos plens de perfums, y de flors que s'anavan obrint y ensenyant sos matisos per que al llevarse la Tristeta trobés una altra amiga que li dongués lo bon día ab present de fragancia y de colors, no trobava goig de la seva obra y li causavan enuig aquelles gales que la Tristeta ja no animaría may més ab la llum de ses mirades.

Era en và qu'hi anés al caure la tarde, axís que plegava del treball; sempre'l veya solitari. Les hores passavan; lo sol s'havía colgat; exían les rata-pinyades ab sos revols tortuosos, y morint lo día tot quedava entristit; los campanars semblava que s'agegantessin més, perdent sos contorns y ensenyant sa massa negrosa;'l mar s'esborrava confós en la fosquedat; tot semblava qu'agonitzés al seu voltant, sols de les flors exían lleus perfums com recordansa d'una felicitat qu'afina y's va perdent.

—¿Y donchs, Andalet, que no vols baxar? — li cridava sa mare al veure que ja era negra nit y'l noy no's movía...

* * *

Aquelles fantasíes que animava ab sa imaginació com si algun día haguessin de ser vividores, aquella companyía del seu cor, aquella imatge, la més bonica, la més estimada, que s'havía acostumat a associarla a totes les falagueríes del seus pensaments, l'havía d'abandonar al ser abandonat per ella.

Y al dematí, quan marxava al *Taller*, en aquell passeig del *Moll* animat pel tràfech y per les hermosures del sol ixent que tot ho alegrava ab los joyosos y llampants colors de la vida y de la felicitat, ab les andanes de barcos gronxantse y roncant com si volguessin petar les cadenes que'ls amarravan vora de terra, ab aquell moviment dels *riberos* y estivadors qu'exían de coberta y devallavan corrents, amarats, ensenyant sos pits hercúleus, fent panxejar les passeres ab la càrrega fexuga dels sachs que portavan a la espatlla per buydarlos y engroxir los munts de blat groguejants com or tocats de

rellisquentes pels raigs oblíquus del sol..., aquell vayvé de gusis, de llanxes ò de barcasses atapahides de fardos ò de bocoys; l'anar y venir de reculons dels carros per atracarlos al costat dels bastiments; lo rondinar de la matxina; los crits y les exclamacions enèrgiques dels carreters; lo votar enfurismat dels napolitants del carbó; la palica dels negociants ab ses cares emmascarades, sos ulls destacats y ses dents blanques; los monosílabs dels inglesos, fantàstichs ab la negror del carbó de pedra y sos cabells rossos; la parla desentesa dels russos y noruechs dels taulons y peix salat; la dels alemanys surruts y orgullosos, roigs de mal pèl, afardellats y ab torpesa de moviments; la cantarella dels grechs, de calses esplèndides y ermilla mesquina, ab nas corbo y mostatxos revinguts y espessos, barrejada ab lo català expressiu, concís y amenassador dels camàlichs y riberos, ò'l més pintoresch dels cotxeros donats a la hipèrbole y a cobrar doble;'l dir xaranguero dels andalusos de Motril y malaguenyos; la dolsa tonadella dels mallorquins ingènuus y regate-

jadors; la dels valencians de les taronges, de les xufes, y de tota cosa dolsa, atractívola y moguda, que empayta tant la vista ab los gestos que l'acompanya com a l'orella per sa híbrida galanor; tot aquell trasbals, aquella vida y neguit del tràfech y del treball qu'animava y distreya, no l'acompanyava com algun temps en sos pensaments richs d'esperanses, d'amor y de goig, que ja la Tristeta era morta per ell y li matava totes les ilusions, aquella felicitat excelsa abans gosada que possehida, y totes les candideses a que es gustós d'entregarse l'enteniment per forjar benhauranses ab dolsa companyía.

Y marxava a treballar, com si tot lo camí hagués estat desert, indiferent ò insensible al brugit y a la animació que'l rodejava. Y en les hores de vagar no s'entretenía, amorosit y ab constancia de bon estimador, a esculpir, potser en la malla de groxuda cadena, ò en l'anella de un'àncora ò en l'ornament de la cambra d'algun barco en construcció, lo nom de la Tristeta, embellit y amagat entre perfils de flors, per

que fins les aygues més fondes del mar besessin la xifra de sa estimada y beguessin dolsura de la elegida del seu cor.

VIII

A casa'l senyor Jaume estavan ab los preparatius de boda. ¡Quín tràfech hi havía! tot anava revolt. Lo pis encara llensava l'antipàtica farum d'aquell líquit vulgarot que les dònes hi tenen tanta fal-lera pera fer brillar la vermellor de les rejoles.

No ho semblava a casa d'un manyà; feya dos díes que fregavan. Los vidres del balcó, com si diguessen: «prou, no'ns martiritzin, que no podem brillar més ni anar més curiosos.» Los pomets de l'escala semblavan mangales de jutge, tan lluents y polits; a la cuyna tot resplandía; la grexonera, de tons vermellosos,

s'enduya la poca claror qu'entrava pel cel-obert y l'abrillantava;'ls cantis d'aram ningú ho haguera dit que servissen pera aygua. ¡Quín luxo de netedat! un trago begut d'allí estant havía de tenir los gustos de la malvasía y la dolsor.

Lo braser, tombat de cara a la paret, ensenyava la cúpula brilladora com foch; los estalvis, les llumeneres y l'escalfeta, de tant que lluían fins feyan olor; l'olor de llimona que'ls hi havía donat lo càstich y la hermosura.

Lo balcó y l'alcova estavan guarnits ab cortines blanques, planxades y enterques com si fossen de fuyola; les cadires del recibidor y del quarto feyan un bonich cop de vista, coberta la boga ab un devantal tan blanch, qu'indirectament convidavan a estar dret.

Lo senyor Jaume ho deya a la seva dòna:

— Semblan una companyía d'hatxeros, aquestes cadires ab lo pitet. Si vols que la gent segui, tindràs de posarhi un rengle de tamborets; fan massa respecte; jo fos de tu, les tombaría de cara a la paret. Ja veuràs

com te costarà algun incomodo: vindrà qualsevol imprudent, y al primer Deu te guart se t'hi assenta;'m sembla que m'hi trobo.

— ¡Que n'ets de mofeta! ¿Y si vegesses a les cases de senyors, que'ls sillons y'ls *canapès* del estrado també els tenen coberts?

— Deuen ser senyors per que tenen pessetes, y pàra de contar. Axò de fer dur bata als mobles no ho trobo corrent; fa massa estalvi. Jo no les tindría tan bones, però que llu-issen lo que tinguessen, al menos.

— Es una curiositat, ¿què hi entens tu?

— Tal vegada, axò ho dèu fer que no pot ploure. En coses de disfresses vosaltres esteu més al corrent.

— Be, ¿que no't tens d'arreglar? ¿què hi fas per aquí en mànegues de camisa? vína que't faré'l nús. —

Y'l senyor Jaume, prenent de repent un posat serio y enciriat, ab lo cap alt y'ls ulls al sostre, s'acostà presentant lo coll a la seva dòna que s'alsava de puntetes pera arreglarli'l mocador ab dos ò tres vols, fentli un llas molt elegant d'aurella de llebra ab los panys sobrers, y axís que'l

tingué compost al seu gust, li donà de sobte — en revenja de les seves mofes — un copet de dit al nas, dient tota axerida: — ¡Bòlit! —

Lo senyor Jaume ja no podía riure; aquell enfarfech de vols de mocador y les puntes dretes del coll de la camisa no li dexavan moure la barba ni obrir casibé la boca.

* * *

¡La bona gent! tot aquell tràfech se'l donavan per la Tristeta y's sentían felissos, per que'l seu amor no s'haguera cregut satisfet fins a vèurerla acomodada.

De bon matí la Tristeta anà a confessar, y quí sab quínes memories de la seva infantesa y de la seva soletat foren retretes, ò quínes preguntes del seu origen a les que no pogué donar resposta, que confés y penitenta igualment commoguts ajuntaren ses oracions y potser arribà als peus de Deu un clam fervorós demanantli amparo y benediccions per aquella sa primera felicitat que ja per endavant la satisfeya ab llàgrimes.

Després, al tornar a casa, sos ulls s'asserenaren, y ab l'alegría del senyor Jaume que a cada pas sortía ab un estirabot com per donarli exida y encomanarla als demés, logrà distreure'l pensament de tota idea trista, y la rialleta festosa aparegué als seus llavis.

* * *

A les onze del matí era l'hora senyalada per lo casament.

Al pis del senyor Jaume, qu'ab poca gent era plè, ja no hi cabía ningú més. Allí'l Regalat, vestit de cerimonia, tot negre, ab barret lluent y'l puro encès — qu'es lo complement de tota festa, y'l mastegarlo fins a la meytat passejàntsel per la boca com feya, la senyal ab que's distingexen los més rumbosos; lo Noble,'l cap de colla, ab un altre cigarro també encès, fet un bras de mar ab lo vestit de pendonista, carregat de joyes, ab unes patilles negres y espesses tallades a ran de boca, son posat serio, y'l seu mirar desdenyós, alsant lo cap y mitx clouent los ulls; en Llansa, l'altre

testimoni, que, si no pogué casarse ab la Tristeta per que li sobravan currutaques y no tenía cor per dàrleshi semblant desori, havía volgut donar aquexa proba de llealtat al seu amich; y allí finalment alguns riberos de la colla ab sos millors trajos de rigurosa, barret alt y camisa ab devants prisats y tantes tavelletes y tan espesses que l'una se encavalcava ab l'altra, ab l'agulla de xifra y'ls habanos cremant.

Ningú deya rès, tots serios, preocupats ab l'acte que s'anava a efectuar, llensant bufades plenes de fum, entretenintse algun a espolsarse la cendra cayguda ab un cop de ungla disparat ab garbo, guaytantse tot daltabaix algú altre, ò picant de talons per tirar avall les arrugues de les calses.

— Obríu lo balcó, — digué'l senyor Jaume al sortir bo y mudat, veyent aquella fumera que tot ho espessía.

— Home, si aquexos balcons de totes dues bandades de carrer estan plens de tafaners que sembla que guaytin lo panorama! — contestà'l Noble.

— Si casi be no'ns veyem les cares! mirèu que la casa es petita y lleugera; veyam si ab aquesta vaporada se'n anirà amunt.

— Be, que no *sarpem?*—preguntà el Regalat.

— Càlla, home; si la Caterina no s'ha mudat fins ara; no ha volgut anarsen que no ho tingués tot a punt. Pel dinar y'l refresch, ¿entens, noy? Míra, he enviat dos cops al forn de Sant Jaume. «¿Y donchs, que no n'han fet may de tortells de duro, que me'ls fan gruar tant?»

«Vàgi en nom de Deu,—ha dit la Mariàngela, — primer seràn vostès qu'a casa *Larrà* y a casa Castellbell.» Calcúla, Regalat, que per mor de nosaltres més de quatre nobles de Barcelona menjaràn admetlles torrades per postres, y no pendràn xocolate ab bescuyt los canonges de la Seu aquesta tarde. Té rahó la dòna; si diu que tu hi has anat ab dues paneres per que te les omplissin de melindros y sabatilles. ¿Què vols que'n fem de tantes pastes?

— Y ben natural; — respongué'l Noble, aplacant los ulls pera donar més forsa a lo que deya. — Quan jo

me vaig casar, tots los pastissers de la Ciutat van treballar per mi; no me'n refio del forn de Sant Jaume. A Cuba no més, en Tomasino se'n va dur ab la seva fragata dos baguls de lleminadures: fins los negres y tota la mulatería varen fer vuyt díes de festa, menjant sempre borregos y carquinyolis. Nosaltres tenim molts compromisos *en mar*.

— Donchs, quan jo'm casi, — va saltar en Llansa, que no's dexava vèncer per ningú, ni pel seu *jefe*, — tots los negritos y'ls que tinguin tàn sols la cara confosa, vull que baxin a bodes; en que's pari la feyna en dos ingenios. Vull tenir lo gust de que sàpigan què cosa es menjar tortell de duro, del día, y del forn de Sant Jaume. ¡S'ha acabat!

— Los hi tindràs de fer ab sopes; no'n volen de talls grossos a la boca; ja la tenen prou embrassada; y després, se pensan que se'n burlan pel defecte dels llavis; — li contestà un ribero que sempre li saltava al reparo de les seves exageracions per desmentirlo d'una manera dissimulada.

* * *

Al aparèxer la senyora Caterina y la Tristeta, s'acabà la conversa y la dissipació, posantse en marxa la comitiva. Los balcons estavan plens de curiosos y les portalades.

— ¡Ay, la meva filla, que va bufona! — deyan les dònes al veure la Tristeta, qu'anava entre la Caterina y la mare del Regalat, ab faldilles de seda negra, gipó de domàs, ensenyant son cosset prim y les espatlles ben modelades; mantellina blanca que li feya ressaltar la vivor dels ulls y'ls visos del seu cabell negre ab les blondes que li voltavan la cara com un guarniment per fer ressortir sa hermosura.

Tothom s'encantava mirantla: donava alegría als ulls veure aquella joya de Deu, ab son caminar menudet y lleuger, sos moviments graciosos que feyan ondejar lo satí blanch de la mantellina ab plechs y giragonses que la claror hi relliscava, donantli matisos de clar-obscur, com si hi serpentegés plata fosa. Tots

los qui se la miravan deyan: ¡qu'es hermosa! Al senyor Jaume li espurnejavan les llàgrimes.

— Es mentida, Regalat, — digué'l Noble, — no'n corren de fadrines com la teva promesa. Té un còs que un'anella de toballó hi aniría baldera. Axò es una miniatura que cap retratista te la pinta; hi perdría la salut y les coloraynes. ¡Quína igualtat! Tot es bufó; desde'l peuet, que ni sembla que toqui a terra, fins al últim aguller de seda del seu cabell. Es una moreneta qu'ofega a qualsevol rossa y la fa retirar avergonyida. Has tingut gust, Regalat; t'ho aprobo.—

* * *

Repicaren les campanes en senyal de festa, axís que la cerimonia del casament fou terminada. La Tristeta, commoguda, abrassà a la Caterina, y al cercar la mà del senyor Jaume pera besarla, sa fortalesa's rendí y esclatà en plors; a ell se li trencà'l cor, y tots tres ploraren formant un grupo unit per l'amor que Deu volgué que's dividís.

IX

Tota la *pobresa* del manyà sortí a taula pel dinar de bodes: toballons que's tenían encarcarats guardant encara l'aprest de la fàbrica, y qui sab quants anys hà qu'eran desats al armari de la roba blanca. Coqueteria de dòna endressada, qu'havían sigut comprats poch a poch, a mida que la casa prosperava, quan la vinguda d'un fill los havía omplert de esperanses, reservantlos per avuy per demà que's casés. Lo noy va morir als quatre anys! Oh, bones mares senzilles y previsores! còm cuyta y s'allunya'l vostre amor, y còm imagineu felicitats vinentes que després lo temps no us les cumpleix! Quàn-

tes haveu esperat veure'l casament dels fills, y se us han mort com a la Caterina! y si se'n casan de fills sense que la mare'ls pugui benehir ab sa presencia!...

Dotze coberts de plata s'ajuntaren a taula, verges, lluents, brunyits, qu'encara no'ls havía entelat l'escuma de l'ensabonada, ni havían sentit lo drinch que feyan al topar ab los plats. ¡Si'n representavan d'amor y d'estalvi y d'hores de treball fatigós, que Deu l'ajudava ab dolses ilusions y l'alleugería!... La sopera de pisa, feta a tot gasto al Hospici;'ls gots de cristall ab una sembradura de losanges d'arestes vives y tallades que la claror semblava qu'hi perdía l'esma, saltant d'un cayre al altre esbojarrada d'alegría y vestintse de colors hermosos.

¡Tot, y les estoballes adamascades, havía sigut reguardat pera ell, pera aquella quimera del món, pel seu angelet del cel!

* * *

La Caterina no sossegava, alsantse cada punt per donar ordres y fer ser-

vir a l'hora cada guisat ab lo seguiment que li corresponía.

Va ser un convit ab tots los regalos de la cuyna catalana... Estalviem descríurel, qu'avuy no suran aquexes ignocencies pels gustos moderns; que la Fransa regeix y governa'ls paladars desd'aquell temps en que els botiguers anavan a París un pich l'any a cercar barriscades de rebrechs de fantasía, portant ademés lo despreci pels nostres guisats y la fama d'aquelles mantegues mal rebedores per certs olfats, dels formatges ab colonies vividores, de la *mostassa*, més senyora que l'alioli, qu'aquí no més servía pels cassos compromesos de malaltía, dels *purés* de fasols ¡a la terra de l'escudella de caldo!... y l'arròs sense tall. ¡Miserables cicatèrs! arròs a palo seco!... s'hagueran perdut les cases si no'ns innovan aqueix estalvi! ¡Los patriotes! despreciar per ús de moda la nostra cuyna... aquella carn estofada, ab lo llorer de la gloria, que per poch fa perdre'l crèdit a tot un Rey aragonès de llinatge y tossut per herencia, qu'en certa ocasió que li vingué denteta per gustarla volgué rescabalarse es-

talviant lo dret de consums per esmersarho en les herbes boscanes y'l vi ranci que's necessitavan per posarlo a punt d'adop!

* * *

Venir de Fransa ab aquest ciri trencat! d'allí, que no tenen un sol platillet que llensi'l perfum dels nostres guisos més senzills y elementals... de la sopa ab farigola, per exemple, per retreure'l més comú; que si'ls metges la poguessen abolir, ja anirían tots ab cotxe y'ls apotecaris tindrían torre. *Santo y bueno* que ells, los plagues dels francesos, que sempre estan de boyra, l'alabin y la trobin superior a les demés (que no han tastat); alaban lo seu y cumplexen com a bons fills que tenen lley a la pobretat de casa, encara que guisin pastanagues qu'aquí son despreciades y no s'acostuman per que es pendría per tan delicte com menjar palla, en que fos servida a la *Julienne,* y per un cert escrúpol d'entrar en franqueses y comunisme ab aliments que pertanyen als sers de

l'escala inferior. Qu'aquexa cuyna francesa, molt meritosa, sía posada en lloch tan empinat com vulguin; però may demunt la nostra qu'ab la sola olor retorna'ls desmayats, nodreix als convalescents y'ls hi dona forses; cura'ls llemenchs; sosté als magres y'ls habilita per major prosperitat; escampa colors *que no perden;* y finalment, gasta llart que no fa mala flayre com la mantegota, untura de rodes y clavies y altres moviments de maquinaria.

* * *

De la famosa Italia, que tant ha donat que dir y celebrar per sos cuyners entesos, fugiren uns quants, los més fins y ensinestrats, qu'en lo seu ordre venían a ser tenors de rebostería, escapantse del jou dels Tudeschs que se'ls hi menjavan sos millors plats, consumían a troques los macarronis indefensos y ademés los maltractavan. Y s'establiren aquí, al cor de Barcelona, y desde'l *Sabre* al *Falcó* rendían vassallatge a les mongetes ab llomillo, logrant imitarles

tan finament, qu'eran millors encara que les de ca'n *Tano*, lo primer que les havía sapigut presentar rosses com tocades per raigs de sol. Y aquí guanyaren renom, més qu'a Italia, y'n cridaren d'altres que també comparegueren, y quan hi hagué prou fama repartida, allavors se fincaren y guàrda que'ls hi parlés ningú de tornar al *paese*, qu'aquí'ls hi tenían robat lo cor les perdius ab cols, lo bou a l'adoba, etz., etz., y'l primorós xarel-lo que'ls hi feya cantar enternits la *Casta* y'l *Beviam, beviam*.

La Fransa matexa, tan superbiosa y envanescuda, envià un pastisser, lo més adoctorat que tenían a les llistes, ab un poder de *brévets d'invention* que ni ell mateix los sabía, conseguits tots a copia d'avansaments en lo seu art; aquí vingué, ab l'orgull natural del qui sab ahont té la mà dreta, y's va fer cèlebre y rich ab lo més comú dels requisidets de la nostra cuyna fantasiosa: ab *mitges qüernes* amanides ab julivert y oli, que'ls nostres avis hi acudían fins a toparse y no se les treyan de la boca per que tenían criansa y eran de bon llinatge; però molts se quedavan sen-

se berenar per que Mr. Giraudier s'errava de cuytes y per més qüernes qu'amanís, sempre dexava la meytat de la parroquia que se'n tornava a casa a pendre xocolate.

* * *

Si aquells marxantons que venían de París haguessin dit: «tenen una bona cuyneta'ls de Fransa», cadascú haguera respectat l'opinió y tots contents a casa seva. Però, que diguessen qu'era millor que la catalana y la espanyola... ¡alto aquí, heretges exaltats! Que surtin los de Valencia ab lo seu arròs, que hi entran barrejats dos regnes de l'Historia natural, que cada gra va solt que s'hi pot jugar a bales, y tendres y rossos que no ho semblan del país de la morenor. Que surtin les severes viscaines ab aquell fregit del peix, emblema de la discreció, ab los entexinats de pebrots que l'ofegan tan a pler y al seu gust, que no tornaría al mar encara que li oferissen. Víngan les mallorquines y mostrin la sopa marinesca ab totes les sustancies del Me-

diterrani, vella recepta d'una mora que's salvà per bona cuynera, despreciant a Mahoma y als seus parents per un *atlot* cristià. Ixquen los de Màlaga ab sos *boquerones* que ni cobert se necessita pera apreciar la finor de la seva casta, la gloria de tots los seus gustos, y la tràssa d'aquelles espines que's doblegan y s'apartan per no ferir. Pòrtin los de Madrid, no'ls ministres, qualsevol jornaler, lo més necessitat, un *puchero de a dos reales*, y tothom queda sorprès y sense saber què dir, trayent comptes y no atinant còm ab tan poca moneda's pugui fer un fum qu'entressenti per tots los contorns y una sustancia qu'ella sola bestreu lo viatge *de ida y vuelta* y canta'l poderiu de la nació.

* * *

Tothom era a taula, los toballons s'obrían com les cobertes d'un llibre nou, y uns se'ls posavan a la falda, altrés al trau del gech, y algú que li feya nosa per tot, lo tornava a plegar y'l dexava al costat del plat.

Després de moltes anades y vingu-

des de la Caterina, aparegué la sopera dexant un rastre de fum blaviscós que s'esvahía y una olor qu'anunciava la riquesa que duya y'l bon gust per endevant.

— ¿Que no ve la noya? — preguntà'l senyor Jaume.

— Anèu prenent, ara's trasmuda, — digué la Caterina.

Lo senyor Jaume anà fent los plats y repartintlos en mitx d'un silenci respectuós. Los caps s'abaxaren, comensaren a dringar los coberts ab alegre ressò, y les fesomíes s'animavan. Lo senyor Jaume tornà a preguntar:

— ¿Y donchs, que no ve?—

* * *

Devant de l'escaparata, abstreta, s'estava la Tristeta contemplant l'imatge: totes dues semblava que's responguessin ab los ulls. L'imatge cobrintla ab son mirar amorós, y ella fixanthi'l seu enternit.

— Noya, que no vens a dinar? — digué'l Regalat entrant poch a poquet y acostàntseli.

La Tristeta no sapigué què contestar; lo vestit de seda cruxí, com una dèbil quexa, y apartantse ella de sobte tota ruborosa, digué baxant los ulls avergonyida:

— ¡Devant de la Mare de Deu! —

X

A mitx dinar, semblava com si'ls convidats haguessen cambiat lo geni y la fesomía. Tothom estava rialler y comunicatiu, parlant alhora en conversa general, menos los nuvis que, sense dir cap secret ni rès que s'hagués d'amagar, enrahonavan poch a poch y pel seu compte de coses alegres, per que si ella reya ò baxava de tant en tant la vista, lo Regalat encara l'obría més, no desamparantla ab la mirada, com si volgués ajudar la boca a dirli dolseses, y fentli festes molt tendres ab la sola virtut del blanch y'l negre dels ulls.

A n'en Llansa donava gust d'es-

coltarlo: tenía la murria sentimental, y era un mirall d'enamorats, fins planyentse de que per ell resultés desventura lo que per tothom era una sòrt. Ab tantes minyones com festejava, no sabía per quína decantarse, y ab prou voluntat y estimació y medis per pendre un determini,'s quedava empantanegat; no's casava ni's feya avant ni enrera, per que trobava massa desproporcionat y fòra de rahó ferne una sola de ditxosa pera que'n quedessin tantes acongoxades.

Es veritat que'l dexavan parlar sense ferne cabal, y la conversa seguía animada ab desordre deliciós. Quan no se l'escoltavan, ell sol se dolía desfogantse ab sospirs molt sentits, y bevía més sovint, com si al fons del got hagués de trobar lo remey dels seus pesars y l'oblit de tantes estimacions que li punyían al cor.

* * *

—¿Per què no treus més vi, Caterina? — preguntà'l senyor Jaume, observant qu'ab les recanses d'en

Llansa y la satisfacció dels demés les ampolles feyan molts camins, los gots s'omplían, y tan aviat eran plens com buyts.

— ¿Que tens set, Llansa?

— Ni set ni gana, — digué omplintse'l got; però no'n puch veure d'ampolles plenes davant meu; la negror del vi m'entristeix.

— Fés portarne, Caterina; sembla que't dolgue.

— No es axò, sinó que'l tenim abaix. Ara son a treuren dues garrafes més. Què volen que'ls hi digue? tenen que perdonar; estava ataleyada ab altres coses del dinar.

— Y sí, dòna; quan se menja be's té de beure; ¿que vols que s'escanyin los convidats?

— Tu dèus volguer que'ls hi fassa mal,— respongué la Caterina ab veu baxa trepitjant al seu marit. ¡Quínes esponges!

— A mi'l Regalat me va fer aborrir l'aygua. ¿Te'n recordas? — li preguntà en Llansa.

Lo Regalat alsà'ls ulls distret, y sense respondre tornà a seguir la conversa y les rialletes ab la nuvia.

— Per axò,'m va tractar d'amich,

— prosseguí;—pel nostre art, lo qui no beu es home perdut; se toca de la caxa. La matexa fortalesa del treball dissipa la malicia del vi y may nos compromet.

— Lo Regalat va ensenyarvos de beure? — preguntà la Caterina ab certa malicia.

— ¿Eh, que vas ser tu'l meu mestre?

— No me'n recordo, — feu lo Regalat, com si'l molestés aquella alabansa.

— Es un vici, axò de beure tant, com lo del cigarrot.

— ¿Què diu la mestressa? — preguntà en Llansa. — No beure y no fumar; axò es un vici. Deu me'n guart de tenirlo, no gosaría presentarme entremitx d'homes formals.

— Vèt aquí la guerra que teníam abans, al principi de ser casats, — va dir lo senyor Jaume.—Volía que me'n desvesés de fumar. Tot se compondrà, li deya;'l diumenge, puro;'ls díes de feyna, pacatilla; y axís ningú quedava agraviat.

— Donchs, a casa, — respongué'l Noble, aprofitant un moment que la Caterina era a la cuyna, — no'm go-

verna ningú; ja n'hi hà prou qu'ella digui «no vull axò» per executarho de frente.

—Va a carnadures: qui més forta, qui... Cadascú té'l seu sistema; jo no vull males cares.

—Tant me fa: jo mano, y sèrio tot l'any.

—¿Y quan rieu? fòra de casa? fugíu, fugíu; si'l sé fer més que vos lo sèrio; que'm vindrèu a contar! Hi ha hagut ocasions qu'ab la Caterina quedavam agraviats: ella ab uns bigotis axís, com una trompeta; jo tres dits més enfora de la boca y súrti'l que vulgui. Tocavan les vuyt; cap amunt a esmorzar. «¿Què tenim pel ganxo, rossa?.... ¡Ay vatúa'l món dolent, que no me'n recordava! ara sí que l'he fregida! Nada menos que l'orde de la plassa eran morros en tota la línea!» Y ella també, la sirena, anava enderrerida de memoria, trencava la consigna y me la trobava cusint y cantant. ¡Vaya un parell de surruts més estampats! No pot ser, me tivan massa les fesomíes si tinch de fer lo serio.

—Errat, l'individuu té de ser ferreny sempre: ab rahó ò sense. Y jo

que porto al mando vint homes y la responsabilitat dels interessos, tinch d'aguantar lo golpe y ferme respectar per tot. Una veu y un mando, y entesos.

— Donchs, quan feu la festa? y'ls diumenges també teniu de fer aquest posat?

— Es lo genial de la persona. Però, si a la de casa li mancan quatre duros, ni té de piular; damunt de la calaxera se li dexa mitja dobla de quatre, y firmes, a la carrera.

— Diguèu que tot va per real ordre!

—Com a casa,— digué un dels riberos.—Quan m'hi presento, comensa'l jòch dels muts; tot va per signos. Abans, arribava jo: «Míra, Manel, què ha passat a l'escaleta; que la Vicenta y la Tuyas s'han barallat, ab un escàndol qu'hi hà hagut, y s'ho han dit tot, per que diu que la Vicenta estava agraviada ab l'altra, y l'altra diu qu'ab la Vicenta, per que diu qu'al safreig li van dir qu'era una busca rahons...» «¿Que no't dona la gana de callar?— saltava jo ab un crit y un cop de puny a la taula, que tot feya tantines.—Ansia, y a ca'l

manyà que't'posi un cadell a la llengua. Diu, diu, diu..., sembla que se t'escorri la conversa, poca solta; un quart hà qu'enrahonas y encara no has dit rès.»

Aquesta funció la teníam sovint; com qu'es una cedassera que tot ho sab, y ab aquella xerrameca sense aturador que ni dexava sossego per tornar resposta... «Lo día qu'en arribant me contis cap sarau dels que passan a l'escala, aquí se'n arma un altre que's pagarà mitja pesseta d'entrada, ¿tens entès? Axís que'm sentis pujar, ja pots cloure aquest bescambi, que no vull sapiguer quína veu tens; lo que tingues que dir, me ho signas; ja faré venir un *catadràtich* de Sant Gayetano.» «¡Ximple!» va respòndrem, però no piulà més. Dígali ximple. D'aquí endevant tindràs un *sí* y un *nó,* a tall de rey.

—Quíns dos Nerons! — digué la Caterina mitx picada.

—Y aquest altre,'l Moreno, ¿també es dels rigorosos? — preguntà'l senyor Jaume.—Casi be't toca pegar a la dòna.

—Alto, que se la respecta;—saltà'l Moreno.—Jo la guío ab la mirada.

¿Ahont se guayta per conèxer lo temps? Al cel. Donchs, la de casa es marinera; en mirantme als ulls, ja sab com se presenta l'atmòsfera. Si està llis, calla; si està clar, me dona conversa, y acabat. No tinch de posar bàndols per les cantonades del pis.

— Donchs, allà và la meva explicació;— afegí un altre.—Jo, en sortint del Moll, sense anar a fer lo quarto de la gana, me'n vaig a casa. Sembla que arribi'l Capità General. Obren: Deu te guart, a la dòna. Tanco: barretada a Sant Sebastià, que, aplacat derrera la porta, m'està esperant tot lo dematí. Entro al corredor: cop de gorra a la dreta, saludo a l'esquerra, reverencia a un costat y al altre, als quatre quadros ab quatre personatges cèlebres al cel y a la terra, que son Sants de crèdit y d'influxo, tant pels alts com per aquí baix; ab los ulls ja'm donan les bones tardes, volent dir: apa, Noy tendre, que ja tens lo dinar a la taula. Me fico a la sala: cortesía y acatament de primera classe, y no axequis l'esquena sense haverte tombat per tots quatre vents.

Allí sembla la sala del trono y'l quarto dels edecans. Lo floret del Calendari posat en imatges. Totes tenen los tres entorxats y día de festa a sobre: Sant Joan, qu'es lo meu director y'l que'm dexa'l nom. Santa María, la Senyora de la dòna. Veyàm ¿quí axeca'l *gallo* davant de aquestes exquisitats?

Esperèu, ja riurèu un altre día, que no estich llest. Sant Jaume, aqueix té salva de canons y gala ab uniforme nou de plumero y guants blanchs per tot estrop. Y'l Sant Cristo de Balaguer per punta y remato, qu'es més valent que la Magestat de Caldes, que'l de Piera, y ningú li replica, y lo qu'ell mana's fa, qu'es mariner que'ha navegat riu amunt ab ciris encesos, venint de qui sab hont sens errar lo rumbo fins que va tirar ancla y va dir: «Aquí m'establexo, Ciutat de Balaguer.»

A casa no n'hi hà d'estampes ab lo retrato d'en Riego, ni de Cristina ab l'amnistía, ni de Leon ò d'Espartero, ni ab boyna ò morrió. No hi tenim fè ab la classe de tropa, ni de conxorxes d'opinions ni de partits. Massa *pasteleros;* per mor d'ells la

Espanya no porta calses. Quan faig un saludo, sé que me'l tornan y no s'agravían de que un pobre treballador hi gasti franquesa, però ab modos. ¡Com qu'un hom no'ls ha ajudat a pujar al candelero!

Me diuen fanàtich! Jo, qu'he navegat, sé de qui tinch rebuts favors, y m'aconsello tot sol. A molta gent que passan per sabis, tocant a certes qüestions, donchs, jo'ls tinch per uns necis. Aquí teniu lo meu modo de pensar y de la manera que's viu a casa.

—Ben parlat, minyó. ¿Còm us dieu que no me'n recordo?—preguntà'l senyor Jaume.

—¿Que no haveu sentit que tinch lo meu patró en un quadro, retratat ab una jupa de pell de xay y una cabellera com un fil d'or, qu'en mirantlo no més un ja ho diu: té de ser Sant Joan per forsa, per la hermosura de la cara y pels seus tirats de noble?

—Es una veritat; perdonèu, Joan; com qu'aquí tothom bestreu, no us havía sentit del tot.

Anèm al cas, per que dels que han parlat y resulta que tenen desa-

vinensa ab la dòna, jo dich qu'es culpa d'elles y fòra.

— Què diu aquest boig, ara!— exclamà la Caterina esverada.

— Lo que sents: a poch a poch jo me faré entendre, y al mateix temps serà una guía y un consell per la *noya* lo que digui.

Al marit se'l té de portar segons lo seu geni: qu'es un tabalot, prudencia y callar; qu'es un busca-rahons, callar també y que s'esbravi tot sol a tall de ximple; poques magarrufes, qu'encara es pitjor; sempre pel natural; bones respostes y acomodades, que no més crida la gent ordinaria; y la cara ni enfadada ni alegra, qu'es pitjor y's pensan que va de mofa. Y'l mètodo més segur pera conservar a un home de bon temperament, es que la taula sigui abundanta y'l menjar ben amanit.

L'home que treballa vol ser ben cuydat; dónali la vianda polida, que fassi olor, que li obri la gana y li tanqui desprès; ja veuràs quína alegría li compareix ulls enfora luego d'haver dinat. No hi hà ningú qu'estiga trist al axecarse de taula.

Qu'avuy un tomàtech ab quatre

grills de ceba y olivetes per entrant; qu'un altre día una freginata de tomba-navíos ab coliflor confitada y la escaroleta trencadissa com vidre, etzètera; menjars de pobre, però tan complerts que treuen la satisfacció per amagada qu'estiga y la fan exir a la cara.

¿Volste jugar que les mullers d'aquexos, en arribant l'hora de dinar tot ho tenen de fer, y quan es fet surt sobtat, ò cru, ò dols, ò la sal hi ha caygut a la regalada? Míra com callan. ¿Es veritat, Noble, lo que jo he dit!

— Y *persupuesto!* Jo no hi menjo a casa; la meytat dels díes de la setmana me'n pujo a ca'n Miqueló, al carrer dels Ases. Que se'l mengi ella lo caldero. —

* * *

Ja eran quarts de nou del vespre, quan, acabades les converses, tothom s'axecà de taula repetint l'enhorabona als nuvis, ab l'alegría y bon semblant que, segons deya'l senyor Jaume, segueix a tot bon àpat.

La Caterina's mudava per acom-

panyar la Tristeta a casa seva; y allí dins, en lo quarto, se sentían veus confoses y com plors sofocats. Al cap d'una estona exían totes dues. La Tristeta, ab los ulls molls encara,'s mirà'l Regalat demanantli perdó per aquelles llàgrimes. La Caterina dissimulava, tombantse y acotant lo cap.

De mica en mica'ls convidats se despedían baxant l'escala. En Joan, desde baix, cridà:

— Noy, Regalat, quí apagarà'l llum, tu ò la teva dòna?

— ¡Tots dos! — se sentí que responían al plegat dues veus.

XI

La botiga d'un manyà, y la del senyor Jaume particularment, es sempre alegra, diguin lo que vulguin los que no hi entenen. Acàs no sían presentadores ni boniques aquelles parets fumades, que là cals s'hi desenganya, cobertes ab modelos de cenefes per balcó, gregues y encreuaments de rexes, patrons de floreyos rovellats, y fexos de barres per les reconades; ni la manxa suspesa a mitx ayre com un monstre rondinador ab la cadena penjant de l'aurella, ò com una guitarra per traure gemechs; ni aquella renglera d'estenalles que voltan la xemeneya ab les cames esteses y'l bech obert, los

malls ab lo cap a terra com si fessen la figuereta arrambats vora la pica, lo torn ab la roda al sostre bridat desde baix, lo taulell ab ses restelleres de llimes, y'ls caragols ab la boca closa y apretada, pitjors que gossos de presa qu'allí ahont amarran no amollan fins que'ls hi tomban la cúa y dexan senyal.

Tot axò, bo y parat, tal vegada no siga bonich ni alegre; però quan lo treball ho anima, ja pren altre aspecte. Comensa a patir la manxa y suspira com si tingués un arreplech de melancolía molt ficat endins del cor, y aviva'l caliu de trascantó; la flama del picadís sembla que fassi tercerilles allargantse y tornantse a arronsar mentres dura'l panteig del monstre que's quexa de lluny y castiga d'aprop.

Comensa la batalla al peu de la fornal; tot creix y s'ageganta; les flames s'estiran y alguna se salva d'aquella ardencia, xemeneya amunt, esmicolada en llenguetes ò guspires de molts cayres; lo ferro sofreix la calda y cambía de color tant com lo foch l'atormenta; lo mestre li tira grapats de sorra que li allargan lo

martiri;'ls minyons estan alerta ab los brassos arremangats, malls al ayre, ab unes cares vermelloses qu'es del mateix verí que llensa'l delinqüent. Treulo de sobte'l forjador, regalant llàgrimes enceses; cauen los malls l'un derrera l'altre, y reventa ab un poder de guspires rabioses, com feix de centelles deslligat, que travessan la botiga per tots indrets y s'axafan y reboten al topar socarrimant tot lo que troban. La pessa ben masegada salta de l'enclusa perduda la rojor, abatuda, moradenca, ab les senyals lluentes que li han dexat los malls; obren ses goles los caragols, y li aplican noves tortures qu'esgarrifan los nirvis, ab les llimes aplanades amunt y avall fins que'l ferro's dona y queda vensut, domat, lluent, que la claror hi juga y'l llepa com per aconsolarlo de tan excessives crueses.

Lo canari desde'l menjador, al sentir l'espetech y aquell dringar furient, comensa a bellugarse en lo saltador, tombantse a un costat y al altre, fent anar lo cap ab desfici, y a mesura que'l terratrèmol aumenta y brolla aquell surtidor de foch, es-

quexa unes cobles de refilets aguts que vibran per demunt dels repichs dels malls y malgasta tota una sinfonía de notes concertades, ab lo coll inflat, les plometes estarrufades, orgullós, altiu, com si cantés l'himne del treball y ses victories.

Al peu de la botiga s'hi atura la quitxalleta y'ls aprenents que venen de la font, guardantse'ls cantis sota les cames a manera de pont, y contemplant embadalits tan pintoresch divertiment, seguint les embestides de les espurnes y esquivantles ab lo bras posat devant dels ulls.

— ¿Alsa, canalla, ¿que voleu esguerrarvos ab una metrallada?

— Senyor Jaume,— pregunta un, — ¿que'm dexaría treure la punta d'aquesta baldufa, si es servit?... —

Algun vehí, especulador de les propies comoditats, no la troba bonica, ni divertida, sinó amohinosa. A quarts de sis, al bo del hivern, potser quan ab més gust venía la dolsor d'un'altra dormideta sornanguera a rescabalar desvetllaments matiners, l'enclusa escandalisava'l barri donant lo bon día al vehinat ab aquella desaforada batussa de cops

de martells, que ja no hi havía forma ni posició a pendre en lo llit per que els ulls restessin closos y en bon punt per donar allargos a la sòn que no's dexava enganyar; y'l bon home, llevantse una hora més aviat de la pactada ab la peresa, exclamava de mal humor:

— ¿Quí diastre hi pot viure a la vora d'aquest manyanot? De bon matí ell té de treballar a l'enclusa y després, en tot lo día no se'l sent. ¡Sembla qu'ho fassi per mortificar! —

¡Y'l senyor Jaume, tan satisfet que estava del seu ofici y tan enamorat de la botiga!

* * *

¡Quína novetat li va fer trobarse, als primers díes de casada la Tristeta, ab lo taulell desembrassat, sense el cobrellit de coloraynes y ridícols penjat a la paret ab aquella combinació de bluses ab les mànegues esteses, calsetes y gorres, que li semblava qu'a tot'hora tingués al costat de la botiga un rengle de criatu-

res que s'allarguessin les mans per jugar a sardana!

A vegades, quan tenía reunida la *companyía* de fadrins y aprenents al voltant de la fornal ab los malls apunt y esperant que la barra surtís de la calda, tot d'una feya parar la manxa, exía al brancal de la porta, guaytava, y venía altre cop al peu de l'enclusa y ab veu resolta cridava «¡amunt!»; los malls queyan sobre'l ferro, li donava forma ab una especie de frenesí y'l sumergía a la pica com si estés inquiet per tornarsen desseguit vora la porta a donar la guaytadeta.

No sabía avenirshi; anyorava aquella companyía y aquells descans sabrosos fent lo cigarret, escoltant les converses de les compradores y bestreyenthi quan convenía.

* * *

— ¿Que'm sabría dir si està aquí una modista? — preguntà una dòna que ja's conexía qu'anava a doctorejar.

— Nó senyora, no hi es; es casa-

da, — va respondre'l senyor Jaume.

— ¿Es casada?... me'n alegro. Volía comprar un vestidet per una nena.

— Donchs, tindrà qu'anar al carrer de la Boquería.

— Sí que dèu haver fet bon casament...

— Per ara...

— Jo li dich que me'n alegro que ho hagi ensopegat, pobre noya. Escólti... no diu qu'era bordeta?

— ¡Ansia al botavant! A sapiguer a Salamanca; ¿qu'us ho pregunto si sou borda vos?—cridà'l senyor Jaume incomodat.

—Es que no'n só; ahont và aquest home!

— Y donchs, ella tampoch: es la noya de casa.

— Perdóni. —

* * *

Passà molt temps y la Tristeta no els anava a veure. Prou ne parlavan ell y la Caterina a les hores de dinar, retrayent ses gracies, son bon gènit, y sobretot l'anyorament que'ls hi

donava, procurant amagar certa inquietut que sentían per enganyarse l'un al altre.

— ¿Vols dir que dèu estar be la noya? míra qu'aquell Regalat me sembla que té cops de boig. Fa tres mesos que son casats, y no han vingut a vèurens més qu'un diumenge qu'altre.

— Y no té d'estar be!—respongué la Caterina.

— Donchs, per mi, nó. ¿Vols que la *noya* s'avingui a estar tant temps sense vèurens? Jo l'anyoro y tu també; y ella, qu'es més sentida que tu y jo plegats, y que'ns estima com a les ninetes dels seus ulls, ¿podría estar tantes setmanes sense donar una escapada per venir a fernos aquelles festes y aquelles amoretes qu'eran la alegría y la pau d'aquesta casa? ¡Potser no es ditxosa y no gosa clavarnos aqueix clau... Potser sufreix al costat d'aquell... ¿Per què t'axugas los ulls?

— Per que no hi puch ferhi més. Me trencas lo cor ab aquestes suposanses. ¡Ay, la filla meva! No ho mereix: tan humil, tan bona!

— Be, dína per axò; potser son cabories meves.

— ¡Què vols que't diga, Jaume!... —

Y tots dos quedaren callats, pensatius y tristos, molt entristits, sense tocar lo dinar, que feya pena de veure com lo fum s'extingía poch a poch.

Al últim, lo senyor Jaume, digué:

— No pot durar més aquesta ànsia;'m mudo y me'n hi vaig. Potser està malalta.

— Nó, jo m'hi arribaré; val més que me'n hi vagi.—

* * *

Axís que tornà la Caterina, desde lluny ja l'interrogà ab la mirada, volent llegir més prompte les noves que li duya.

— Que l'has vista? Està bona? Dígas, per què no ha vingut?

— Sí, ja la he vista; vindràn tots dos, diumenge; ell m'ho ha promès, lo seu home.

— Be; y còm se troba?

— Bona.

— ¿Y alegra?

— Sí... be ho sembla.

— Dígas, esplícat.

— M'ha fet molt bona rebuda'l Regalat; feya festa. M'ha ensenyat la seva calaxera y'ls diners que tenen. Feya moltes magarrufes a la noya; fins s'han posat a ballar.

— Y ella, està clar, ben contenta.

— La noya'm mirava... ¡Ay, Senyor! Ell, sobretot, molt divertit.

— ¿Què vols dir?... —

La Caterina no pogué contenirse y esclatà ab un plor, cobrintse la cara ab les mans, dient entre singlots:

— ¡Ay, Jaume! que la noya no ho ha ensopegat.

— ¡Què dius ara! — exclamà'l seu marit, ab los ulls esverats.—Lo mataré.

— ¡Nó, Jaume, nó! Té un mal vici'l seu home, ¡s'emborratxa! —

Lo senyor Jaume inclinà'l cap abatut, aclaparat, y dels seus ulls anavan cayent lentes algunes llàgrimes.

XII

Com molts homes de curts conexements, sense instrucció, ab exa rudesa nativa y exagerada, esquerpa a tota cultura en lo tracte, que tría les formes y'l modo de sentir més comú y groller ab preferencia a lo suau y prudent, desdenyantlo per afectat ò fingit, tenía'l Regalat, com tots los de la seva laya, aficions extremades, orgullosa admiració per tot lo qu'indiqués virilitat grossera ò forsa brutal.

La fama de vigorós y valent la tenía adquirida, y entre'ls de la *colla* del Noble, en les tertulies del cafetí de baix a la *Riba,* en les rodones a peu dret, ab lo got a la mà, de certs

establiments que fins al cor del hivern s'hi va a *refrescar*, ningú la discutía, sinó qu'era proclamada com exemple y mirall a copiar y tingut com home d'empenyo, per que n'havía donades probes desacreditant reputacions molt fermes y enrobustides d'alguns subgectes que al Moll feyan temensa, axís per sa fortalesa a carregarse qualsevol pes extraordinari, com per lo crit que'ls acompanyava de guapos y decidits.

No li bastava aquexa anomenada, que la demostrava ab tota presumció, en son dir breu y despòtich, com de qui no admet reparos de ningú, en son mirar altiu y dur, provocador a voltes, encara no hi havía ombra de dubte ò vacilació en creure lo que deya, tant si estés de platxeria com si parlés ab serietat.

Lo qu'a ell l'ataleyava y'l tenía envejós y ab contínues probatures y exercicis, era en guanyar a aquells altres models de testa forta de qui tothom ponderava la fermesa, fentse creus de les copes que bevían sens perdre la serenitat ni mancaments en la rahó.

Lo seu ideal, per que també hi hà

vicis y passions baxes qu'en certa societat corresponen al ordre de lo extraordinari y fòra de lo comú, y per axò admirades y aplaudides; l'ideal seu, donchs, era no sols vèncer y humiliar tota fama qu'en lo Moll s'axequés de fortalesa y valentía, sinó ademés aquesta altra de no desdir ni rendirse davant de qualsevol atrevit que volgués contrapuntarse a buydar ampolles de licor.

Les probes eran rudes, les victories escarrassades; que'l conyach, la canya y la ginebra tenen traydoríes amagades y de mala mena, y quan més calor y embestida donan per exir del contrapunt, més aviat rendexen als temeraris qu'hi bregan; que la derrera copa es la perversa y la que abat tota soperbia y aniquila'l punt d'honor.

* * *

Sota un tenderol de la *Riba* s'estavan conversant dos companys de la colla del Noble fent la guardia de nit, rodejats de munts de sachs y paques de cotó, com túmbols feréstechs ombrejats per la fosca y per la

negror de les *lones* enquitranades que cubrían les estives.

— ¿Còm tenim lo Regalat?

— ¿Còm?... qu'una *tormenta* aconsegueix l'altra; que no fa nèt. Hi hà vuyt díes que té issada la bandera *turca* y conto que'l faràn cònsul, per que no la vol arriar per ningú...

— ¿Es dir qu'hi té dèria?

— ¿Què dius? Dotze duros de la setmana passada y vuyt d'aquesta que'n té perduts per que no compareix a la feyna, vès quants son: tots han anat *canyó* avall, assecant copes y buydant ampolles.

— ¡Malaguanyat xicot! ab un pit com un toro, que podía ser lo soberano del Moll de Barcelona, y que de riu a riu no n'hi hà d'altre que rebregui la feyna ab més salero y que tombi jornal doble com ell; que no l'aplacan macos, ni l'aplacaràn may; quan los altres s'hi pensan a carregarse un sach, ell ha fet dos viatges d'anar y tornar ab la farina a la estiva ò'l gra buydat aquí dalt.

— Axò l'ha perdut, aquesta fantasía: no més respira boato y fatxenda, que sembla que digui: «sol, apàrtat.» ¡Si la gent se pensa que'ls barcos

arriban a port no més per qu'ell los descarregui y gracies! que si no hi es se'n tornan a Marsella a demanar instrucció al armador, per si algú altre dels *petits* podem fer la feyna y guanyar un bossí de pà.

—Casi be tens rahó.

—Es un evangeli lo que jo dich, que t'ho firmaría un notari y ningú m'ho farà recular boca endins. Ara mateix hem arribat a un punt, que sense'l Regalat no's podrà treure ni una llíssara de l'aygua. Mana més que la comandancia. Ja t'hi pots estendre y ferho córrer per tot arreu: dígues qu'en Manel ho diu... Malviatge aquesta Espanya de fanfarries.

—Be, no t'alteris.

—Si comensava a plantofades, aviat la tindría més nèta qu'una closca de petxina.

Jo, que fa vint anys que m'espatllo la salut doblegant palanques, embalumat com un camell, de barco en barco, alleugerintlo ò carregantlo fins que'l capità m'ha dit: «prou, Manel, que la tripulació no'm podrà fer la maniobra», ¿estàs tu? per que si no hi hà nostramo a bordo,

ò que's vulgui recrear en terra, jo t'estivo la mercadería encara que siga fins a dalt de les cofes, que rès s'hi belluga com si tot fos d'una pessa, y que vinguin mals temps y cops de mar y que repassin desprès los fardos que no n'hi mancarà ni un fil; jo, que tinch arreplegades damunt meu totes les soleyades caygudes en aquexes rampes desde'l día que vaig tornar del servici, que no n'hi ha hagut una sola que m'hagi errat y que no la porti a l'esquena com fulls d'un llibre, que'ls vents me conexen y'm tenen tant de la seva banda que'l día qu'han reparat qu'hi havía ganes de treballar ferm, a mort, han dit: «*alto,* cap a casa tothom, tornèmsen en fòra y aquí no bufa ningú més, qu'en Manel; està necessitós y té criatures que li demanan pà y vol guanyarse la vida honradament,» y s'ha pogut encendre un misto fins a cremarte les ungles, que aquella flama no ha desdit ni s'ha decantat una sanabra a un costat ò altre, recta, fixa, aprimantse cap a munt com si fos pintada; que tinch lo baf de la mar tan ficat al moll dels òssos, y més

salabror y sustancia d'aygua salada que'ls pexos que gandulejan aquí baix; ab tants viatges a l'Habana y a *Rio Janeiro* que no'ls he pogut contar; que de totes aquelles aygues he tastat l'amargantor... y, Deu me valga, veure qu'un noy, una criatura de vinticinch anys, te passi la mà per la cara, y sentirte: «¿no hi es lo Regalat? pleguèu, no hi hà feyna.» ¡Mal viatge la mala mar!

— Per que'l Noble hi está engrescat passa lo que passa. Vèt'ho aquí.

— Oh, n'estava, qu'ara ja se'n veu lo desengany; no veus que me'l compromet!

— ¿Què'm dius?

— Ja t'ho contaré.

— Y com ell donava llustro a la *colla,* que de més ò menos enten als inglesos y sab articularhi...

— Que té de sapiguer!... lo mateix que tu y jo. Quan estan *xirlis,* allavors s'entenen: *guantú cervesa*..... y víngan copes. Vès l'altre día que's varen trabar de signos y no's podían entendre, que'l *Janni* li ventà cop de puny que si'l toca li tomba'l nas al altre cantó de galta com una mampara.

—Però no se'n va burlar l'altre, que li va fer pendre un bany de tormells entranthi pel cap, que quan lo varen treure ni se'l veya, regalant com una escorredora; fins de les butxaques se treya l'aygua.

—Persupuesto;'l minyó es de geni: axò no li quita ningú.

—¿No deyas que'l Noble n'està desprès?

—Y tant, que l'altre día hi va haver un desfet que'ns pensavam que'l tribunal s'hi ficava. Y'l Regalat li va demanar perdó.

—¡Què'm dius!..... Cóntamho. ¿Tens un puro?

—Sí,—li contesta l'altre, allargantli la petaca y'l llibret.

—Esplícat.

—Estavam de guardia ab en Rossendo; era'l primer quart, quan veyem venir de *dins* lo Regalat, fent unes *escriptures* que per cada *esse* prenía un tom com mitx torin. Va passar per aquí, y jo li dich: «¿Que anem a retiro, prenda?» De la embestida que pega, taula y tenderol me pensava qu'anava en orri. «Tén compte, no rellisquis, que m'espatllaràs la sombrilla.»

«No espatllaré rès, déxam fer;» va dir, donant caparrades tirantse endavant. M'agafa per la solapa y ab los ulls buscant los meus me diu: «Me'n vaig a fer llevar la dòna. Tenim de passar comptes.»

«Vés, vés a retiro; déxat de romansos.»

«Tan brètol ets tu com ella, si l'abonas.»

«Vaja, pleguèm, Regalat; no'm mal parlis, per que tinch la *munyeca* espatllada y'm tindría de dexar pegar.»

«Mentida, jo t'estimo; ets un bon noy. Me'n vaig a casa: vuy tenir disputes ab ella. So'l seu home y la governo; al que no li acomodi que surti. ¿Tens entès? Que surti'l guapo, y que se'm posi davant, que de la primera arpada li forado'l cap.»

«Míra que demà hi hà vapor; no t'entretinguis.»

«Que vinguin tants vapors com vulguin; tot sol los descarrego: no vull ningú... a passejar tothom. Encara no l'he feta la *corassonada*: ningú'l coneix lo Regalat... Tot sol enllestexo la descarga, y a mitxdía

que's busqui lastre: tot estarà en terra.»

«¿Vols descansar aquí ab nosaltres?»

«Nó, vigilèu; jo me'n vaig a casa... tinch verbal ab la dòna.» Y se'n anà decidit, però desseguida tornà a fer los matexos adornos, que potser va estar un quart pera embestir lo carrer de Sant Joan. Jo vaig fer senya al Rossendo per que'l seguís y estés alerta.

Com de fet, encara no va entrar a casa ja's varen sentir gemechs..... Aquella Mare de Deu de la seva dòna, diu que li deya: «¡Regalat! per l'amor de Deu, que matas a un altre infelís!...»

Vaja, no puch; per que tot me regiro, y'l cor sembla que'm fassi nosa aquí dins. No son per mi aquestes injuries. Una noya que tot lo carrer li besa les plantes, tan asseyada, tan festosa y prudenta, que no té un nó per ningú, que les criaturetes del barri les arregla que semblan serafins, ab una casa que li brilla com una capsa de rellotge, polida, lluhenta, que no gosas respirar per que no s'entelí!...

— ¿Y donchs, lo Noble hi va anar?

— Sí, que s'està allí al tombant; una bona ànima'l va avisar. Y, com d'efecte, s'hi presentà y n'hi va dir unes quantes que ja'l va axerivir. Y fent festes a la dòna y demanant perdó, s'agenollà als peus del Noble. Rès, una criatura.

Al sentdemà, ja tornava estar a la vela; avuy conto que també hi hà hagut mal temps.—

* * *

Cada día, abans de les dotze, lo senyor Jaume pujava al menjador a presenciar com la Caterina arreglava en un cistell lo dinar pera la Tristeta. Era un afany, una especie de coquetería, que semblava que guarnissen la palma pera una criatura. «Pòsahi més postres; té, formatge que li agrada; pòsali atmetlles y panses...; apa, que tríi: aquestes pomes...»

Tot eran requisidets, sabiduríes y exquisitats de coquesa, lo que li enviavan; ab una olor y un goig, que allò sol feya venir l'apetit.

Quan l'aprenent tornava, li preguntavan ab un'ànsia: «¿s'ho ha menjat?» Segons era la resposta, l'alegría tornava en aquella casa; se sentavan a taula y dinavan en pau y gracia de Deu; que no tastavan rès si la *noya* estava desganada!

Sinó que l'aprenent, a vegades, deya mentides...

XIII

Aquell tros de carrer de Lepanto de la Barceloneta semblava una petita Arcadia; les cases, totes iguals, germanes, d'un sol pis rematat ab cornisa y frontó de la matexa motllura, balconet y finestres; abaix, lo portal de la botiga, dues finestres gelosíes a cada costat, que la una era la de la cuyna, lluhenta com un mirall, coberta de rejoles de Valencia mostrejades ab cireretes blaves, y l'altra, la del menjador, molt polit també, ab rejoles de dibuix més complicat de *tortellets* y combinacions geomètriques, y dos armaris reconers plens de pisa de Trieste.

L'aviràm rondava'l carrer ab tota

llibertat, atrafegada d'assí y d'allà ab lo cap baix, acompassat lo caminar y ceremoniós, com si cerquessen alguna cosa perduda; de sobte, esgratinyavan la terra tirant les potes enrera, trayent la brossa pel mateix indret per que no'ls hi anès cap bolva als ulls, y a cops de bech feyan la tría, regalantse'l pap y despreciant lo que no era de profit ò massa crú pel pahidor.

Les criatures terrejavan, entretingudes fent montanyetes, ò *poti-poti*, obrint regueronets que després l'aygua no hi volía córrer, fonentse axís que li havían abocada. Les vehines aprofitavan lo sol qu'inundava tot lo carrer, estenent roba de blau de tina y camisetes ratllades en la fusta voladissa del balcó, en les cordes lligades entre les perxes y antenes de vora la porta ò les gelosíes. Allí's pentinavan fòra l'entrada y s'ajudavan a fer lo monyo de trucador; ensà apanyavan xarxes, sentades en cadires baxes, y'l mocador del cap tirat avant a modo de dosser per no enlluhernarse; una encenía foch en lo fogó manllevadís posat al mitx del carrer per regalar ab lo fum al barri

y trèuressel de casa, trinxant ab ganivet de mariner pebrots y tomàtechs y altres coloraynes alimentoses; y al fons, casibé llepant les cases, la mar que no sossegava en son neguiteig armoniós, anant y venint sense reposar, desfent sobre la platja com una immensa tapissería de jaspis de plata y escuma brilladora per ensenyar al sol los primors de la seva industria, cada vegada més polits y cada vegada ab nous mostrejats.

* * *

Les converses d'aquest petit paradís no eran, com de costum, senzilles murmuracions ò quatre paraules de discordia entre les dònes, que després que s'havían escafitenejat tornavan a ser amigues y's dexavan la galleda per anar a safreig, ò s'ajudavan a carregar lo cove y sortían a plassa plegades; totes parlavan de lo mateix: del Regalat, que s'havía embarcat cap a l'Habana, dexant abandonada a la Tristeta.

— Val més qu'haja fet aquest resum, — deya una que 's'estava ple-

gant roba;—al menys no la farà patir més.

— Ja'l compondràn allí a l'Habana; no'n passis ànsia. Lo meu home ja ho té dit: a la primera disbauxa que fassi, li quedaràn les barres assentades. Es un *climan* molt senyor aquell; ab un got d'aygua n'hi hà prou; se quedan axís, que ni'ls hi faríass obrir la boca ab lo gruix d'una pesseta.

— Sí, tén compte que l'aygua'l reprengui.

— Es un dir, dòna. Quan l'aygua té aquexes repents, vès què faràn les begudes y'ls licors; lo qui s'aparta de la regleta, està llest; no hi arriba cap sagrament a punt.

— ¡Què'm dius!

—¡Ay, filla! ¿del vòmit te fias? es com una escopetada a trayció. Tu, Madrona, vès aquexa que se'n riu.

— Desengànyat, mal'herba may mor; d'axò me'n rich. Arribarà allí dalt y desseguida tindrà companyía; se rebaxarà ab qualsevol negra, que diu que no tenen vergonya, y com aquests homenots no respectan llinatge, farà fortuna casantse ab algun encaro, y ell sí que podrà dir qu'ha

anat a l'Habana. Per que n'hi hà de riques de les de color.

—¡Sí, diu que sí! Fan tres cullites de *clin* l'any, que'ls ho pagan molt be: a xavo la lliura, com lo vidre trencat, y tot es per elles...

— Com si no n'haguessim vist d'americanos que se n'han anat pobres y han tornat ab cada dobla de quatre que no sabían ahont ficarles. No te'n riguis.

— Pobra xicota! ella sí que pot ben dir que si ha tingut l'home guapo, no li han mancat penes al seu costat.

—Ay, filla! malaventurada la noya que no ha conegut mare. Nó, no l'haguera dexat casar ab aqueix trapella. Prou s'haguera informat, haguera remogut la terra per sapiguer a qui entregava la noya... Un minyó que tota la Barceloneta ho sabía que era un desenganyat, que tenía la flaca de la beguda, que sa mare, la Regalaous, va haver de fugir del carrer de Santelm per que va emmetzinar a una pobra minyona fentla passar per espatllada de pit y donantli remeys qu'eran una peste pel mal que tenía. ¡Què m'esplican a

mi! si ho haguessin volgut sapiguer los que la tenían encarregada, no haguera mancat qui'ls ho hagués fet avinent. Son pare era un altre gandul; tot lo día a casa la *dida*, que'n deya ell.

— ¿Qu'era a casa d'alguna *coneguda*?

— Cà, dòna! a la taberna, volía dir; com que tenía aquell parlar de *terne*, que totes les espressions les gastan *infingides* y ab dos sentits!... Se n'omplía la boca ell ab aquestes cerimonies.

— Ells a lo que debían anar era a casarla y fòra.

— Y ben natural; treures encàrrechs y un menja-pà de casa. Míra, tinch dues noyes casades, totes dues les volía festejar lo Regalat; primer la gran, desprès l'altra. Qu'es cas! vaig dir jo: primer son pare les matarà. ¡Vaya un natural que té'l de casa! no més haguera calgut qu'ho sapigués qu'aquell venia a fer lo burinot per aquí vora la porta. May li vaig dir qu'entrés, en ma vida; no'n vull d'escalfa-cadires. Però, ell mateix, de sa plana voluntat se'n va anar axís, a la quieta, ab molt dissi-

mulo, per que si'l meu marit s'ensopega a trobarlo, hi hà un desfet; jo ho haguera pagat y les mosses; a n'ell no li haguera dit rès; ab la cara solzament n'haguera tingut prou. Ja't dich, per que té un mirar que fereix, y quan no vol conversa ab una persona, sembla que'l desafíi ab los ulls.

— Ben fet! abans les noyes no s'hi aficionessin, per que la voluntat costa de posar, y un cop posada, ¡ay Senyor! qu'es crú haver de desoblidar!

— Nó, filla, nó; aviat varem estar enteses; «tu, gran, fòra de la porta; y l'altra, a dins; no hi teniu de guaytar per rès al carrer.»

«¡Ave María, quína dòna!»

«A dins! torno a dir, y la que'm repliqui, d'un cop de xinel-la l'estabornexo. Ahont van aquestes pochs modos...» Després, elles matexes, la que s'hi hagués casat, m'hauría malehit.

— Y sí, per tot arreu feya'l mateix, diuen; allí ahont hi havía noyes, allí donava fondo, ab escuses del ball,... que per venir a convidarles,... després pera portar targetes,... un al-

tre día, «¡ay! ara passava per aquí»... y una se'ls veu dins de casa, que no sab de quína manera ha entrat la conexensa. Vèt aquí com s'ingeniava: com fan tots.

—Però a casa no hi va fer carrera: encara qu'hagués vist que se'm tornavan ètiques!

— ¿Veus? Y aquesta pobra, tan aficionada que s'hi va casar. Aviat les va acabar les ditxes; y ara, ¿cóm ho faría si li visqués lo noy? Tant de be li ha fet Deu emportàntsel.

— ¡Ay, que no ho sentís ella! ¡li donarías un altre trastorn! «En que fossin sis los fills que m'hagués dexat, a tots los pujaría,» me va dir quan jo anava per aconsolarla.

— ¡Es mare, *ja a saber!* —

* * *

No estava de festa'l carrer d'en Burgués com aquell día en que la Tristeta va exirne per anar a casa seva. Allavores los vehins sortían pels balcons, ò treyan lo cap al llindar de la botiga, estirant lo coll per vèurela més estona quan se n'anava a casar.

Ara hi tornava, ab la pena senyalada en los ulls, en la buydor de la seva cara axugada y de color malaltís. Algun qu'altre vehí, al vèurela venir, se ficava dins y per entre les vidrieres mitx closes se la miravan compadits per no donarli més pena ab sa curiositat impertinenta.

Tampoch en aquella barana de terrat hi havía l'Andalet, lo cap entremitx dels testos que la seva mare hi havía anat posant, per una delicadesa de sentiment, endevinant lo amor del seu noy per la Tristeta, y volguent omplir de flors y d'aromes lo lloch hont potser havía sentit les primeres dolceses de sa passió malograda. L'Andalet no hi era tampoch, guaytant com un altre se li enduya aquell tresor de felicitat que'l creya seu, com tots dos se n'anavan, rient, acostantse'l cap per dirse més aprop quí sab quínes falagueríes que tan gustosos se les escoltavan.

* * *

La Tristeta entrà al carrer acompanyada de la Caterina, totes dues

prou macilentes. ¡Què s'havía fet aquella frescor y galanura!...

— Senyor Jaume, — va dir l'aprenent qu'estava a la manxa,—ara venen la senyora Caterina y la noya.

— Apa, minyons,—digué'l manyà picant a l'enclusa,—que's refreda.— Y un repich de martells dexats anar alhora y un espetech de guspires omplí la botiga, y'l senyor Jaume atrafegat pogué dissimular l'esclat de dolor que sentí al veure la Tristeta, qu'allavors, ab la Caterina, entravan ploroses, y se'n pujaren a dalt voltant pel taulellet.

XIV

¡Quíns comptes alegres treya'l senyor Jaume! La Caterina se l'escoltava sense dir rès, alsant los ulls al cel y sospirant per tota resposta.

— Axís que vingui'l bon temps, — deya, — llogaré una caseta a la Bona-nova ò per aquells encontorns, y'ns en hi anirèm tots tres a passar l'estiu. Jo cada día pujaré allí a les cinch, y soparèm plegats, al mitx del hort, sota quatre canyes qu'arreglarèm com una glorieta ab pàmpols, ab un emparrat que no veurà'l cel y's veurà en pesses menudes; y'l sol hi baxarà garbellat, sense malicia, dexant la xafogor entremitx de les fulles y una ombreta matisada y

frescal demunt la taula. Ja pots tenir la gana a Filipines, que't compareix si li presentas aquest acompanyatge. L'escaroleta,'ls créxems, les olives confitades ab lo seu regustillo de fonoll y sajulida, que la olor no més ja desperta'ls badalls, y córre a ferte creus a la boca com per dirli: prepàrat, qu'ara entra'l senyoriu y vol ser ben rebut... Desseguida entrarèm ab aquells requisits que tu sabs fer y que no hi hà desgana que no s'hi rendexi. Un día pujaré molls, ò llenguado, ò llussets, que tu'ls fregexes y'ls presentas com rosquilles, fentse postures ab la cúa al morro, rossos, que tot s'aprofita y n'es gustós... L'ampolla del vi dins la galleda, al peu de la taula, que no més sobrixi'l tap de cristall com una bombolla que sura demunt de l'aygua. ¡Quína frescor! ¡Quín regalo! L'endemà, altre cop a la glorieta, a pendre xocolata tots tres, com si també estiguessim llemenchs; ab una plata d'albercochs ò maduxes, que jo no'n tastaré per que l'olor ja m'es prou grata y no tinch gosar pera menjarne: ¡una fruyta tan noble y tan senyora! ¡l'olor de Primavera,

qu'a mi m'alegra'l cor y m'enterneix los ulls!... No'n feya pochs d'anys que portava aquesta deria al cap!

— Be, ja ho farèm axò que dius; però ara'l seu dalè es posarse bona pera pujar altre cop al quartet del terrat. «Allí tornaré a ser ditxosa, me diu, quan menos ab lo recort del temps qu'ho vareig ser». La sentisses com tot ho retreu y de tot se recorda: del jardí de ca'n Laforge, que cada día, ans de baxar, s'abocava a guaytarlo, y'm pregunta si encara hi son aquelles estàtues tan hermoses, ab lo pentinat amunt, los canyissos plens de verdor y de floretes, y'ls baladres, y'l pavo real... Còm s'anima al recordarho! Per tot hi veu ditxes y alegría:'ls noys desde les torratxes fent volar grues, los contrapunts dels colomistes, aquelles barreges de coloms qu'ocasionan tantes disputes, y'ls xiulets y aquell picar a la post... los ulls li brillavan com si ho vegés...

Míra, Jaume, probèmho tot; pugèmli al quartet; ja hi cabré jo per cuydarla; y després, la María està a tocar; pugèm tots a dalt, y encara que siga a casa nostra, tindrèm de ser re-

cullits: Deu nos ho pagarà. Està tan sola, sense'l seu fill, que no l'amohinarèm massa. ¡Ay, si ella ho sentís! pobra dòna, dormiría a terra per que nosaltres estessim ben servits. Quín mal punt va ser aquell, tant que la estimava a la noya! Per ella, navega y es fòra, l'Andalet, de la companyía de sa mare!

— Si axò la té de compondre, ray! Anèm a dalt; tornèm a pujar la escala... com algun temps qu'eram més felissos. ¡Ab quína alegría muntava en sent les dotze! Allí varem estalviar la primera pesseta, y anarem aumentant, y després del quint pis, un per un, los havem baxat tots a mesura que prosperavam; ara que som los propietaris, tornèmhi; però, ja ho veig, Caterina, que tots los díes no poden ser bonichs ni ditxosos... Lo sol d'aquell temps era més xamós que'l d'ara; tots dos teníam joventut y alegría per bestreure... Tornèmhi al pis de la María, al nostre camaril d'enamorats. ¡Còm lo trobaría hermós si la noya s'hi posés bona! ¡Còm tornaría a pujar, empàssantme'ls grahons a parells! me semblaría que torno a ser jove! —

* * *

A la tendeta, algunes dònes del barri s'estavan enrahonant:

— ¿Què ha dit la consulta? — preguntà una.

— Què té d'haver dit! que no hi entenen rès tots plegats. Què la treguessen a fòra.

—Justa; quan no saben què ferhi, me'ls atrassan a la montanya ab los terrossos.

— Y aquesta gent, que tenen una vena posada als ulls! No volguer escoltar a ningú!... Per mi, que s'arreglin... la Tristeta'm dol! Però si jo els hi atrassava un curandero que ha fet miracles! una coneguda del altre pis qu'estava m'ho va dir: «Crègui, dónguils entenent de que'l vagin a cercar; díguilsho, que si aquest home no la cura, no's cansin a ferla visitar pels metges. Que vagin a pendre informes, si per cas, a la casa que'ls hi va curar un minyó de vintidós anys; al carrer del Príncep, al costat d'un borrayre, no n'hi hà d'altre, a dalt de tot; que demanin

la Tecla: allí li diràn com se trobava aquest minyó; qu'es cas de medicines! encara no les hi acostavan a la boca, puf! prenía tan be la puntería per sota, que xicra, plat y cullera, tot anava enlayre. No conexía a ningú, filla, que ja tenían la roba amanida esperant, ara, ara, com un llum que s'acaba. Arriba aquest home: fòra medicines; *¿aviàm?* les olora, y a llensar; no'n va respectar cap. ¿Veyàm les receptes? no més ne tenían una;'s posa les ulleres, la repassa tot daltabaix d'una cara y de l'altra, y'n fa trossos desseguida.»

«¿Què li donavan per menjar?» preguntà a sa mare.

«Aygua panada.»

«Y per beure?»

«Axò mateix servía per tot, y de medicina.»

«Dochs, que prengui caldo, y per menjar, la matexa gallina.»

«Què li donarèm vi, per beure?»

No ho va volguer, però si tant l'haguessen pregat, també haguera donat permís. Com sempre va ab aquell rigor... Lo cas es qu'ab quatre untures rancieres y certes herbes bullides ab vi de pesseta,'l noy està

bo, y tan gras, qu'ara té de pendre altres aygues per rebaxarse les sanchs. Va volguerhi quedar massa be ab aquella casa.

— Però díguili vostè tot axò al senyor Jaume, que se la treu del devant ab un rebufo.

— Jo aniría a trobar la Caterina.

— No mana ningú més qu'ell a casa seva. Pobra Caterina! no hi sufreix poch ab aquell llunàtich, surrut! per que té quatre quartos... dèu sapiguer de fer panys y claus; però de cuydar malalts, que's desi y'n nombri un altre, que no hi enten.

— Jo ho veig, y ells ho fan a fi de be.

— Però no's separan de lo que diu lo metge...

— Si hi tenen prou confiansa...

—Y la malalta, més aviat mal que be! No soch axís, jo no me'n fio de la dita d'un home; jo per mi, que fassan lo que vulguin, però aqueix curandero ja l'haguèra anat a trobar. Ja veurà, fora una probatura... —

* * *

— ¿Còm te trobas, filla?

— Tot me plau y m'alegra; estich contenta. He vist los campanars de Santa María... de bon matinet, com en aquell temps: lo sol los comensava a tocar, semblavan d'or. Després, la meva mare ha vingut a vèurem... Encara plorava! fa molts anys que els ulls no se li axugavan... ¡Pobra mareta meva! Los cabells desfets com una Magdalena... jo'ls hi apartava per vèureli la cara... y no podía, no podía! no més que'ls ulls... hermosos, plens de llàgrimes, ab un mirar més acondolit!...

— Be, no't cansis, ja m'ho esplicaràs.

— Totes dues nos contemplavam; jo la volía ben conèxer y'ns acostavam... y la he besada y he begut de aquelles llàgrimes... ¡quína dolsor!... Jo li apartava la cabellera, y s'anava espessint, y tornava a apartarla... ¡quín fatich sempre!... ¡Mare! volía cridar; tampoch podía, y'm mirava més apiadada!

— Càlla, filleta, que't cansas molt. —

. . . .

Lo sol tocava als campanars de Santa María; la ciutat comensava a dexondirse;'l moviment y sorolls del tràfech pujavan fins a aquell quartet, ahont, poch a poch, suaument, sens esfors, s'extingía una existencia.

Al costat del llit, la Caterina, ab les mans de la Tristeta entre les seves; la mare del Andalet donantli cordial; lo senyor Jaume, abatut, la contemplava ab mística adoració.

La pobra Tristeta delirava.

— ¡Ara qu'havíam d'esser felissos!... senyor Jaume... Caterina... aviat nos trobarèm... veig venir una llum... qu'es llum de gloria... ¡Quín món més trist y de culpes!... Es llum de gracia... son los serafins que'm cercan. ¡Còm resplandexen ses ales! ¡Ja veig a Deu! ¡oh, quína llum de gloria! ¡Mare meva, que no us he conegut may!... ¡Sentiu com s'aplegan los angelets y'm cridan: ¡Tristeta!... —

* * *

Molts anys després, corría pel carrer d'en Malla y d'en Burgués, un home molt corbat, miserablement vestit ab despulles d'altres, los ulls sempre térbols y vagorosos, y alelat lo mirar. Quan estava serè, les dònes li feyan guanyar algun quarto traginant cantis d'aygua.

Les criatures l'atormentavan y s'hi divertían: per un quarto li feyan ballar *l'os;* y fexuch, aclaparat, caygut lo llavi, ab un llistó sobre la esquena apoyanthi les mans, ballava; volía riure y no'n sabía.

Solía posarse en lo taulell, com esperant a la maynada qu'anés a ferli vituperis, y ab cordillots y un'agulla matava les hores cusint los estrips de la roba. Quan passava algú, allargava la mà demanant caritat, y tornava a la feyna d'embolicar punts a tòrt y a través.

— Té, — li deya alguna dòna, — vèt aquí un quarto; ¿què'n vas fer de la Tristeta? —

Allavors, un mitx riure estúpit

passava per los seus llavis, y ab una especie de gemech responía:

— S'estava aquí; era la meva dòna. Pobreta! jo la vareig matar. La gent ho diuen, ho diuen, ho diuen. —

Y reya y plorava, saltava del taulellet, y ab lo cap baix y'l còs acotat, se'n anava murmurant seguidament:

— Ho diuen, ho diuen... —

CARICATURA

I

Lo senyor Janet era una celebritat xata y de poca volada. Lo seu nom no havía conseguit l'honor de córrer imprès en los papers públichs, com molts n'hi hà avuy que, ab menos representació y excés, los veyem alabats ab fal·lera en los diaris, per conxorxa de gazetillers que procuran renom y aplauso a aquestos infelissos tocats de la manía de ser diferents dels demés.

La seva fama era poch estesa, però sòlida: desde'l carrer de la Corribia fins a la Plassa del Angel y vorejant tot just la Riera de Sant Joan, tothom, grans y xichs, lo conexían per lo senyor Janet de les mentides.

Y, ¡que placentes eran elles a pesar de la serietat ab que les deya! y ¡còm era difícil escoltàrsel sense escapar lo riure davant sa formalitat, sa fesomía bronca ab tirats militareschs, lletja ademés per sa color morena cuyrosa, sos mostatxos grossos, crescuts de banda a banda de galtes a lo Víctor Manuel, que no bastavan, a pesar de sa espessor, a cubrir una boca desmesurada, com una gran esberla que li dividía la cara en dues parts desproporcionades!

Y, de debò; ningú se n'havía rigut may davant seu. La mentida ò concurrencia de mentides que relatava, s'havían de pendre tal com ell les deya, sense mermes, ni dubtes, ni atenuacions ò posats benignes; que imposava la seva serietat de tal manera, qu'un havía de carregar ab lo farsell de sa patolla y endúrsel convensut com si fos verdader. Nó, per que, en mitx de son exagerat aparato de valentíes y esforsos, se veya que era home sèrio y despòtich, ab algun cop de puny sobrer pel burleta que li hagués volgut fer portar la lliura.

Tenía dues naturaleses; una, la que mostrava en públich, comuni-

cadora, viva, animada, que s'explayava en pintoresca xerrameca fent portteta pel vehinat, formant rotllo de passavolants ò coneguts, bestrayent sempre y ell sol, per que's posava motxo y marxava si algun altre trapasser li feya la competencia, ab l'agravant de qu'era tan desenganyat que no creya a ningú y no volía perdre temps escoltant rondalles.

L'altra, la que li servía d'estar per casa, surruda, reservada, d'un sistema abreviat que's feya entendre ab signes, ò mirades, ò tossint, estalviant renys y paraules. ¡Se li conexía que havía manat soldats venturers, sent cabo de la Milicia Nacional, en temps de llibertat!

Explicant l'ordre y rigor que tenía establerts a casa seva, deya qu'als seus fills, quan eran petits, fins als tres mesos los havía dexat plorar y fer rebequeríes; passat aqueix terme, entravan a la major edat y no piulavan encara que'ls reventés lo mal de ventre ò posessin d'un cop tots dos rengles de dentadura.

—Però, senyor Janet, axò era un despotisme. ¿Còm ho feya per lograr que l'entenguessin?—li preguntavan.

— ¿Còm? ab una maniobra d'ulls que'ls hi aturava'l singlot en sèch. Té d'advertirse que la dòna tenía ordres fulminants per ferlos anar tips y curiosos: al terrat de casa hi havía esteses seguidament, nit y día, vintivuyt mudades de roba blanca, desde'ls capsons fins a les mitgetes, sense contar les que tenía seques y planxades a la calaxera. Lo savó me'l portavan directament de la fàbrica al engròs dos bastaxos ab capsana y barra sostenint la caxa, que ja'ls feya anar enterchs y ensorrats de cap: no més los ulls podían alsar.

— ¡Amigo, quín gasto!

— ¡Lo gasto ray! en aquell temps guanyava lo que volía. D'emvernissar una calaxera me'n donavan més de lo que val ara comprada al carrer dels Banys. Y la gent que s'esperavan y'ls nuviatges entretinguts y'ls casaments retardats fins que jo podía enviarhi la brigada de fadrins a penjar quadros, retocar portes, pulir escaparates, vernissar armaris, calaxeres, taules, etz. Tenía set fadrins de remendo seguidament y un resguart de quatre aprenents a la boti-

ga per fer falques y escalfar ayguacuyt no més. Jo, per anar a casa'ls parroquians, com los uns los tenía a Sant Pau y altres a Sant Pere, m'hi presentava a dalt de cavall.

— Los debía tenir a peu plà.

— No senyora: no'n servía de pobrissalla. Tots en primers pisos; lo qui estava més amunt, se tenía de mortificar y treure'ls mobles de casa.

— Ho deya pel cavall...

— Ja l'he entesa. Venían derrera meu dos aprenents mudats per tenirlo compte. Vaig reventàrne tres en dos anys; y qu'eran pesses! a la remunta del Hospitalet los volían, y'l coronel va tenir que cloure'l *pico* y donarse. Desprès m'ho va dir apart: «Paisano, son bien suyos. La nacion no tiene presupuesto tan fuerte para comprar caballos.» ¡Si visitava més parroquians jo sol, que en Robert y en Blanch y la Facultat de Medicina y Cirurgía! Y està clar, les bestioles acabavan lo *resuello*, y al últim me vaig determinar a anarhi a peu. Per no ser còmplice de tanta mortandat.

A casa hi entravan los diners a

portadores. ¡Qu'es allò de tenir un reconet a la calaxera! Al peu de la tauleta del despaig, no més que per la calderilla, pels gastos del menudeig, hi tenía sempre un sarrió badat que no's podía cloure del curull de pesses de sis y de quatre. Quan la dòna'm venía a demanar diners per anar a plassa, ab la paleta del braser ò ab un llauradó n'hi omplía mitja coxinera. «Té, féslos córrer pel Born.» Que si l'amo de la casa ho hagués arribat a esbrinar qu'hi tenía aquell carregament que li espatllava'ls sostres de la finca,'m treu punt en blanch de la propietat. —

* * *

Al any cinquantadós va anar a París, per xeripa, a acompanyar lo noy d'un comerciant al col-legi. Allavors comensava la moda entre'ls *sobrevinguts* de treure'ls fills del costat dels pares per ferlos ilustrats y senyorets a la francesa.

Algun perruquer que negociava ab essencia de bergamota y savons de bola, dos ò tres botiguers del Call y Escudellers eran potser los únichs

representants que de Barcelona anavan a París. ¡Y'n contavan de maravelles y grandeses y aparatos de les Rues y Boulevards de la gran vila!

Tant s'hi fonían los del ofici escoltantles, que més de quatre posaren a recó un tant cada setmana per fer la mota del viatge y anarsen a París un cop ajuntada. Y ara ho veyem. ¿Quín es lo trist regató de quincalla, ò marxant de paquet que no visita la capital de Fransa un cop al any? En sos derrers temps be prou que se'n planyía'l senyor Janet. «Tothom hi và,—deya ab amargor. —Fins me sab greu d'haverhi estat. No'n contan poques de mentides! Aquell cas que'm va passar a mi davant una reunió de francesos valents ensenyàntloshi la ferida mortal y de recurs que tenim los espanyols, clavant a vinticinh passes la punta del ganivet a una porta, tots diuen qu'ho han fet, y tots contan igualment qu'han dexat espahordits als parisenchs. Vès per què'ls hi aprofita l'anar a Fransa, sinó per empescarse quatre farses y tornar a Barcelona expressament per plantarnos la bleda al clatell.

Jo sí que'ls vaig dexar parats, que tot París me conexía y'm van treure un motiu francès per donarme mèrits. Naturalment, que'm presentava a les reunions ab los millors trajos. Un día, a un dinar d'etiqueta hi vaig anar vestit tot blanch: barret de palla, levita, pantalons, armilla, tot de dril planxat, lluhent, que semblava un americano de cartolina.

¡Qu'es *bizarre* l'espanyol! deyan entre ells parlantse vora l'orella. Jo'ls entenía com si ho diguessin en català, ab lo gesto de la cara; però no'ls hi podía respondre al cumpliment per que no usava l'idioma: feya dos díes qu'havía arribat. Lo més necessari ho deya tant clar com los nacionals, sinó que m'escorxava'l coll per fer les erres al seu estil. Fins van picar de mans al entrar jo al saló; de cortesíes no se'n fan tantes a un besamanos com les que vaig tenir que fer jo sol per correspondre a tothom. Son molt cumplimentosos allà dalt, y les Madames..... tenen la cara com un satí. Per cada senyora s'esmersavan quatre petons ab l'ida y vuelta: dos que me'n feyan elles a la cara, y dos de bescambi

que'ls hi tornava jo. Vaig sortir del convit ab uns llavis que semblava que xiulés; casi be'm van pendre'l geste del petó, que se m'hi havían adormit.

A les postres, los hi vaig endressar un brindis patriòtich, que tothom plorava; fins los criats que destapavan lo Champagne me van entendre com si cantés.

«Aquests diables d'espanyols tenen una mímica que poden expressarse ab totes les llengues» deyan. Amigo, quan al final los hi crido: Víva la gran Fransa. Víva'ls nostres frères, los nostres germans majors!... «Nó, nó, no pas majors,—cridavan tumultuosament;—los *cadets, allez; nousaltres som be los vostres germans per axò; los frères del Cid; mes non pas ab les vostres condicions. C'est trop; los petits germans dels héroes Castillans y Manchegos, vualá.»*

Varem sortir a un altre saló per pendre cafè. Tots me voltavan per estrènyem la mà y per tornarme a sentir. Los hi vaig fer una especie de relació de còm estava l'Espanya y còm teníam preparada la revolució per fer caure a Narvaez y lo

demés. Vaig ser profeta: als dos anys, día per día, teníam Vicàlvaro al damunt, los *madurs* a terra, y *cúmplase la voluntad nacional* ab Espartero al frente.

Ah, escoltèu lo que'm va passar. Un personatge del davant meu, que prenía cafè, xarrupant distret, se va cremar los llavis. «¿Què teniu, *mon ami?*» li vaig preguntar al veure la extremitut que feya. «*Ce n'est rien, va, merci.*» «¿Que no es rient? volste jugar que us ha repugnat lo cafè per que us ha escaldat la boca?» «Es *teolé;*» me va dir, (té y llet, m'enteneu?) «Vínga'l *teolé,* que me l'empasso d'un xarrup.» «¿Qu'esteu de blaga?»'m preguntà. «Los espanyols no n'estem may de broma. Vínga la *tisana* que me la xuclo; tírila de frente» ¡Cavallers!... brandà una estona la tassa per pendre puntería, obro la boca fent la serp ab lo còs per guanyarli la retorta; engega'ls líquits, y recte com un xeringasso m'empasso'l raig de beguda y la fumera que l'acompanyava — ¡talment bullía! — y ni una gota, lo que's diu una gota a sobre meu — anava tot blanch — no hi va pas caure.

«Us decorarèm ab la Legió *d'honneur*, — van dir espantats de lo que havían vist.—Sou lo primer espanyol de ambos mundos.»

«Tot axò no es rès; a Espanya'l cafè té de tenir tres bullides rabiosses: per que no més nos agradan les bombolletes: sinó, no se'n beu; més nos estimem oli de vidriol ab un terrosset de sucre y quatre gotes d'anissat.» Volían presentarme al President de la República.» No hi aniré,— els vaig respondre.—Se'n recelaría de mi; juga ab los daus carregats, no'm podré estar de dirli y'ns enfadaríam. —Encara no van passar tres mesos, la República era a ca'n Pistraus, y ell, Napoleon III, ja dalt del candelero. Per axò no m'hi vaig volguer confrontar; li haguera parlat nèt, hagueram renyit, una paraula haguera portat l'altra, jo li hauría cridat tirano, y ja hi eram. Ell tenía geni; jo'ls necessitava tots tres Napoleons; hi havía d'haver desafío a mort. Comprometía la pobra Fransa, y jo quedava malament per que l'havía anat a insultar a casa seva. —

II

Com a progressista d'influencia y representació, esplicava que va passar a Madrid, en temps del bieni, per tenir una entrevista *secreta* ab Espartero. May se va poguer inquirir aqueix misteri. No'l va divulgar a ningú, a pesar de moltes insinuacions, requeriments y empenyos. Se'l va emportar ab ell a la sepultura. Deya qu'era un secret d'Estat y qu'hi estavan compromeses persones de molt supòsit. Algun cop, quan se parlava de qualsevol personatge dels que a Barcelona omplían ab son nom y figuravan més en los negocis, comers ò empreses, deya ab suma naturalitat:

— Aqueix me dèu la vida; ab una paraula meva'l podría perdre. Aquest altre que maneja'ls milions en bitllets del Banch com aquell qui escapsa cartes, no'n disfrutarà a pler fins que jo'm mori. Ja ho veyeu; so un pobre que pel cas no més tinch la reputació, quatre quartos ab or, la meva industria, y crèdit, axò sí, per endurmen de qualsevol magatzem en que sía un carregament en caoba. (L'infelís comprava la fuyola de tira en tira.) Donchs, si ara necessités mil, dos mil, dèu mil duros, los que fossen, no més tindría, en que sigués ab un paper de fumar, d'escriure ab llapis: «Don Fulano, entrégui a la persona enviada tantes *talegues*», y'l meu nom a sota, rès més. Al cap d'un quart veuríau los mossos del Banch ab lo carretó y'ls sachs de moneda a la porta de la botiga esperant que jo digui ahont vull que'ls vagin a buydar.

Ja'm pot veure, sía allí ahont vulgui, que fa aturar lo cotxe, y'l lacayo, que ja li coneix la intenció, baxa, obra la portella fent barretada, y ell salta a l'acera, alsa'l bras per damunt la gent, per atapahit qu'es-

tigui'l carrer, m'allarga la mà y'm diu: «Janet, mandar. ¿Què vol rès, s'ofereix *algo* d'importancia?» Y jo, ab samarreta polsosa de serradures, les ungles tenyides de vernís, encaxo ab ell, li faig un solrís, que ja sab lo que vull dir, signo que nó ab lo cap, y se'n torna al carruatge barbotejant: «Es un bronzo, may serà dels nostres, no'l puch rendir.» No tinguèu quimera que cap any per Nadal se descuydi d'enviarme'l lacayo a donarme les bones festes. «Mariagneta, —crido a la dòna: — dónali un duro a aquest minyó.»

Ab Espartero varem estar tancats desde les nou fins a les cinch de la tarde: sempre conferenciant sense destorbarnos ni per escupir. La Duquesa va venir a trucar a la porta dues ò tres vegades. «Baldomero, hijo, que no vienes a almorzar?» Al últim li va tenir que respondre: «Quíta, mujer, mortifícate; estoy con Janet de Barcelona.» Com si li hagués dit: estich ab lo meu confés; sentíam com se'n anava de puntetes, ab lo fregadís del vestit de seda damunt de les catifes. Al cap d'un parell d'hores, *crach, crach,* altra

vegada. «Duque, por Dios, que se enfría la sopa.» «Duquesa, ya os lo he dicho una vez; estamos Janet y yo conferenciando. Anda, vé, almuérza sola, mientras.» No's va sentir més ni'l que's diu respirar un mosquit. Tant ell com jo, no més teníam un glop de xocolata al còs; però cada veguero que fumavam era com una llangonissa.

Sortim de la entrevista, y crida als lacayos: «El coche, y á escape á Palacio.» Si no es per la Duquesa, que per forsa'ns va fer beure una presa de caldo, marxavam dejuns. Al sortir, casibé a frech d'orella y dissimuladament, la Duquesa'm va preguntar: «¿Peligra la libertad ó la vida de mi esposo?» «Señora, la libertad él la sostiene con la espada de Luchana. En cuanto á su vida, yo respondo de ella con mi cabeza.» «Gracias; ya sé que es V. leal y valiente; quedo tranquila.» «Sí senyora; vaya Usía á almorzar, que es tarde.»

A Palacio, prou: a Espartero ja'l dexavan entrar, però a mi, «que aguarde el caballero,» deyan los de la *llave dorada*. Jo me'ls mirava rient. «Vès, teníu compte que quan

surti no us fassi perdre l'empleo de la portería.» Per axò, Espartero y jo'ns varem tenir d'esperar. Jo'm mossegava'l mostatxo, de rabia;'l Duque semblava que volgués foradar la catifa ab l'espasí, picant al mateix indret y ab la vista fixa a terra. S'obren de bat a bat les mampares, y un gentil hombre de setmana, fent reverencia'ns diu: «Entren vuestras excelencias.» Enrahonaren cosa de un quart la Reyna y el Duque; ella sempre ab lo cap baix, molt atenta, molt amohinada. Al últim, axeca'ls ulls y'm veu. (Lo Duque li havía dit que jo estava allí.) Me fa senyes ab la mà per que m'acosti, y al acte que veu l'accionat de trèurem lo mocador per agenollarme,'m diu: «Ténte, Janet, entre amigos no hay etiqueta. Estoy satisfecha de tí; el Duque me lo ha contado todo, hilo por hilo; díme que galardon quieres para recompensar tu lealtad».

«Señora... nada; no quiero nada.»

«Ya sé que te repugnan los títulos y los honores, hijo eminente del pueblo; pero, pídeme algo, por favor. ¿Vas á desairar a tu Reina, tu, que la has defendido cien veces con la

espada en la mano en el campo del honor?»

«Señora, yo no he temblado jamás delante de los enemigos del trono en el campo de batalla, ni en las lides del partido, ni en las barricadas de Barcelona. Pero... ahora estoy conmovido ante vuestra Real bondad. Solo pediré una gracia...»

«Concedida, Janet, concedida,» — va dir picant de mans ab alegría; — el Duque proveherá. ¿Díme, ahora que ya te la he otorgado, qué gracia es esa?»

«Señora, que no permitan pasar más carros ni coches por mi calle del Infern. Algun día me van á aplastar un hijo.»

«¿Cómo, en Barcelona teneis la calle del Infierno? ¡qué horror!»

«Permíta V. M; no nos falta nada en nuestra ciudad: á tiro de escopeta tenemos la del Paradís y el Arco de la Gloria; las dos tengo el honor de ofrecerlas á Vuestra Magestad.»

«Esto me reconcilia contigo. Es decir, que vives en la del Infierno y eres vecino de los cielos.»

Y van fer broma ella y el Duque, que no se la podía acabar.

La despedida sí que va ser trista! semblava que no'ns havíam de veure may més. Me va donar la mà, jo m'acoto y li beso. ¡Poden contar si los allargaría'ls llavis per no rasparli aquells marfils ab l'aspror dels meus mostatxos! Si sé qu'havía de ferme semblant honor, m'hi presento ab la cara afeytada; haguera sacrificat lo meu caràcter militar. Y si s'escau a ferme cap més pregunta, no li responch: tremolava de la matexa afectació. ¡Es que, companyeros, era un petó reyal!...

Ventura que no era jove, que si m'encontro a la edat de les ilusions, ¡adeusiau, mis senyores! ja podían cloure'l llibre de les conquistes y dels regalos tendres les bones mosses del Regne, que desde aquell punt y hora'ls meus llavis no's desplegavan per fer cap francesilla engrescadora. Ja podían presentarse les miniatures de cares més perfectes, que no haguera quebrantat lo meu determini. ¡Cremèuse, moríuse de passió d'ànimo! Un home que s'estimi no baxa may de rango.

Al ser a la plassa,'m giro y la veig derrera'ls vidres de la tribuna prin-

cipal, ab la Princesa als brassos, que nos feya adeu ab lo mocadoret blanch... La sanch que m'hagués demanat l'haguera vessada altra vegada per ella: per que allò era tractarme a mi, al Janet, com a testa coronada. ¡Y'n sé d'estimar jo quan veig qu'una persona's sacrifica!

* * *

Quan vaig arribar aquí, ja hi havía lo piló a un cap y altre de carrer per destorbar lo pas al acarreu. Y desde llavors lo marquès de Monistrol y'l de Sentmenat tenen d'anar contra direcció per entrar lo cotxe a casa. Ofesos de ser penyorats tantes vegades pel municipal, me van fer dir pel majordom qu'estavan cansats de treure moneda, y còm se podía compondre que no'n patís ningú. Jo: «que s'entengan directament ab la Reyna; es cosa d'ella.» ¡Cà! no'n van treure rès. Ab lo *con qué,* que si haig de llogar un carretó per entrar ò sortir feyna, carrego y descarrego al morro de la botiga. En aqueix punt tinch més fuero que la noblesa de la Riera de Sant Joan.

* * *

Al sortir de Palacio,'l Duque'm va dir: «Amigo Janet, estoy rendido de debilidad.» ¡Com que no més havía pres xocolata!

«Si Vuecencia quiere, yo aquí tengo unos dulces que traía para S. M. y no he podido obsequiarla.»

«Qué trae V.?»

«Unos *borregos* del Forn de Sant Jaume, que sé le gustaron mucho cuando estuvo en Barcelona con su Real Madre.»

«Pues, hombre, á ver, que los probaremos; ya se mandarán luego á Palacio. Y son ricos! Ay, que gracia! Borregos les llamais vosotros?»

Ell se'n reya, però axís que'n va haver tastat un, semblava que li tornés lo vigor de la joventut.

«Janet, es V. mi Providencia.»

Aquell present va arribar a Palacio. Podèu contar còm lo va rebre la Reyna, que després no li agradavan altres postres. Y a mi'm va valguer un gran regalo; teníu, es aqueix.—

Y ensenyava un reliquiari ò guardapelo d'or de llumenera!

* * *

La Mariagneta, qu'era una xerrayra amohinosa qu'enrahonava seguit y depressa sense fer comes com si se li escorregués la parladora, deya:

— D'amable y falaguer ab la Reyna y els personatges y ab tothom, prou que n'es lo meu home. Però, a casa ab los que hi té obligació, ¡Deu lo fassa un Sant! es un Neron.

«Míra, Janet, qu'han portat tals y tals recados, que cesta que ballesta, si les volen seques ò verdes, anèm a dir», y comenso a esplicarli la comissió ab pesses menudes per que no hi hagi erros, feynes cambiades ò fòra de mida ò mal entès que luego no ocasioni rahons y quimeres que's poden estalviar, per que'l parroquià sempre es lo mateix: tot ho vol be, depressa y a comodo, y aviat es feta una errada, tan tocats y posats y justos de mida com van sempre, qu'ara mateix no's pot treballar per ningú; ab aquell aleno que van y aquell desespero.

«¿Que no està adobat lo rentamans? Míri que la senyora'l necessi-

ta, que's té de rentar la cara fòra del quarto.» «¿Còm tenen — ve un'altra —aquella cadira?» «Filla, no està llesta.» «Ay, lo senyoret còm se posarà! fa tres díes que l'adoban.» Y tothom ab aquexes presses y aquell neguit. Ditxós lo qui no té de tractar ab la gent... Ay, què volía dir, ¿de què parlavam?

— Dòna, del senyor Janet, qu'es tan ferrenyo y malcarat.

— Té rahó:'m trenca la paraula sempre. Sense dexarme acabar d'esplicar ni contarli lo que vol cada parroquià. «Al grano!»'m diu sense dexarme acabar, tallantme la paraula a la boca. Y esplíquili vostè ab quatre paraules justes lo que no pot dirse ni ab vinticinch.

«Enterado»,'m fa ab aquella cara de tres deus; «¿còm està'l dinar?»

Menja depressa y a empentes, que sembla que li hagi d'escapar lo tren, per anarsen desseguida al Cafè. Y jo aquí, vigíla al aprenent, que quan me'n adono ja es a les escales de la Seu a jugar ab altres murriets que me'l desencaminan...

«¿Quan tornarà l'amo?»'m preguntan l'un y l'altre que'l tenen de veure per les seves coses. «Perdónin, — los

dich jo; — no té hora ni día segur.» May sé rès jo. Un cop va estar onze díes fòra. «Està a punt lo sopar?» me va dir. Considéri, feya tants díes... després vaig sapiguer que venía de París; sí senyora, de Fransa. Y cada día li arreglava'l dinar y'l sopar ben calentó, ben aconduhit, y ell clavantse'ls *mistechs*, aquella porqueriota de carn mitx crua, qui sab ab quínes companyíes: potser ab alguna gabatxa xata que no m'arriba a les plantilles de les sabates. ¿Ho té reparat qu'aquexes francesotes son xates per un rigular? Li asseguro que vaig passar aquells díes, que'm vaig envellir per vint anys. Aquella ansia que no'm dexava sossegar, aquell barrinar seguit: «ahont serà ell...? què li haurà passat...? potser ja es mort.» Onze nits sense aclucar los ulls. Valga que me'n anava aquí a Santa Marta y'm distreya. A comprar no hi estava ni un quart: com si anés a robar. Y ell, lo grandíssim, a Fransa, ab la gent del bras alt, visitantse ab los personatges y tota classe de marqueses. Deuen ser molt bledes allí baix, aquexa familia de suposició. ¡Es veritat, com ell té

aquexa llavia qu'a tothom encisa! Cóntin allà còm lo rebrían... ¡Encara diu que no ha trepitjat cap carrer de París. ¡Sempre anava en cotxe!

Mentrestant, jo aquí quedava a deure les setmanades al aprenent; ¡no hi havía una malla en tot casa!—

III

La gala y adorno de la seva botiga, rònega y fumada, era un canari molt axerit que's ficava en totes les converses, y tan cantador, que quan més animat sentía al seu amo explicant proeses y cassos extrems ab lo dir fogós que li era propi, ell havía de bestrèurehi com si volgués ajudarlo a fer passar tantes mentides posantles en música de trinos y gòrgueigs per que sortissen més rebedores.

— ¿Què predica, què predica aqueix Tamberlik? — preguntava algú, admirat de sentir aquella estesa de cants melosos y vibrants que ressonavan dins lo cap. Lo senyor Ja-

net seguía la conversa sens fer atenció a la pregunta, com si no hi hagués tal canari ni xerradissa ni li haguessen preguntat rès, fins que, al últim, mitx picat del embadaliment que ocasionava l'aucell, deya:

— Al demés, si l'hagués volgut vendre, me'n donavan tot lo que haguera volgut. Al un plat de la balansa,'l canari; al altre, diamants roses. ¡Com si ho haguessen esplicat a una romaguera! Ni li vaig tornar resposta a aquell americano. Y no us pensèu, que passava cada tarde per sentirlo;'s ficava en aquexa escaleta d'aquí davant; de tres a cinch; dret, ara tombantse d'un costat, ara de un altre, per escoltarlo de totes dues orelles, mastegant lo puro, vaja com si esperés la currutaca. Un any seguit va tenir aquexa constancia; al últim, se va determinar a empendrem per demanàrmel.

«Deu lo guart.»

«Deu l'ajut,—li faig jo;—¿què se li ofería?»

Y's treu de dins lo barret un mocador de seda, y comensa a passàrsel per damunt del cap: una closca, que semblava Sant Pere. Suava d'angu-

nia y no sabía còm rompre a parlar.

«Assèguis, prèngui assiento y cubrèxis,» li vaig dir per animarlo. Comensa a treures tots los anells que portava; hi havía dit en que n'hi duya tres. Sí, a dojo, com una barreta de cortina. Jo entre mi deya: vés fent, ja t'he entès la munta; veuràs com te pentino.

«Don Juan, todo esto ofrezco por el pajarito.» Y'm dona un puro de la *Cuesta de Abajo* y a l'altra mà'l pilot de tumbagues de brillants.

«Don Panchito, se'n haurà de tornar a Cuba y fer més fortuna, si vol l'aucellet...» —

Y luego ab molt misteri y baxant la veu afegía:

— Tot lo sucre roig qu'entrava al continent era dels seus ingenios. Estava avingut ab les aduanes, y les caxes que no portessin la marca de *Don Pancho* eran declarades *decomiso*. Vull dir ab axò que no era cap pelacanyes. Contèu: tenía una brigada d'escrivents a la isla que no més feyan qu'extendre lletres pagadores a la vista y enviarles cap a Espanya. Cada vegada qu'arribava fragata, ¡el trasbals qu'hi havía en sos

magatzems a fer lloch per enquibir-hi més moneda!

Y donchs, — tornava a rependre alsant la veu,—no'l va tenir lo canari, qu'es aqueix. ¡Tit, tit!...

Però, encara aqueix no compon rès al costat de son pare: allò era pessa: un pit com un ànech, y uns refilets que barrinavan los sostres y's sentían dalt del terrat com si us els engeguessin a cau d'orella. Un bech de punta de diamant, y una manxa de pulmó com l'orga de la catedral. Y aquells raigs de carretilles que no se li estroncavan may! cap d'igual ni que s'assemblessin; rès de copiar-se ni de rutina. Semblava que tingués les semifuses escrites en un paper y les llegía com si fos al cor. ¡Ab aquella magestat! aquell senyoriu! Uns baxos de rossinyol, que, llevat de la Tomasa, no he sentit rès tan grave ni tan solemne.

Cad'any per Setmana Santa rebía'l *plech* de l'Obra de Santa María demanàntmel per encarregarli les serenates del moniment. Lo primer cotxo que rodava'l divendres, axís que treyan Nostre Senyor, era per anar a cercar lo meu canari. Torna-

va a casa reventat; li donava un bossinet de melindro sucat ab vi de pesseta, la seva fulla d'escarola per postres, y, com si no hagués estat rès; se'n pujava al saltador, tit, tit, tit, com aquell qu'afina'l violí y, ¡amigo de Deu! se desplegava ab una tanda de cants, qu'allò era sinfonía y òpera tot enganxat, com si rompessin d'una orquesta d'instruments de vent, clarinets, violes y flautetes, amagada entremitx dels filferros de la gavia.

«¡María Santísima! — cridava la dòna, — aqueix canari's reventarà. ¡Ay, pobret, míra com se li infla'l colll!»

«Déxal inflar; ara esplica lo que ha vist al moniment. Té, ara canta'l Passio...: ¿A quí cerqueu? Ara fa de Jesús. Escólta, vés escoltant..... tot ho refereix. Li pregunta Pilat: Tu ets Rey?...»

«Calla, no digues blasfemies.»

«A poch a poch, aquexes bestioletes ja venen instruhides directament de la Gloria. Míra, Sant Joan anava pel món ab un bè; Sant Antoni viatjava ab un porquet qu'era un èbano; Sant Roch no dexava may

lo gos; Sant Daniel, ab la cobla de lleons sempre, que no havía de girar lo cap per veure si'l seguían; y'ls Evangelistes, uns sabiassos, vès si'ls has vist may, ni de día ni de nit, sense la seva fiera al costat! ¿Y per quín motiu no hi pot haver algun sant que críi canaris y'ls envíi bo y ensenyats de solfa aquí baix? Per forsa al cel hi té d'haver de tot. Lo Patriarca Sant Joseph ¿que't pensas que té abandonades les serres y les garlopes y que les dexa rovellar? Sant Pere, ¿volste jugar que prega a Deu quan hi hà mal temps y pensa ab los companys qu'estan en perill de perdres? Sí que la faríam bona si's donessin vergonya d'haver sigut uns pobrets que no tenían ni sis quartos per comprar una trista paquetilla!...»

No tinguèu quimera que pels vols de Nadal, en Mateuet, l'organista de la Seu, s'oblidés de passar per aquí a donarme conversa y escoltar dissimuladament al meu canari. Jo feya'l desentès. Però, a la diada de Nadal no mancava a les funcions. Y, punt per punt, sense faltarhi una solfa ni cap sostenido, sentía les matexes passades y carre-

tilles del aucell de caşa. Los çanonges li donavan desprès la enhorabona per lo be qu'ho havía fet. ¡Lo Capítol en pes s'havía de reunir, arribarse fins a casa, y'ls cops de boneto y les cortesíes fetes davant de la gavia del meu canari, qu'era l'autor d'aquella cantadissa de boscuria!

Està clar, l'organista no volía que fos dit que les havía apresses a ca'n Janet.

Quan lo vaig comprar, m'ho va dir l'aucellayre: «No es un canari lo que us vench; es una xaranga.»

«Es que'l vull per la cría.»

«¿Per la cría? ¡ara sí qu'us haveu posat al mitx dels quartos! Serà un pare de familia complert. Anèu, ja esteu servit, no remenèu més gavies. Aquest y cap més: es un dirho a vos; té dos germans, de la matexa niuada, que son los encarregats de omplir la pajarera del Jardí del General. Arribèushi tot passejant! y quan veyeu al guarda-passeyo de la cama de fusta, diguèuli qu'hi aneu de part meva. Sortíuli a parlar d'aquells dos mascles bessons... ey! diguèuli ab certa mònita, parlant de

flors y plantes al principi, desprès dexèushi caure sobre lo dels canaris; per que hi envío tanta gent a demanar informes, que, sègons de quina lluna'l trobessiu, fora fàcil qu'us enviés al botavant.»

«¿A mi?... — li vaig contestar rient; — home, si'm dèu l'empleo!...»

Se té de proclamar: me va servir d'amich. Al primer any de cría, dotze mascles y dotze femelles vaig treure: l'altr'any, trenta quatre canaris barrejats, d'*ambos géneros*. Axò't costarà un dineral de gavies! vaig dir entre mi; jo que'ls engego a la quadra de casa'l sogre. Apa, espargíuse per aquí, aprenèu a volar. Era prou gran a casa'l sogre... ¡Teniu de pensar qu'era una quadra que s'hi feyan volar estels!

— Que no hi havía sostre? — preguntava algun curiós.

— ¡No n'hi havía d'haver! però no s'afigurava, de tan alt. Jo hi axecava un estel que, sense la cúa, hi descapdellava quinz'onzes de fil d'empalomar. Però'm vaig cansar de tenirlos allí. Quan vaig arribar a contarne cinquanta parelles, los vaig portar al terrat meu, los hi vaig fer una miran-

da xinesca, y com a casa'l sogre estavan avesats a volar sense topar ab les parets y s'extenían fins a perdres de vista, per que no s'anyoressin, vaig tenir aquest atreviment, que de mil cops no n'ix un, d'engegarlos al vol com si fossen coloms. Ab la ventatja, que vull que consti: en tres anys que vaig tenir lo capritxo de ferlos alsar, no se me'n varen perdre ni una parella. Axò sí, a l'hora que agafava la canya y, posat dalt del kiosco,'ls feya alsar, tots los terrats s'omplían de gent, y de Santa María fins al Pi, tots los campanars dels circuhits, lo senyoriu hi estava axís, atapahit com los grans d'una panotxa. De Montjuich m'encaravan lo telescopi, y'l Governador de la fortificació no's movía de la torre de les boles, que li haguerau vist voleyar les plomes del seu barret de tres picos. Y quan aquell estat major d'aucells de luxo, aquells professors de música fina comensavan a arpejar les seves combinacions y registres primorosos, hi havía terrat en que les senyores ploravan a raigs desfets per que allò talment representava cosa divina com l'Anuncia-

ta, ò voladuries de serafins que, cantant, cantant a Deu, s'haguessen extraviat dels encontorns del Cel fins a baxar en vistes de la terra.

Y quan jo feya'l xiulet per que baxessin tots los canaris, ¿ne voleu de picaments de mans y voleyar mocadors?... Allò era lo més bonich, aquella bellugadissa blanca, semblant vols de coloms que fessin l'aleta voltejant en tots los terrats y miradors de Barcelona: de riu a riu. —

IV

Fora difícil sapiguer tots los episodis extraordinaris de la seva vida, ni darne compte, per que de la més senzilla conversa n'exían de nous; y molts cops d'una sola expressió prenía motiu pera esplicarlos desseguida y ab tanta minuciositat, que casi be no's reparava que fossen invencions sobtades ò mentides fresques.

Havía abusat tant del seu viatge a Fransa per mentir a trenca-coll, y com per aqueix concepte tenía butlla de ferro, cercava noves amplaries pera esplicar altra classe de ponderacions que no poguessin contradirlo ab rialleta mofera y'l «jo també ho sé,» ò «jo ho vaig veure», etz.

Una de les seves mentides dobles improvisades ab més frescura, va ser en ocasió de donar remey per curar los costipats. Estossegava molta gent en lo Cafè *De los Lanceros*, cantonada del carrer del Infern. En la pastera de les mentides, qu'axís era anomenada la taula que presidía lo senyor Janet, casi be tots estavan encadarnats menos ell.

—¿Còm s'ho arregla, senyor Janet, per no agafar la passa?

—¡Que'n fa d'anys que no tusso, estornudo, ni'm refredo may! Me vaig curar radicalment.

—¿Còm, ab quín remey?

—Costa molts diners, y's necessita valor y serenitat.

—¡Per diners ray! Dígui, home; cúrim y cónti quant me'n faig.

—Tórni a escanyar la bossa y fíquissela a la butxaca. Lo remey lo dono sense interès. Però, es massa serio, y ni vostè ni cap dels que son aquí'm penso que no tindràn prou resolució pera ferlo.

—Veyàm, esplíquis; quí sab, devegades...

—Noy, pòrta una copeta de Jamaica.

—Ja ho sé; després un rovell d'ou y...

—Justa: la lloca y els pollets, tot barrejat y coll avall. ¿Es aquest lo remey que vostè's pensa?

He demanat la copa per que ja tinch esgarrifanses de fret tan sols de pensarhi. Lo metge m'ho té manat. «No se'n recordi may; y si percàs ho té de referir (m'ho va posar en la recepta,) un cop no més al any; no n'abusi, que li podrà dur mals resultats.» Per axò prench aquest cordial de Jamaica, per referme abans no'm vingui l'insult. —

Fins lo pianista, que feya estona amohinava al auditori, perdut lo compàs, teclejant com un esperitat d'una nota a l'altra sense aturarshi gota y fent saltar los dits com si totes cremessin, parà en sèch per escoltarho.

—Ja fa anys d'axò que vaig a contar, — prosseguí'l senyor Janet, bevent lo licor y avansant lo llavi de abaix per donar una reprempsada al mostatxo y xarrupar les escorrialles qu'hi quedavan;—jo estava en la plenitut de la vida, a la flor de la joventut, de la forsa y del poderiu.

Rès me feya frente, tant pel ram militar com per lo civil; lo que feya un altr'home també ho feya en Janet, y columnari. No sabía lo qu'era por (per axò encara n'estich ignorant,) ni calculava lo que'm podría sobrevenir. Axò, respecte al article de la serenitat y de la sanch freda; vull dir que no temía perills, ni'm deturavan penes de mort ni atreviments de cap naturalesa; de frente sempre y recte, primer torsavan de camí'ls vents que no jo. Mes, tenía una part flaca: la naturalesa castigada, ò massa fortalesa de sanchs, que, en estant una mica suhat, fins lo vent del aspit me reprenía. Ab uns catarros que se m'hi complicavan, que si volía tossir no podía respirar, y si respirava la tos m'aufegava. La consulta de catedràtichs va ser d'una opinió. Ab cinch minuts van guanyar un paper de plata; rès, lo temps de saludarse ells ab ells, encendre'ls puros, pegarme llambregada y tots dir lo mateix: que cambíi d'ayres lo jove. ¡Quaranta duros!

—¿Quants eran a la consulta?

—Tot lo Consell de Sanitat. ¿Què m'esplica vostè a mi? que'ls vaig

contar? ¡Se tractava de la meva salut! Quaranta duros! Y al que m'hi torni a posar reparos li estendré'l recibo sota'l nas y que no'm miri may més la cara. «¿Hont aniràs, noy,—me deya la dòna,— a Vallvidrera, ò Puig l'Agulla, al Montseny?»... Per tot hi tenía posada, millor y més ben servit qu'a casa.

Ja'ls vaig cambiar los ayres, y que ningú se'n havía ensenyorit encara; aquells sí qu'eran de primera mà, y, tot just exían de la fornal; era jo l'únich que me'n gaudía. Ni'l vol de cap aucell, ni l'aletejar de les papallones havían alterat les seves virtuts ni barrejat ses essencies. ¡Quíns ayres més superiors! ab un apetit que dexondavan, que m'haguera menjat tots los àpats de les caceroles de ca'n Tano. (1)

—Va marxar a Camprodon. Ja hi

Antiga fonda del carrer dels Sombrerers, que tenía molt crèdit y reputació per les rodanxes de llus fregit, y més gran concepte per les mongetes ab llomillo, qual secret passà vengut a Italia y tornà a Catalunya revengut més car, a la fonda del Falcó ahont hi envían los metges del extranger als malalts renunciats per apedassarlos y tornàlshi la gana ab certes *tomes* diaries d'aquestes famoses mongetes ab llomillo. Nota del Sr. Janet.

hà uns ayres ben fins. També hi he estat jo per recobrarmė.

—Ja fora mort si hi arribo a anar! ¿No veu que no'm proban a mi'ls remeys dels altres? ¿Què significa Camprodon, ni les Escaldes ò Puigcerdà? Allí hont s'hi cura tothom vol dir que ningú té rès; son Hospicis per la gent que no saben què fer de la moneda. Vaja, en una paraula, son remeys de munició. Tinch la naturalesa més senyora. Si Deu als richs los tracta ab despreci! Estaríam ben compostos qu'ells poguessin anar a curarse per aquí fòra ab sos diners, y'ls pobres nó! Hi hà més salut escampada a Vallvidrera, al Coll y a la Font Groga, qu'en tots aquexos llogarets que la veu del día vol fer famosos.

Allí hont vaig anar a curarme no hi ha estat ningú. Vaig ser lo primer malalt y l'únich. Los metges me van dir la medecina, jo'm vaig cercar l'apotecari. Era un día, si fa ò no fa a aquesta hora, en havent dinat. Agafo'l Brusi per veure'ls *retornos* y decidir hont aniría. Abans de llegir les planes del anuncis, ja trobo qu'ha arribat un Mússiu que

era l'home que tenía més crit de tot Fransa: ¡veyèu si n'es de gran la Fransa! Me'n vaig al torin per conèxel y veure si's podía apuntar ab cap de nosaltres. Tan mateix era un home dels dobles, dels que no'n corren. Me va conèxer abans que jo m'anomenés: «Mr. Janet?» me va preguntar. «Sí, senyor, per servirlo: y ja's pot posar derrera meu y dígui què's té de fer. No's planyi ni'm planyi: pènsisela ben groxuda, per que aquest públich ho ha vist tot, y ja no fa cas de ningú. Desde'l quint pis del Liceu, demànin de diplomes y de xiulades. Si vol brega y que'l sofoquin, hi hà més avall una rengleretade palcos qu'hi tenen la mà de plata. Son uns quants joves calaveres que, día sí, día nó, dormen fòra de casa. Y no li dich rès més. Les bailarines, fòra del teatro,'n fugen esglayades. Per que no's deturan davant de cap reputació.»

Y per aqueix tenor, lo vaig anar instruhint de les ventatges y defectes del públich de Barcelona. A mesura qu'enrahonavam, nos feyam més amichs; potser no estavam mitx quart sense encaxar. Jo'n deya una,

«vínga la vostra mà!» feya'l francès allargant la seva y trayentse'ls guants apressurat. Un cop, si no la retiro me l'anava a besar. Y copa ve, copa và,'ns varem dir nostres coses. Lo Mússiu no més tenía a la boca aquesta exclamació: «¡Y encara us hi esteu en aquesta Espanya enderrerida! Un home com vos, de la categoría dels *hèroes!* A Fransa, per exemple, ja forau inscrit sobre'l gran llibre, y l'Estat us passaría una renda viagère; no'n perdeu pochs de mils franchs cada día que's retrassa lo vostre départ. En fin, que'ns varem comunicar tot lo nostre sentir; ab aquella tarde vaig apendre més de francès qu'en tots los meus estudis y viatges; y ell, de parlar lo castellà baix la direcció meva, més llis y seguit que qualsevol assistent. Nos varem despedir entesos de pactes y condicions. L'endemà, a les tres de la tarde, ell y jo'ns engegavam cel amunt ab la bomba: ell per fer lo seu negoci; jo per mudar d'ayres y curar la catarral.

La entrada al Torin costava un duro, però les revenían a cinch. Hi va haver molta revolució per entrar

a la plassa; però, un cop plena, amigo, no hi va cabre ningú més.

Mr. Arban era aquell Mússiu. Lo català que l'acompanyava, un servidor de vostès.

—¡Què diu ara! ¿No va ser en Munner lo qui's va axecar en la bomba? Si encara me'n recordo, jo hi era al torin! ¿Vol jugar quatre duros?

—A poch a poch; ja'n parlarèm d'axò.—Y tombant lo cap a una banda y altra, esverat, com per cerciorarse de que's trobava entre amichs, baxant la veu y ab molt misteri digué: — En Munner va gastar lo nom; lo qui's va axecar vaig ser jo. Era un pacte secret: respectèm òssos morts. La paraula era donada: lo nom havía de quedar manifest mentres ell visqués. Les condicions, fins que jo'm mori no's podràn divulgar. No'm fèu cap pregunta: hi hà un ninxo entremitx. —

* * *

La bomba pujava, grandiosa, immensa, com un temple arrencat dels fonaments. Montjuich semblava que

s'ensorrés, y'ls campanars, les xemaneyes de les fàbriques y'l pa de caseriu, los arbres y'ls fanals, fins los aucells, tot anava avall y's quedava ran de terra. La mar s'anava extenent cada vegada més gran, més ampla, més caudalosa, y s'axamplava lluny, planera, llisa com si tot ho inundés. ¡Quína immensitat, quín mirall d'or fos! tot lo sol hi cabía y'ls seus raigs s'hi aplanavan llarchs, immensos; encara no s'hi veya la fi.

Lo globo amunt, mitja cara encesa de claror, l'altra natural.

Algun aucell silvestre d'ales fosques, grans y corvades com mitx paraygues, ulls rodons y encesos, passava sota nostre, y ab lo vent qu'arremolinava al acostarse, sacsejava la bomba y li feya perdre'l plom.

La mar, cada vegada més ampla, més solitaria y brillanta, com una planura de foch.

Lo sol s'havía ajocat damunt.

La quietut, feréstega. No més los vents parlavan passant per nostres cares y com dientnos a cau d'orella:

«¡Temeraris, imprudents!»

Y xiulavan ayrats, no dexantnos en sossego, com si malehissen la nostra audacia, escometentnos ab fiblons que'ns nafravan la pell.

La bomba pujava, ficantse de cap en la espessor dels núvols, foradantlos com una barrinada.

Més núvols nos exían a sobre y pels costats; altres nos voltavan y escometían per sota, atapahintnos y cloentnos dins, en lo cor d'un colossal formatge.

Tot lo que'ns rodejava era blanch, una blancor humida y espessa, que los ulls no podían atravessar.

Guaytavam amunt y tot era cerrat, llis y blanch. Pilots de núvols que nos pesavan en la respiració y que semblavan que'ns havían d'axafar. Los tocavam, axamplavam los brassos com si nedessim per apartarlos y esvahirlos, y lo que tocavam se fonía, y nostres brassos y mans salicavan d'humitat.

La mar quí sab ahont era! los aucells feréstechs semblava que feya anys qu'havían passat per sota nostre. Aquell sol immens, alegría dels ulls, que tot lo circuhit dels mars no hi abastava per extendre sès gran-

deses, tampoch lo veyam, ¡ni una guspira d'aquella sa claror benehida que daurava les aygues!

De sobte, ¡Mare de Deu! lo francès se persigna y jo també. Assí y allí, pels voltants nostres, a la vora, com si les poguessem tocar, s'encenían unes llumenetes vívides, enllucernadores, oscilant neguitoses combatudes pels vents que no les podían apagar, brillavan per tot arreu trepant ab guspires rohentes aquella inflor de neus.

Era la nit que baxava ab ses estrelles.

* * *

«Ahont som, Mússiu? li vaig preguntar, encenent lo cigarro ab un misto de brasa.

«No som en lloch. Estem perduts. Sobre dels llamps, vora dels trons, damunt les tempestats. ¡Ay, Espanya, engolidora dels fills de Fransa més ilustres!»

«Animo, Mússiu, no us capfiqueu. Som dos valents; l'Historia parlarà de nosaltres, nos inscriuràn lo nom damunt lo Gran Llibre, y passaràn

una renda viagère a les nostres viudes.»

«Teniu paper y crayon?» me preguntà ab veu anguniosa.

«Sí; ¿per què'l voleu?»

«Per fer mon testament.»

«No més tinch lo llibret de fumar.»

«Ja es bo. Apuntèu, vite, que'ls ulls se'm tornan rojos. ¡Ay, ma ben estimada Fransa! Gentil bijou dels meus amors! Ay, Marieta, gelosía del sol hermós, cansó alegra de mes tristeses, pomet olorós de violes, brillant solitari que resplandías no més que dins lo meu cor! ¡Tan polida, tan escayent, boca armònica; palau de rialles y dels meus consols! à jamais!»

«Mússiu, ¿quants tenim de ser a plorar?»

«Apuntèu: Trenta mil franchs a les viudes dels mariners; dèu mil franchs als pobres de Perpinyà; cent mil franchs al Sant Cristo de Toulouse.»

«Vaja, prou mils franchs; al últim tindrèu d'anar a demanar caritat. Cloch lo testament y'l firmo.»

«Merci, la demés fortuna per la meva muller.»

Lo Mússiu, acabades d'extendre les disposicions finals, caygué en basca.

Jo anava fent cigarros y fumant, l'un derrera l'altre. La nit, més negra que may: les estrelles nos rodejavan y brunzían, fugint d'aprop nostre com vols d'abelles.

Lo Mússiu's retorna una mica, me pregunta quín'hora es y si he donat curs al testament.

Ab lo renech que vaig llensar se dexonda del tot y'm pregunta esverat: «¿Què hi hà, monsieur Janet?»

«Un gran cataclisme: sens adonarmen, m'he fumat lo vostre testament.

«¡Cent quaranta mil franchs llensats en mitx dels núvols!» va dir, y's desmayà altre cop.—

V

Veritat ò fingit, lo que acabava de relatar lo senyor Janet, feu molta impressió als que l'escoltavan. Y ell, conexent que dominava al auditori, feya llargues pauses, apressurant la respiració, axugantse la suhor anguniosa del front, bevent a culleradetes lo Jamaica com si prengués cordial, y tombant los ulls esverats entre'ls concurrents, consultantlos un per un per veure si n'hi havía cap que li flaquegés l'admiració.

—Senyors,—va dir,—déxinme refer... Ja m'ho té previngut lo metge: «No hi pensi may més ab aquella calaverada. Tan perillós serà per vostè referir aqueix viatge com tor-

narlo a fer... Los nervis se'n ressenten y'l magí treballa massa recordant lo seguit d'impressions esgarrifadores per que va passar.»

— Escólti, ¿y'l francès, que tardà molt a revenir del desmay?

— ¡Pobr'home! ni ho sé. Jo encara'n vaig tenir dos, l'un derrera l'altre, y ell no's bellugava, fret, blanch, com aqueix marbre; lo cridava y no'm sentía; lo pols li mancava, y la respiració li anava minvant, fluxa, dèbil, apagada casibé. No sabía què fer ni còm auxiliarlo; jo'm trobava malament. Fortes punxades me travessavan sens sossego'l cap com si hi tingués una llensadora anant y venint; grans flamarades, que de sobte'm voltavan, exían de la meva respiració, y tot d'una's fonían per tornarse a encendre; pampallugues vermelloses, inconstants y fonedisses passavan pels meus ulls; la voluntat me flaquejava; l'enteniment torbat ja no'm guiava; volía cridar al company, y no tenía esma ni sabía combinar paraules, com si de repent hagués oblidat l'agre d'enrahonar ò hagués perdut la lletra, quedantme no més la veu sense articulacions ni

trassa, ni forsa, ni recort de cap paraula pronunciada... —

La concurrencia escoltava ab gran interès; los parroquians escampats per les demés taules del Cafè s'alsavan, prenían la cadira y caminant de puntetes s'acostavan al voltant de la del senyor Janet. Los mossos, drets derrera la rodona y mitx tombats al gayrell, també escoltavan ab una orella y ab l'altra estavan atents per si algú demanava. La mestressa havía abandonat l'*estrado* per atansarse prop del grupo. Les partides de dòmino havían parat, y aquell saló tan bulliciós y somogut per una concurrencia inquieta, cridayre y riallera, ab lo soroll de cops de fitxes sobre'l marbre, d'altercats dels jugadors, trasbals dels mossos ab les safates plenes de cristall y'ls seus crits d'*¡aboca!* ò'l destapar ruydós de les gasseoses, havía quedat en quietut. Lo fum dels cigarros s'espessía llensat en filagarses cargoladisses pels fumadors recullits y atents, xuclant y bufant pausadament, fixos los ulls en lo senyor Janet. Aqueix se feya'l malicós veyentse cuydat per tant interessants mirades.

— Repòsi, senyor Janet, — li cridà la mestressa.—Ho esplica tant al viu que sembla que s'hi trobi. ¡Ja debía anar a la Bonanova a cumplir la prometensa!

— Teníu, — respongué'l senyor Janet, arremangantse'l bras y allargantlo al mitx de la rodona. — Polsèume, dech tenir febre. —

Y'l company més immediat, que era un clavetayre, ab ses mans plenes de duricies, li arreplegà la munyeca, y no podent traspuar los moviments entremitx de sa pell groxuda, acostà l'aurella, y com aquell que escolta l'esperit d'un rellotge, digué al cap d'una estona:

— No poca;'l pols li bat com un jòch de martells que repiquin baranes.

— A la Bonanova nó. A Montserrat vaig pujar y... etzètera, senyors; que la prometensa que vaig fer va ser directa entre la Mare de Deu y jo. Aquestes coses no's divulgan, per sagrades. Hi hà compromeses la voluntat y finesa de María Santíssima. Ella'm va salvar, y'l seu rasgo y'l seu benefici no necessitan escamparse ab propagandes com feyna de curandero.

* * *

La situació era apurada, — seguí dient lo senyor Janet; — aquell día contava posar punt al meu batisme. Jo prou maniobrava trasbalsant saquets de sorra d'una banda a l'altra de cove. Lo globo no obehía, montant, montant sempre. Les estrelles s'espessían y voltavan tan aprop meu, que tenía d'apartar la cara y cloure'ls ulls per que no'm cremessin la vista.

¡Y n'hi havía tantes! una espessor tan seguida, que les donavan per l'amor de Deu. Jo crech qu'era un xàfech sense canals: qu'havíam arreplegat la tongada de les pluges celestes en que totes les estrelles se posan en moviment per cambiar de situació.

Però, lo que'm tenía més rendit no era'l seu caliu que'm socarrimava les celles y'l bigoti: la resplandor que llensavan era lo perillós, que fins ab los ulls cluchs m'enlluhernavan, travessant lo gruix de les mans que els hi havía posat sobre.

En aquesta situació y abans de morir, vaig volguer sapiguer ahont me trobava, si havía atravessat de moltes llegües l'horisó y quína derrota seguía l'aparato.

M'enfilo com un gat de mar per la xarxa del globo, al mateix temps per repassar si hi havía cap fugida de gas; prench tota classe de precaucions, ficantme'l cigarro per la banda encesa dins de la boca aguantant la respiració. Per que si hi hagués hagut cap esclatament, ¡qui sab ahont hagueram anat a parar!

Un cop a dalt de la cúpula, giro la mirada a llevant y a ponent, amunt y avall, a veure lo quí descubría.

Rès. Tot voltat d'estrelles: una claror que cohía als ulls, com tocats per la pedra infernal. Un foch ò una brasa rodona de moltes hores de circumferencia, que'n saltavan ruxims d'estrelles fetes, que s'anavan colocant per ordre y disposició en lo lloch que'ls hi pertocava. ¡Quína maravella més hermosa! Semblava un criadero de diamants que brollessin en surtidors fent desmays tot al voltant d'aquella bola de foch.

La volta del cel era una espessor com de vellut fosch trepada per tot arreu ab vols de llumenetes. Baxo de la mitja taronja arrapantme com un'aranya y'm dexo anar dins del cove. Giro'l cigarro, que'l duya dins de la boca bo y encès, pego unes quantes xuclades, llenso la punta, y... ¡Senyors, me quedo glassat d'espant! Havíam arribat a aquella estació en que ja no hi hà ayre. «Mússiu, — vaig cridar jo sacsejantlo; —desvètllis y resèm la Pecadora.»

«¿Es qu'estem perduts?» preguntà ab veu desmayada.

«No ho sé; potser estem salvats. ¡Resèu! Quí sab si'ns sentiràn desde el cel y Deu nos voldrà donar acullimentl.. Resèm.»

Y'm vaig recordar de totes les oracions oblidades..... d'aquells prechs d'infant, dictats per la mare y repetits per mi, mitx ensonyat al peu del llitet, davant d'una estampa de la Mare de Deu...

Al cap de tants anys, tornarles a dir!... en aquell trànzit espantós; sol, sense la meva mare, al costat d'un cadavre, y no davant d'una estampa, sinó en sa presencia matexa.

Per que la Mare de Deu anava aparexentme entre mitx d'una gloria de color de rosa perfumada d'incens. Jo casi be la veya... ¡Quaranta vuyt anys que no l'havía saludada!

«¡Reyna y Mare!... Mare de Misericordia!...»

Totes les oracions revenían a la memoria, y'ls llavis les pronunciavan sense vacilar, exides del cor y ab son verdader sentit. Y'm vaig recordar de quan era escolanet. Tornava a veurem al peu del altar, al costat del sacerdot, de genolls davant lo Sant-Crist, lo cap baix, lo còs inclinat y les mans picant al pit.

«¡Mea culpa..... mea màxima culpa!.....»

Los ulls, dos raigs de llàgrimes amargantes; y entre sospirs y congoxes cridava per que'm sentissen:

«¡Sanctos Apostolos, Petrum et Paulum!... Omnes Sanctos! et te... ¡Pater!...» vaig clamar ab veu anguniosa...

Y un doll més copiós de llàgrimes me cobrí la cara. La veu se m'afinava...

Los Sants no m'ohían. ¡Tan aprop que'ls tenía!

* * *

. . . .

Un vol de serafins nos va sortir a rebre. ¡Verge Santíssima, quíns cants de dolsor y de felicitat! Quína llum acolorida y quína flayre de lliris y farigola!

. . . .

¡Oh maravella! goig del cel! Quíns crits d'alegría escolto, quínes besades dolses me sento als ulls, al front, a la cara!... Quínes rialles ignocentes, quíns esplays de ventura!

Tots, tots los àngels me conexían. ¡Lo fill!... los germanets, tan tendres, tan hermosos quan los vaig perdre! Y'ls recobrava altre cop: ells, ells matexos, ab ses cares de rosa, sos ulls d'estrelles,... y aquell morenet del meu cor, àngel en lo cel y àngel en la terra..... Me besavan... ¡sos besos anyorats!... Me retornavan tots los que jo'ls hi havía enviat desde la terra, en aquelles hores tristes, en aquells somnis fatigosos. ¡Còm me sentían ells, los adorats del cor meu!

Jo no podía plorar. Al cel no plora ningú; ni'ls sobrevinguts.

«Es ell, lo senyor Janet!» deyan los serafins uns ab altres; y feyan l'aleta al voltant meu, decantavan lo capet sens parar de volar, s'acostavan, me feyan petons, fugían per fer lloch als altres, y tornavan a baxar per besarme altra vegada. Los de més amunt comparexían atrets per aquella alegría. Tots hi eran: aquells amiguets que passavan per davant de ma botiga y jo m'hi havía fet conegut besantlos y féntloshi caricies cada día a l'hora en que sortían d'estudi.

Un ne va venir y'm preguntà: «¿Senyor Janet, que no'm coneix?»

«A tots us conech,» li vaig respondre, besantli'l capet qu'era un or cargoladís.

«So aquell que passava sol per anar al colegi ¡tot lo día! Sab? que'm preguntava: ¿Y a quín'hora plegas? Y jo li deya: Fins al vespre, tart, fosch.»

«Prou te conech, ¡enamorat!»

«¿Sab? lo papà va tornar a casa. La mamà plorava molt. Després jo me vaig posar malaltet, m'estava al

llit. Tots dos me miravan, se posavan a plorar, y jo vaig venir aquí. Ara so angelet. No hi vaig al colegi fins al vespre. Estich més alegre. Lo papà y la mamà van plegats sempre. Y sempre parlan de mi y alsan lo cap per guaytarme. Cada día'ls veig. ¡Pobra mamà! díguili que no plori... ¡Senyor Janet!..... Lo papà, pobret, l'aconsola, y ell, després, quan està sol y ningú'l guayta, també plora y'm diu unes paraules dolses!...»

VI

Jo butxaquejava cercant terrossets de sucre per donarlos als serafins. Ells, endevinant l'intenció y rientsen, me van dir: «Nó, no'ls busqui; aquí no s'estila menjar; hi hà uns ayres dolsos que'ns servexen d'aliment. ¡Les sucreríes de la terra son amargantes, pobre senyor Janet!..... ¿Que té gana?» Y sense esperar resposta, agitaren les ales. Un ayre fi y perfumat me refrescà la cara y m'endolcí la boca com si m'empassés suaument oximel de maduxes ab olors de violes. Desseguida'm vaig sentir reforsat y plè de benestar, bevent ab dalè aquell mannà tan saborós y alimentici ab sentida d'essen-

cia de flors dexatades en arrops de poncems.

«Ara, víngui ab nosaltres.»

«¿Ahont me voleu portar?»

«Som massa aprop del cel; aquí no s'hi pot estar vostè, que hi hà clausura.»

Un vol de serafins s'axecà remuntantse què sé jo quantes hores lluny, y per tant que s'apartessin sempre'ls veya be y clars com si'ls tingués aprop, ab sos cabells rossos que n'haguera pogut comptar los bucles, y'l mitx-riure als llavis ensenyant ses dents petites com anissos. Prop del cel, rès disminueix de mida, no hi hà distancies ni gruxos d'ayre, ni boyres, ni rès qu'empetitexi a ningú: lo lluny es aprop y lo aprop..... tant se val; en una paraula, la vista no s'enganya may.

Tornaren desseguida'ls meus angelets, montats en carro de plata trasparenta ab rodes de cristall y quatre brillànts grossos com taronges en cada botó. Sis pavos reals l'arrastravan. Pujo dalt; un serafí agafa les brides, qu'eran cintes de raigs de sol ab serrellets de gotes d'aygua; pica ab les xurriaques (una

trena molt curiosa feta ab llamps debilitats;) l'aucellàm esten les ales, desplega'ls vanos, arrenca'l vol, y s'enduen lo carro axecant boyres qu'al desferse y caurem sobre la falda, reparo qu'eran diamants fins. Los demés angelets voltavan lo carruatge, y desfentse les guirnaldes de flors que'ls hi travessavan lo pit, les feyan giravoltar, acoblats de dos en dos, per damunt nostre y dels pavos reals, formant rengles d'archs bellugadissos que'ns acompanyavan, fentnos ombra perfumada y corrent tant com la carrossa.

Travessarem prats de violers, que la vista no podía conseguir la fi de tanta exquisitat, ab clapadisses de papallones blanques que xuclavan la mel sobrera d'aquelles flors. Entrem de frente en un bosch de lliris que balandrejavan escampant aromes per tot lo camí de ronda del cel, com graciosos incensers de marfil y or tendre moguts com per art celestial. Los tanys s'apartan per dexarnos passar, y entremitx de la espessa, per sobre les branques, aucells que no vaig poguer definir de quína casta eran, ensejavan un him-

ne nou, especie de diana per fer obsequi a Nostre Senyor. Los lliris, engrescats ab aquest portent de melodía, s'arribavan a debilitar a copia de llensar olor per les alteses en virtut de l'alegría y satisfacció que'ls hi causava escoltar aquella música de primavera. Altres aucells de plomes blanques com la neu s'arrencavan ab lo bech lo plomissol més superior per regalarlo als àngels per les seves ales.

Vols de serafins ja'ns esperavan al peu d'un fruyterar; tots anavan ab arpes, cítares y lires, ab cordes y bordons fetes de sospirs d'enamorats y rialles d'infants, bo y preses y retorsades per cuques filadores que's crian prop del cel. Los instruments de vent eran curiosos y de molta finor: cornetins de pell d'espígol forrats ab garrofetes de vaynilla, y per adorno la copa voltada ab capets de cadernera y de pinsans y les veus de rossinyol; flautes de canya-dolsa y requintos de canyella ab llengüetes de calandria y de passarell.

Axís que varem baxar del cotxe, va comensar lo concert, que fou cosa pasmosa. Una *Aleluya* corejada tan

fina y embelessadora, que l'alegría m'anava entrant dins la meva persona, se m'escampava per tota la naturalesa, y'l còs me ressonava com si fos de cristall ò d'alquimia de campana, qu'allí ahont vulla que'm toqués dringava igual qu'un cobert de plata ò dobletes d'or, sentintme jo refet y nou d'estrena, com si aquella alimentació de música'm cambiés lo geni y el tarannar, fentme més ditxós, més fort y més ensenyorit de gustos, de criansa y d'enteniment.

A mesura qu'uns àngels cantavan y'ls altres feyan primors ab los instruments, exían dels arbres vols de fruytes armonioses, peres, albercochs y pomes camosines, que prenían la forma d'aucells y ses trasses, posantse a cantar ab un recreyo saborós qu'era fresca regalada de sentirlos. Los rahims se desgranavan y cada gra's tornava aucell ab lo bech plè de solfes meloses qu'engroxían lo concert. Los cants passavan d'un vol al altre, y cada fruyta que's badava axecava la tonada més fina, y'ls cants dels uns los reprenían altres per modo més alt y combinat,

que quan arribavan als rengles de més enllà, qu'eran les maduxes, la veu exía tan filada y sutil que casibé no més se'n sentía l'olor.

Al últim, àngels, aucells, cítares, arpes y fruytes entonan plegats y al mateix compàs lo *Gloria* y per totes les circumferencies del cel s'estenen núvols d'armoníes y olors de bàlsams confitats, que jo perdía'l conexement ab una embriaguesa de llemineríes y essencies tan delicades que'ls llavis no podían assaborirles totes, ni endúrseles la respiració, ni l'oido rèbreles pas, tan belles, encisadores y peregrines.

Y com si no tinguessin prou angoxa'ls meus sentits per tants obsequis y presents, los àngels m'agafan les mans y plegats nos entrem en lo fruyterar. Allí hi havía tota sòrt de esquisitats de la terra y de les Amèriques. Les magranes, axís que passavam, estenían ses branques rublertes, y esclatantse davant nostre,'ns oferían aquells tresors vermellosos prismàtichs y tallats ab cayres com pedres precioses; les de més amunt, no poguentse abaxar, també s'obrían y dexavan fondre sos grans en suau

licor per si teníam gust d'acceptar la convidada. Les taronges vessavan en dolsor sos grills y'ns ne feyan present, obertes y esteses com estrelles d'or y sucre; los poncems exhalavan flayres qu'entressentían; los préssechs ab casquet de vellút groch se desfeyan en goma olorosa, més fina de gust que mel d'abelles recreyades ab romanins silvestres.

Los pardals, lleminers y entesos en golosines de primera mà, triavan les figues de coll de dama que per madures ò secallones havían de fenir ab son bech, y'ns les baxavan a tret de llavi, bellugantles ab socarronería davant dels ulls com campanetes sordes. Uns aucells de luxo, matisats com caderneres, però ab colors més veritables, rondavan aprop nostre, venint a caure y a posarnos en la matexa boca mossadetes de fruyta tan esquisida y essencial, que per poca que se'n gustés quedava'l paladar banyat de fragancies floreres y tastet de bolados vaporosos. Axerits gafarrons nos oferían motes de cireretes d'arbós, hermoses com corals de sucre; y'ls passarells, concertistes de gran fama y

entesos en música cautivadora, nos regalavan carminosos gínjols, massa fins y richs si'l pinyol no'ls empobrís. Les serves, confitura boscana y medicinal, també tenían aucell galan que'ns les presentava per que a besades nos les hi mengessim lo còs. Fins les modestes y dèbils papallones nos duyan lo seu present en granets diminuts de mora, que anant y venint afanyoses ab giravols escayents, no arribaren a desmembrarne una sola després de tastarne tota la cort de serafins.

Axís caminant, requerits per tants obsequis, apartant cuydadosos los brots de flors qu'exían al pas per incensarnos, benehint y fent creus a estil d'Arquebisbe per allunyar ab cortesía als aucellets qu'amorosos se'ns posavan a la espatlla y axecant lo cap nos cantavan secretament a cau d'orella la última cansó apresa, arribarem a fer descans al peu d'una montanya de cristall. Un rech d'ambrosía y horxates fruyteres la voltava. Allí tot ho vaig veure: los secrets de la física, de la química y de la nàutica. Clara y transparenta, ensenyava tot lo que's criava en son sí:

les arrels de les plantes bevían la sava y prenían los minerals que donan gust, dolsura, matisos y perfums a tota lley de flors y sustancia alimentosa a tanta mena de viandes y llegums. Allí'l diamant se formava a ulls vistos, prenent gotetes de llum, endurintles, amassantles y fentles cautives a copia de temps y sabiesa. De raigs de lluna arrodonits vaig veure com se criavan les perles: y'l per que'l vi treu aquella fortalesa traycionera y fellona com esguart tentador de femella estimadora que fa pecar al varó auster, que pertorba ab son esperit, y fa pecar als enteniments més assahonats de les nacions forasteres.

La tosca duricia del ferro allí's veya d'ahont naxía y per que tan ruda's criava. Les aygües, que després sobrixen y cauen formant rius, cascades y brassos de mar, ab tempestats perilloses, allí naxían placentes y serenes en rulls copiosos ò estesos en abundant cabellera de innumerables filets, lleus y sedosos y riolers de puresa y transparencia tanta com los cristalls que li donavan vida. Unes clapes fosques, ne-

gres y espesses ab acerats reflexos, se veyan al fons de la immensa montanya. Eran mines de carbó de pedra, tan pròdigues y abundantes que hagueran pogut mantenir fins al acabament de les centuries tots los volcans de la terra y les fornals enceses del infern.

En arribant a tal punt la visita, los àngels me van dir: «Prou, senyor Janet, prous secrets y maravelles ha vist; tórnissen al món, que no fora felís si n'hi ensenyessim d'altres. Vàgi altra vegada a confondres ab los sabis, que prou coses ha indagat. Y que s'apliquin y adelantin; però que no'n fassen massa, que'ls hi resultaría perjudici. Deu vol als sabis, però castiga als tafaners superbiosos.»

Y'm vaig despedir d'aquell floret d'aucells manyachs que semblava que no'm volían dexar. Los serafins tornaren a besarme en los ulls, consolantme ma tristesa, y agafantme les mans les besaren ab respecte, que al cel per ser cel se veneran los cabells blanchs, y'ls meus, tan humils y pobres, foren adorats pels matexos serafins de la gloria. —

VII

Al punt a que havía arribat la relació del seu viatge, ja era inútil contradirlo ni ferli reparos d'aquells que dissimulan dubtes; axís ho entenían casibé tots los oyents del Cafè, y'l dexavan que s'exaltés en son embriagament d'invencions fabuloses, ab la persuassió y acort de que sentían a un fantasiós de bona mena que mentía ingènuament, ab cert candor, cregut de que lo que esplicava era real y efectiu, sens cap idea ni propòsit de mofarse dels que l'escoltavan, ni de fer passar per bobo a ningú.

— Però, díguins, — li preguntà algun *falqueta* d'aquexos que no s'e-

xaltan may y que'ls hi agrada apagar tot entusiasme ab sàtires fredes y crúes, en que no més sia per ferse gracia a si matexos;—¿y'l francès y la bomba ahont van quedar?

— Lo francès,— replicà vivament lo senyor Janet,—era protestant y'ls d'aquexa secta no entran en sagrat. La bomba, y ell dins, se van quedar fondejats sens'àncora en la badía dels llaminers: les aygues son de mel, y'l rocàm turrons d'Agramunt, que cada avellana es com una gorra de cop; ab la circunstancia, que no hi campejan ni mosques ni burinots. Allí t'esquivarían desseguida a tu. No hi podrías anar tu a lleminejar ni a ferte venir mal de caxal de gorres.

— Be, déxil estar; aquest sastret sempre està de xeripa.

— Ja ho sé que'ls sastres son gent de broma; com que's divertexen sovint ab la guitarra sense cordes, y la tocan a cops de planxes, no'n parlèm si'n fan de boyra.

* * *

Al demés, senyors, — afegí'l senyor Janet, prenent un tò de modes-

ta sinceritat,—si qualsevol me demana detalls y menuderíes y vol que l'informi ab escrupulositat de lo vist, succehit y sobrevingut, no podré contestar cabalment l'inventari. La memoria'm flaqueja d'allavors ensà; y ademés, se necessita tenir un cap de molta llum y d'inteligencia per recordar punt per punt lo que vaig veure y'ls llochs per ahont vaig passar. ¿Què m'esplica a mi del francès? Jo'l vaig assistir mentres vaig tenir conexement humà: axís que vaig entrar en regalía celestial, allí se me acabà la responsabilitat, per que allí acabava l'home.

Ja dich, no sé còm vaig retornar a la bomba, ni'm recordo quína furia l'empenyía pel cim per ferla baxar y córrer ab tanta prestesa'l poder de llegües qu'hi hà desde l'acabament dels núvols fins a trobar les primeres celisties de les estrelles més elevades que suran per damunt d'altra mar de boyres que son les que descubrexen los marinos ab instruments de la ciencia. No sé rès. Tinch memoria confosa d'haver passat molts cops, no sé quants, per tots los climes del món y per totes les

estacions del any. Tan aviat la calor m'ofegava com lo fret m'arraulía. Onades de primavera y olors novensans, vents marsenchs y tronades de Setembre, se cambiavan ab un seguit tan pressurós que tot just me recreyava ab la sentida de fruyta assahonada que portava l'oreig, com me sortían panallons mortificadors y la neu me voltava y sufría tots los malestars del hivern més crú; y axís, d'aquest terme, vaig fer lo viatge de tornada, que no ho vulguin sapiguer si vaig patir, ni quantes foren les hores ó díes ò setmanes, per que no les puch recordar ni treuren compte.

* * *

La bomba's mantenía fregadissa y llepantles en aygües de Mallorca. La frescor de la mullena, que'm banyava fins a mitx còs, me dexondí. Lo sol exía ab sa corona de llums, triomfant com cada día, d'entremitx de les aygües que cada día també volen y no logran apagar l'explendenta bullida dels seus fochs eterns. L'aurora dels dits rosats escampava

per los cels altra volta la felís nova. Los campanars de Palma festejavan s'arribada tocant a missa primera. Los faels omplían los temples y resavan y alabavan al senyor Deu que els enviava tanta llum y per sa mà benehida... Les aygües dels mars seguían engegant ones a les platges, y, gronxantse ab bufonería, s'alegravan, quedant admirades veyentse'l seu inquiet balandrejar que la foscor de la nit els hi amagava tantes hores. Lo món se desperta a tanta bellesa; la claror torna la vida a tots los sers esmortuhits. Passan per aprop nostre batent ses ales folgades les gallines de mar y'ns donan lo bon día; pexos més blanchs y lluhidors que la plata polida s'agitan sota nostre, altres de cames balbes y múltiples fan lo sonso per damunt de l'aygua y arreplegan y devoran al trist pexet menut sense avís ni experiencia de la vida.

«¡Ay trist! — vaig dir jo al vèureho, — aquesta es la senyal de que ja som al món!

Guaytèu al cel, ulls meus: vols de aucells pintats y cantarins travessavan les esteses llenques ab que'l sol

escampa arreu ses clarors, exits de les montanyes de Morería, per venir, sentint la primavera, a cantar en català en les costes y boscuries de la Real hisenda Aragonesa. Qu'en les de Castella no hi campan ni hi volen anar per por de cautiveri y per que saben qu'allí trumfan y prosperan ab gavies de llauna y recapte de sigrons los *periquitos* xerrayres y'ls lloros confusioners enemichs del bell cantar.»

* * *

¡Mes ay, que l'home es flach y malaltissa la seva naturalesa! La gana, l'impúdica gana que distingeix y separa la criatura dels esperits perfets y que'ns iguala a les besties, me punxava ab malestar y una primicia personal, qu'al sentirme'l pahidor buyt també'm trobava'l vestit balder.

Me vaig passar un mocador per sota la barba lligàntmel damunt de la gorra, per contenir aquella pruíja de badallar que'm desconjuntava les barres y'm feya perdre l'equilibri del cap ab perill de que'm rellisqués esquena avall.

Axís y per tal manera, vaig conèxer que'm trobava en lo món dels homes, per la miseria y per la tosca necessitat de menjar. ¡Jo, qu'havía oblidat aquexos rudiments essencials y rigurosos de la vida! jo, que venía de visitar als àngels en la matexa sacristía del cel! jo, plè de ses olors y de ses besades pures, sentint encara l'aleteig de ses ales alimentar mon còs y mon enteniment ab pasmes encisadors y sustancies impalpables... ¡tenir gana!

Allí, en aquell moment, recordant les ensenyanses del Fleury, vaig compendre y penetrar lo càstich tremendo del pecat original.

Tenir gana, un viatger del cel, com l'últim porcell de la cort qu'en semblant defecte y necessitat s'iguala als primers emperadors de la Babilonia vella ò de l'Alemanya moderna!... Y'm vaig posar a plorar, ab lo mateix sentiment que plorarían Adam y Eva quan los van desdonar del Paradís.

La fragata qu'a punta de día va sortir del port de Palma per donarnos auxili, nos avistà a hora baxa y ja era fosch quan amaynà veles y

atracà al costat nostre. A mi'm van trobar pescant, ab cordillets de la bomba ab tres nusos al cap de vall per esquer, banyats ab saliva dejuna. Entre'l francès y'l peix, lo cove anava plè.

«Mússiu, — li vaig cridar; potser feya vuyt díes que li durava la basca; — terra, ja avistem terra!»

«Bonjour, Monsieur;» me va dir, saludant y llevantse la gorra. Senyors, aquell forro de cabells llarchs a la romana per l'estil que'ls portan los domadors d'ossos, tenors y volatiners, li va caure desfet per les espatlles al acte de treures la gorra. Los sustos qu'havía passat li havían consumit les arrels y's va quedar ab lo cap com un genoll. Se me tirà als brassos, somicant com una canalla.

«No's despacienti, Mússiu; ja fan perruques a Barcelona.»

«Es que no tinch bonet de nuit per fer ma entrada triomfal a ciutat.»

* * *

Una junta de sabis omplía la meva botiga, tan bon punt les boles de

Montjuich van senyalar barco de Mallorca ab nàufrechs en salvació a bordo. Al entrar a casa, ni'm van donar temps per avistarme ab la meva dòna. Son endiastrats aquexos sabis; no's fan càrrech de rès, y tot lo seu aleno es la ciencia.

Varem estar en conferencies molt llargues: se'ns hi va fer fosch. L'un m'ofería cinquanta duros per que li dongués un trasllat del modo y forma que's desan los vents després de haver sublevat les tempestats, y ahont descansan. Altre'm preguntava si de debò té fesomía marcada la cara de la lluna y quín tipo presenta. Lo de més enllà, que feya pronòstichs, m'arrendava'l secret per anunciar ab certesa'ls xàfechs y la formació de la calamarsa pel seu Calendari «El Astrólogo práctico y verdadero ó las viñas aseguradas».

Jo no podía contestar de sobte a tantes qüestions: la botiga y l'entresuelo se m'omplía de comissions y d'academies, qu'al últim vaig tenir de ferme negar y dírloshi que donaría una confidencia pública en lo saló de la confraría dels revenedors.

Quan anava a retiro, la dòna'm diu somicant:

«Escólta, Janet, jo no sossego d'ensà qu'he sentit qu'havías vist los nostres fills. ¡Que grans deuen ser!»

«Tonta! axís mateix que'l día que'ls varem perdre. Rosats, frescos, hermosos, més qu'aquí a la terra.»

«¡Los fillets! ¡al menos m'haguesses portat un bucle de sos cabells!»

«No hi vaig atinar, però't porto sos petons.»

Y, acostant mos llavis al seu front, li vaig besar ab lo mateix respecte y solemnitat qu'un besa l'escapulari al anarsen al llit. —

VIII

Evidentment, la pregunta d'aquell axalabrat va desconcertar al senyor Janet en lo mateix punt y hora que ell creya que'ls oyents havían de manifestar la seva admiració y aplauso per la felís tornada del perillós viatge y per sa trassa en referirlo. Picat per lo sofoco, s'alsà de la cadira llensant sobre l'auditori una mirada despreciadora y'ls hi digué:

— Ara, senyors, si aquí entremitx de vostès hi hà algú que's vulgui curar lo costipat pel meu sistema, que vingui a trobarme: li donaré instruccions, y si torna en be d'un viatge com lo que jo vaig fer, m'arrencaré del pit la creu pensionada per

posarla en lo seu y disfrutarà lo socorro que cobro fa vint anys per acció de guerra en lo pont d'Alentorn. —

* * *

L'endemà, com de costum, va tornar al Cafè, y desseguida'l voltaren los demés parroquians agassajantlo ab finéses y cumpliments, com per donarli indirecta satisfacció per la descortesía del Sastret y demostrarli l'agrado ab que sentí tothom les seves relacions verdaderes y tan senzillament contades.

Mentres assaboría'l goig de veures admirat, ficà mà a la butxaca, tragué un grapat de monedes, y llensant sobre la taula una dobleta de cinch duros, va dir al mosso:

— Té, còbra'l gasto d'ahir, que me'n vaig anar distret.

— Ja està pagat.

—Prèn lo cinquillo y còbra; no'm vinguis ab bromes. Dónam pessetes, que demà venen los andadors de les germandats a passarme'ls *recibos*, y may tenen cambi.

—Li dich que ja està arreglat. Un

senyor que se l'escoltava'l satisfeu y va dir que tot lo que a vostè li havía passat era cert, qu'ell ho havía llegit al diari.

— ¿En quín? ¿Còm pot ser, si vaig tenir qüestions ab los de l'«Actualitat», ab en Petano y Mazariegos y en Degollada, per que no varen volguer que surtís la relació del viatge en lo diari? Com los meus, los progressistes, estan de punta ab tot lo clero, ab lo Sant Pare de Roma y fins ab la Casa Reyal del Cel, no'ls hi agradava que jo manifestés lo fet de la veritat ni certes coses vistes per mi que podían obrir los ulls als qui els tenían closos; y com que la política del partit era posarse de frente y en contra sempre de la religió y dels capellans pels fins secrets de la llibertat y per que'l progrés constitucional y'l nostre carro no s'encallés, amigo, jo ab les meves declaracions desbaratava'l marro y donava la rahó als contraris que desacreditavan la Milicia Nacional, la llibertat, les Corts y'l sistema. Y, com jo baxava casi be del cel, y resultava qu'allí no hi hà milicianos, ni diputats, ni votacions, ni majoría, des-

prés de sentir lo meu relato se va reunir la plana major del partit en sessió permanent y varen acordar ab votació secreta, de boles blanques y negres, posarme un mandato per que callés; que'l diari no fes menció del viatge ni del globo, baix la pena que'm senyalavan a mi d'arrancarme los galons de plata de sargento de brigada y trèurem del partit si may en cap paratge divulgués, ni en confessió,'ls etzars y maravelles de la meva surtida ab lo francès. Jo'm vaig empassar l'afrenta y vaig fer lo mut, sacrificantme altra vegada pel partit, pel progrés y pel brillo del sol de la llibertat.

Mes, a la cuenta'l *Brusi* y l'*Ancora* varen sapiguer que jo, abans de la sentencia, havía comptat a algú part ò partida del viatge; posaren tot seguit en diligencia'ls seus redactors per adquirir noticies, y ab un dato d'aquí, un d'allà, fums de lo qu'ells més ò menos sabían, veus volàtils, etz,, (y com que son gent de lluch y tenen conexements,) vèt aquí que deurían conjuminar la relació tal y com jo haguera pogut contàrloshi, y per axò ara surt aquest senyor que

ha bestret lo meu gasto que diu ho va llegir en un diari. Y veyèu si'n sabía rès jo! Ara,'l que no vulgui creure lo que jo'ls he dit, que vagi al arxiu de Casa la Ciutat, qu'allí guardan tots los diaris, y que se'n enteri.

* * *

— Crègui, senyor Janet, — li digué la mestressa, — que no puch trèuremho del cap; fins he somiat la bomba voltada d'estrelles fogueres y aquells aucellots d'ales negres d'etxura de paraygues, lo bech de ganxo de romana y'ls ulls com dos fogons encesos. Li dich qu'he tingut una pesadilla. Encara estich cruxida; ¡quín patir! Semblava qu'aquelles besties se m'arrapavan a la vista y que m'hi anessin a clavar les urpes. ¡Feya horror! y tan verdader com ho veya! y quín panteix, volguer cridar y la veu fóndressem en lo coll! Sembla mentida qu'una persona ensonyada pugui veure y passar aquexos torments.

— Què m'esplicarà a mi! si jo he tingut pesadilla, que de resultes he

arribat a les portes de la mort, la roba amanida y'ls bagulayres corrent d'una banda a l'altra cansant a la familia y moguent influencies per veure qui arreplegava'l negoci del bagul y del enterro. Una vegada...

— Ay, càlli, no conti coses esgarrifoses, que m'esferehexo y tornaré a somiar.

— Nó, dòna, no s'espanti, A mi me n'han passat de totes. No n'hi contaré cap de terrible. Però, no hi hà cap home que li passi lo que'm passa a mi. Afigúris que jo he tingut somni qu'ha durat quinze nits seguides. Somni com una novela: ab primera y segona part.

— ¡Què'm diu ara!

— Sí, senyora. Y *veinte años después*...

— ¡Ave María Puríssima!

— ...Qu'era la tercera part. Semblava que'm tornés boig. Axís que me ficava al llit, tot just afinava les últimes paraules enfarfegades de la oració qu'un hom resa... patapum, ja somiava. Lo primer día se'm presentan los personatges de l'acció y faig conexensa ab tothom, un per un; passo la nit conferenciant ab

uns ò altres. Ve l'endemà; m'adormo, y comensa a complicarse'l negoci. Intriga d'aquí, trayció d'allà, conspiracions a sota terra, y vendres la vida als daus per veure a qui li tocarà assessinar al dèspota. La policía a casa cercantme. *Fernando*'s desdiu del pacte, y cau la Constitució. De casa meva surten los secuaces del *Angel Esterminador*, y no'm troban. Jo m'amago dins la capsa del rellotge del recibidor, y m'estich allí les cinch hores que dura'l registre, a l'una mà'l punyal a punt de ferir, y ab l'altra fent anar lo pèndol per que no parés lo tich-tach y anessin fent son camí les minuteres.

L'endemà, al llevarme, les calses me curtejavan ben a la vora de dos dits y mitx, y la complexió m'havía disminuhit set carniceres! No hi cabía allí dins, y maurantme'l còs y cavalcant les juntures de l'ossera, me hi vaig estampir, que si per desgracia'm ve una rodesa de cap ò senzillament una mica de picor al nas, capsa, rellotge y contrapesos se'n van a parar al pis de l'altra banda de carrer, y jo havía de morir matant. Quan me vaig axecar, tenía la

cara verda com un desenterrat. La dòna'm va fer caldo, y en tot lo día no vaig beure més qu'aygua de pega per que ab l'esglay no se m'agromollessin les sanchs.

¿Y en arribant al vespre,'m preguntava jo, quí s'hi fica al llit? Si al veure'ls llensols ja'm venía angunia! Per un altre cantó, me'n reya d'aquell esparverament. Tocan les dèu; me fico a l'alcoba,'m trech unes prendes y'm poso les de dormir; salto d'un bot al llit y m'ensorro dins dels matalassos; tombo'l caputxí de la bombeta, dono la bona nit y bona hora a la Mariagna, y li advertexo:

«Si veus que brassejo massa, pòsat a cobro, que no pagui'l just pel pecador, y no arrepleguis algun cop de puny a l'intenció d'altri.»

IX

Comensan les primeres agitacions d'un somni fatigós, y la Mariagneta esverada'm crida:

«Janet, sosségat, ¿què tens? què somías barricades?»

«Nó, dòna, es que ronco. No ho fassis may més de trencarme'l primer sòn.»

Torno a dormirme y's desplega'l somni.

Me trobo en lo saló d'estiu d'un gran palau. Tot es fresch y olorós com una primavera. Les grans cortines d'estora penjades en los balcons enfosquexen la claror del día y la fan més suau. A terra, cobert de rejoles de Valencia de colors combi-

nats y d'una lluentor que fan sentir la fresca. En los dos panys de paret hi hà pintures de mèrit, ab pastors y pastores que's deuen dir boniqueses enamorades segons estan satisfetes y atentes escoltant ab la vista baxa, y los pastors de galans y espressius que, sense sentirlos, en los ulls se'ls hi coneix lo que diuen. Mobles, pochs, grans y de molt valor. Los finestrals del costat del jardí, estan oberts; ufanoses branques de gros fullatge s'extenen y penetran dins lo saló; d'assí y d'allí hi voleyan aucells, y altres cantan.

Jo so'l galan jove.

Ella, la que m'espera, es una Marquesa, lliberal, que té'l retrato de cara més divino. ¡Quín extrem de hermosura aquella, y quína junta de perfeccions! Anava ab lo cabell dexat anar que li baxava fins a terra, ros com destriadures de sol pentinades, y arreplegat en rulls damunt lo ròssech del seu vestit de satí blanch, com saltant d'or que rellisqués sobre un raig de lluna. Los ulls, negres, que s'hi veyan exir totes les clarors acolorides dels diamants. Una boqueta, que dos besos de ren-

gle no hi cabían. Blanca de rostre com lliri de Sant Antoni y ab més candor y finesa. Lo còs se li podía voltar ab una tumbaga; y, finalment, alta y ben plantada com escultura de les que hi aprenen de dibuix los pintors.

L'idea d'aquella Marquesa, la seva ilusió,'l desfici seu, l'única voluntat y constancia que tenía al cor, era per mi, per en Janet!

Feya tres quarts qu'estavam sols, y tres quarts qu'ella pugnava per donarmho a entendre, siga en sospirs mortificats y rebeldes que li exían com d'un gerro olorós, ò en mirades llargues y debilitades, caygudes porugues sobre'ls meus ulls reclamantme obra de misericordia per son cor afexugat d'amor.

Jo, plè de cortesía y miraments, volguent correspòndrela, y dolguent al mateix temps, li parlava de coses alegres y pacífiques: d'aquells pastors pintats a la paret, tan sossegats, uns ab lo fluviol ensenyant cansons als aucells, altres cullint brots d'alfàbrega y ginesta per ferne poms y adornos pels barretets de palla de les pastores, aquells posant flochs a

la cua dels anyels, y tots riallers y felissos, no's mortificavan la naturalesa ab inclinacions dominadores ò exaltaments perjudicials.

Al últim se determina, pren una resolució, trenca'l glas, y «¡Seràs tu ò cap més!» me diu exaltada.

«¡Tristicies de la vida! — li responch per fi adolorit. — ¡Amargantors de la meva planeta! Si'm ferexes lo cor ab aquesta manifestació, (nos tractavam de tu,) ¿d'ahont treuré l'apreci, ahont aniré a apendre de fer sospirs polits y caricies de día de festa y tendreses per inventar, si só tan pobret y mesquí davant de la magestat de vostra hermosura? ¡Marquesa del alma mía!»

Aquesta relació la vaig fer ab un genoll a terra,'l cap tombat sobre la mà,'l colze a l'altra cama, y la vista enternida y tèrbola, vegent y no vegent lo sol enlluhernador de sa guapesa.

Ella, febrosa, deliranta, excitada, m'agafa la mà, y ab la mirada fixa y constant en los meus ulls, ara entelada per basqueigs amorosos, ara flamejadora de guspires fogoses y enamorades, me diu ab arrebato:

«Escólta, Janet, home adorat, sepultura y paradís del meu cor, afany dels meus ulls que cercan la claror que tu escampas, recort dols de ma voluntat perseguida y vensuda y del meu repòs perdut, gloria dels meus somnis, felicitat verdadera y certa y única y sola de ma vida, tabernacle dels meus sospirs, copa daurada de mes llàgrimes, serafí del meu volguer, àngel bo de mos passos y carreres, reliquiari dels meus pensaments enamorats, bellesa cautivadora, morena, varonil, explendenta y una: jo moro per tu, y jo visch també per tu; teves y per tu venen mes ditxes, y'ls penars quan no't puch veure, rialla felís de mes alegríes ò sospir emmelat y tormentós que m'ix de l'ànima y en tu's recull y s'ampara, arca de mes idolatríes y desitjos, cara sublim y militar, ulls encisadors de caliu cremant y mirada fibladora, dèspota que'm subjugas y rendexes humiliada, ò redentor que m'exaltas y emportas fins als grahons immensos de la gloria, aurora, sol y estrella meva; t'adoro,'m someto y entrego en pensament y ànima y en emveges

a tu, a tu, Sol, moreno, escayent, domador feréstech de voluntats rebeldes; ¡hermós! sí, massa hermós per la pobresa dels meus ulls que no poden conseguir ni arreplegar d'una mirada l'explendenta claror qu'escampa ta bellesa robada als querubins celestials per magestat, influencia y poderiu de ta persona ò per dò sobrenatural que desconexo y que'm domina y m'abat fins a besar, ¡ay del meu cor! la pols de tes petjades criadores de flors y oloroses de bàlsams y d'incens y de cosa teva!»

«¡Dolor meva! — li dich: — ¿còm sentirte y no pendre un veneno mortal que'ns conduhís al acte als jardins celestials del amor? ¡Bresca de dolsors! ¡femelleta rendida! ¿No considera l'altesa del teu pensament qu'en Janet es un trist desvalgut de la sòrt, sense fortuna, ni bens, ni herencies provenidores, que no tinch familia acaudalada, ni oncle malaltís que'm fassi hereu universal?»

«¡Càlla la boca! — me diu, posantmhi la mà y tapantla ab sos dits com una persiana de marfil. — ... Los meus patrimonis, les hisendes ab ses masíes y vinyes; sos

prats y sos remats; los terrenos de mos Estats y Senyorius ab les montanyes que'ls clouen y limitan; mon turó espadat de vertiginosa alsaria, tanta y tan remota que'l sol axís qu'hi arriba a lleparlo, hi reposa de ses fatigues, coneix qu'es mitxdía y tot seguit baxa magestuós per anàrsen a la posta; mos boscos ab sa gabella, y'ls vols de perdius que s'hi passejan, los conills qu'hi campan, les llebres que'ls recorren, los aucells qu'hi xarrotejan, les feres y ses llorigades qu'hi xisclan y udolan, les flors qu'hi naxen, los perfums que s'hi disfrutan, l'ayre que s'hi respira y les aygues que'ls refrescan... ¡oh Janet, oh mon estimat! tot es teu.»

«Senyora mía y soberana perpètua de la meva afició y amor absolut, ¡no tantes grandeses, ni territoris, ni montanyes poderoses, ni turons enlayrats, ni tantes feres ni vols de perdius, ni aygues lliscantes y aucells cantadors! No calen, no'm bastan per mi: guardèuseles vos, que me son sobreres.»

«Oh, càlla y escólta, home superior y desprès. Tinch fruyterars en regadius que donan arrops y codo-

nyats; mels de romaní y poncems pels axarops; conserves de maduxes, taronges de licors dolsos, melons ensucrats y cindries refrescants, sucoses, d'una manifatura tendrosa qu'hi entran passades de sucre filat; cireretes acolorides per la vergonya que'ls hi fan los petons de les nimfes boscanes; préssechs daurats y dels gabatxos pels paladars més comuns; prunes de dolsor aceda, peres de tota mena y camosines regalades; pomes tan senyores de dolsor com de perfums, y albercochs del pinyol dols... Vína a ma casa, èntra en mos palaus y en mes finques de ciutat; cónta'ls censals, parcers y senyorius, mes carrosses y berlines y'ls tronchs d'eugues; òbre caxes y arquilles y papeleres de secret; contémpla mes joyes y tresors, mes diademes, ma corona de Marquesa, mos collarets de perles y les manilles de brillants; mes gerres inflades y plenes de moneda d'or; les estives de papers de plata y'ls plechs de *Vales reals*... tot es del duenyo del meu cor. Y tota la cavallería de ma noblesa y alta prossapia, y'ls títols d'alcurnia y senyoriu y tota l'articulata de benefi-

cis, llanses, alcabales, pontatges, drets y servituts, ¡amor de l'amor meva! es per que n'usis y bestreguis y disfrutis a tota l'amplada de tes voluntats per mon cor y per ma vida, per mes llàgrimes ardentes y pel goig de mes alegríes; per que t'adoro en vida y en memoria eterna, y per qu'ho vull, y per que sí, rey de mes esperanses, senyor y orígen dels meus sospirs! »

Calla y s'agenolla com jo; les nostres mans s'estrenyen, los llavis s'obren ab somrís de beatitut y felicitat, y'ns contemplem encisats. Jo ab lo vano li aparto'ls bucles que li mortifican lo front ab ses pessigolles. Ella plora a llàgrima desfeta, y ab una mirada, acàs recelosa, observa les meves intencions ò penetra que en mos llavis hi joguineja un bes qu'està a punt de caure, com un confit que rellisca.

S'alsa sobtadament y ab magestat me crida: «¡Guàrda cerimonia, Janet!...» Corre dret al jardí, apareix en lo finestral, cobert lo còs per la revinguda paret, y allargantme la mà, diu: «Complèxis lo teu afany: bésam la mà, ¡tresor! ».

Li deposito l'encàrrech, y desfallexo; totes les estrelles del cel les veya properes y al voltant d'aquella mà. Revinch del insult, y'm trobo ab lo mateix accionat entretingut, besant les petxinetes rosades dels caps dels seus dits...

Ella, somrienta y avergonyida,'s treu un petó del mitx dels llavis, se'l coloca suaument entre l'índice y'l dit pols, me l'apunta al front, bufa, y jo'l rebo y sento que se m'hi encasta com una perla silvestre, y tot seguit los ulls se'm cobrexen ab vels diàfanos y ruxims de bolves d'or.

* * *

Al punt de les vuyt me despertava. La sessió havía durat dèu hores.

La Mariagneta no'm servía'l xocolata.

« Noya, ¿que no'm portas la colació?» li crido fent broma.

«Que te la servexi aquella Marquesa del alma mía,» me va respondre desde dins, tota enfadada.

¡Me vaig quedar de pedra!

«Escólta: ¿de què te les heus ara? Pòrta'l xocolata, que tinch set.»

« Com qu'aqueix picarol balder no ha parat tota la nit, es clar que estàs assedegat. ¡Poca pena! ¿quín enredo portas entre mans, que li feyas tants rendiments? ¿Per què no me les dius a mi, que so la teva senyora, aquelles amoretes? ¡Pochs modos, traydor, faritzeu!»

« Ja't consta, y fa anys que te les he dites totes. Y no m'amohinis, que no'n sabría inventar de noves. Ara, per lo que dich quan dormo, no'n responch, per que no estich en lo meu centro. Y després, potser feya postures a alguna bestioleta... »

X

La nit següent a la declaració de amor d'aquella dama de la noblesa, vaig dir a la Mariagneta:

«Arréglat, qu'exirèm a passeig.»

Jo, a truco de no ficarme al llit dejorn y escursar aquelles pesadilles, qualsevol cosa haguera fet.

Varem anar al Cafè dels Mirallets, qu'hi cantava la dòna d'en Betas y en Peró,'l fill del sereno, qui, després, ab nom italià, ha corregut los teatres del món com un dels baxos de més crèdit, cobrant un poder de moneda per cada nota profunda que feya exir del coll.

Vaig pendre'l cafè sense sucre y una copa de conyach del rabiós, de

aquell que les ampolles van embogades per fòra, per que de la matexa fortalesa que porta fins arriba a arnar lo cristall. Tot ab lo fi y efecte de prevenirme y veure si lograva dormir sense somniar.

Com de fet, a la una nos en anavam a retiro, cansat, mort de sòn, ab ganes de geure. Encara no feya un credo qu'havía donat la bona nit a la Mariagneta, que s'organisà'l somni, y ella, la Marquesa, y jo'ns trobavam en la propia situació del día abans. Jo, després d'haver escoltat aquell parlament tan verdader y extremat dels seus enceniments amorosos, me tocava contestarli pel mateix tenor y posarme en lloch que no desmerexés ni de sa afició tan ferma, ni de les seves ofertes y llargueses en caudals, finques y tresors, ni en lo que's refereix al llinatge, orígens y situació dels meus antepassats difunts.

¡Podeu contar si vaig fer córrer la llengua per l'afinadora abans de desplegarme!

«¡Estrella del día! — li vaig dir, decantantli tota la forsa de la mirada damunt dels seus ulls, que'ls hi

feya pampalluguejar, sentintshi lo enlluhernament y escalfor que de frente'ls atacava; — nimfa encisadora, Marquesa y noble, reyna incògnita, ò potser serafí vingut de la Gloria, ocult y dissimulat baix trasses y fingiments de donzella hermosa, recatada y namoradissa!... si has descendit a la terra, ò acàs baxat de un trono de soberanía, ò no més has devallat del estrado senyorial, per aflaquir a un home de be, robarli la pau y'l sossego, emmetzinarli'ls aliments y les begudes y l'ayre que l'alenta, enfosquirli les clarors celestes, enterbolirli les llums mondanes y en cel y en terra anar cego y a les palpentes voltat de foscor y boyres negroses, per millor conseguir a ta guisa y voluntat lo domini, senyoriu y usdefruyt dels esbatechs del meu cor, y per assegurar la possessió y guía dels meus pensaments, y conduhir y emmenar fins a tu, y a ta imatge quan no sigas present, l'esguart dels meus ulls; si vols y'm requerexes per que la primera idea qu'ocupi'l meu magí al despertarme siga per tu y la derrera al inclinar mon cap ardent en les randes y ini-

cials brodades de la coxinera en les solitaries hores de la nit; y si de día, preocupat ab lo negoci dels cobros y pagos y apuntaments de lo que'm quedan a deure, vols també que pensi ab tu, y en les hores de repòs y de vagar los meus sentits vetllin sens sossego donant toms y giravolts al voltant de la celistia de ta hermosor; ¡oh dòna, nimfa, reyna, ò lo que siguis! no t'enutgis ni passis ansies fibladores ni carreguis lo fetge ab pedretes per temenses mal imaginades ni recels fora de rahó y sens fonament, qu'allí ahont caygui y's depositi l'esglay del vostre cor, los sospirs del vostre pit, l'aleno y panteix de les teves esperanses y desitjos, van a arreplegarse y a quedar closos y guardats en palau de marfil y jaspis de mareperla com a depòsit sagrat y fidel, ab usura de corresponement aumentat y fina constancia duradera per tots los díes de ma vida, per l'extensió y llargaria de les centuries, en persona viva y possehidora de salut, ò en despulles fredes quan reposi en la tomba de les fatigues y treballs d'un amor exaltat y cremador que m'haurà devorat ab

flames amagades de passió d'ànimo, fentme víctima, conservant mon còs sencer y en sa natural montura per poder guardar ab una mà sobre'l pit lo cor que t'estima y en los llavis les primeres lletres del teu nom comensades a confegir al acte de la mort y acabades de pronunciar lo día esplendorós de la resurrecció entre'ls sorrals immensos de la Vall de Josafat.

¿Què tens ¡oh ma reyna! en los ulls? ¿quín esclat de llum enterbolidora ab raigs que m'aclarexen y'm voltan tot lo meu sér y personal, com si'm rodegés una gloria divina? ¿Quín do de gracia posseheix ta boca, qu'al sentir frisós los rendiments que subjugan lo teu cor y'l decanta a ma volensa, m'ha semblat afinar y concloure'ls díes de ma vida encisat per la música d'arpes celestes que n'exía? ¿D'ahont has vingut ab tantes perfeccions d'hermosura? ¿Quíns àngels se despullaren de ses belleses per ajuntarles en ton rostre y pendre goig contemplantles com obra mestre y treball primorós que Deu mateix alabà al ser consultat per examinarla y posarhi'l *visto bueno*?

No vanament m'has escullit per duenyo y senyor de ta voluntat, gustos y recreyos, joya escatussera y peregrina. ¿Ja sabs a qui't confías y ablanas? ¿Sabs quí es en Janet? En Janet so jo. Vull dir qu'ensopegas ab l'home que la planeta teva havía designat desde'l punt y hora qu'entre blondes y batistes, en bressols de jonchs daurats, vas rompre'l primer gemech de vida per cridarme d'aquell terme, que no'n sabía d'altra ta petitesa sinó anomenarme ab plors desficiosos y entre munyeques dolses de sucre candi y bossinets de melindro.

També jo t'he sigut fidel y constant y com tu he reguardat les primerenques dolceses del amor per oferírteles y disposarles als teus peus com toya de flors nascuda y criada entre aromes amoroses y regada ab llàgrimes de soletat y anyoranses... Jo he dexat córrer la tongada jovenil dels divuyt anys, tancat lo cor y reclòs a tota temptació ò encegament de probatures festejadores... Jo he contingut y esvahit qualsevol sospir que no fos endressat a la desconeguda y esperada senyora mía. ¡Si n'han

passat per davant de ma porta de donzelles ploroses y acongoxades demanantme ab cara compadescuda amparo y correspondencia! ¡Si n'han trucat a la casa del vehí solicitant intercediment y empenyo per conseguir ab fins honestos lo consol que ma fermesa'ls hi negava!... ¡Quínes ventures despreciades, quínes ocasions d'acomodos brillants y casaments ventatjosos desdenyats y desagrahits!... ¡Quàntes y tan hermoses fadrines que feyan rotllo en envelats y festes majors, guapes de necessitat y justicia, d'ulls brillants y escometedors qu'ab sa parla de signes de llampech m'han cridat, tirantme de frente y a la cara tota l'iluminació dels seus reverberos per dirme: «¡Ros, per tu va l'obsequi y la finesa: per estimació y voluntat! ¿Vols consentir que t'estimi, noy de sucre?» Y jo, ferreny, ab cara de procés, les he contingudes y despreciades totes sens enfondarme en estaments, ni influencies, ni riqueses ò influxo y poderiu: totes, totes, les més belles y triades han passat per davant meu y han seguit dexantme penyora de sospirs enamorats y llà-

grimes amargantes y desconsolades. ¡Per tu, Reyna universal de mon amor y aficions! per ara y sempre! aquí en vida, y al altre món en ànima y esperit, ò en la forma y modo que disposi la superioritat única y eterna!»

«¡Cavaller, que be parlau! y quíns estrenyiments de goig sento al cor escoltantvos! ¿De quí aprenguéreu tantes dolsors? d'ahont vos ixen tantes tendreses y paraules cautivadores? ¡Quín penar lo nostre, tants anys cercantnos, veyentnos de lluny, y no poder conseguir fernos arribar ni'l tremolor d'un sospir, ni l'alegría de un somriure, ni la mel d'una amoreta!

¡Còm anavan vagatives mes mirades cercantvos per descansar en vos! ¡Còm exían vaporosos mos sospirs y flotavan perduts d'assí y d'allí, remontantse a alteses celestials y esguardant per tot arreu cercant lo cor estimat y baxant a la terra no trobantlo tan amunt, penetrant en jardins y boscuries per si t'hi veyan, y recullirse entendrits dins lo cor teu!

. . . .

Ay Deu! mon estimat, sento remors estranys... los esbirros son a casa... la voltan y guardan l'entrada. Fúig... sàlvat, ma videta... Però, nó, vína, jo... ¡Deu meu! y mon decoro?... y'l meu honor?»

«Moment terrible! no temis per aquestes prendes recatades. Vaig a morir!»

«Nó, no vull, no puch... ¡Janet meu!» —

XI

Un día, al cap de molt temps, vaig passar per davant de la botiga del senyor Janet; s'estava vora la porta, y'm sorprengué vèurel tan envellit. Son bigoti s'havía tornat d'un blanch rogench, com torrat pel fum de tabaco; los cabells tenían altra blancor més pura; lo seu ayre, condolgut. La botiga feya tristesa ab son aspecte pobre y miserable; lo banch, desembrassat y polsós; a terra, ni un brí d'encenall, ni una mota de serradures; l'eyner, desprovehit; algun informador oscat, barrines espuntades y'ls compassos, clapats de rovell, axancarrats, mitx cayguts, com dropos aburrits del treball. Per la paret,

plantilles de fuyola desencolades per l'humitat y ab guerxeses extranyes; a un recó, les trenyines unían en una especie de dosser de miseria, llistons, motllures de caoba y galeríes, begut lo verní̀s y escrostissades com riquesa vinguda a menos. La cortina de la porteta de la cuyna, abans blanca y planxada, gala y senyal de la netedat de la Mariagneta, s'aguantava tot just per les presilles que quedavan senceres, penjant com un drapot, arrugada y confosa, recullida a un costat fent servitut d'axugamà.

Lo vaig saludar oferintli un cigarro, per que no sabía la manera oportuna d'entrar en conversa, ab temor d'apenarlo recordantli antigues proeses d'aquell temps en que gastava bon humor; que la seva mirada y'l seu posat indicavan haverse esmortuhit la vivor del seu enginy tan pròdich y generós en invencions fastuoses.

Mirà'l cigarro, fentlo rodar entre sos dits, y fixantme sa mirada trista, me va dir:

—¡Ja no'n passan, com algun día, d'amichs que'm regalin habanos de

aquexos! tothom ne fuig de la miseria...

«¿Què conta de bo, senyor Janet?» me pregunta algun esgarriat que desconeix la meva situació.

«Ay fill, en Janet no pot contar més que penes, y tant se val que me les quedi per mi sol.»

Ja ho conexen qu'han fugit les rialles de la meva cara y que tinch lo cor apesarat! Se despedexen donantme consols que no m'apanyan, y giran cúa per distreures, ò potser defraudats de no trobarme ditxero com abans.—

Ab escusa d'encendre'l cigarro,'m vaig ficar dins. Ell observà'l meu moviment, y ab veu enternida'm va dir:

— Gracies, noy; — y's tombà per amagar l'emoció que li humitejava'ls ulls.

— No demano caritat, — afegí, — però'n visch. La bona gent com tu, veu que'm moriría de pena abans de solicitarla, m'afavorexen, y respectan lo meu orgull. —

Li vaig indicar qu'anessim al Cafè del veynat a pendre algun refresch y per distrèurel al mateix temps.

— Ja no hi entro al Cafè, fa més d'un any; quan me convidan, excuso acceptarho. —

* * *

Uns quants melindros sucats ab vi generós lo varen reanimar.

—Estich axafat, noy,—me va dir, com per correspondre al meu obsequi contantme les seves penes.—Ara que so vell, s'ajuntan les desgracies y purgo les errades de la joventut. A casa no's para taula.... per que no se hi encen foch. Estich sol, assolat ab mes congoxes. La Mariagneta'm manté y capta'l trist bossí de pà que me sustenta; y quí sab si alguna vegada ella dejuna per que jo mengi! A l'edat en que'ns feyam més companyía'ns hem tingut de desdividir. La joventut prou la passava alegra fòra d'ella; la pobreta! tants reganys com me soportava, tan pacienta y soferta! no s'ha mimvat gens l'afecte al seu Janet... al *amo*, que deya ella omplintsen la boca, ufana de la seva esclavitut. Ja hi contava en aquell temps de ma *novela*, en que jo feya de pavo real, ab lo vano estès y les

grandeses a la boca, que vindría la ocasió de sossegarme. Y ha vingut: ella m'ha esperat sense despacientarse, y recobra l'*amo* avuy que'ls díes se m'escursan, que les xacres m'atormentan, que l'alegría'm manca y la miseria m'aclapara y reclamo son costat y ajuda, ara, que no li puch pagar més qu'ab gemechs y condols... Tot ha vingut per sos passos contats; aquesta botiga ha perdut los parroquians, y l'ofici ha cambiat de motllos. Avuy, per fer un armari, l'arquitecte hi té de pendre cartes, y víngan planos y dibuxos, vist de frente y de costat, y mides y escales y esculptures y fantasíes y nius de pols, ab pressupost de la feyna abans de comensarla, y s'hi t'erras pàga per tonto. Abans, jo anava a la casa ab un trist llistó: prenía l'amplaria y alsada de la paret ahont s'havía de colocar lo moble y ab quatre ratlles, allí mateix, explicava'l còm y'l què; distribuhía prestatges y calaxos, sortida dels còssos, mides dels plafons, etz., nos enrahonavam de quín material lo faríam, caoba ò noguera; quedavam entesos, venía a casa, feya serrar fusta, y quan

la pessa estava llesta l'entregava, me pagavan tot lo que demanava,'ls senyors quedavan contents ab lo moble y jo ab la satisfacció d'haverlos endevinat lo gust. ¿Y quín adelanto es lo d'aqueix temps que l'arquitecte,'ls dibuxants y'ls esculptors hajan de ficar cullerada al ofici d'ebanista? Abans, tots se posavan baix les meves ordres, y sortían unes feynes que encara duran: ara, axís que fa una mica de sequetat, totes cruxen y s'esberlan; tots n'hem sortit perjudicats: los compradors pagan més, y'ls ebanistes de pundonor havem perdut la parroquia. Avuy al día, costa més diners un moble qualsevol que ferse una torre al Putxet. Es la trasmudansa que porta'l temps, qu'arrecona als vells y crida a la joventut. Per axò, no tots los joves son ingrats: encara n'hi hà que'm tenen respecte y s'acostan a demanarme consells. Son los millors ebanistes de Barcelona; carregats de medalles y de diplomes... y venen y'm preguntan y prenen guía de la meva experiencia... Y pots contar: lo moble que jo hi poso'l *visto bueno*, déxal córrer, no tinguis temor; si es calaxera, ja

pots omplir los calaxos d'aygua que no't traspuaràn per lloch.

* * *

Sense treball y sense diners, he vist acostarse la miseria, que't dich, noy, qu'es més trista que la mort. Si vegessis com m'avergonyexo cada día al veure a la pobra Mariagneta com me porta'l dinar! ¡Son les dexes dels parents richs!... Jo, qu'algun día era tan altaner, ¡còm se m'ha abaxat l'orgull!... ¡Y ab quína frisansa espero que me les portin...! Per que tinch gana ¿comprens? gana de pobre... qu'es debilitat, basqueig, miseria... Y no hi val l'orgull per ferte redressar y rebutjarho: tinch de sucumbir y delirme y menjar, en fi, com una bestiola, per que'ls decandiments de la naturalesa son més dèspotes que les ufaníes de la vanitat. Y al menjar aquelles amargantors de vianda sobrera del plat dels senyors, sento lo que diuen al donarla a la Mariagneta: «Té; empòrtat vianda pel teu home, per aquell gandul que, jove y vell, ha sigut sempre'l teu martiri.»
¡Còm los hi agrada fer de Pare

Etern y enviarme la pena que potser merexo, però que Deu, tal vegada, me l'imposaría ab més benignitat y dolsesa y ab més bona criansa de paraules que no m'ofendrían ni'm semblarían càstich! Per que, jo ho sé, Ell no castiga axís. Jo, que cada vespre m'hi parlo y li divulgo les desgracies meves, m'aconsola y'm carrega de paciencia pera soportarles; y es Deu, ell mateix, ab qui jo enrahono y a qui'm dirigexo... Pare nostre qu'estau en lo cel... dich, y ell acut y m'escolta y'm respon: «No ploris, Janet, que les teves penes ja s'acaban. Préga y sofrèix, que tot te serà reconegut...» Jo baxo'l cap, dient: ...fàssas, Senyor, la vostra voluntat..., y se'm calma la congoxa, m'adormo, y'l meu llit ho es de flors y d'alegríes.

* * *

¡La meva dòna! Si poguessis veure còm me daura la miseria, que la caritat que m'envían sembla requisits per un desganat! Ningú ho diría que son dexes recullides. Los talls pareix que'ls fassa nous; y es tan

trassuda y polida, qu'ab lo ganivet y forquilla no més, m'arregla'l coudinar, que fins los aucells hi baxarían a tastarho: tant goig fa ab aquells ornaments silvestres de fulletes d'escarola, motetes de julivert y bossins d'ou près voltant una rodanxa de pilota ò un bullit de patates y sigrons. Si menjo costella, no sé còm s'ho indaga, però hi trobo la vernilla; y si es cuxa de gallina, no hi manca a dins l'osset qu'hi correspon. Y axò, per mi, es artifici seu, que té unes trampes tan enganyoses que quan la vianda es menudall ho adoba també ab uns fregits y una colorayna llampant de pebrots y tomàtechs, que qualsevol creuría qu'ho envían directament de la cuyna sens haver fet parada en la taula dels meus parents richs.—

* * *

En aqueix punt de la conversa en que l'agrahiment li donava més bon humor y recobrava alguns dels dexos exagerats d'altre temps, me vaig despedir d'ell veyentlo més aconsolat.

No'l vaig tornar a veure més. Un día'm sorprengué la noticia de que havía mort. Deu va compadirse de les seves tristeses, y li complí la prometensa. Acabaren les seves penes.

Vaig anar a visitar la senyora Mariagneta.

— Senyor, — me va dir; — tinch una recansa. Los companys del batalló me van dir qu'era la seva voluntat que l'enterressin ab lo vestit de miliciano. Vaig tenir de complirla. Però'm sembla qu'ha sigut una vanitat que pot ofendre a Deu.

— Y tal! — va respondre la senyora de la casa.—¡Lo van enterrar vestit de Carnestoltes!

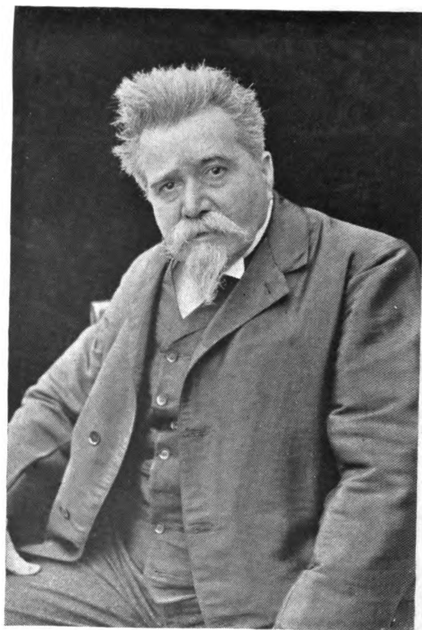
TAULA

OBRES COMPLETES

DE

EMILI VILANOVA

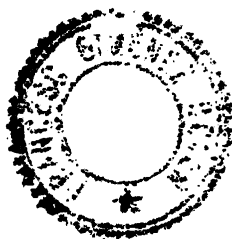
VOLUM X

EMILI VILANOVA

ULTIMS QUADROS

LLIBRE PÒSTUM

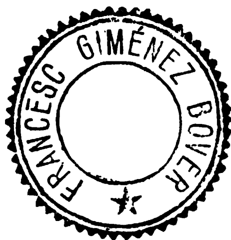
[illegible]

EMILI VILANOVA

ULTIMS QUADROS

LLIBRE PÒSTUM

BARCELONA
ILUSTRACIÓ CATALANA
1906

Barcelona — Estàmpa de J. Thomàs.

Estava enllestintse aquest volum, hont en Vilanova aplegava y corretgía sos últims escrits, no coleccionats encara, quan l'arrabassà la Mort al amor de sa familia, al afecte de sos amichs y a la devoció de sos lectors.

Quedà a mitx fer la tasca, y nosaltres cumplim lo trist deber d'acabarla, tancant aquesta aplega ab los materials reunits y revisats per en Vilanova, però nó ab lo cap y cua qu'ell tenía in mente y que desgraciadament han quedat sense escriure.

Tot conjuminant aquest volum, tres coses duya al cap de fer, en Vilanova.

Là una, son les dues últimes escenes del

«Pantiquillo», que'ns entregà pochs dies abans de morir, y que son les derreres planes qu'escrigué, com una despedida a aquell canari que tan bona companyia li feya.

L'altra, era un article ò quadro de costums que volia escriure per dedicarlo a n'Oliver, en correspondencia a una seva dedicatoria y per simpatia que li menava, ab lo qual hauria acabat aquest llibre y segurament la seva producció literaria.

L'altra, era un prologuet que, a prechs nostres, hauria posat en aquestes matexes quatre planes qu'haviam reservat aposta, y qu'ara hem d'omplir nosaltres ab aquesta desgarbada y trista esplicació.

Ell no hi estava gayre per axò dels pròlechs; y desprès, lo qu'ell deya:—¿Què vols que li diga al públich, ara, sinó tristeses? — Però nosaltres, precisament per axò, perque pressentiam qu'havia de ser son últim contacte ab el seu públich, com una encaxada de despedida, insistirem en que hi fes quatre ratlles que, a la fi, bondadosament ens va prometre.

Deu no ho ha volgut: s'apagà sa inteligencia,'s glassaren ses mans, s'aturà son

cor, abans d'aquella última comunicació ab sos llegidors de tants anys.

En aquest espay qu'ell hauria omplert ab ses tristeses, nosaltres no sabem còm traduhirhi la gran tristesa de la seva mort, l'anyoransa del amich y del escriptor singular. Seguint el seu exemple, com obehint a la seva veu, demanem al lector un pare-nostre per la seva ànima y comensem aquest son últim llibre ab la creu qu'ell posava sempre en cada plana de sos escrits.

Al Cel sía.

ANY NOU VIDA NOVA

Hi penso algunes vegades ab lo meu mestre de primeres lletres.

«Any nou, vida nova»; cridava ab to amenassador, allí, per les darreríes de Desembre.

Es dir, amenassar y pegar, tot aparionat, ho feya sempre; però axís que tombava l'any, volía introduhir reformes més severes aplassades per desprès de festes.

— Usted, Ramonet (en aquell temps la llengua oficial per dir disbarats en les escoles era la castellana); éntre allí dentro y póngase á las órdenes de la senyora Laya. —

Aqueix acte de rigor l'exercía sovint; no esperavà may l'any nou.

Lo Ramonet s'alsava de terra hont estava sentat, cumplint una penitencia que devía fer efectiva agenollat, ab los brassos en creu, y tot content corría a posarse *á las órdenes manifestadas*. Sortía després ab lo cetrill de cuyna y un cabasset. Al cap d'una hora ò més, tornava ab provisió de patates, dos dits d'oli al cetrill y una lletuga de fulles rebregades que no feya goig ni devía esser bona per menjar.

Lo senyor Tomàs l'esperava donantse a les àligues.

— ¿Adónde ha ido usted? — li cridava, fixantli'ls ulls enverinats, estesos los brassos endarrera ab actitut d'anarshi a abrahonar y ofegarlo de una brivada.

— ¡Si yo no he hecho nada! — responía tremolós, posantse la mà girada devant del front per rebre en fals la catxeta que veya alsarse, voleyar y caure demunt seu.

— ¡Poca verguenza, sin principios ni arraigo!

— Que no señor. Si me estaba en la tendeta para que s'escorriese el aceite.

— Silencio! — nos cridava. — Al

qui torni sentir riure li cloch los llavis ab ayguacuyt bullit.—Y tornant a empèndreles ab en Ramonet:—Cállese usted, torpe, no diga más disparates, majadero, que es usted la discordia de la clase. Arrodíllese, pronto. Los brazos en cruz; baje usted los ojos. —

Y variant de conversa, per si venía la distracció, deya en Ramonet:

— De primero iré á llevar las patatas á la senyora Laya. Mire usted; ya se había acabado la escarola; he comprado esta lletuga.

— Vaya usted al infierno. —

Girantse desseguida a nosaltres nos endressava un apòstrofe biliós que'ns esferehía més per lo que no enteníam, que per lo gesto y entonació tràgica ab que'l pronunciava. Donava tals palmetades a la taula y tenía tanta vivor als ulls y en l'accionat, qu'a cada cop nos semblava que havían d'exir de la fusta'ls raigs d'espurnes, les serpents de foch y'ls gripaus encesos ab tres llengues d'am, evocats ab tan enèrgich y resolut mandato.

Entrava la senyora Laya feta un desespero.

— Míra, Tomàs, quin enciam ha dut aqueix bordegassot; per mi l'ha arreplegat de les escombreríes; sembla perbullit.

— Axò es un cataplasme, ¿què'n vols fer?

— Míra, ben triadet nos lo tindrèm de menjar, ¿què vols que'n fassi? ¡Costa un quarto y mitx! — Y amenassant ab la mà de cantell al Ramonet li deya:

— Ja t'arreglaría jo, descarat. —

Aquesta escena ò per l'estil, se repetía casibé día sí día nó y dos arreu.

* * *

En Ramonet, jo no sé si pagava la mesada, mes era'l qui portava sovint la lliura fent de regatxo a la senyora Laya per anar al Born, y ademés l'enviavan a les compres menors per tendetes, herbolari y betes y fils.

No hi entrava gayre en los estudis de gramàtiques, aquesta ciencia li era dificultosa y aburrida; hi havía una especie de contrapunt entr'ell y

les parts de la oració, en lo que, si be'n sortía aclaparat, no's donava. Lo mestre feya esforsos per ficàrleshi al magí; ell no les dexava entrar y les oracions se quedavan fòra.

— ¿En cuántas partes se divide la gramática?—li preguntava'l noy que feya de corrector.

— La gramática castellana se divide...—responía ab molta branzida. — ¡No me'n recordo ara!

— Donchs, falta.

— ¡Ay, noy! — exclamava fent lo peterrell. — Son una pila.

— ¿Cuántas, diga V?

— Si'm perdonas la llissó, — deya baxet, — te donaré una cosa. — Y tornava a respondre:—La Gramática Castellana se compone... —

Vaja, era inútil: s'encallava com si topés ab un piló.

— ¿Y las partes de la oración? diga V.

— Son nueve.

— Cúyta: Artículo, nombre, pronombre...

—.....Pronombre..... daxonses, ay nó. Adverbio, Conjucción é Interjección! — afegía alsant molt la veu y dexantla anar ab gran cantarella.

— Tres faltas. Señor Tomás: Ramonet no ha sabido la lección.

— Se queda sin comer.

— Ay, coix, jo no me'n recordo. Per què n'hi posan tantes de partes de la oración. Y prenent lo llibre de una revolada's tirava de qualsevol manera al banch, y bo y ploriquejant se posava a estudiar.

Al poch rato venía la contemplació. Dirigía la vista vagamunda per qualsevol indret: de sobte s'abaxava mirant ab recel si'l mestre guaytava y tot seguit sos ulls s'animavan seguint el vol tortuós d'una mosca ab cueta de paper.

Si's podían veure'ls dinars que li havían costat los pronombres y *daxonses*, ¡quín convit y quína manutenció assegurada per unes quantes setmanes!

Eram al rotllo per conjugar verbs; les preguntes venían saltades y no sabíam a qui toparían. ¡Ay, ay! teníam més por que verbos.

— Díga usted, Ramonet. Infinitivo, voz de presente: del verbo amar.

— Amé. — Responía, guaytant als companys qu'ab los llavis li signavan a-mar.

La castanya seguía immediata, y desseguida, al mitx del rotllo agenollat.

Lo plusquamperfecto sempre li feya venir passió de riure. Mes jo crech qu'entre aqueix y'ls gerundios li van atacar la salut, perque va caure malalt ab una erissipela al cap que'l posà a les portes de la mort.

* * *

Sa mare'l va acompanyar després de la malaltía a recomanarlo al mestre.

— No li ensenyi tanta gramàtica, si coneix que se'n pot passar.

— ¡Y ara! No digui disbarats, què sab vostè? ¿Què menja vostè per dinar?

—Que vol que li diga... Ay, me fa riure, senyor Tomàs.

— Contesti, ¿què menja?

— Com tothom. Escudella, carn d'olla y pàra de contar.

—Nó, senyora: y pa y ví. Donchs, la gramàtica es com un dinar. Si no hi hà carn d'olla no es cumplert; y

si no ha begut aygua ò vi, no ha dinat com cal. ¿Està al cas?

— Però se'n pot fer de més y de menos. Considèri que'l noy té les potencies esquifides.

— No'm vingui ab histories. Be les té prou balderes per jugar. A ver los bolsillos, Ramonet. ¡Si es un mosca balba! Sàque usted inmediatamente lo que tiene en los bolsillos, le vuelvo á decir. ¿Qué es esto?

— Ay, no me l'esferehexi. No ploris, fill meu, què'l senyor Tomàs ho diu de broma.

— ¿Esto? un'auca de redolins.

— ¿Y esto, y esto? ¡si lleva la vida del jugador, usted! —

De les butxaques anavan sortint bales, pinyols d'albercoch, baldufa, bòlit y un mandronet ab tres ulls.

— ¿Ven? ¿y adónde va usted con el mandró? á esguerrar algún infeliz para todos los días de su vida? algún inocente que passará distraído por las pedradas entre los dos partidos? ¿con quién va usted: con los liberales ó con los carlistas?

— Con los liberales.

— ¡Poca vergüenza!

— Ay, nó señor, con los carlistas.

— ¡Descarado!

— Però ¿de quins es vostè, senyor Tomàs?

— Càlli, ¿no veu que'l renyo? ¿que vaig a fer pedrades jo? veu el que no té cap per estudiar si li falta rès a apendre? míri, quína complicació de pesses menudes per instruhirse. Váyase usted á hacer las operaciones en seguida. ¡Vivo!

—¡Deu meu! Senyor Mestre, ¿què li vol fer ara? No'l castigui tan fort, fàssim aquesta caritat.

— Qu'enrahona ara vostè; si es una llissó.

— ¿No es pas cosa de tumía? el meu fill està tan dèbil.

— Vaya usted, le digo, y haga las operaciones con el mandró. Vostès son los qui'ls perden als fills, perque nos lligan de mans.

— ¡Pobret! míri com li ha quedat lo cap, guàyti. Aquí no hi té cabells, ni aquí tampoch, ¡lo meu fill!

— Ni n'hi tindrà may més. ¿No veu que son trenchs? déxil anar ab lo mandró a fer pedrades. Ja se li tornarà calvo com un sabi.

— Ha tingut una dissípola verinosa de tant estudiar.

— Sí, al glassis de la Ciutadela.

— No més voldría que li sentís la relació d'aquella comedia: El Sapatero y un Rey.

— Més valdría que li fessen estudiar la doctrina que no pas aquestes ximpleses.

— Es cosa del seu pare. No les sab dir en castellà les oracions que vostè li ensenya.

— Perqu'es un cap-cigrany.

— Y míri: don Baltasar, l'amo de la casa, que s'està al primer pis, diu qu'es una vanitat tonta axò de fer resar a les criatures en castellà. Que fa heretge; que Nostre Senyor enten totes les llengues y que no'n fa cabal ni se'n ha escoltat may cap de pecador que se li presenti fent lo ximple, disfressant lo parlar y'ls gemechs y'ls prechs per enternirlo. Cadascú que resi a sa manera: y quan li cridan *Dios mío,* com ja coneix que son catalans, diu que'ls despatxa a la fresca y'ls avía: «¡Apa avall a fer lo bobo al torin, poques soltes! ¡babaus! ¡imprudents! ¿Per què vos he donat la llengua més hermosa de la cristiandat? Los castellans son més prudents que vosal-

tres: me cridan en castellà y jo'ls escolto y'ls atench.» Y míri, axò que diu don Baltasar deu ser cert, perque, repàri, tots los que governan y'ls generals y la justicia tots son castellans.

— O andalusos, ò gallegos ò estremenyos.

—Però tots parlan castellà del seu natural.

— Dígali a aqueix don Baltasar, que si també fem lo neci quan dihem lo Gloria Patri en llatí.

— Ja li va fer aquest reparo l'home de casa, però va respondre que allò era per més pompa y senyoríu, per més respecte y veneració després d'haverlo cansat ab nostres demandes y necessitats. Veliaquí.

— Bueno, dígui al seu marit que vingui; ja enrahonarèm. —

* * *

Y entrà a la classe tot despacientat. Donà un cop de regle sobre la taula y'ns digué: «De hoy en adelante el que hable en catalán, se quedará sin comer. Año nuevo, vida nueva.»

LOS TRES TOMS

Me'n vaig anar al Cafè del Falcó a veure en Peret perque'm dongués assunto per un article de Sant Antoni.

— Peret, — li vaig dir axí que arribà;—avuy li comprometo la tarde; havem de tenir una assentada; m'ha de proporcionar datos de la festa dels Tres Toms.

—¡Que'n tens de lletra menuda!— (En Peret tracta de tu a tots los que contan alguns anys menys qu'ell.) — ¿Deus volguer fer un pediment pel diari? Noy, pòrta puros de ral. Com que m'han regalat aquesta *mugronera* d'àmbar de marina, no la vull desllubir ab cigarros venturers

que sembla que xarrupis garbons metzinats ab veneno ordinari. Y com que lo *biberon* es de primera classe (guàyta, costa cinch duros), no puch emmanegarlo ab aquexos tabacots de baxa raleya que si tens la sòrt de menjar un bon bossí a la taula de casa,'t treu tot lo regust que't quedava al paladar per dexarthi amargantor de medecina passada. Ja te'l pots mirar, que cap senyor d'aquí ni de Madrid petoneja un galet de més luxo, ni treu fum ab conducto de tant mèrit.

— Es un regalo bonich.

— Y qu'honra la boca del indivíduu. Deu meconservi'l dentat; aquesta eyna no la poden gastar los bifis: fa massa palanca y a riscos de caure. Es una francesilla de la Coloma. Volía que'm desvesés de fumar puros de quarto, d'aqueix escarràs xuclador que les galtes se'm ajuntavan per la part de dins cada cop que la pipava. Ella'm deya: «Fúig, apàrtat de prop meu, que'm fa angunia veure com se t'aprima la cara bregant ab aquest lluquet. Si t'ho donguessen per obligació ò per remey, no'n voldrías fumar.»

«¿No veus que'l govern comercieja ab carn humana y'ns ven aquexos cigarros perque vol *divolir* los pobres? Se'ls necessita per ell los bons puros que venen de la Habana.»

No varem tenir cap més paraula. Agafa'l mocador gran, se'l tira a les espatlles, y ab aquell caminar menut que sembla que trii les pedres més llises y aquell revoleyo de faldilles qu'escampa la gracia sobrera del seu cos, se me les enfila devallada amunt y'm compareix tot seguit ab aqueix bocadillo de pasta de carmel-lo.

«Té, fúma com una persona; en Peret de les diligencies té massa crit y reputació per fumar de quarto, com un trist escorra-tinters desempleyat.»

«Míra que l'aparato es de calibre dels de ral.»

«Fúma de ral, y que't tornin lo cambi quan fassis botre'l duro pel taulell.»

La mirada que li vaig llensar, tot daltabaix de la persona, volía dir: estimando, y més firme y segur que may l'apreci y querencia del teu

marit; pot de confitures, raget de claror, Colometa corresposta y apreciada ab la finesa que't merexes y't pertoca.

— Alsa amigo, quin redoble d'amoretes més tendres! Encara hi té trassa!

— A poch a poch; ja t'he dit que ara'm servexo de la vista per obsequiarla. Be prou que li havía regalat les orelles, a la joventut. Ara no m'escauría, ni ella'n faría cabal. No més ne tenim una de primavera; ja ha passat per nosaltres la tongada de les flors... Be, ¿què vols pendre després del cafè? Noy, pòrta dues copetes de curassao del mascle. Tàsta axò; es beguda de tenor. Diuen que ve de Holanda; però jo crech qu'aquí'l gastan directament de ca'l Escat. Es del veritable.

* * *

—Donchs, tu voldrías sapiguer què faràn aquest any los cotxeros per Sant Antoni? No rès; fanfarries. ¡Criatures! Volían donar lo ball a Llotja. Jo me'n vaig riure. Com que

conech la classe y'l personal, desseguida ho vaig posar en quarentena. Ara surten ab la embaxada que serà al Circo. Veyam si d'aquí a demà passat resultarà qu'es a ca'n Culleretes ab una copla de primeres parts arreplegades pel carrer. Ja ho veig, pobre canalla, no tenen experiencia y'l diner es més buscat qu'en algun temps. Ja s'ha acabat allò de que'ls cotxeros se desdineravan per lluhir la festa. Propaganda y brou de llengua, no'n mancan. Ja sabs tu que la afectació del jovent del gremi es a la boquilla, y en havent acabat ho quedan a deure perque no portan menuts.

Faràn los Tres Toms; lluhiràn lo barret alt y'ls guants de cabritilla blanca, (hi hà minyó que'ls hi han fet espressos y s'ha necessitat una pell per vestirli les mans); qui tingui soguilla se la posarà; y'ls demés, míra, bona camisa planxada ab llustro y... passa pel Angel. Perque, de més ò de menys, hi hà sanch y puntillo entre'ls del ofici. ¿No veus que la tralla dona tan orgull qu'un home posat al pescante sembla'l Rey de les Aygues y ab la dolsor de les

brides governa l'animal més noble dels dos mons y's mira'l paysanatge que va a peu esmolant les llambordes dels carrers? ¿Què vol dir tot axò? que'l cotxero posat allí dalt ocupa més posició y té més responsabilitat que'ls *qualsevols* que s'entrebancan per aquí terra. Y'l día que té de fer una festivitat, si no escampa'l boato ¿còm queda la seva reputació?

Ara entra l'hereu Finet. Ja te'l pots mirar; lo día que vulgui omplir les menjadores de la quadra de dobles de quatre, té per correspondre: es lo cotxero més rich de la nació. Lo cridaré, qu'ell nos enterarà. Noy gran, que no vols conèxer los pobres?

— Ola, Perico. No ho creguèu, anava distret.

—Asséntat, que pendràs una copa. Escólta: ¿còm tenim la festa; quí es l'abanderado?

— En Nay.

— ¿De serio?

— No surt la bandera aquest any.

— M'ho recelava! Té, malviatge la miseria y'ls homes de dues cares!

— ¡Y ara! mirèu qu'haveu fet. ¡Tothom guayta!

—Mosso, treyèu aquest vidre trencat y que's compti lo que valen les esmotxadures. La taula voldría haver petat. ¿Y tu, noy gran, no t'has sapigut malgastar cent duros?

— Jo n'ofería trescents. Però no s'ha pogut admetre; no era legal.

— Ja ho sé que tens bon cor. Y qu'allí ahont ets tu no's fa un paper lleig. No te n'enviarà poca de salut, Sant Antoni; perqu'ets la persona de més rango, del ofici. No parlis més, ja ho veig clar, s'hi ha ficat la bruxa entre'ls cotxeros. ¡Que'n veurèm aquest any de bufados al hospici!

— Sí, de poch que no omplo de revessos la cara d'aquella patuleya que'm feya la contra.

— Vaja, ja està llest; adeu Sant Antoni, adeu Tres Toms; no m'expliquis rès més. Tot va a la baxa, les persones y'ls interessos. Quí ho havía de dir que vindría un temps que per la nostra diada no exiría la bandera. ¡Sant Antoni dels Ases, perdonèu l'agravi, que jo faré penitencia per amorosirvos y calmar vostr'enfado! Me'n vaig a casa y li dich a la Coloma: «Alto la mortandat; torna'ls pollastres a la exida;

que visquin. Menjarèm bacallà y escudella d'oli. Tórna al forn de Sant Jaume y que no pastin més; fòra'l tortell de duro.» Ara faría desgracies. Me caso ab Ronda! —

* * *

Després d'aquell desfogament de ira, axugat lo mullader de la taula, desembrassada dels testos de pisa trencada ab lo cop de puny, y més sossegat en Peret, seguí dihent:

— Ja ho veus, querido: jo volía servirte be perque fesses una relació justa, acreditada y exacte dels Tres Toms: ab aquell espetech de músiques que fins la terra que'ns aguanta hi volta engrescada; ab lo seguiment del fadrinatge més lluhit del ofici montats en los cavalls més poderosos de la ciutat, guarnits ab selles de vellut carmesí brodades d'or, estreps de plata y bocados perque'ls animals llepessin valor y cosa de preu lo día de la festa; ab aquella esfilagarsada de cintes de gró, de mauré y tapissería de casulla caygudes y barrejades entre'ls rulls de cues

lluhentes com motes de seda destrenada. Del bon mosso abanderado, minyó de prendes, escampador de plata y dineral, y'ls dos companys que li fan costat, guapos també, sapats, engrescadors en l'art de la estimació y ab prou partit entre les minyones cullidores, vestits com figurins ayrosos, ben posats ab robes bones y joyes de valor llampeguejant espurnes fredes, enlluhernadores, qu'aclarexen la llum del día.

D'aquella bandera ampla, folgada de riquesa y luxo, graciosa ab los meneyos y ondejar que li fa fer lo vent, omplint de fresca garbellada en sedes al Sant Antoni de plata qu'hi hà al cim del pal, a la intemperie, guaytant al cel plè de blavors matisades ab escampalls de sol y en la terra aquexa fantasía, aquexa maravella de toyes d'olor qu'engalanan als animals, y aquells jòchs de plomeros, de cayguda desmayada, llampants de colors, qu'hi jugan tots los sentits del arch de Sant Martí entre les plomes més cares y escatusseres dels aucells d'Amèrica y les més triades del carpó dels periquitos y cotorres qu'havían dut per dissecar

al establiment dels quatre cantons del Call. Aquella ceremonia dels cotxeros, entonats, rumbosos, gastadors de la plata y de cinquenes que se'n pert la cría y la mena; lo poderíu dels cavalls que pernejan frissosos, que's menjarían lo vent y li pendrían ventatja si'ls afluxessin les brides; tanta música animadora qu'ompla'l cor de goig y vessa pels ulls amarats d'alegría; tanta fragancia de violes, tanta colorayna escampada; lo despejo del cel, la hermosura de sol y aquell gentiu content, animat, vestit de les festes; aquelles cares morenes; aquells ambos d'ulls negres, essencia de garbons, cremadors com pedra infernal, y'ls serafins rossos disfressats de damiseles a la moda qu'omplen y atapahexen carrers, plasses y rambles, tothom ab lo cap alsat; bones mosses y les qu'ho han sigut; serafins, criatures, currutacos del mostatxo caragolat; tots ab la vista bellugadissa d'assí y de allí contemplant la galanor, y'l dexo, y'l poder dels cotxeros en lo día benehit y sagrat de la festa del nostre Sant.

— Perico, toquèula, aqueix es lo fet de la veritat. So cotxero, he sigut

abanderado y tot passa del punt y modo qu'haveu relatat al senyor. Noy, pòrta un licor més fi y còbra'l gasto.

— Finet, ¿que'm vol fer traveta? Lo gasto ja es pagat. No sabs qu'allí al taulell, me guardan quaranta duros per satisfer los extraordinaris, y perque cap maco se m'adelanti a desayrarme l'obsequi? ¿Que no sabs que quan son consumits tots quaranta ve la Coloma y porta un altre paper de plata, y no'm desbanca ni'm fa quedar malament cap home batejat, anch que tingui més interessos que'ls que dexan diners al govern de la nació? Tórna aquexa moneda a la Seca, qu'aquí no'n bescambían ni les entenen les dobles de quatre. —

* * *

— No hi posis rès al diari, ò digas que la festa no's celebra per mor de quatre americans vinguts a menos... O sinó, posa: «En atención de no haver avinensa...»

—Home, per Deu, díguiho en català.

— Tens rahó. Com qu'un home

les poques vegades que posa mà a la ploma s'expressa com la tropa! Escríu, ¿està axò de l'avinensa?

— No cal, ja ho faré de memoria.

— Axí dígas: y finalment, y en virtut de que'ls cotxeros, tots plegats, son una colla de boladistes, poca robes, y xerrayres...

— ¿Tant fort?

— No tingas por, jo'm firmaré. ¿Que no'ls coneix lo poble y que no ho sab que son uns tabernacles, ab molta vèrbola y fantasía, que totes les grandeses y exides de mare les tenen a la llengua?

— ¿Has posat finalment? Donchs, fés constar que, en conseqüencia de no tenir cap ral ni aquí ni a casa (ja saltaràn quan se sentin a sobre aquesta mosca milanesa), la festa del Patró de les besties y dels qui les manan se celebrarà magre ab les escorrialles y resaygues que s'arrepleguin entre'ls capitalistes de les quadres que no pagan subsidi, ni son apuntats en lloch, y entre'ls cotxeros que menan faetons de *lance* per acompanyar quitxalla als colegis del Ensanxe. ¿Què't sembla, Finet, aquesta piula, es rebedora?

— ¡Ja es bescantar una corporació!

— Qu'ho posin al diari com he dit sense treuren un senabre ni un titllet de rès. Y si algú reclama y vol més informes, envíamel a casa, que si's dona per agraviat y m'axeca la veu, lo tanco al quarto fosch. ¿Eh, noy?

— Que voleu que us diga, encara los hi doneu més importancia. Dexèulos fer, que's divertexin, que treguin les arnes y que's respallin los barrets al inrevés que semblaràn nous. ¡Lo fill d'en Tets que volía fer daurar los cascos del cavall que li dexan al Cilindro! un penco qu'al Torin no més li volían pagar la pell, que roda'l bògit un'hora cada día perque no's toqui de la melsa! Me'n vaig a dirli que no hi fassi gasto, que'ls hi pinti ab such de regalessia.

— O ungüent de bisilicon; y'ls diners que s'hi havía de gastar que'ls emplei per ferli pendre un baf a les potes que no se li agenolli abans d'hora, pel camí, pensant que'l benehexen. Ja sé de quin cavall parlas. Es un'arpa que si li toca'l sol lo

repren y l'ayre me l'enfebra; lo mantenen ab brou de palla de màrfega y peles de canya a la llauna. Pobre bestiola, quan se veurà tan guarnit, per poch conexement que tingui serà capàs de posarse a plorar. ¡Pobre cavallet! Me sembla que si no'l tornan ab un bayart al Cilindro, se'n veurà un fatich per arribar a casa. Dígali a n'en Tets que fassi una cosa: que li enumeri les potes, que se'l carregui a coll, y en sent a la Iglesia qu'armi totes les pesses y fassi la cerimonia, si vol anar segur y quedar be.

— Me n'hi vaig. Encara'l faré cremar. Vaja, caballers, mandar.

— ¿Te'n vas, salao? Míra, noy. Si fos cas que la cosa's pogués compondre y'l compromís fos per trenta ò quaranta duros més ò menys, cónta ab en Peret: lo que fassi un altre home ho faig jo y dos travessos de dit més. Perque'm dol y'm sab greu, y no tinch prou galtes per treure la vergonya si la festa surt escarransida. Vès de compòndreho. Si no ho fas per tu y per mi, que tenim decoro, fésho pels animals; que lluhexin un cop al any per la seva festa.

¡Pobrets! tan pacients, tan resignats, cobrant cops y sentint males paraules per tot recreyo, y ara que'ls podem obsequiar ab música y tortell, olors de flors a la cua y cintes y fineses de benedicció y amparo, Deu me valga! dexarlos com uns heretges! Finet, vès qui t'hi poso al devant: fésho per Sant Antoni!

* * *

— Sant Antoni m'ha salvat en molts encontres y perills; per axò l'estimo y li agrahexo lo qu'ha fet per un servidor.

L'any que'm va tocar ser abanderado m'hi vaig gastar un poder de moneda. S'ha de fer públich: jo era promès ab la Coloma galana y ell en persona, Sant Antoni Abat, me va arreglar lo casament. Desd'aquell día ençà que li guardo unes tendencies y un respecte y li porto tanta afició com al pare y la mare, que, si ells m'escoltan y'm poden sentir, més de quatre cops los hi encomano que si pel cel se topan alguna vegada ab ell que no s'estigan pas de be-

sarli la mà, de ferli'l rendibú, y de donarli expressions y fineses de part meva. Potser no hi hà cap vespre, qu'abans de dormir, no'ls hi fassi lo encàrrech.

M'hi vaig gastar molt diner per la festa dels Tres Toms; la paga va ser de personatge real; compto que'n va quedar content de mi. Afigúrat, que si no es per la familia qu'hi va posar impediments y escrúpols y males cares, ab una inflor de bigotis y un desviar la vista que'ns enrahonavam y no'ns veyam, lo porquet que l'acompanya per tot arreu volía que'l fessin de plata macissa. Varen comensar a dir que no era propi engalanar ab aquexa fantasía a un tocino.

«Però, voto al món, — responía jo. — ¿Que us penseu qu'es una bestiola qualsevol? Teniu d'entendre que no es porch de matansa; es l'amich d'un Sant y'l seu company més ferm y exacte. Es un porch de la noblesa, perdonèu l'expressió, que lo seu llomillo no se'l menjarà ningú ni ab mongetes ni sense.»

Nada, no hi va valguer rès; va quedarse com sempre, vestit de negre com un hermano del hospici.

«Al menys, fèmlo pintar de blanch ò de color de rosa, que serà més curiós.»

Que nó; no hi van volguer saber rès les dònes. Qu'era mancarli al respecte, que fora una moxiganga, que estava establert axís y axís havía de quedar sense disfressa ni baldeyo de barnissos y pintures. Jo que me'n salto al Regomir a n'aquell torner. «¿Quant valdría un garrinet de marfil?» «No'n fabrico jo», me va dir, guaytantme fit a fit per veure si me'n burlava. Que si no m'arriba a dir que no més feya boles de billar, no los hi haguera valgut la butlla de Meco, qu'haguera sigut porch de marfil mal haguessen picat de peus fins a esquerdar los fonaments de la terra.

Però ahont hi vaig pendre la revenja va ser ab la corona. *Vintivuyt* onses de plata de carregament se li van aburrir entre cap y clatell; ja sua'l día de la festa ab aquell embalúm; ventura qu'es de fusta ò sinó ja aniría acotat. No'n fa poca de romana aquell adorno y les estrelles!

La Capella vaig volguer que fos nova ab pilastres pintades de marbre

y un pà d'or allí hont correspongués, ab escalinata com la Seu de Barcelona. No hi hà cap altar nou a Sant Just que fassi tanta planta. Jo me'n rich; semblan capelletes d'istiu tan trepades y orejoses. Hi hà Sant que sembla que li hajan posat per penitencia; encofurnat, que si tomba'l cap s'hi ha de fer un trench y si esten los brassos se'ls blaueja de cops y esgarrinxades. A la de casa, pot dir qu'ell y la pareja s'hi estan com a la torre: a cada grahó m'hi caben mitja dotzena de candeleros; vès si hi viuen espayosos y si'n tenen de territori per extendre'ls ulls. Tothom se m'hi encanta: tan lluhenta, tan proporcionada ab aquell Sant tan curro y'l porquet tan curiós! Si devegades, quan demano alguna cosa a son amo, m'afiguro que'l garrinet me diu que sí y abaxa'l cap ab aquells dos forats al morro que sembla que dugui ulleres fosques.

* * *

—Ara, a la qüenta, no son de moda los Sants, ni es corrent férloshi ob-

sequis públichs. Com qu'estem tan avensats y'ls sabis van a dojo, s'han indagat moltes coses ignorades, y resulta que no's necessitan y fa calet tenírloshi reverencia y sumissió. Vetaquí'l perquè aquest any la festa serà tan pobra y'l ball tan lluhit. S'hi ha ficat la bruxa y'ls cotxeros deuen volguer seguir lo sistema novensà. No hi creuen ab la virtut de la devoció, y no'ls hi volen demanar rès. Y ells, està clar: boca que no parla Deu no l'ou. Potser sí que los hi ompliràn les butxaques de moneda, la taula de menjars y la persona de salut sense solicitarho y passant devant d'ells ab la cara seria com si no'ls conegüessen ni hi haguessen tingut may cap tracte. A mi ja ho sé que'm tenen pels de la crosta de baix, però vaig sol y no me'n penedexo.

Escólta lo que'm va passar quan era jove. M'estava de mesader a casa la Coloma, ben vist de tothom, apreciat dels amos y de la parroquia. La bestia a qui jo decantava la vista ja no podía ensenyar a la descoberta la magresa y'ls ressalts del costellàm, qu'als quinze díes d'havermen en-

carregat la treya de la quadra tan revinguda y engrexada, que ni ella matexa, cridantla pel seu nom, se conexía. ¿Qu'es axò de posarse la corbata ò pentinarse devant del vidre de la portella del cotxo? En ma vida havía tingut altre mirall per compondrem ò posarme'l barret decantat que la lluhentor y'l brillo del pel dels animals que jo'm cuydava. Y no't pensis que'l xavo d'una polsera semblés una pessa de sis y'l de l'altra una mitja cuerna; m'exían rodons y exactes com fets a vol de compàs. Vull dir que tenía *asseyo* y que me'ls hi mirava'ls profits com si fos cosa meva. ¿Què volías que fes si en aquella casa hi havía'l be de Deu qu'era bàlsam per la meva salut y font de mes alegríes? En ma vida li havía fet cap demostració manifestada. Passava per la botiga. «Bon día,» deya ella. «Bon día tinga, Colometa,» contestava jo; rès més. Però aquexos ulls, que se'm tornavan multiplicadors, reservadament, ab prudencia, ja no s'apartavan de la seva persona; quan no li podía mirar la cara,'l rayo de la mirada de fit sobre'ls seus peus; que's tombava de

esquena? no hi valía rès, feya donar torta a la direcció dels ulls, a tall de ganxo, y la veya tan be y tan clara com si l'hagués tinguda de front. Y me satisfeya reposar la vista, fos al indret que volgués d'aquella perfecció de dòna. Si tenia més salero ella posada d'espatlles que més de quatre, ab fama de guapes, en tota la fatxada de la cara!

Molts diuen que s'amagrexen quan estan enamorats: jo m'hi engrexava contemplantla. M'entrava un lleveig de satisfacció quan la sentía aprop meu que no'm cabía al cor y la escampava per tota la casa posant de bon humor a tothom y bestrayent alegríes a dojo que, tots, grans y xichs, les bescambiavan per rialles.

«Es un gat, aquest Peret,» deya la mestresa.

La Colometa no tornava resposta, però reya com los demés. Si ho hagués sapigut que tot aquell malgasto d'alegría, tot aquell contento y placenteyo escampat y repartit entre tots m'exía del cor no més que per ella!... Per la Coloma's feya la festa y per tenirla satisfeta a ella sola feya

tanta disbauxa, que n'arreplegavan los altres que no m'interessavan per rès encara qu'estessen tristos.

Però, amigo, un día, de sobte se'm va estroncar la felicitat. La Coloma estava a punt de prometres ab un minyó, que no ho vulguis sapiguer la moneda que tenía son pare. ¿Sabs que tu y jo, a casa nostra, a les gerres hi tenim olives? donchs ell hi tenía xinxons y durillos d'aument.

* * *

—Tenía un desespero que no sabía ahont donarla. Me'n vaig dret a la quadra y allí, posat lo cap sobre'l coll de la Perla, l'euga més ben estampada qu'ha vist lo sol d'Espanya, espurnejantme'ls ulls, li deya, baxet com si'm confessés: «Perleta, hermosa, be ho sabs qu'en Peret t'estima, que't cuyda y t'apexa y t'obsequía y't fa brillar la teva riquesa, que cap més cotxero ha pogut enganxar un altre animal que fassi'l teu goig y la teva magestat. ¿Què dirías si en Peret t'aburrís y no fes cas de tu y portés la discordia a la quadra,

fent comprar al amo un'altra euga, que fos tan xula com tu, ó que s'ho presumís? ¿Què farías tu, reyna de casa, perleta de sota mar, polida, salada, garbosa, si en Peret te despreciés; lo teu estimat, en Perico, que t'ha conduhit y t'ha pujat de petita y te n'ha fet l'adorno de la ciutat, la joya brilladora y la enveja dels senyors y dels nobles que voldrían lluhirte y que'ls hi fessis lluhir los carruatges y les persones? ¿No es veritat, dolcesa meva, que t'emmalaltirías y perdrías lo garbo y la presencia y poch t'estimaría encisar los ulls dels altres no alegrant ja los del Peret? ¿y que la pena no't dexaría medrar y foras infelissa y desgraciada? ¿No es veritat, euga meva, que aqueix mancament del Pere fora la teva sentencia y'l condol per tots los díes de la teva vida? ¿Veus en Peret com plora? Es que l'ha aburrit un'altra femella; nó, no ets tu, Perla fidel; es una estrella de llum que m'ha encegat la vista y la claretat; es un trosset de cel, de trànzit en la terra, que m'ha dexat a les fosques y a les tenebres per un altre home ¡per un altre! que potser no trobarà

goig ni delicia de contemplar sa hermosura, ni la claror ni l'enlluhernament qu'a mi'm recreyava'ls ulls, m'aclaría'l cor y omplía de sol y de calentor la sanch y la vida meva! En Peret es l'aburrit; un altre home es l'estimat; Perla, perleta meva, primor y escultura de la naturalesa ¿què he fet de mal en lo món, que trobi un càstich tan espantós?»

Y'm vaig desfogar d'aqueix terme y semblants paraules ab aquell animal sentit, que potser tenía més cor que cap persona. Cada llàgrima que me queya haguera pogut emmetzinar una deu d'aygua: tan amargantes y penades m'exían dels ulls.

Surto de la quadra y de frente me encaro ab Sant Antoni. Y'm va escoltar. ¿Si'l va escoltar a n'en Perico? Vaja, nèt, ja t'ho avanso: vaig tenir més empenyo jo posat en mànega de camisa, ab l'esponja, la luda a la mà, en trajo de quadra, que'l gran Papay d'aquell jove ab les gerres de xinxons y durillos d'aument.

* * *

— Aquest pretendent venía d'una familia a qui'ls diners los hi feyan nosa per viure be. S'havían aflaquit tota la vida, a copia de fer estalvis, trobant més recreyo a enlluhernar la vista comptant rengleres de doblетes y visurantles, que no servint lo ventrell ab viandes substancioses y ben cuynades.

Lo senyor *Arcís*, pare del minyó que volía casarse ab la Coloma, no s'amagava de dir qu'havía fet la fortuna menjant per esmorzar una ceba rebatuda contra la paret ò esberlada a cops de puny, perque s'esbravés la cohissor, y per dinar escudella d'essencia de clariaynes ab rancions y forsa fum, que la escalfor adoba la substancia. Per axò ja se'ls hi veya a sobre qu'havían passat lo floret de la joventut fent badalls y creuetes, encomanantse a Sant Prim, advocat dels desnarits afectats de magricia. Ventura que's donava dos toms al corbatí ben estrets, ò sinó algun día s'haguera escorregut coll avall de la camisa.

Mes lo cop de la fortuna l'havía fet posant dogals a rahó de vintidós per duro cada setmana, y per axò volía ennoblir la nissaga casant lo seu hereu ab la filla d'una bona gent.

Ab aquexos informes coneguts me dirigexo al Sant, me trech la gorra y li demano audiencia;'m senyo primerament y li aboco a tret de petó tota la fel que m'emmetzina'l cor.

«Sant Antoni gloriós, — li dich; —ja veyeu l'estat dèbil y crítich en que's troba aquest cristià que teniu al devant vostre: que no menja, ni's sustenta, ni reposa, ni dorm de nit; està flach, atrassat y perdut de malaltía que no es curadora en mans de metge ni saludador. Tinch lo cor oprimit y ab ferida de tres cayres, senyor Sant.

Una dòna, perdonèu la boca que s'erra: un serafí de Deu, polida, ab lo garbo y totes les gracies escampades, qu'ella ha recullides y posades demunt de la seva persona. Es àngel per presencia, per hermosura y per benefici celestial. Es per mi, per mi no més, càstich y esperit temptador que m'ha portat ara malastrugansa

y desditxa sense reparo. Abans era la pau, lo benestar y l'axarop que m'endolcía fins l'ayre que respirava per viure. Es massa guapa; y'ls meus ulls no abastan per mirarla, ni poden engolir tanta hermosura. Quín afany, cada cop que la contemplo, trobarli un'altra ventatja que no me'n havía adonat lo darrer cop que l'havía vista! y quín modo de ferme errar los comptes y no sapiguer quàntes son les seves boniqueses! Estenèu la vista per los jardins del cel; guaytèu, un per un, aquells serafins voladors ab cares perfectes de miniatura, y lo més escullit, lo més resplandorós de guapesa, aquell s'assembla y's retira, com dues gotes d'aygua, a la morena que'm té malmesa y apitjorada la salut. Aquell serà tan hermós com la Colometa que jo estimo.

Ara ja m'ha exit lo seu nom de la boca; quína dolsor m'hi ha dexat de primavera y de maduxes! Ja sabeu qui es la delinqüenta. Vos qu'aguanteu caygudes perilloses, desgracies y mals punts, a Vos m'encomano y me descanso, Sant Antonet estimat: ò'm caso per obra vostra ab la Coloma, ò quedo ab aquesta angunia

perillosa, cridant la mort que m'assistexi, que vingui recta y depressa ab malaltía curta a treurem prompte del món. A Vos queda l'encàrrech y la responsabilitat; jo me'n rento les mans.

¡Fèume'l miracle, que miracle ha de ser quan a Vos me dirigexo y us canso!

Fèulo, Vos que sou bon home, Sant de mèrit, gloriós, afavorit y acreditat en cel y terres descobertes y mars salades! Fèulo, Sant maco, cara bufona; diamant solitari, que'm portaré com un home si ho conseguiu y no us penedirèu de mi, que s'us farà la capelleta nova, ab poms de flors tendres y flayroses tot temps del any, una llantia encesa nit y día, y una corona de plata estargida en petit, exacta y pariona del mateix sol que'ns ilumina.

Y sinó... ¡Ja no forau Sant si no'm fessiu aquesta gracia qu'us demano!»

Y ab la satisfacció y coratge del qui ha fet una demanda ben feta, me'l torno a mirar y, engrescat al vèurel tan curro, li tiro dos petons, un per ell y l'altre pel porquet.

¡La vaig ensopegar! ¡Aquella francesilla es la que va fer més que'l meu discurs!

«Pillo, — semblava que'm digués ab la vista; — si no t'ho conseguexo jo, no t'encaris ab cap més potestat, que no'n treurías rès. Vés, que t'estimo; treballa, résa y déxaho córrer. Lo memorial serà escrit del meu puny y lletra y vindrà despatxat tal y com *pide el recurrente.*»

«Amen» — vaig contestar, axugantme una delicia de llàgrimes que ja no tenían amargantor; ¡casi be dolcejavan!

* * *

—Enllestít per aqueix cantó, ab los alardes qu'havía rebut del Sant; no més me pertocava aclarirme ab la Coloma y sapiguer si'm volía a mi a *palo seco,* ò al fill del senyor Navas ab sa flaquesa de persona y'l gran dineral que'ls hi consumía la salut.

Era un dilluns a la tarde; no hi havía cap viatge a fer, y jo, cercant la perduda ab dissimulo, me'n entro

a la exida, buydo'l safreig, lo netejo y agafo la corda de la bomba per omplirlo de cap y de nou. Ja m'ho pensava qu'encara no sentiría'l soroll de l'aygua abocantse, tindríam novetats.

«¿Què fas, Perico?—me preguntà la Coloma, trayent lo cap per la finestra;—¿per què mudas l'aygua, si som dilluns?»

«¿Què haig de fer? la he vista tèrbola.»

«¿Per què? si no's necessita.»

«No ho vulguis sapiguer: ¿vols escoltarme, Coloma?»

«Y ara, quín posat fas, ¿què tens, ¿què no't trobas be, Peret?»

«¡Que m'haig de trobar, si tinch una pesantor aquí, en lo pit, un basqueig escampat pel cos, qu'en lloch estich be, ab unes ardencies estranyes y unes suhors gelades com neu que m'amaran lo front y'm recreman per dins. Ja fa díes que porto la malaltía declarada.»

«Féste donar una vista, ¿què dèu esser?»

«Ja me l'han donada: ara mateix, y'm trobo millor.»

Aquí les galtes se li van tornar

com una rosa. Va compendre l'entretoch y, fill'meu, aquella cara no desmentí la rassa. Ab la sofocació era més hermosa y més entendrida que may.

La bomba ja no grinyolava; la corda brandava desmayada perdent la forsa; l'aygua queya del dipòsit a rajolins, fent una remor frescal; tots dos nos callarem escoltant aquella sinfonía com de tristesa y de consol.

«Donchs, Peret, ¿què deus tenir?» va dirme al últim, no sapiguent ahont girar los ulls avergonyits cada cop que'ls obría, topant los meus que li batían la mirada sense sossego.

«Lo que tinch es que porto una càrrega molt fexuga y voldría trobar qui m'ajudés a soportarla. Estimo massa y no la puch resistir tot sol. Si una persona se'n compadís, nos partiríam la estimació com a bons germans y les penes y les ventatges foran igualades entre l'un y l'altre. ¿Pensas qu'es poch trista, Coloma, una afició desamparada? Un hom, tot sol, conduhir sempre'l mateix pensament, unes vegades surrut, altres alegre, sense distreures per

rès, a tota hora clavat al magí axís de nit com de díes; al últim aplaca la naturalesa y un té de cridar ausili per no emmalaltirse. Si pogués dir: ara que jo penso ab ella, ella també pensa ab mi, axò fora un alivio per tanta pesantor y un hom axecaría'ls ulls enlayre tan refet, tan aconhortat, pensant: aqueix es lo descans que cercava; d'un gros feix n'havem fet dos manadets.»

Tampoch me va tornar contesta y axís nos quedarem bona estona; jo, entretingut en donar cops a la corda qu'anava ensà y enllà com lo pèndol d'un rellotge, que per mi'm semblava'l de la mort, senyalant les últimes revivalles del meu esperit.

Tal vegada has donat poca forsa de màquina y no la enternexes; apréta, Perico, vaig dirme; desvapóra la sanch, maniòbra ab los ulls, qu'es aquí d'ahont surt la fortalesa del amor, y ab ulls y boca arréncat de frente, declàra l'incendi y rendèixla per ardencia, ò sinó, axò se't refreda, la minyona's desanima y't dona'l Deu t'ampari.

«Potser vaig errat, Colometa; veig que no'm miras *sisquiera* y'm

penedexo d'haverte divulgat aqueix secret, qu'es la meva riquesa, la meva fal·lera y'l meu company a tota hora de sol a sol y moltes que'n sento cantar a la nit. Jo dexava passar díes, setmanes y mesos pensant: ¿què vols més? la veus y la sents sempre; devegades te mana alguna cosa y tu la servexes ab aquell agrado, ab aquella diligencia que si me hagués dit: Pere, voldría beure aygua dolsa del mar, jo m'haguera encarat ab les onades que van y venen afanyoses desfentse en bolados esmicolats y'ls hi haguera dit: Treyéume, bonen minyones, d'entre'ls revolts escumosos del vostre fatich una mica d'axarop per la meva estimada, que n'està desitjosa, y no li proban les amargantors, y voldría regalarse ab aygua del mar que no fos salabrosa; ¡feuho per mi, que l'estimo! vosaltres que sempre canteu recanses; apiadèuse d'un home que pateix les tristicies del amor; y si per mi no us enterniu, fèuho per ella y sabrèu si es delicia y cosa rica humitejar los seus llavis: vos semblará que beseu les reliquies confitades!

Y ab aquestes ilusions, y ab aquexos reparos que m'adobavan l'afició, jo vivía aconsolat; ¡còm podía creure que se m'estroncaría aqueix regalo tant honest, que vindría a robàrmel un altre pretendent carregat de moneda... y rès més! No vull que'm passi pels llavis lo seu nom, que'm rebaxaría'l punt d'honor que tinch en la meva persona.

¿Què haig de fer, Colometa? que'l tinch de malmetre d'una brivada y pararli les ales del cor per lladre de la meva felicitat, per mal home y per mercader ruhí que vol comprar a copia de dobles de quatre'l cel que jo'm tinch guanyat ab afanys, y sospirs, y penes amagades?

Per que vull qu'ho sàpigas d'una vegada: te porto estimació noble y senyora, y te la divulgo ab paraules si no l'havías endevinada ab fineses esporuguides y enviades de tras cantó, perque temía agraviarte manifestantles a la descoberta. Diuen que a les reynes se'ls hi parla ab los ulls baxos. Encara es poch; jo, per mi, a tu qu'ets la reyna meva, t'haguera parlat sempre ab un genoll en terra y la gorra a la mà; perqu'era massa

alt lo teu trono y li pertoca allargar la distancia encara al qui té gosar y empresa per estimarte y llensarte mirades amoroses.

Si'm desprecías, féste compte que ja s'ha post lo sol pera mi; los meus ulls no hauràn goig de les alegríes de la claror y'm semblarà negra nit quan per tothom sía gran día. ¡Coloma, Colometa feréstega! déxat amansir, que porto bones intencions y una voluntat que ningú més te la portarà tan segura. ¿No veus qu'en tu comensan y en tu s'acabaràn, si no'm correspons, totes les grandeses del meu amor, y que cap altra dòna, ò ninfa de boniquesa, no veurà'l blanch dels meus ulls, ni recullirà cap mirada meva, ni sospir del meu cor, ni dolceses de la meva boca?

Tu y ningú més seràs la soberana d'aquexes devocions y de totes les galanures que m'iscan del cor, de totes les alabanses que se m'acudin al pensament y que'm surtin dels llavis, en riques ponderacions, en extrems de finura y humiliosa urbanitat. Per tu, mes ditxes rialleres; per tu, la pau del meu cor que vessarà incens olorós per amorosirte ab

obsequis de gran luxo; per tu'l goig de viure y ferte viure en dols benestar, cuydantme per mi sol dels fatichs y asprors que dona'l món y desbrossante'l camí de punxes malignes y destorbs fatigosos. ¿M'has sentit, Coloma blanca?»

Vermella com una rosella, de tant en tant alsava'ls ulls y'ls clohía de sobte com avergonyida d'haverme mirat.

«Perque jo tinch,—li vaig dir finalment,—una prenda teva qu'es la que m'ha emmetzinat. No enrejolis més, que no't vull sofocar.

¿Te'n recordas de la festa de Sant Antoni, ara farà un any? Tu vas ballar ab mi; si'n tenías de miradors, si'n gastava de vanitat, jo! Després varem anar al cafè; tu no volías pendre rès. Al últim te vaig fer portar melindros, bescuyts y moscatell; quan te'n havías beguda mitja copeta y tenías los llavis encara al cristall, jo tot d'una't vaig dir: Perdóna, Colometa, qu'hi hà una brossa aquí dins. Tu la vas apartar de la boca; tots dos nos la varem mirar y no la veyam la brossa. ¡Està clar, si no hi era! D'amagat teu me vaig beure'l moscatell

posant los llavis al mateix punt que tu'ls hi havías posat, y en aquella copa ningú més hi ha begut. La guardo com reliquia teva que tú vas afavorir y adornar, tocante no més la boca; la guardo, perque si't perdo y te casas ab un altre home; quan lo meu darrer día sía arribat, quan me mori y'ls conexements me flaquegin y vegi entre boyres obrirse les portes del cel, demanaré cordial que me'l servexin en la teva copa; les forses me revindràn, pronunciaré'l teu nom y'l meu esperit volarà pera agenollarse devant Deu y demanarli que't dexi venir al cel quan sía la teva hora darrera, si per cas Deu tingués repugnancia a dexarthi entrar per càstich de lo que m'hauràs fet patir en lo món.»

* * *

—La Colometa callava y jo no volía mirarla per temor de llegir en sos ulls lo desengany que potser no gosava donarme ab paraules, y m'abocava al safreig a veure la fondaria que tenía y tirarmhi de cap si ella

m'arriba a despreciar. ¡No més hi havía quatre pams d'aygua: per un bany de peus!

De sobte, sento un xiscle y'm quedo glassat, palpantme la roba, no sapiguent si era fòra ò si havía caygut dins del rentador; guayto a la finestra y en comptes de la Coloma hi trobo a sa mare que'm contemplava de fit a fit ab posat mofer.

«Quapo, minyó,— me digué, — ja pots dexar l'ofici de cotxero y llogarte per comediant. No hi hà rès que dir: tens moltes taules y les expressions fines, de manera que t'he escoltat la relació y volía picar de mans perque m'has agradat. Lo que me sab greu es que prenguis a la meva filla per dama jove.»

«Senyora...» — comensava a dirli.

«Fúig d'aquí, caramot, — saltà desseguida, sense dexarme continuar; — que't pensas qu'encara som al teyatro, beneyt? Vès per allí fòra, crech qu'hi hà un viatge a fer.»

Me'n vaig anar al quarto a posarme la roba de les festes: camisa planxada, gech de panyo, botines de xarol, etzètera, y surto a la botiga mudat y ab lo meu puro encès a la boca.

«¿Y ara — me va dir la mestressa axís que'm va veure de pontifical; —¿no t'he dit qu'has de fer un viatge, que'ls senyors t'esperan?»

«Si vostè m'ho mana, es diferent; però si'ls senyors volguessen anar a peu me farían un favor, perque fa cinch minuts que no so mosso d'aquesta casa.»

«¿Es dir, qu'en comptes de ser jo la que't despatxa, ets tu'l qui m'adelanta la intima? Corrent, vés en nom de Deu. Basta pels anys qu'has menjat les caxalades en aquesta casa, volía donarte alguns díes, los que fossen, perque't busquesses acomodo.»

«Senyora Mundeta, perdóni; a rigor de persona honrada y puntosa, no m'hi puch estar ni un credo més en aquesta casa. Vostè, per indrets falsos, ha sapigut lo que jo volía dirli de frente y ab molta honra y cortesía. Vostè ha escoltat mitja relació: la qu'he fet a la Coloma. L'altra mitja, qu'era la que tenía que fer a vostè, ara es escusada; no tindría mèrit ni virtut, semblaría fingida, pitjor que de comediant: de trapacer. Y com lo qui porta la leyaltat

per contrassenya y guia segura per no volcar may, ni en camins dolents, vol dir, que jo'm desfavoriría'l meu règimen d'home de be si seguís en aquesta casa, y vostès, los pochs ò molts dies que m'hi estés, me mirarían de reull, ò'm tindrían per traycioner que llevo la pau de les matexes mans que m'allargan lo pà que menjo y'm sustenta ab lo meu treball y'l meu decoro. Ara me'n aniré a fer la *comedia* fòra d'aquí, a qualsevol banda. Crèguim, que no dich mentida; sí que l'hauré de fer lo met y'l ximple, perque en lloch me coneguin qu'he tingut gosar per emprendarme de la filla dels meus amos!»

«Míra, Peret, ja ho sé que tens moral y qu'ets un bon noy; per tal t'he tingut sempre. Però la meva filla, ja sabs qu'està compromesa ab l'hereu del senyor *Arcís*. Son gent conforme, tenen posició, y un pare y una mare han de procurar lo benestar dels seus fills; tu, ara com ara, tens la renda del rellotge: dotze hores de día y dotze de nit.»

«Que fan vintiquatre: y aquestes dues mans que, en la una la tralla y en l'altra les brides, governo anch

que siguin lleons feréstechs y'ls faig anar allí ahont vull y arribo a l'hora. ¡Si no ho sab ningú'ls diners que han de passar per aquexes mans lo día que'm posi al negoci! ¿Què s'ha pensat vostè que tinch d'estarmhi gayre temps sentat al pescante xiulant, ab *arris* y *ohs*, estemordint l'ayre ab l'espetech de la tralla posant firmes voladores y rasgos fonedissos? Ara més que may m'ha entrat la enveja y les ganes de ser home de diners, ja qu'ab diners ¡sembla mentida! pot lograrse'l reyalme de totes les gracies y la multiplicació de totes les hermosures en una sola cara. Ja ho sabía qu'al sol ningú se'l mira fit a fit; però no m'ho pensava qu'ab antiparres de moneda se'l pogués guaytar. Vègi si n'havía de tenir de valor y de fortalesa en los ulls que no me'ls haja malmès contemplant a la seva filla! Pot contar si n'estava de vanitós! però ara trobo qu'altres m'han guanyat per mà: vull dir per astucia. En compte de mirarse a la Coloma a vista descoberta, s'han posat una dobla de quatre a cada ull y, ¿Puput?—¿què portas? — Diners.

Deu me valga! si ara ab lo pensament veig a sota terra unes mines que pujan catúfols y més catúfols xurriant or fos, que del degotall que se pert n'hi hà prou per comprar una monarquía! Y part ò partida de aquesta riquesa ha de ser per mi; los catúfols no paran, no sossegan ni de nit ni de díes; ja hi hà espera: fins que jo hi arribi, sigui ara, sigui més tart, aniràn abocant glopades d'or. Com que'm guía una idea y m'acompanya una voluntat enamorada, jo la conseguiré la riquesa. ¿Què hi fá que la Coloma no m'estimi? Té, li diré, he guanyat tot aqueix dineral, pensant en tu; he baxat al cor de la terra, he suat sanch viva, m'he malmès la salut y la naturalesa per arrencarlo de la roca dura; pensant en tu, trobava flonja la pedra, amorós lo ferro que'm llagava les mans, perfumat y tebi l'ayre romàtich, clara y serena la foscor d'aquelles tenebres, amable'l treball y distret. Que treballant los he guanyat tants tresors: ningú hi ha patit més que jo per possehirlos; no son arreplegats ab usura ni a copia d'escanyar la miseria, com los de certa persona; es

fortuna que porta pau y no clams de malastrugansa.»

«Ay, fill meu, ¿que vols engrescar a la mare per tenir la filla segura? Me sembla que si't refias dels minerals per casarte, millor serà que no dexis les xurriaques: al menos menjaràs pà. Ab la llengua daurada y la butxaca de pobre, encara viuràs més malament.»

«¿Es dir que'm dona'ls despatxos per pobre?»

«Com ha de ser! ¿no veus que festejar y fer la fortuna tot d'un plegat no pot ser? Lo llegir te faría perdre l'escriure.»

* * *

—Al cap de dues hores d'haver tingut aquexa entrevista, ja estava comensant la fortuna. Entrava de majoral a les diligencies combinades de Valencia.

Si m'haguesses vist ab lo gech ab colzeres de vellut, mocador de pita al coll y un topaci com una gleva de vi ranci; sota la gorra de vellut lo mocador de seda ab un floch al cos-

tat com una aroma, sentat a la banqueta manant set animals poderosos, nobles, de sanch bullenta, acalorada, desenfrenats per la carrera, seguits y voltats d'un polsím que semblava un núvol que'l treguessen de Barcelona portantlo fins a les portes del regne de Valencia, lo mateix qu'un llevant ab clins y ferradures! Al sentirme cridar a cada animal per son nom sens errarme, voleyant les xurriaques ab espetechs, ara donant una punta a la orella del un ò als brassos del altre, arribant per tot y aguantant aquella troca de brides que la meva mà semblava'l teler y la tralla la llensadora passant entremitx d'aquella tivantor de corretjàm qu'anava a parar al morro de cada bestia a rahó d'ambo per bigoti; al vèurem tan serè y tan ditxero obehit d'aquelles set fieres y ab la responsabilitat qu'arrastrava dàrrera meu, en aquella diligencia plena de senyoríu y gent d'influjo, m'hagueras dit: Tòcala, Perico: ets lo rey dels majorals. Corres més que la tempestat.

Los passatgers de vegades me cridavan esverats: «¡Don Pedro! que

nos ahogamos, esto es un torbellino!...»

«Senyores, no hi hà cuydado: no tengan angustia, qu'ara anem contra l'ayre y de competencia; déxinme aplacarli la vanitat, que'l vull fer venir avergonyit a bufarnos per la saga y a abanicarnos pel clatell ab recreyos de primavera.» Y axís arribavam a Valencia, ab lo passatge tan reexit, tan content, tan a cobro y en segur, després d'aquells vayvés y aquelles carreres esperitades, que's trobavan millor de salut y no ho volían creure.

De puros de l'Habana, regalos dels senyors, no'n demanis. ¡Y de les senyores! A casa, en una coxinera, ¡si n'hi tinch de guardapelos, soguilles, creuetes y petaques que may les he fetes servir!... ¿Vols que t'ho diga clar? Hi havía hagut passatgera que s'hauría tallat una trena rossa, ab tal que jo hagués volgut admetre'l regalo y recordarme d'ella... Però com que la morena de Barcelona era la que'm quebrantava'l sossego y me arrastrava l'orgull, jo era una fera per les demés senyores, tant andaluses com valencianes ò de Madrid; jo

crech que d'allavors ensà que no'ns poden veure a nosaltres los catalans, ni ells ni elles. Com que jo'ls hi deya: «Té de perdonar, madama, tinch compromís de finesa y de voluntat ab una barcelonina que's carteja ab lo sol. Cómpti sa senyoría si ha de ser hermosa y si n'ha de tenir de radi la seva boniquesa, que fins aquí, a Valencia, m'enlluherna y m'encega, que no'm dexa veure cap més cara guapa.» De sospirs y mirades enterbolides se n'havían creuat per aquexos ulls y n'han escoltat les meves orelles! Allò eran rendiments d'imatge. Y, veus? tan obsequiat, tan ennoblit ab aficions de primera classe... encara'l sogre no'm volía per pobre.

* * *

—Lo meu neguit era per tornar a casa. En essent a Molins de Rey ja perdía la serenitat. No pujava ànima viventa per la carretera que no la escometés ab curiositat interessada y preguntadora. ¿Què haveu vist la Colometa maca? ¿que vos ha incli-

nat alguna mirada de brillants demunt de la vostra persona? Tot de una'm repensava, no deya rès, y de un revoleyo de xurriaca feya exir tal salva d'espetechs que semblava que a la frisela del cap de vall hi dugués lo dipòsit dels fulminants. La pujada de Sant Feliu, la volavam; Coll Blanch, lo baxavam com un rayo; y'l campanar de Sans comensava a senyalar les dotze, que'l brunzir de la primera batallada'ns aconseguía a la plassa del Padró.

En essent a la Rambla, ¡Mare de Deu, quin glatir més desassossegat lo del meu cor! ¡Quin saludo amorós als arbres, a la claror y al cel! ¡Quin Deu vos guart més enternit! M'hauría agenollat al mitx del passeig, si hagués gosat, y besant la terra: «hermosa, pulida, ciutat galana, ¡que n'ets de noble y de rica, guardant lo meu be! la Colometa d'en Perico!» li hauría dit.

* * *

— Y està clar que'm vaig casar ab la Coloma. Son pare'm va dir: «La

noya té cinch mil lliures de dot.» Jo li vaig respondre, perque'm sentís sa mare: «En Peret ja les hi condona per la meva banda. Quan vostès acluquin los ulls, disposin que se li entreguin. ¿No veu que la sogra tindría rahó y's pensaría que so pobre de debò?»

UN MONOLECH

Díes passats se'm presentà un jovenet demanantme ab molta insistencia que li escrivís un monòlech per representarlo'l día del seu benefici en lo teatret d'una societat particular, que, pel títol y per altres antecedents que'm donà'l solicitant, vaig deduhir que's tractava d'una gent lirona ò de poca substancia, però ditxosa, que tot s'ho celebran y no més van disposats a fer boyra, vingui del indret que's vulgui y de totes passades, tant si's presenta a tom com si nó, perque'l títol y la índole de la reunió es de fer bulla costi'l que costi.

— Però, — li vaig dir al jove hu-

morístich,—¿ja sab vostè qu'un monòlech es tan costós d'escriure com de representar?

— Axò ray! ja me'n sortiré jo: tinch recursos, domino al públich! Vostè escrígui mel. Encar no ixo a la escena, ja riu tothom.

— Però, veu? jo no més escrich coses tristes.

— Pot ser axò qu'està fent...

— Sí, senyor: contesto una carta d'un jugador d'esgrima que'm demana dos ó tres duros y jo li paro'l cop de sabre com puch, però m'hi enternexo massa, que tinch tristesa per díes, y li envío quatre pessetes perque la operació no siga tan dolorosa...

— No hi fa rès...

— Home, moltes gracies.

— Dispènsi: vull dir que si me la escriu del gènero trist, també m'hi lluhiré.

— Però si tothom riu encara no surt à les taules!...

—Sí, senyor. Per axò li demanava que'l fes de broma, ben xistoset; rès, quatre nyinyeríes que fessin riure... Ja li dich, al públich lo tinch aquí. —

Va extendre la mà plana y la tancà tot seguit y'l públich quedà com reclòs, dominat, entre aquells dits vigorosos.

Jo no sabía de quin modo desferme d'aquell importú, perque veya clar com l'aygua que si li prometía el monòlech, després tampoch li faría. Y era més formal desenganyarlo.

— ¿Vol que li siga franch? No tinch temps per escriure y, ademés, per un monòlech no sabría trobar assunto. Es tan fàcil fer adormir al públich...

— Ja li donarà un servidor l'assunto.

— Fàssi'l favor, donchs; li torno desseguida.

—Càl no, senyor! Vostè hi posarà els xistes; la idea, axò ray! No fa poch temps que'n tinch dos ò tres de pensats, sinó que, certes coses no sé com dirles: farían riure molt.

— Alto aquí! li he dit que no vull anar de plaga. A la meva edat ja no hi escauen certes francesilles: la joventut fa gracia, agrada, atrau; y les boniqueses, les agudeses li surten fresques, alegres y mouen l'alegría

sense esfors ni dificultat. Ab axò, dónguim un assunto serio, melancòlich, qu'ab aquestes calors y del modo que marxan les Espanyes un no més imagina debilitats, lassituts, desmembraments y tristeses tebies.

— Sí, senyor. Jo'n tinch un de pensat que faría molt efecte: la gent hi riuría molt.

— Pènsin un altre en que no riguin tant.

— Podría explicarnhi un que'n tinch de barrinat, que'l títol també es molt bonich.

— Veyàm, díguil.

— *Lo sombrero de glassa.*

— ¿Que vol dir de dol ò es glassa de guarnir carrers?

— Nó, senyor, nó. Es trist; un jove que se li mor la promesa y ell té la constancia d'anar cada día a visitar lo ninxo y li diu coses enternidores.

— Ja sé: es aquell romanso: *Leandro y el Sepulturero.*

— ¡Cà, si jo me l'he empescat!

— Però ja l'havían guanyat per mà més de quaranta anys endarrera.

— ¿Vol dir?

— Escólti ¿que's mata vostè després, al peu de la tomba?

— Nó, senyor; que'm caso ab una seva amiga que també venía a visitar la morta cada día.

— Digui qu'hi anavan a festejar al cementiri!

— Es lo contrast: de dues passions tristes ne naix una de *risueña*.

— Vostè es lo *risueño*. Escólti;'l monòlech ja m'agrada. Però, míri, mancaría una trassa per arrodonirlo. ¿Sab de ballar vostè?

— Prou; sí, senyor.

— ¿Lo bolero'l punteja y les castanyoles les sab tocar?

— Aquexos balls, no, senyor; no s'estilan...

— Donchs, míri;'l monòlech en que l'actor que'l desempenya no hi fa alguna habilitat, es monòlech a terra. Si vostè s'empenyés a ballar no més uns quants compassos de bolero ò fandango, (no hi fa rès), jo li compondría un final en que totes les llàgrimes que's vessarían mentres vostè s'exclamés tristament devant del ninxo,'s tornarían rialles y picaments de mans. Vaja, un

èxit que'l traurían a vostè de les taules. —

Lo xicot no acabava de decidirse, ni li penetrava'l meu entusiasme. Hi veya un núvol en aqueix final de ballaruga.

— Ademés, — m'observà, —l'hauría d'apendre'l bolero.

— Míri, — li vaig dir acompanyantlo cortesment fins a la porta. — Agàfi'l diari y veurà un anunci qu'al carrer de... no sé quin, hi hà un subgecte qu'ensenya'l bolero y *saca* de un *compromiso* y evita el *ridículo* ab una sola llissó. —

Y tant si'l jove va anarhi com si nó, el tal professor realment treu de compromís y evita'l ridícul fins sense cap llissó si tant s'extrema. Del fet d'aquexa veritat los en responch formalment.

RECORTS DEL SERVICI

Al amich en Joan Sardà en atenció y correspondencia a la finesa d'haver sigut padrí del meu llibre qu'ara es conegut ab lo títol: *Plorant y Rient.*

Aquell día tremolat per la mare d'en Fèlix va arribar després de moltes temenses y esglays, d'esperanses y d'incertituts. Era un diumenge d'Abril, clar, joyós, ab serenitat de cel, hermosura de sol y tantes coloranyes de matissos y verdor, que semblava qu'a dalt en les altures y abaix en la terra celebressin avingudes la festa, guarnides ab gales diumengeres. De quí sab ahont havían arribat coples d'aucells, los qui, posats en los branquillons dels arbres, axecat lo cap y obrint lo bech, guaytant assí y allí ab axerida movilitat, repassavan totes les fulles com si en cada una hi trobessin solfes

cantadores, trayentne passades falagueres, y'n dexavan d'altres perque l'oreig s'hi pogués lluhir y cantarles quan vingués de fer lo tom a l'hora baxa.

Lo pavorós hivern, que tot ho asseca, ja s'havía despedit ab furientes ventades, com si al marxar hagués volgut endursen fins la pols de la terra, y'l placent Abril, obrint fonts y degotalls massa temps ensopits en somnis de gel, feya lliscar entre còdols y molsa cintes d'aygua vorejades ab ornaments d'escuma fonedissa. Olors primerenques, sanitoses y prou anyorades, tornavan a exir del bell mitx de la hermosura de les flors, escampades arreu ab copiosa abundancia, perque logressen gaudirne axís la mínima formiga, la espantadissa sargantana ò la dansadora papallona, com la senzilla pagesa y qualsevulla senyor ò jornaler que volguessen rebre l'obsequi que porta l'Abril, per satisfacció y recreyo de la gent de sentits delicats y per tota lley d'animals camperols que n'estan necessitosos per criansa y per salut, que's moririan potser de tristesa si la primavera no'ls galanegés

ab flors oloroses y de colors bonichs.

¡Benehida primavera, alegría de Deu, que guarneix lo món y l'hermoseja omplintlo de maravelles cad'any noves y sempre més primoroses, per festa dels ulls, perque tots hi estiguem be, a pler y en pau y quietut!

En Fèlix arribà de Llotja; l'Abril no portava gales per ell ni alegríes, boniqueses la terra, ni esplendors lo cel. No tingué que preguntarli rés sa mare. A la mirada plena de llàgrimes qu'aquesta li dirigí, va respondre:—Mare, so soldat. He tret lo número baix.—

* * *

Lo varen vestir de coloraynes; gech blau, calses vermelles, guants verts y unes rengleres de botons que la meytat no cordavan rès, però que tots s'havían de fregar com si servissen.

Li embargaren lo cos ab creueres de corretjàm y van assimilarli'l posat al dels demés quintos, encarca-

rantlo ab un corbatí de cuyro revingut.

Y vinga passar moltes hores del día en exercici cantant *uno, dos*, y aprenent de treure la cama al mateix punt y distancia que'ls altres, com si fossen moguts per un sol impuls, — tiessos, enrampats, los brassos rígits, inactius y tots ab la vista fixa al cabo Losada, que portava'l compàs anant de reculons, com si s'hi divertís, entreguardant als qu'axecavan massa'l peu ó desviavan la fila, dirigíntloshi improperis mofers, si no hi queya alguna plantofada, cop de vayna ó altres severitats militars de forsa major.

Un día qu'en Fèlix, aburrit de cantar la *nombra* y distret, avansava mes que'ls altres, lo cabo Losada li donà una empenta, fentlo posar en *línea*, y ab son posat burleta li va cridar, somoguentlo ab les dues mans fortament agarrades a les espatlles:

— ¡Si no vas á llegar antes que los demás, ¡tonto! ¡Firmes! que hoy es el día que empezaré á romperos las muelas á todos, por brutos. ¡Ojo! que á ti se te vendrá primero el

dado con su bofetón de retaguardia. —

En Fèlix, sumís, quadrat y ab los ulls baxos, murmurá poch a poch, però no tant que'ls altres no ho sentissen:

— ¡Malsaguanyats quatre mesos que la dida'm va fer passar a la pollera pera comensar ara de cap y de nou!—

Los companys no varen poguer detenirse'l riure, y al acte, de sobte, se sentí un trino de bofetades, sonores, frescals, com ensopegades en galtes joves, tendres y plenes.

— *Uno, dos; uno dos;* y espabilarse: aquí mandan galones...—

Lo final de la frase era ordinariot; més que de munició.

En Fèlix y dos indivíduus de la companyía varen estrenar lo batisme militar.

— Ara ja seràm valens, — va dirloshi: — ¡que'n deu haver rebut de trompades lo cabo Losada, que sigui tan brau!—

* * *

Un *solo* de cornetí refilava vibrant pels ayres; avisava l'hora de dinar. Menjavan a la francesa, a les cinch de la tarde, com los senyors de vida regalada. Una currua de ranxeros, estranyament vestits, xaparros, mal girbats, ab robotes amples de color *neutre*, que no s'hi conexía la netedat ni la dexadesa, venían aparrellats per lo samalé a les espatlles, sostenint la caldera del ranxo, que fumejava vapors clars ab olor relativament apetitosa.

Los grupos se desfeyan y's desbandavan los quintos, corrent en varies direccions, y tornavan luego, cadascú ab sa fiambrera, reunintse al vol de la marmita, parant la llauna, que un ranxero omplía a curull, d'una sola llosada abundosa, xurriant caldo vermellós y pallofes de sigrons.

En Fèlix y tots los de la companyía eran jovent català, d'ofici y de fàbrica; trempats, vius, axerits y donats a la boyra, sobretot en les estones del esmorzar, qu'allà, en la

dolsa Barcelona, era la ocasió hont se solían dir quatre plagasitats, exides del bon humor, com per rescabalarse, ab aquella mitja hora de repòs, del enfeynament y escarràs del primer quart de jornal.

Posats en rotllo, drets y prenent cullerades de ranxo, lo cos acotat per no tacarse, cadascú hi deya la seva, corrent la conversa viva y animada per la rodona.

— ¿Què tenim avuy? ¿Platillo ab escalunyes? — preguntava un qu'esperava tanda.

— Y uns quants sigrons de calibre d'escopeta per treure'l regust de la carn; — li contestaren al acte.

— ¡Voto al món! — exclamava'l del costat. — Tot es vermell en lo ram militar. ¿Y ab axò'ns havem de mantenir les persones de sa casa? Diguèu que si aquesta rojor nos puja al nas, anirèm clapats de cara com les caderneres.

—Som de tropa, noy; volen adornarnos la fesomía.

— ¡Que n'exirèm de tremendos ab aquesta combinació d'escudella de mangre.

— No motegem la vianda. Axò es

ranxo veritable del senzill; los díes de gala crech que'l complican ab xorisso vermell, perque s'estobi aquesta pinyolada de sigrons.

— Donchs, fa olor, — repren un d'aquells que tot s'ho empassa.

— No me'n parlis. Lo que sobra s'ho venen als perruquers per omplirne pots de pomada.

— ¿Y què'n fan un cop plens?

— Ja es feta; tonto, pomada per la clenxa.

— Ho tindrèm de tastar, — diu en Fèlix vacilant. — Després glopejaré llexiu. ¡Ex! quin gustot de ranxo y pebre vermell!

— ¿Pebre, volías dir? Jo tinch entès qu'hi tiran un tros de rejola per fer sortir aqueix such tan encès. ¿Verdad, tu, Cocinero?

— ¿Qué dices?

— ¿No es veritat qu'hi tireu mahons a la caldera per pintar la salsa?

— Habla en cristiano, que no te entiendo.

—¿Què hi posem qu'aqueix no ha menjat may pà ab oli? ¿Oy, tu?

— ¡Otra! ni a ti tampoco.

— Dice que está buena la morterada.

—De foch, de ranció y de galledes d'aygua no n'hi planyen.

— ¿Que crema? Es fet expressament perque bufant se destríen les llunes.

— Ay, la mare! com m'hi engrexaré ab aquest poti-poti de romesco bort. Me sembla qu'ab l'alimentació nacional, aviat podré donarme dos toms a la trinxa de les calses si no vull que m'arrosseguin.

— Y *considerando* que tots nosaltres estem fets a dinar ab escudella y carn d'olla!

— Aquí t'ho donan tot al primer plasso.

— Ojo, tu! que'l cabo està allí rosegant una cua d'habano de quarto, y si'ns veu riure, que no li agafi la rauxa de l'altra vegada.

— Noy, quin estil de sembrar narets! Jo pensava: veyam si ho tenen muntat pel sistema dels telègrafos que la vibrada que comensa a un cap no para fins al altre. Ja'm sentía ab cinch dits de més sobre la meva persona.

— Ja té rahó, qu'aquí valen *galones*...

— Déxaho córrer, Fèlix.

—Pregúnta al ranxero si també hi hà càstich per llensar aquestes peles de patates que trobo de més a la racció.

— Ben segur que'ls de la cuyna han errat lo tret de la puntería, que en comptes de buydar la senalla sota'ls fogons los hi ha caygut a la caldera.

— Tu, ranxero; — cridà aquell que tot ho trobava bo, — nos has *dado* un àpat *como un verbigracia:* me ha *parecido* que tomava xacolata a cullerades.

— Y jo que prenía remey per cridar la gana. Ara me menjaría'ls dos lleonets de les marques reyals fets a la llauna.

— Quin entaulat faríam a Vista Alegre, a la falda de Montjuich! ¡Que deu ser hermosa ab la ginesta!—

En Fèlix, mitx clohent los ulls, alsant lo cap ab infinita tristesa exclamà:

— ¡Y que n'es de lluny Montjuich! —

* * *

Lo cabo Losada tenía les faccions molt militars; moreno, bigotut, mirada dura ò burleta, segons les llunes. Contavan qu'era de la terra de la rabia perqu'ell deya, entre renech y renech, que no més escupía *sangre frita y requemada*. Tot ho volía matar y abolir, ademés de rompre l'ànima; de manera que'l soldat a qui amenassava tenía càstich rigorós en aquest món y cap esperansa per l'altre. Segons lo seu ponderar, de cada bofetada desmontava la cara d'un quinto. Y ab tants com n'havía instruhit al exercici, pot calcularse si n'havía fet de malsaveranys, desmembraments y esguerros de galtes inflades y dentadures fonedisses ò en orri.

Diuen que'ls catalans renegan molt: es una veritat que'ns avergonyeix. Però'l cabo, que no n'era, quan s'hi posava, y succehía molt sovint, desplegava la tremenda ab un cruximent d'erres y uns vituperis a la castellana, que tot en sortía perjudicat: lo cel, la terra ab sos es-

tadants, lo santoral del Calendari y les pobres mares dels soldats totxos ò encongits al sentir aquell desenfreno de reíres y votoas qu'esberlavan les penyes.

Ben segur que no era feligrès d'enlloch, ni moro, ni li havía penetrat l'aygua santa per cap arrel del cap, que no temía ofendre lo sagrat ni lo profà. Pitjor que'l Furient, aquell gitano de Reus, tan mal parlat, que día sí día nó s'escaldava la llengua per esmenarse, ab consentiment de la Mitra de Tarragona, y dues vegades l'any li feya pendre'l raig al bullidor de Caldes, per acabar d'heure la entrega dels mals esperits renegayres qu'hi tenía encauats. Y que per blasfemo ni al infern va trobar acomodo perque no desencaminés als heretges condempnats de llengua enverinada.

* * *

Quan lo cabo no tenía tabaco ja's tornava tractable: allavors, ab lo mitx riure als llavis, que semblava rialla de careta, sortida enfora no

més, demanava la petaca a qualsevol indivíduu, però sense perdre per axò la seva arrogancia ni'l to de nostre amo, qu'es comú entre les *classes* y particularment en los que parlan castellà. Y pegava bona falconada a la *cajetilla,* que s'hi conexía la mimva, perque feya'l cigarro que semblava que volqués una criatura. Gastava paper de la *pantera;* quan a la cantina li preguntavan si'l volía ample ò estret, responía: «*Ancho, mujer, que se vea venir.*» De debò la veyan venir la gorra'ls soldats. Com lo fumar dona goig y exida al bon humor, allavors se franquejava y ofería satisfaccions.

— El primer ímpetu — deya — lo tengo malo; pero después soy una malva.

— Home,—li contestava algun català axerit, — no hi contesti pel primer ímpetu; èntri pel cataplasma.—

* * *

Alguna ocasió ò altra s'havían de topar ab en Fèlix.

Per un motiu frívol, un no rès,

fatxenderíes de cabo, que quan més petit y mesquí es lo qui mana, més altaner y vanitós està de la seva autoritat.

Sobre si escombrava nèt ò confós, va comensar a abandonarlo en tals termes, que'l pobre Fèlix feya esforsos per contenir l'enceniment de la sanch, que li pujava al cap y li cegava'ls ulls.

— Eres un Adán; vuélve á barrer esto. —

En Fèlix tornà a escombrar un cop y un altre.

— Y lo estarás barriendo hasta que los cantos se queden lisos. ¡Maldita sea tu!...

— Cabo Losada, prou malehir.

— ¿Qué es esto? — va cridar lo capità Fuentes, qu'en aquell etzar se ficava al porxo.

— ¡Cuádrese! — va dir a n'en Fèlix, mirantlo severament. — Váya usted al cuarto de banderas. —

D'allí'l van acompanyar al calabosso. Un altre soldat va escombrar lo corredor del porxo. Lo cabo Losada no hi va tenir rès que dir. Los *cantos* del empedrat quedaren aguts com abans.

* * *

—Mare,—deya escrivint:—he passat les festes de Nadal molt felisses, pensava ab vostè, ab les germanes, en aquella taula tan alegre. Potser aquest any no han tingut gall, ni alegría. Axò m'ho treya del cap perque'm posava trist. Tant per tant, mentida per mentida, m'agradava pensar que les han passades be, ab l'amohino d'aquella mortandat de carn de ploma, la requincalla del farciment, ab pinyons, cascabellitos, poma camosa y orellanes. Veya'l gall penjat devant la finestra de la cuyna, escoltava com les vehines lo alabavan per fexuch y ben comprat. Veya al oncle fent un plumero ab les plomes de la cua, y'l sentía repetir a taula, per calmar discordies, allò de sempre: «l'any vinent comprarèm un gall de quatre potes, perque tots pogueu menjar cuxa. Diuen que no n'hi hà; però jo quan era petit los veya en somnis.» Aquí los he tornat a veure altra vegada, somiant també'ls galls de quatre potes.

Clohía'ls ulls, bufant lo ranxo, y me deya: son macarrons de Nadal, fets a casa, ab la mare al costat, les noyes y l'oncle: tots en la matexa taula..... ¡Quín Nadal més felís, mareta!—

Axís escribía en Fèlix, desde'l calabosso, còm va passar les festes en lo primer any del servici.

SANT ANTONI

Era'l senyor d'aquella casa, el conseller y guía de la familia. Poques eran y contades les ocasions en que'l Sant no intervingués en los seus assuntos, solicitat a consulta pera resoldre dificultats, escoltar prechs y demandes d'alivio en les congoxes de la vida ò bestretes de salut ab pacte cerrat y formal de gent de be, de correspondre ab bones obres y lluhisme d'oracions.

¡De prometenses si n'hi havían fetes y complertes! De regalos quants n'havía rebut! Es dir: directament a *Ell* no havían volgut decantarli la voluntat ni la dretura dels seus propòsits ab enlluhernacions de pre-

sents costosos per boniquesa y per son valor. Acàs, més aviat se valían d'una trassa tan piadosa com segura pera conseguir lo que cobdiciavan; entre'ls seus prechs y demandes hi posavan entremitx al *ninyo* y'l que no logravan per tal influxo, era feyna sobrera y exclamacions perdudes cercarho per altre cantó.

* * *

Allà, en los anys de la joventut, casat y establert en la botiga de la Plasseta de la Fenosa, esperava ab dalè la vinguda al món del seu primer plansó, refiat de que sería un noy perque havía tingut moltes confidencies, d'amagat de la seva dòna, ab Sant Antoni, pera demanarli que'l servís y atengués, «sempre y quan, — afegía, — no hi hagi impediment ni reparo que contradiga la vostra opinió.»

Mes la seva muller també conferenciava obertament ab lo Sant. Li resava parts de rosari, y ab estalvis prudents, ben repartits, li ofería llum cada día; flors oloroses al istiu,

més pobretes al hivern en que la voluntat hi afegía'ls aromes y colors que'ls hi mancavan, tot ab lo fi y efecte de conseguir que li alcansés la gracia de que fos una nena lo fruyt que portava en ses entranyes.

Tal vegada'ls prechs d'ella foren més ben endressats ó potser lo Sant s'agravià de qu'en Pau anés a férloshi d'amagatotis, com si's donés vergonya de demanarli aquella gracia, per quin motiu, ben segur, que no fou servit.

En lo punt y hora deguts, desprès de llargues hores d'angoxa y temensa, de sobte'l cor li va batre accelerat; los sentits se li encisaren escoltant plors de nova vida, que li semblaren esbargiments d'alegría; y *la senyora Conxa*, facultativa qu'assistía a la seva muller, li presentà una nena, rosa d'amor y boniquesa, a la que veya y no veya entremitx de les llàgrimes qu'entelavan sos ulls, y tan hermosa, que semblava que'ls àngels haguessen cuydat d'acompanyarla al món vestida ab rumbants llinets de blancor de núvol, guarnits ab puntes rexades de tofes de neu.

* * *

Aquell any la diada de Sant Antoni's celebrà ab molt adorno de flors y tanta encesa de ciris en la capella que, no conseguint la botiga engolir sos resplandors, s'escapavan fins a la solitaria Plasseta com riu de calor exit de mare ò com raig de gloria miraculosament conduhit pera coronar al Sant y extendre a sos peus enlluhernadora catifa, primorosament surgida ab clapes sobreres de llum.

Los vehins acudían a veure al Sant; alabavan la disbauxa de ciris, la boniquesa de flors y tan regalo de fins perfums. Prenían part a la festa y'ls hi servían bolados ab aygua fresca, anís de cumí a la quitxalla y molt obsequi a tots, xichs y grans, de bona cara riallera y festosos cumpliments.

* * *

— ¡Ay Sant Antoni de Padua! — exclamava en Pau dels canaris agenollat devant de la imatge. — ¡Sant

axerit, de cara perfecta! Bon mosso: agraciat Sant Antoni del meu apreci... Vos no sabeu lo perjudici que se m'ocasiona y que no'l puch remediar mentres no volgueu concedirme una prenda tants anys hà demanada, tan humilment requerida, tan costosa d'obtindre, que vos la solicito sempre y'm veig venir que me faré vell sense conseguirla.

Ja n'estich content, y vos ho estimo, de qu'haguesseu escoltat a la meva dòna intercedint perque li enviessiu dues noyes com era del seu gust y voluntat. Però ara'm toca a mi que, també tinch mes fal-leres y enveges ben fonamentades perque... Escoltèu, Sant Antonet maco, si Vos teniu los vostres engrescaments y perque sou de la confiansa del Pare Etern vos dexa portar al bras al *ninyo*, refiat de la vostra reputació y crèdit y perque vos agradan les criatures... donchs a mi també m'agradan. Y parlant en plata, com puch anar ab lo cap alsat per tot arreu, proclamo que Vos y jo tenim tirats d'estimació que s'assemblan, que'ns fonem per la quitxalla tots dos, que si Vos us daliu d'amor

pel Jesuset, jo també so criaturer y per prudencia no us petonejo al *ninyo* que dueu a bras. Favoríume ab la gracia d'enviarme un noy pera mi, pera casa nostra; un Antonet dels canaris que'ns serà regalo dels ulls, goig del cor, alegría de tots y ventura meva per quan la vellesa arribi y ab les mans balbes, lo cos tremolós pel cansament puga reposar sens que la feyna del establiment s'endarrerexi...

No'm guardeu rancunia si no'm dich Anton, que'l meu padrí va volguer usar de ses lliures voluntats y me va posar Pau en hora y lloch en que jo no podía reclamar perque no tenía vot ni paraula franca, ni esma pera dir rès, qu'en l'acte de batejarme més feyna y dalit tenía pera plorar qu'a fer reclamacions de cap conformitat. Y desde llavors me dich Pau per rigor y drets de l'aygua santa que'm tiraren al cap; però so Anton per devoció, per gust y per apreci y lley a les coses vostres. Si la gracia qu'ab tanta porfía vos demano, m'es otorgada... que'n veurèu de coses boniques, de luxos trets a venal, de canturies y música

d'instruments cars, de flors, de llums y goigs y novenaris y rosaris cantats devant la imatge que vos representa,'l día de la vostra festa de Juny!...

Vos guarniré la capella com cosa may vista ni ideada per ningú més. La finestra en qu'ara s'enquibeix la faré engrandir y guardar ab rexat de filferro, y per cubrir aquesta aspresa, ab brins d'eura tendre hi farèm un jaspi de verdor. Los canaris més hermosos y preuats, aquells travessats de verdum y cadernera, de cantar dols com les arpes; lo rossinyol, qu'es delicia meva y enveja de quants lo senten, que me'n oferexen quaranta duros si me'l vull vendre; la calandria xerrayre, que no para ni sossega y respira bo y cantant; lo passarell ab vista (que no'n tinch de besties esguerrades y fetes cegues a grat meu), que refila ab tot esplay quan apunta al cel la claror de Deu, y que tots dos, passarell y calandria, quan se contrapuntan enjogassats ab aquelles alegríes de llum, forman una copla de més mèrit que la d'en Jurch... totes aquexes maravelles melodioses les etgegaré en lo gavial

format en la finestra y reclós per la capella ab la fonadura trepada, perque si Vos teniu lo gust de girar lo cap, pogueu veure la cortina de sol que baxarà lliscant per fervos de dosser, aquella bellugadissa d'aucells de mèrit ab plomes acolorides y bechs trempats com instruments, que cantaràn en alabansa vostra les cansons més alegres, les passades més dificultoses y'ls trinos y gorgueigs que sols los cantan en les grans diades d'Abril y Maig, per son prometatge y casament ab la enamorada de flors y plantes aromoses. Volèune y demanèules, que no vos mancarà un prestatge de testos fent de grahó y marxapeu a la capella, ab clavellers matisats y de vermells com porpra real. Roses xalandrines, lliris que per sa blancor y sa puresa y per sos perfums suaus han de semblar cullits al cel, en prats de núvols, y axamorats ab essencia de rosada. Y en gerros de porcelana vos faràn guardia d'honor, entre mitx d'una encesa com de monument, alfàbrega y moraduix y poms de ginesta daurada com clapadissa de sol, y totes vos dirigi-

ràn al rostre sos olors, per esbarjo vostre y gala y rendiment al *ninyo*, qu'a Ell y a Vos van endressats tals obsequis, perque mes enveges vinguin ben acompanyades.

Sant Antoni de Padua, Vos que tant podeu, ¡es un fill lo que demano a Nostre Senyor!—

LA SOPERA GRAN

A la tertulia del antich Cafè de les Set portes, al Plà de Palacio, s'hi aplegava, fa molts anys, lo senyor Janet Pujol, aquell menestral del carrer del Infern, del qui, en altres ocasions, vaig comptar alguns dels fets més ò menos verdaders.

Aquella tertulia ell sol la distreya ab sa conversa interessant pel seguit de mentides qu'improvisava y'l desahogo ab que les refería. Per axò'l seu auditori era complascent, acomodable, poch discutidor y ab bons devallants per empassàrseles... que si algú li hagués estroncat la vèrbola ab dubtes ò reparos ò mofera rialleta d'incredulitat, lo conflicte era se-

gur y dificultós de resoldre, donchs, lo senyor Janet, ab lo valor de les seves conviccions, imposava'l ser cregut sempre, ab veritats ò mentides, per forsa. Vull dir, a cops de puny; perque's tenía per progressista exaltat y no hi passava per embustero. Probablement tampoch se pensava serne. Axò li donava molta superbia, y ab singular desembràs escometía y destreya als doctors Llèmenas que'l contradían. De modo que'ls dubtes quedavan aclarits al acte ab trencadissa de copes ò ampolles y demés trontolls violents que reclamavan la defensa del seu punt d'honor, si acàs no arribava a escaures malmetre alguna fesomía ab xiribech esmaltat, xafament de nassos y sobtada inflor de bigotis.

* * *

En certa diada de Nadal, eran ja més de les tres de la tarde qu'encara'l senyor Janet no havía comparegut al cafè. Aquesta tardansa la comentavan lor tertulians ab suposicions iròniques; y, com no hi havía

cap perill a manifestarles, cadascú dexava en banda l'habitual prudencia qu'imposava'l geni teyós del senyor Janet y's rescabalava glosant alegrement les seves patranyes.

Per fi, comparegué; la rebuda que li feren va ser tan galana y expressiva, que no abastava a tornar saludos, cortesíes y barretades per tots indrets. Tothom s'enretirava pera ferli lloch a la taula planyentse al mateix temps del seu retart. Una vegada hagué distribuhit equitativament ab rialletes y mirades plahenteres lo goig que li donava tanta cordialitat, adelantà, com introyt obsequiós, la primera mentida a la concurrencia.

* * *

—M'axeco de taula,—va dírloshi. —Tres hores seguides menjant sense destorbarme per rès. A les dotze en punt m'hi assentava. Vègin quànts quarts son de quatre... Donchs la meytat del temps l'he passat menjant los macarrons. «¿Encara no'n tens prou?» m'ha dit la senyora. «No

sé ahont te caben.» «No t'amohinis; aquexa pasta fa com los canons de les ulleres de llarga vista: s'arronsan ficantse l'un dintre del altre. Per axò se n'han endut la sopera que tot just semblava que n'haguessem tocat.» Dono totseguit lo segon xiulet de preparen y a la carrera, y portan la carn d'olla recompartida en tres plates grans, si fa ò no fa com lo rotllo d'un tortell de duro cada una. La de verdura feya molt goig. Los sigrons semblavan pintats de groch *reyal,* ab la circunstancia, que de tan grossos qualsevol haguera dit si eran patates novelles. Prou los castellanets, que fan tant boato y fatxenda ab los seus, quedarían avergonyits si tastessin los qu'ixen a casa per Nadal, y certs empleats de l'Andalusía prou vindrían més famolenchs d'allí baix per atipàrsen y aborrir lo seu *gaspatxo,* que fora com aborrir l'estracte de la miseria.

De les altres plates no cal parlarne per alabarles; semblavan *ramilletes* de pastissería. La dòna que'ns fa les feynes es la que les endaga cad'any y s'hi lluheix. L'he cridada a taula. «María, n'heu fet massa; vos hi fa-

rèu malbé la vista,» li he dit. «A aquestes plates no més y mancan tres mànechs y dos quartos de grills a cad'una per poguerles portar a benehir com si fossen palmes... Ja us podeu fer brodar tres corones als llensols y coxineres, perqu'haveu guanyat los primers premis. Teníu.» Y li he' posat tres pessetes columnaries a les mans. «Sou tan noble com qualsevol *grande* d'España.»

* * *

— Perdóni, senyor Janet,—li pregunta un concurrent:—¿Què vol dir lo xiulet d'avís?

— ¿Encara no ho sab? Pensava havèrlosho explicat. Com jo *entrevinch* a les taules del Liceu per qüestió dels mobles, vol dir que pel dinar de Nadal a casa organiso la maniobra com una màgica. Allí a cop de xiulets s'enten si s'ha d'operar pel costat de *Rambla* ò de *Jardí:* si s'ha de fer botadura pel foro ò còrrer trampillons per la mutació. ¿Còm voldrían que'ns entenguessem a la cuyna entre aquella batería de

olles, cassoles y grexoneres y aquelles fogonades qu'espeternegan llensant ruxims d'espurnes ruhentes a cada cop de ventall que'ls hi enjega un xerrich que no més el llogo per fer de fogonista tot un dematí? Cada toch de xiulet es una veu de mando combinada y cada passada té'l seu toch y contratoch. Pels plats de preferencia'm valch d'una combinació de campanas.

— Deu tenir la cuyna lluny del menjador.

—¿A casa, lluny? Si allò es una botiga com una capsa de dòmino; a esternudar exim al carrer per no estabellarnos lo cap contra una paret. La cuyna es enganxada ab lo menjador; aqueix día serveix per les olles de llexiu: no més hi rentan la plata. Per cuynar les viandes, rellogo un magatzèm a casa'l senyor Marquès de Sentmanat, qu'l tinch a tret de pedra de casa. Ne pago una futesa, y'ls hi dexo franques les olors dels guisats. ¡Qualsevol prengui aygua de la font del Ferro de Gavà per restablir la gana!

* * *

—Qu'entre'ls macarrons y la carn d'olla se m'han passat aquestes tres hores. ¡Quíns macarrons! ¡Semblavan farcits ab licor! «Me'n vaig al cafè;» he dit a la meva senyora. «¡Y ara! ¿que no vols escaldums?» «Nó.» «Prèn una rodanxa de llus.» «Tampoch.» «Hi hà un tascò de bou metxat; lo gall dindi, la escarola ab rabets, àpit y aquelles olives arbequines fetes a casa que tu'n dius píndoles boscanes perque tenen gust de fonolls y sajulida...» «Ja he dit que nó. ¿Vols qu'm perjudiqui un excés de gurmandería ò que m'esbotzi una replenitut de macarrons?» «¡Fúig d'aquí, ponderador! ¿Ni turrons, ni esclopets, ni neules?» «La persona que no té cordura,» li he contestat, «y s'enceba menjant, lo mateix pot morir de repent d'una tórsor de budells, com de feridura de plè a plè al pahidor.» »¡Càlla, Janet, m'esparveras!»

No m'ha mancat rahò per parlar axís. Afigúrinse que desde les vuyt

del matí bullía l'olla del caldo, que hi havía de tot, cavallers.

— Ja se sab, — digué un concurrent;—carn... pilota... gallina...

— Sí, senyor; de tot.

—Butifarra... peu de tocino,—insistí'l mateix.

—Ja he dit de tot;—replicà impacient lo senyor Janet.

— Apit... col... sigrons... —

Aquí'l senyor Janet d'un cop de puny sobre la taula feu somoure tot lo servey de pisa y cristall, exclamant ayrat:

— ¿No he dit de tot?

— Perdóni, dissimúli.

— Quan se parla de tot,—li replicà,—es per abreviar y vostè m'entrebanca la relació ab la butifarra,'ls sigrons y la fulleta d'àpit. ¡Ay, mal viatge! ¿Que's pensa que fem llista *regalisada* de notari per la carn de olla? A casa de vostè hi han tirat de tot?

— Ben segur.

— ¿Una butifarra y quarto de gallina, eh?

— Sí, sí, senyor; de tot.

— Donchs, nosaltres, dues; mitx capó; dos peus de tocino: molsuts,

blanchs, pulits, semblava que portessin guants de cabritilla. Vàgi sumant y després afegèxihi'l doble y sabrà com s'endaga una carn d'olla bona y complicada. Ara, calcúlin vostès quin caldo havía de sortir. Allò era gelatina que s'hi podía dibuxar qualsevol floreyo a sobre. «No hi posis gayres macarrons,» he dit a la meva senyora, «ò sinó exirà una lligada que ni cullera ni forquilla hi penetraràn; los tindrèm de treure ab la barrina.» Quan ha abocat l'olla semblava un riu d'or que's despenyés. Los macarrons, colats abaix, anavan exint pesants, revinguts, poch a poch, ab un xap qu'esclatavan al caure... ¿han reparat lo soroll que fan les granotes quan se tiran al regueró? Donchs, per l'estil. Y desseguida perdían lo món de vista engolits dins la substancia. Tinch d'advertirlos que la sopera de casa es pessa. Dues lliures de pasta no hi fan cap bulto.

— ¡Caram! ¡Caratsus! — digueren uns concurrents mirantse als altres que no gosavan dir rès per no comprometres, però que feyan anar lo cap avant y enrera com assentinthi.

— Sí, senyors, lo que dich, — replicà passejant la mirada altanera y provocadora per entre la concurrencia.—La varem anar a comprar tots dos. Feya mitx any qu'eram casats; llavors teníam lo primer noy a la *reserva:* encara va tardar cinch mesos a dàrsens a conèxer. Me'n recordo com si fos ahir. Quan la llevadora me'l presentà, dihent: «Sía la enhorabona, senyor Pare; es un *fulano*», l'alegría m'anegà'ls ulls, que si no me'l treuen de la vora l'ofego d'una besada. ¡Era un xicotàs com un artiller! Moreno com jo, però guapo, la cara de sa mare ¡què! ¡més guapo! Una cara que podía anar encunyada en qualsevol moneda!

* * *

— Potser nos ne varen treure una vintena de soperes a ca'n Grènzner. Totes les trobava petites. «Aquesta correspon a un jòch de dotze coberts,» varen dir ensenyantne una de molt revinguda. «Encara es xica.» La meva senyora'm tocà del colze, dihent: «Ave María, Janet, ¿què po-

saràs dispeses?» «¿Per què la voldría?» me preguntà fent lo sonso'l dependent. «Per tirarhi un parell d'oques vives, que s'hi recrein en lo caldo y qu'hi puguin virar per tots indrets sense toparse.» Lo minyó, picat, me presentà una sopera fina que semblava una cúpula boca amunt. Aviat varem quedar entesos pel preu. La meva senyora no la volía. «Però, Janet, es massa diforme!»

Naturalment, jo estava a veure venir. Era'l primer any de matrimoni y'l nostre noy gran, com he dit, se trobava en camí ab la butlleta d'allotjament.

Pel carrer no'm digué paraula; vaig conèxer qu'estava ressentida. Al arribar a casa'm va fer riure ab un acudit. Desembolico la sopera; ella butzinejava: «Vès de quin trasto t'has enamorat. Podràs posarhi melons a refrescar algun día de compromís.»

Jo, rès; com aquell que no la sentía. La destapo, y al acte, sens adonàrmen, m'agafa per darrera fentme apartar y dihent: «¡No t'hi aboquis, Janet, que't rodarà'l cap!» Vaja,'m

va guanyar la voluntat ab aquella humorada. Poso mà a la butxaca y li entrego un grapat de napoleons y pessetes. «Té, li vaig dir; vés a comprarne una al teu gust. Jo anava ab la idea que tu no has penetrat; les dones no teniu tants allargos de judici pera prevenir les coses ab temps. Avuy per demà que la nostra familia vingui en aument...»

La meva senyora, que té més vivor que cap centella, sens dexarme acabar s'apuntà'l dit al front, dihent: «¡Sant Eloy, quan era xich era noy! No t'escarrassis, ja t'he entès; però d'aquí a llavors ¿què'n farèm de aquexa bomba? Al menos tingués un forat podría passarhi bugada per ara y tant.» «Tíra pel cap que vulguis. Ha de servir per Nadal y plena; mal haguem de menjar macarrons fins a la Candelera.»

Y desde que'ns varem casar, cada any, per Nadal, surt a taula la sopera gran.

— ¿Quànts son, donchs, a celebrarlo? — feu un dels més curiosos.

— La meva senyorn y jo.

— ¡Sí que!...

— Ja veurà;'ls càlculs dels homes

son erradors. Y prou he vist casat al Baldomero: la meva senyora també. Semblava que ja podíam anàrnosen del món quan varem tenir aqueix logro. Després vingué'l net. Ja'ns recava allavors y un'altra voluntat ens tirava... *En fin*, es una historia llarga. La meva senyora es una pasta d'agnus. La jova, una bona minyona. Totes dues tenen circunstancies molt afavorides: endressades, treballadores, bon cor, bon sangro, cad'una de per sí. Son dos àngels; però juntes, arronsan les ales y treuen les ungles.

Lo Nadal a casa nostra, seguim celebrantlo sols; y per la senyora y per mi surt la *sopera gran*.

LA COSINA DELS HERNANDEZ

Una estiragassada al trucador de la porta del pis feu repicar la campaneta ab tanta violencia, que'l senyor Ramon, quins nervis solen estar trempats a la tensió moderna, exclamà de sobte, mogut d'ira:

—¿Quí es aqueix desespero?... Vès, noya, si li ha quedat el pom als dits, que li faré pagar per nou. ¡Quína munyeca de bastaix! L'enviarèm a ventar la Tomasa de la Seu. Cúyta, míra quí hi hà, abans no torni a pegar brivada y ho fassi seguir tot: filferro, campana y vestigi de la porta.

— No puch dexar axò; estich escaldant els colomins per plomarlos.

— Càlla, no cridis; els vehins sabràn tant com nosaltres. No'n tenen de fer rès si'ns els mengem ab plomes ò sense. Vés a obrir.

—¿Quí hi hà?..... Senyor Ramon, deu volguer dir la mestressa. Es una senyora ab una nena; demana donya Pepita; parla castellà.

— ¿Castellana y trucar d'aquexa manera? Vès, que no sigui un polisson disfressat... Pregúntali si ven picadura.

— No, senyor; cà ¡porta gorro!

— Avísa, donchs, a la senyora: dígali que demanan a *Donya Pepita*, qu'estarà més contenta. Potser es una conexensa de Sant Hilari ò de Camprodon. Fòra d'allí, tothom li diu senyora Pepa. Tot prospera a les aygues; vínguin dons y donyes. Jo'ls haguera tractat a la valenciana: per mi tots semblavan *Tíos bolaos* y *Tías fanfarrias*. ¡Ab aquell castellà que's rosega entre la colonia! Pobra gent, haurían de férloshi operació a la boca per rompre la dificultat y no barrejar lletres en orri. Per les *zetes y ces*, si cada vegada que volen parlar no's treuen l'afinadora de la butxaca y no hi pegan uns quants cops de

llengua amunt y avall, conforme fan els fadrins barbers ab la navaja perque corri llisa, no'l parlaràn nèt tampoch l'idioma. Però, lo qu'es el dexo no'l conseguiràn may. Sempre se'ls hi conexerà que no més van anar a estudi de vespres. Jo que no me tinch de sofocar per haver sigut pobre, ab tanta prudencia com el més ben criat, els hi parlava català a tot gasto. *¿Qué dise, qué dise?* me preguntavan. Repetía'l dit, y de la matexa manera. No havía de tòrsels la voluntat y fer de reformador; m'hi distreya aprenent disbarats, per estàrmen, avuy per demà, quan me haja de posar al frente d'alguna autoritat...

Noya, ¿què deu volguer aquesta donya Col que parla com la pisa tarada?

— Es una visita. L'he feta seure a la saleta. La mestressa ja sortirà, ha anat a tirarse un altre vestit.

— Fa be; deu tenir por d'encostiparse. Dígali que's posi'l de llana, qu'anirà més governada. ¡Ab un mes de juny tan rigurós com estem passant! Malviatge'l presumir y les ceremonies. Axò sí qu'ho tenen les

senyores; a tota edat volen fer goig. La meva... ja li dich: «Per axò tu ets de les que *tuvo y retuvo;* però aquexa empolvada de la cara no adoba rès. ¿Que no ho sé'ls anys que tens? Si'l govern demanés una lleva de senyores *estacionades,* — les dels trenta cinch als cinquanta y tants,—potser aboliríau aquexos ensucrats de pastissería que sembla que no gasteu salut.» «Càlla, càlla, poca solta» me diu. Ja ho veig, la moda es soberana. Però lo que'm crema, es que jo també haig de sucumbir y vestirme com un petimetre. Ara'm volía fer portar botines blanques. «¿Que son pels díes de fanch?» li vaig preguntar. «Té, vès, aprofita la tela per uns estrenya-caps, ò pòrtales a ca'l tintorer. ¿Que't pensas qu'haig de fer els volatins pels carrers de la ciutat?...» Me vaig acomodar per la pau de casa; ni blanques ni ab punteres y tiretes y retalons que semblan sandalies. Rosses, llises, que quan me miro'ls peus y'ls veig d'aquell color de platillo de bacallà ab patates, els ficaría dins d'un sot. Axís que s'acabi la temporada les regalaré al camàlich que fa ballar la gegantesa.

Alsa amigo, com la petoneja a la Pepa la visita. No la rependrà, si està dejuna, que no'n gasta de polvos de patata, ni dels de fregir llus. Els compra dels superiors, ab una olor qu'escampan de bergamota y d'essencies fines de fer mantecados, que jo no sé com no tenen la cara més inquietada, ara, al estiu.

Noya,'m sembla que la mestressa te crida... Potser es una llogatera pel pis de dalt de tot...

— ¿Què volía?

— Unes quantes galetes per la nena que somiqueja.

— Dónali borregos, que li ompliràn la boca y per rómprels se descuydarà de plorar; no les podrà fer dues feynes alhora, pobra criatura.

Quan ha trucat d'aquexa manera, me pensava no fos el de les cèdules ò algu que passa papeletes de pago. ¡Son tan arrogants aquexa gent! El día que m'ensopeguin de mala lluna els hi enjego la *Morita*, que no més al alsarse de potes els hi dexarà les sanchs glassades.

¿Vols jugar que si aquesta senyora ve pel pis, es de les que quedan a deure'ls lloguers? Desprès, per trèu-

rels, se'ls hi ha de pagar la conductora y bestreure un mes avensat per estafar al altre propietari. Quan trucan ab aquexa desinvoltura no m'erro: ò es forsa major governativa (que ja'ls hi tinch amanit el trimestre), ò algun trempat sense criansa que's pensa qu'aquí es el país de la cucanya.

Veyàm, déxamhi entrar. Pòrtam l'americana. Si m'hi presentés ab aquexa'm pendría per criat. Vull qu'ho conega que gasto principis. Sent del sistema dels petons, m'allargarà la mà per primer entuvi. De cortesíes no n'hi mancaràn; però si conech qu'es de les que viu del crèdit, no més li bestreuré cumpliments; el pis no li llogo.

* * *

— Míra, Ramon, la senyora es de Valladolid y'ns porta una visita dels Hernàndez. *El señor es mi marido.*

— Servidor de vostè.

— *Muchas gracias; por muchos años. Pues, ya saben ustedes; el do-*

mingo llegan mis primos y el lunes les esperan á ustedes á comer. Se lo acabo de decir á su esposa; he venido expresamente para visitar á ustedes. Vivimos en Sarriá, ¿saben ustedes? He venido para cumplir el encargo de mis primos: saludar á ustedes, conocerles y además leerles... pero, se me ha olvidado la carta, no la traigo; y lo siento, porque está muy expresiva refiriéndose á ustedes.

— *Señora, ¡cuánta molestia! No se incomode usted. Se la habrá olvidado.*

— *Seguramente, la habré perdido ó la dejé olvidada. No es ninguna molestia, al contrario, hubiese tenido mucho gusto en leérsela á ustedes. Pero niña, hija mía, ¿quieres callarte? ¿Dónde tienes el dulce que te ha dado la señora, hijita?*

— Noya, pòrta bombons de xacolata.

— *No se molesten ustedes. Es muy voluntariosa. ¡Ay, cuánto siento!...*

— *Espere usted, señora, ya se los daré yo.* (¿Que no ho sabs que'ls tinch desats?) *Sí, con el servicio que ahora corre, no hay nada seguro. Estos dulces los tengo escondidos en*

la cómoda. ¡Son tan glotonas las criadas!

—En todas partes pasa igual. Mire usted, en la despensa no tengo nada seguro: un día es en el jamón que le meten mano, y lo dejan en el puro hueso; otro en el jarabe, ó los dulces. En fin, que hay que hacer un interrogatorio para averiguar cuála es la menos golosa.

— Come, ninita y no llores.

— Pues, dale las gracias á esos señores, hija.

— Ca, no le hace; las criaturas no hacen cumplidos.

— Pues mis primos tienen mucho empeño en que vayan ustedes á su casa. Pasado mañana, lunes. Ya se lo he dicho á su señora. Mis primos vienen de París ¿sabe usted? Traen para ustedes unos regalos muy lindos, muy preciosos. Para usted, doña Pepita, un sombrero para teatro que es el último capricho: a la Sahara; una monada.

— ¿Quí es aquesta senyora Sara?

—A la Sahara Bernard, la famosa trágica.

—Ay, sí, senyora, ja sé. Però ab axò de les modes un no està al corrent.

— *Ya se ve; ustedes, los caballeros, no se fijan en eso.*

— *¡Ellos qué han de hacer!... Con la política y la bolsa están tan ocupados... mi marido no se fija nunca en nada.*

— Sí, ja sé de què's tracta. Jo'ls compro a devant de la Virreyna, que ni a París els fan més bons.

— *¿Hay alguna modista francesa donde dice usted?*

—¿Còm diu, senyora?... ¿una modista?...

— Nó, Ramon..... *Usted dispense, señora.....* Tu parlas d'una cosa y la senyora'n vol dir un'altra..... *Mi marido no está en el caso; está confundido.*

— *Ah, vamos, ya sospechaba yo... frente á la Virreyna... mejores que en París...*

— Sí, senyora, a la Rambla. Per axò, no'ls he tastat els d'allí dalt, però'ls Sara Bernat que jo dich...

— Ramon, per l'amor de Deu; ¡si parla d'un gorro!...

—Dispènsi, senyora; aquesta, com es tan prudenta, m'adverteix que estich confós. Té rahó vostè, té rahó; lo que fan a París no ho fan en nyoch.

— No digas en *nyoch*. Pàrla com els de Barcelona al menos, si vols parlar català. *Mi marido no le gusta hablar en castellano; tiene miedo de decir alguna equivocación.*

—Sí, senyora: Jo, cartejantme, tot lo que vulgui; no'm fa por rès: tant empayto'l participio com un gerundio. Ab la condició, que no li posaré cap hatxe de més. Però en tocant a parlarlo, lo qu'es a Catalunya no'l parlo may.

— *Niña, ¿quieres callarte? no seas pesada. ¿Qué dirán los señores?... Pues, miren ustedes; aquí, generalmente hablan ustedes el castellano con mucha finura. Ustedes lo pronuncian conforme se escribe y no dicen ustedes soldao, prensao, diferiencia...*

— Potser té set aquesta nena.

— *Por Dios, no seas mala, niña. A ver si te callas... No se incomoden ustedes más. Muchas gracias. Como decía á ustedes, traen unos regalos muy* chic. *Para usted, don Ramon, un* necesser *de viaje; piel de Rusia; las cachas de las navajas y los tapones de los tarros, de plata y marfil. Ya verán ustedes; una preciosidad.*

— Escólti, senyora, ¿la gracia de

vostè? Com la meva dòna no me l'ha dita... vostè'm dispensarà.

— *¡Ay! dispénseme usted también. No había caído.*

— *Están ustedes dispensados, no faltaba más. Concha García, y de Ceballos por mi esposo.*

— Vaja, per molts anys, y en la seva companyía.

— *Muchas gracias.*

— ¿Està segura de que'ls seus cosins l'envían aquí, a nosaltres?

— *Positivamente. ¿Es usted don Ramon Cebrià y su señora doña Pepita Pujolet?*

— Sí, senyora: Pujolet.

— *Nosotros lo pronunciamos de otra manera mi apellido.*

— *Pues ya ven ustedes si vengo informada. ¿Es que dudan ustedes? Mi primo, Leon Hernández, el banquero, y mi prima Petra, su esposa... sus amigos de ustedes... tan íntimos... Nada, nada, pasado mañana les esperan á ustedes en su casa. No es cosa de faltar, porque se resentirían mucho mis primos y á mi me dejarían ustedes desairada. Ya saben ustedes, Gran Vía, derecha, 186, segundo, segunda. No hay principal.*

— *Ya iremos, señora. ¿Verdad, Ramon?*

— Sí, senyora, ja que la meva muller ho vol. ¿A mi també'm tens de parlar castellà? ¡Bromista!...

— *Decía usted algo, caballero?*

— Nó, dispènsi, era a la meva senyora.

—*No puede disimular nada; me ha hecho broma á mi.*

— Jo deya: a aquestos senyors Hernàndez ja'ls conexem. Però encara que varem estar plegats a Camprodon ò a Ribas...

— Sí, a Ribas, a Ribas, Ramon.

—*Hija, por la Virgen, estás pesada hoy. No te traeré más; te quedarás en casa. Escúsenme ustedes.*

— Sí, com deya: als Hernàndez de Valladolid els varem conèxer a Ribas. Acabada la temporada'ns van oferir la casa, nosaltres la nostra, etzètera. Però axò de regalos y de *necesser*... m'extranya, perque ells no han rebut cap francesilla nostra. ¿Enten vostè, donya Conxita?...

— *Mucho, perfectamente. Pero es que mis primos son muy atentos, muy finos; y viniendo de París, pasando por Barcelona, me dicen... ¡Ay, cuán-*

to siento no haber traído la carta! que traen unos regalitos para ustedes de Cebriá. ¿Y ustedes se van á disgustar por ello? Mis primos les quieren á ustedes; tienen un recuerdo muy agradable de ustedes. En Ribas ya vieron ustedes el aprecio que les merecían. Señora, haga usted el favor; no le dé usted más dulces á mi hija, porque no callará; es muy consentida.

— *Pero ¿qué tiene?*

— *Ya sabe ella por que llora; la he pegado ahí fuera, en la calle.*

— *¡Pobrecita!*

— Vamos, nena, no ploris. Senyora, ab permís de vostè, qu'allí fòra'm demanan. Pàssiho be; servidor seu.

— *Muchas gracias, adiós; hasta pasado mañana. Beso á usted la mano.* —

* * *

La visita's prolongà encara una bona estona. Desprès se sentí tancar la porta del pis y la senyora Pepa entrà al menjador ab un posat de cara alegre, satisfeta,'ls ulls animats y la boca riallera.

— Ramon, Ramon, escólta, may dirías què...

— ¿Ja l'has despedida a la embaxadora dels Hernàndez?

— ¿Sabs per què plorava aquella criatura? Li ha pegat per que havía perdut el portamonedes. M'ha esplicat una historia. Hi portava dos bitllets de vinticinch, tres duros sencers; pessetes no sab quàntes, y cèntims!... Jo: «¡Sí qu'es llàstima! vègi, ¡axò son més de catorze duros!... Sí qu'ho sento...» «Però veurà, me ha dit, a la Plassa Real, a ca'n Camps, anava per pagar unes canes de satí per remontar un vestit, y'm trobo sense'l portamonedes. De totes maneres han volgut que m'endugués lo paquet. Jo no ho volía; enfí, per tranzigir, — perque s'haguessin agraviat molt — havem quedat qu'a les dotze y mitja m'esperés el *mancebo* a la estació de Sarrià, que m'entregaràn el paquet. Jo no'ls he dit que'ls pagaría; pero, com soch una senyora, una finesa l'agrahexo y la pago ab altra finesa. Axís es que vull satisfer la factura, qu'es de vintivuyt pessetes.» «¡Malesaguanyades! deya jo tota afligida; ¡son més de ca-

torze duros tot plegat!» «*Sí, no es nada, no vale la pena.*» Y 'jo, més apesarada qu'ella, tot eran lamentos y sospirs...

— Qu'es deu haver pensat qu'eras tu, y no ella, la qu'havía perdut el portamonedes.

— De tal manera. També havía de anar a pagar dos mesos de suscripció al Patronato. Cinch duros. «Però axò, com es una caritat mensual, ja vindràn a Sarrià a cobrarlos,» ha dit. Jo, més affigida quan pensava ab los catorze duros y cop dirli: «¡Axò es prop d'una unsa!»

— A poch a poch; si tantes vegades li has retret, ja puja més de cinquanta sis duros.

— Ha mirat el rellotge y diu: «Me'n vaig, que son vora les dotze, y *el chico* esperarà.» Jo, rès; un afligiment que no'm podía treure del cap els catorze duros. «No sé si trobaré unes amigues del carrer de Ronda que'm dexaràn per pagar lo satí... Si les trobo, be; però si nó ¡quín paper més ridícol!...» Jo no'm sabía treure les paraules de la boda.

— Està clar; ¡com que la tenías plena de duros! Era com una guar-

diola que, si no's trenca, no ixen. ¿Ja has vist qu'era rellotge lo qu'ha tret? no fos un as d'oro retallat?

— Ens hem despedit.

— Ab un ambo de petons a cada galta... ¿eh?

— Sí. «Y es el cas que no tinch cèntims pel carril ni pel tramvía;» ha dit tot anantsen.

— ¿Per què no li donavas deu cèntims per anar a la estació?

— Nó, ¡que van de primera!

— Mira, jo me n'he retirat perque la he temuda. Veyàm, he dit, si axò acabarà com al carrer de la Palla, sortint de Sant Felip Neri, ab un: «*¡Válgame Dios! ¡Noble y Piadoso Caballero! Por las llagas benditas de Nuestro Señor Jesucristo y por las Angustias de la Santísima Virgen! Una limosnita...*» Vaja, tòcala, muller. Ets més espavilada que jo. Noya, Marieta, vés a comprar una Sara Bernat. La mestressa l'ha guanyada. Ara tu haurías de posar un parte als Hernàndez, qu'envíin fondos a donya Conxa per entornarsen a Sarrià.

PANTIQUILLO

FRAGMENT D'UN SAYNET

La escena representa una botiga que fan plumeros y embalsaman besties.

MR. ALEXIS, PANTIQUILLO

PANTIQUILLO

obrint la vidriera de la botiga.

¿Se pot entrar?

ALEXIS

En Avant.

PANTIQUILLO

Escólti, ¿què tenim de fer pel *Vanitoso* per Sant Antoni?

ALEXIS

No'l conech pas, no sé qui es, moi, aqueix endividú.

PANTIQUILLO

mirántsel de dalt a baix.

Deu lo guart, qu'encara no ho havía dit.

Se treu la gorra; Monsieur Alexis fa'l mateix.

¡El *Vanitoso!*... no es cap persona, però'n podría ser. Es un cavall bayo que no n'hi hà cap més, ni que s'hi assembli en tota la crosta de territori de la Espanya actual. Lo cavall de més planta y més noblesa de sanch y de llinatge reconegut. ¡Podría gastà'l Don y tractament de cerimonia... però li sobran dos rems... que podría atrassarlos a qualsevol pinturero dels qu'assistexen a besa *manos* y ferhi paper més lluhit.

ALEXIS

Conech pas.

PANTIQUILLO

¿Vostè deu ser extranger?

ALEXIS

Je suis français.

PANTIQUILLO

Tòquila, donchs, y viva la República.

ALEXIS

Mercí; vos sou molt gentil.

PANTIQUILLO

Un servidor es en Pantiquillo de la Dressera, y abanderado, aquest any, de Sant Antoni.

ALEXIS

Servidor vostre.

PANTIQUILLO

Alto la ronda, que no'm coneix be encara. Y'm diuen de la Dressera, perque per tot arreu arribo primer que ningú; de nit, de día, tant si plou com si pedrega sobre mullena.

ALEXIS

Bravo. ¿Teniu bones gambes alors?

PANTIQUILLO

Nó, senyor. No es aquí'l mèrit. Un servidor es del art de la xurriaca. Tinch l'estrado en lo pescante: sen-

tat allí dalt, faig com lo ministeri, dirigexo la marxa de l'arriata.

ALEXIS

Estich content ab la vostra conexensa.

PANTIQUILLO

Nada, que li vull esplicar l'últim cas que m'ha passat, per enllestir. ¿Que té molta feyna?

ALEXIS

Podeu dir, si sou servit.

PANTIQUILLO

Portavam al *Labariento,* ara fa pochs díes, uns senyors que s'anavan a divertir honradament y fer la comedia al jardí... ¿Quín es lo fayeton que s'hi presentà puntual? lo d'en Pantiquillo... ¿A quín'hora hi van arribar los demés?... No ho vulga sapiguer... A cap hora. A misses dites. Si retardan sols cinch minuts, no més cinch minuts... vaja, adeu Grecia, ab la companyía... Que no hi havía funció, ni drama, ni saynete, perque'l senyoriu que hi havía acudit desde'l día abans per arreple-

gar bons puestos se migrava, cansats d'esperar, y ja feyan les maletes y posavan agulles als farcells per anar a dormir a Horta, y adeu tragedia del *Amo criado*...

La bufa que feya de Reyna de la Soletat, me buscava per tot arreu. «¿Ahont es en Pantiquillo?» Nó: «¿adonde està Pantico?» va dir. Tothom arronsava les espatlles volent dir, no'l conexem. «En Pantiquillo de la Dressera ¡correr, buscarlo; que me lo traigan deseguida, ansia, brillo, que lo traigan...» Jo m'estava donant grà als cavalls!

M'hi presentan: «ese es Pantiquillo.» Encara no'm veu ja desplega'l manto real de seda esmaltada, que entre arrugues y canalons hi havía una pessa de tela; m'allarga la mà, ab lo bras nu, fi y rodó com un balustre de marfil; me la estreny ab afició, m'hi dexa en lo palmell quatre duros en plata, y'm diu aquexes paraules sagrades:

Pega pipada al cigarro, treu gran fumerada per boca y nas, escup y segueix dihent.

«Pantico, usted ha sido el héroe de la temporada. Sin usted no hay tragedia en el Laberiento.» Li faig cor-

tesía, baxo'ls ulls y no més li responch: «¡Vaya un buñuelo!» Se'n va corrents al tablado, per que no més esperavan a ella pera comensar. Fan córrer la cortina y surt. Encara no m'entreguarda, bo y amagat en los darrers assientos, me mira fit a fit, me tira dissimuladament un petó que jo arreplego al vol, me'l coloco al mitx del front, y comensa la tragedia qu'a la cuenta fa referencia a una terra que hi hà mines de pega de la qu'alimentan los violins y les cordes del contrabaix. Jo suhava de angunia al veure treballar aquella dòna, perqu'ho feya ab alma, però no'm vaig axugar may la cara per cap estil; hi tenía clavat un petó de artista satisfactoria y vaig volguer que fes com les flors: que's decandís tot sol fins que'l vent l'esborrés.

ALEXIS

Se veu be que la demoiselle vos volía honorar.

PANTIQUILLO

¿Quín dubte té? un petó no's tira axís com axís, sense intenció. No van.tan a venal... Per axò si comen-

sés a esplicar histories y a referirli los qu'han caygut sobre aquesta cara, se'n cansaría de comptar floretes, perque, al meu entendre, los petons deuen ser com violes ò com maduxes: petits y olorosos. Y diría: «axò no es la teva cara, Pantiquillo; qu'es una primavera de fruyta silvestre y flors boscanes.»

ALEXIS

¡Vraiment! estam d'acort.

PANTIQUILLO

¿Que's pensa que no ho sé qu'a Fransa'ls feu anar més endoyna? Aquí es diferent. Hi hà més escrúpols; aquí's mata a un home ò a una dòna si fan un petó fòra de reglament. Anem molt tocats y posats.
Ara que ja sab qui es en Pantiquillo de la Dressera, anèm al cas perqu'he vingut.

ALEXIS

E, prenèu una mica d'assiento, si es servit.

PANTIQUILLO

Marcí, s'estima. Tenim de fer lluhir lo *Vanitoso* aquest any.

ALEXIS

E bian, sí senyor; cal luí fer lluhir.

PANTIQUILLO

Vull un plumero per les cabessades, de plomes de pavo real veritable.

ALEXIS

¿Per la Saint Antoine?

PANTIQUILLO

¿Y donchs, per quan? ¿Pel día dels Ignocents?

ALEXIS

Encara hi manca bien de jours.

PANTIQUILLO

No hi fa rès, vull tenirho enllestit abans. Perque hi haja temps de enviar a Fransa si aquí no hi hà prou cues de pavo real. No'm ve de cinch duros ni de vuyt; encara que s'hajan de plomar mitja dotzena de caps d'aviràm.

ALEXIS

No hi ha hagut pas bona anyada d'aquestes galines.

PANTIQUILLO

¿Còm diu? Mussiu, no fem bunyols! De pavo real.

ALEXIS

Ben comprís. Mè, com jo estich republicà, jo, non los vuy nomenar de la façon y'n dich galines.

PANTIQUILLO

¿Dels pavos reals?

ALEXIS

¡Mè, sí!

PANTIQUILLO

Vaja, alante; respecto l'escrúpol. Però vuy que se'n parli del any que en Pantiquillo haurà sigut abanderado.

ALEXIS

Certainement, caldrà que'ls journals ne fassin un gran louange.

PANTIQUILLO

Es que treuré'l *Vanitoso*... lo primer cavall de la historia. ¿Sab lo que va passar quan va arribar de París?

ALEXIS

Ma foi, no'n sé pas rès.

PANTIQUILLO

Però si tot Espanya ho sab!...

ALEXIS

Perdonèu, senyor; mes jo estich encara citoyen français.

PANTIQUILLO

Escólti. A la qu'enganxo'l tronch que'ns va arribar de París y'm presento al Passeig de Gracia, (perque son dos los cavalls de mèrit, el *Vanitoso primero* y'l *Vanitoso segundo)* un rum-rum y un xiu-xiu se va alsar tot daltabaix de la carrera, desde Novetats fins a Provensa. «¡Quín tronch mena en Pantiquillo!» «¡Axò no son cavalls, son magestats!» «Potser costan quatre mil duros.» «¡Potser quatre mil cinchcents!» «¡Quíns bayos, María Santíssima dels Desamparadets!» deyan los nobles a l'orella de la seva senyora. Passa en Xaranga arrambat, casi be fregant lo seu milord ab lo meu, y'm diu a

l'orella: «Tiquillo, fill; cavalls com aquexos no'ls ha vist fins ara la claror del sol.» Jo li contesto: «Y ja pots endressarte un pinyach a les boles dels ulls, que no'n veuràs d'altres ni tu ni cap persona nada.» Al segon vol tots los cotxes havían desfilat. Me van dexar lo passeig nèt com la vía del carril. En una paraula, vaig aplacar l'orgull de tot lo senyoríu de la ciutat que té vergonya. Rès més. Al endemà, carreteles, milords y tronchs y eugues y guarnicions anavan al encant. Tota *l'altaristocracia*'s conformava d'anar a peu, perque no podía freqüentarse ab nosaltres y no rebre un sofocament d'enveja cada vegada que jo sortís ab lo tronch. Y vinga enviar desseguit propis y comissionats a París a cercar cavalls d'estampa y cotxes de primera, qu'als vuyt díes teníam a Barcelona un floreyo de carruatges de trinca y de bestiar a l'alta escuela que cap més potencia del mapa'ls pot tirar al carrer.

ALEXIS

Pardon, si vos veyessiu los que tenim a París...

PANTIQUILLO

Déxis de París ni d'Estafranchs. Lo marit de la Guerrero ho va fer constar; no hi afegexo ni un titllet, perque les seves paraules son públiques y conegudes. Me les va fer comunicar pel seu majordom: «Los cotxes y les eugues de *casa* — va dirme, — fins al estat present han tingut cetro y corona pel luxo y l'hermosura... Però en Pantiquillo ab lo landó que mena y ab lo tronch que hi enganxa, m'han desbancat. Que conste: la reputació queda per ell.»

ALEXIS

Mè, a París...

PANTIQUILLO

No hi hà rès ara a París. No me'l retrega més aquell poble. ¿No li he dit que'ls comissionats d'aquí varen florejar y endursen lo millor que tenían? Déxim acabar. Va enviarlo a la quadra al seu majordom. Jo la tenía en aquella situació plena de capitans generals, nobles y marquesos y tota la baronía de la comarca. Contemplavan lo tronch, parlant

baix com a missa. Lo majordom inspeccionava l'orgull y'l plantar dels bessons; me'ls examinava per tots indrets; guayta, observa, entreguarda y contesta, a un dels grossos que li demana parer, aquestes paraules capitals: «Con el permiso de Usía: el tronco que mena el senyor — senyalantme a mi, — es un tronco plusquamperfecto. Podría engancharse al carro del sol.» Fa'l saludo militar, surt, y en sent fòra de la quadra, rebot per terra'l puro encès que fumava, botent y llensant per qui-enllà espurnes ruhentes de foch.

ALEXIS

Jo vos torno a dir qu'a París...

PANTIQUILLO

Permission, Mussiú, que no he acabat.

ALEXIS

A la bonne heure.

PANTIQUILLO

Però tenían una màcula que'ls desllustrava aquexos cavalls, y que no

més jo me'n vaig adonar. «Senyoret,» li vaig dir a la quadra tan bon punt m'hagué fet entrega del tronch; «¿sab qu'a Fransa li han vengut un cavall més alt que l'altre?»

¡Lo que vaig haver dit, Mussiú! Me volía tirar un tiro! «¡Espéris, no fassi foch!» Y surto corrent. Als deu minuts comparexía ab un agrimensor que vaig anar a cercar a les obres del Parque...

Ja maniobra'l nivell d'aygua demunt de la esquena dels animals. Apunta xifres, suma, resta... vaja, operan totes les quatre regles... Xo, que no's bellugui cap animal. ¡Dues dècimes de graduació y de diferencia d'un cavall al altre!...

Lo senyor se passejava d'un cap al altre de quadra, treyentse manyochs de cabells. «No s'apuri, senyoret, no's precipiti la joventut, que's quedarà calvo. Jo contradiré lo defecte de la naturalesa.»

«¡Què has de fer tu; es impossible!»

«D'aquí vintiquatre hores tindrà'ls cavalls parions com dues gotes d'aygua.» Ja no se'ls estirava'ls cabells, però cada sospir que li sortía del pit enternía. «Li dich, senyoret, que

quan surtin de les meves mans no desmentirà l'un del altre ni'l sanabre d'un gruix de trenyina.»

«Si per excursarme'l cavall me l'esguerras, t'esquerdaré'l cap.» Y se'n va.

Torna l'endemà a la quadra y torna l'agrimensor ab l'aparato de les matemàtiques de l'aygua. Coloca'l canó de la humitat fent pont entre les dues esquenes dels cavalls; tira la operació a pols. A la quadra ni's movía una mosca: ningú respirava. Enllesteix la regla de tres y... los cavalls resultan iguals, exactes, que ni passant la esponja mullada sobre del un y dexant l'altre en sech no discrepan les alsaries ni'l gruix de la mullena.

ALEXIS

Parbleu!

PANTIQUILLO

Si no hi hà'l facultatiu, lo senyor m'abrassa en públich. «¿Cómo te las has componido?» me pregunta. (A la quadra y devant de forasters me parla castellà). Vaig esperar a qu'estessem sols. «Molt senzill,» li

responch. «He fet venir al *Trepat* dels ulls de poll y encarantlo devant del *Vanitoso primero* li dich: «Ab la llanseta més fina que tingui al estuig, ab aquella que destría en dos brins lo perfil d'un cabell, rebàxim aquest tant per cent los cascos del *Vanitoso*. Sènyis, perque l'empenyo es de compromís y s'hi arriscan reputacions; la del senyoret, la de vostè y la d'un servidor.» Als cinch quarts justos de minutera de rellotge, la operació de cirurgía estava llesta: ell ab l'eyna, jo ab lo compàs de graduacions. Al *Trepat* cada gota d'angunia que li relliscava cara avall era axís, del grandor d'un cacauet. Jo, frescal com una satalía. Tiro nivellada d'esquena a esquena, exactes; ni un billar. «¿Quant val la seva feyna, noy xich?» «Dónim lo que vulgui.» «Aquí té quatre duros.» «Es massa, no'ls val.» «Aquí té quatre duros, li torno a dir, y fíquissels a la butxaca, que son de vosté y de ningú més.» Lo manescal més tonto n'haguera comptat una dobla de quatre. «Acondúctis lo cavall desde avuy, y cada dissabte, si es servit, vingui a corretgirli les afiliacions...»

«Ara, senyoret, si m'he propassat castíguim.» Y li presento'l revolvèr al punt de dalt.

Agafa un plumero de damunt lo taulell, l'encara al Mussiú, y's queda plantat apuntantli al front.

Gira esquena enternit y marxa. Als tres minuts baxa'l lacayo ab una safata plena de caxons de tabacos habanos y mitja dotzena d'ampolles de canya pera glopejar cada vegada abans de ficarme'l puro a la boca. Tíngui, tàstils, Mussiú.

ALEXIS

Oh, mercí bien, es superbo.

PANTIQUILLO

¿Què diu? de les escorsedures ne fan lo rapè pels cardenals, los bisbes y'l capítol de canonges de la Seu de Barcelona. ¡No se'n fumaràn may més de tabacos d'aquexa casta a Espanya. Ara, en comptes de cigarros nos enviaràn deutes de Cuba, y per lo que toca al ayguardent de canya, llestos també. Nos la farèm aquí, directament, dels mànechs de escombra.

ESCENA II

MR. ALEXIS, PANTIQUILLO, SENYORA

SENYORA

obrint la porta vidriera y mitx entrant.

Pensava que no m'errés..... Es aquí. Ja veig les besties. Deu los guart.

PANTIQUILLO

Poch a poch; també hi deu veure persones, si no té la vista perjudicada.

SENYORA

Perdóni. Sí senyor.

Dirigintse al Mussiú.

¿No es vostè qu'embalsama esquirols?

ALEXIS

Toute sorte d'animals; per servirla.

SENYORA

Gracies. Venía a cercarne un. Tíngui, la llauna que van donar al meu marit.

ALEXIS

examinantla y mirant desprès pels prestatges.

Numeró quatre vingt treize.

PANTIQUILLO

apart.

¡Quín número més recargolat! No en pendría cap bitllet.

ALEXIS

¿Fa molts díes que l'haveu portat?

SENYORA

Deu fer quinze díes ò tres setmanes.

PANTIQUILLO

apart.

Si no'l va conduhir ab such d'escabeig, pobra bestia, ja deu ser ffo-rida.

ALEXIS

tancant l'armari.

Madame... no hi es pas.

SENYORA

alsantse vivament.

Què diu ara! Ay, lo meu marit quan ho sàpiga!...

ALEXIS

Ne bougez pas. Sègui; miraré al atelier.

PANTIQUILLO

Mussiú, ja tornaré.

ALEXIS

Oh, Monsieur Pantiquillo! no vous derangez pas. Mè, restèu, si sou servit.

Anantsen pel foro.

ESCENA III

SENYORA, PANTIQUILLO

SENYORA
seguint al Mussiú.

Sobretot, búsquil be. Ay, lo meu marit quan ho sàpiga!...

PANTIQUILLO

No's desesperi, senyora, potser los hi ha fugit.

SENYORA

Si era mort!...

PANTIQUILLO

¿Y fa quinze díes?

SENYORA

O tres setmanes.

PANTIQUILLO

Ja li pot enviar l'estigan bons. Quí sab hont para, pobra bestia!

SENYORA

¿Què vol dir? Quína ansia'm fa passar!

PANTIQUILLO

Ben segur que les formigues l'han devorat.

SENYORA

Càlli, que'm fa esgarrifar. Lo meu senyor, quan li diga, es capàs de venir y citar al amo.

PANTIQUILLO

Mosca! quin senyor més furient té! Per una pesseta trobarà tants esquirols com vulgui.

SENYORA

Però nó com lo nostre.

PANTIQUILLO

Seràn vius; però, axò ray! ja'ls ma-

tan aquí primerament abans d'embalsamarlos.

SENYORA

Té mal gènit lo de casa. Voldrà'l seu esquirol y cap més.

PANTIQUILLO

Sab què deu ser? Lo gat se l'haurà cruspit.

SENYORA

Perquè'n tenen...

PANTIQUILLO

Me fa riure vostè.

SENYORA

O sinó, que se'l dissequin.

PANTIQUILLO

Y de les rates, ¿quí se'n cuyda? ¿vol també que les dissequin?

SENYORA

Vostè està molt de broma. Jo no més penso ab lo desori que hi haurà a casa quan me presenti sense l'esquirol.

PANTIQUILLO

ab ironía.

Verdaderament...

SENYORA

Nó, no se'n burli.

PANTIQUILLO

S'equivoca: faig les meves reflexions... Jo tenía un canari que no l'hauría donat per cap diner...

SENYORA

interrompent ab vivesa.

Nosaltres tampoch lo nostre xivitxu.

PANTIQUILLO

Y també se'm va morir de desgracia.

SENYORA

Però axò'n son dues: mort y perdut! Lo meu Valentí quan ho sàpiga! Tindré de ferli dir ab moltes precaucions per no sobtarlo y del disgust no tingués un insult. Afigúris: nos lo va regalar una persona de molt supòsit, un regidor dels principals, que's cuyda dels mercats...

PANTIQUILLO

¡Quíns llussos deu menjar, y quíns ambos de perdius fresques! Ja'l planyo.

SENYORA

Va errat; es una persona molt tocada y posada. No necessita obsequis; es prou rich y prou escrupulós. No cal que'l planyi; los llussos y perdius los compra.

PANTIQUILLO

Nó; jo ho deya pel poagre.

SENYORA

Y aquesta persona es la que va fer alcalde al meu marit. Cónti ara'l disgust de casa nostra.

PANTIQUILLO

Sosséguis y escóltim. Lo meu canari no tenía parió aquí ni enlloch. També era regalo d'una persona que li guardava moltes tendencies. Supòsi, nada menos, que li pretench la filla...

SENYORA

Per casarshi?

PANTIQUILLO
ab llarga y severa mirada.

Y donchs, per què?

SENYORA

Què sab un hom...

PANTIQUILLO

No sigui mal pensada. La *Isabel tercera*... Perque la meva xicota té rango y calitat de reyna, per alta y bona mossa, per guapassa, y per demés circunstancies de finor de la persona, y per criansa de modos y prudencia que li ixen de son natural. Aquells ulls seus no s'axecan de terra per mirar a cap home fòra jo.

SENYORA

Sí que son prendes envejadores.

PANTIQUILLO

Donchs, aquesta donzella, que té l'usdefruyt del meu cor y de la meva voluntat, ò acabarà en un convent ab la palma ò serà la meva senyora, aquí y a l'altra banda del mar, ab tots los consentiments y requisits de la lley de Deu.

SENYORA

Amen.

PANTIQUILLO

Que consti; y queda contestada la indirecta.

SENYORA

No anava per ofèndrel. Perdóni.

PANTIQUILLO

Lo canari que'm va regalar la mare de la Reyna...

SENYORA

Fins sembla que vagi de plaga.

PANTIQUILLO

Nó senyora. En Pantiquillo no gasta xanxes; respecta la religió, y les persones del seu agrado y confiansa li son sagrades.

SENYORA

Prou; ja me'n faig capassa; sinó...

PANTIQUILLO

Lo que jo dich pot escriures sobre paper sellat; es un Evangeli.

SENYORA

¡Com ho diu tan serio!

PANTIQUILLO

Lo canari que'm va regalar la que vull que'm sigui sogra, era una esquisitat: groch com un pom de ginesta, ab uns ulls negres que ni dues agulles de picar; d'aquell bech de marfil n'exían uns cants que s'hi haguera pogut fer adormir al ninyo de la Mare de Deu. A punta de día, tant al hivern com al estiu, me cantava una diana tan dolsa, qu'en més de quatre ocasions m'havía fet fer tart perque'm tornava a dormir.

SENYORA

Amigo, si que debía cantar be!

PANTIQUILLO

Allò era una capsa de música. Què!... La gavia penjada devant la finestra y'l sol que la tocava, semblava cosa celestial, perque tot parexía d'or: canari, gavia y la llum del sol. De bona gana haguera fet matinada per escoltar aquell serafí de familia.

SENYORA

Malaguanyada bestiola!

PANTIQUILLO

Perdóni; dígali canari, si es servida. Sembla que me'l malparlan tractantlo de bestia.

SENYORA

Pobret!

PANTIQUILLO

Lo seu mestre quan va sapiguer qu'era mort... fins va tombar la cara perque no li vegés la trasmudansa.

SENYORA

Que tenía mestre? No ho havía sentit a dir may.

PANTIQUILLO

Sí senyora; mestre de música, lo senyor Nevas, aquell que feya sombres. Als set mesos de pendre llissó, l'organet ab la gavia devant un mirall, li havía ensenyat el *Bebiam bebiam* del Hernani.

SENYORA

¿Y'l cantava?

PANTIQUILLO

Sí senyora... devegades.

SENYORA

Ah, ja...

PANTIQUILLO

No se'n rigui, que'l senyor Nevas li volía ensenyar tot lo *Barbero de Sivilla*.

SENYORA

Ensenyar ray, pobra bestiola!

PANTIQUILLO

Pleguèm, senyora. Conech que hi troba gust a rebaxarme'l canari.

SENYORA

Vol callar? rès d'axò; ho he dit impensadament.

PANTIQUILLO

Lo día que's va morir, a casa no's va fer rès; semblava Dijous Sant. Vaig dir al senyoret: «Bajo su permiso, hoy no engancharía, si a Usía le viene bien.» «Pues, ¿què pasa, Pantiquillo?» «Nada, señorito, se ha muerto la alegría de casa nues-

tra.» «No entiendo; pero ¿quién es?» «Aquella prenda de mérito.» «Hombre, no recuerdo...» «Usía me dispensará, pero Usía me lo había alabado; también cuando lo sacaba fuera de la ventana que da al jardín y la señora marquesa paseando le oía, se quedaba parada y no se cansaba de escucharlo. Era como una orquesta en disminución, aquel canario!» No'm tornà resposta, girà espatlles, y tot pensatiu se'n anà fent córrer ab lo bastó a una banda y un'altra les fulles que trobava pel camí. Conech qu'aquell trago'l va afectar. No sé si van dinar los senyorets. La senyora marquesa l'endemà encara tenía'ls ulls embotornats...

Li deya canari tothom, per incert, per costum....

Per mi, era una perfecció ab vida. Era... com una flor que cantava... que'm cantava alegríes!

LOS REYS

Era un atabalament seguit; encara'l noy no arribava d'estudi, prenía'l corn, y, escales avall altre cop, comensava a sonar pel carrer y la plasseta, ajuntat ab altres criatures cridant als reys fins a l'hora de dinar.

Tornava ab les galtes roges de tant inflarles, y preguntava:

— ¿Pare, els reys, que son molt lluny? ¿Que'ns senten a nosaltres quan los cridem ab los corns?

— Prou vos senten.

— ¿Ahont deuen ser?

— ¿Que ho sé jo? Fent camí per la carretera...

— ¿Molt lluny? ¿Que son molt lluny?...

— ¿Què tenim de fer? ¿y aquesta escudella, que no s'acaba?

—Me n'han posada massa. Té, hi hà bossins de col y tot es such. Sembla aygua de malves, ab aquexos trossos de colota. No m'agrada.

— Pà de forment, no t'hauría de agradar.

— ¡La gana de Collsuspina!—cridava la tía desde la cuyna.

Desprès d'una estona de silenci, en que'l noy s'entretenía en separar los trossets de col y xuclar lo such de la cullera ab los llavis apretats per que no li passés gens de verdura, tornava a rependre les preguntes:

— ¿Aquest any també vindràn? ¿oy, pare, que vindràn?

— Ménja y càlla. No ho sé.

— Vostè m'ha dit que venían. ¡Ay coix!

— Vès si't faré plorar de debò!

— ¡Que sí senyor! Vostè m'ho va dir. Donchs un altre día que hi haja col no'n menjaré d'escudella.

— Vès, noy, que no't venti un cinquillo a les galtes.

—¡Ay! ¡si ja me l'he menjada tota!—

Un'altra pausa, y la criatura preguntava:

— ¿Sí que vindràn?

— Com sempre.

— ¿Ahont diu que son?

— A les costes de Garraf. —

Lo noyet se quedava pensatiu, imaginant potser ahont eran aquexes costes. De sobte s'axeca, agafa'l corn, y posàntsel vora'ls llavis, diu:

— ¿Los crido? ¿que'm sentiràn de aquí dalt?

—No fassis soroll, que despertaràs a ta mare. Sèu y dína.

—¿Què'm portaràn? ¿Forsa joguines per mi, els reys?

—Míra qu'aquesta criatura es una arrecada que's penja a la orella y no acaba may la indagatoria.

— Diuen los noys d'estudi qu'a mi no me'n portaràn; perque som pobres y perque la mare està malalta.

— ¡Déxals dir: qu'ells potser son richs de per riure!

— ¡D'ahont surten aquexos escanyolits de naxensa! ¡que potser per ferlos viure van tenírloshi de llogar les mugroneres! — cridà la tía desde dins.

— També'n portaràn per tu; no'n fassis cas dels noys d'estudi.

— ¿Encara que siguem pobres? ¿Qu'es pecat ser pobre?

— Pecat mortal;—barboteja la tía.

— ¿Que no vols callar? Aquesta criatura encara me les acabarà totes; — reprengué'l pare, fent l'enfadat, per sustreures a la emoció que li causavan les preguntes del infant.

— ¿Y la mare, que ja estarà bona pel día dels Reys? —

S'hi tornava a ficar la tía, la plorona, la que sempre cridava'l mal temps.

— Ella ho estigui per la Candelera.

— ¿Tía, que portaràn remey per la mare'ls reys, si'ls ho demano?

— Vés, no m'amohinis. No se'n cuydan dels infelissos que no podem menjar.

— Càlla, trompeta del mal temsl — cridava l'home.

— Si tu haguesses d'anar tan escarrassada com jo vaig, no estarías per cansons y viciadures;—replicava la tía.

— ¿No veus que l'ignocent no té altra fal-lera? ¿Què costa donarli aqueix logro que'l fa felís y alegre?

— A mi no'm varen dur may rès los reys quan era criatura, ni ganes. Los desgraciats no'ls hi sentim grat.

— Per lo teu geni.

— A casa no'ns hi criavan, los nostres pares, ab tants cumpliments y moxaynes.

— No retreguis als pares; prou feyna tenían per donar pà a tantes boques.

— Per axò mateix... Tu, bordegàs, vésli dihent a ton pare lo que't portaràn los reys; pregúntali si ho sab que's tenen de pagar dues quartes d'oli; que tenim lo forner a Manlleu, y que no fían a ca'l apotecari. Tórnali a preguntar, que potser no ho sab.

— Noy, dígas als Reys qu'al mateix temps portin un axamorador per la tía, que li estovarà'l geni.

— Míra, poca solta...

— ¿Pare, que crido als reys?

— Sí, que't portin joguines per tu; déxaho de banda lo de la tía, que no li escauen regalos, segons informes... —

Y'l noy desde'l balcó feya sonar lo corn, cridant als reys qu'ell sabía qu'eran a les costes de Garraf.

* * *

Lo metge visitava a la malalta.

— Anem poch a poch, — deya; — convé molta quietut y repetirèu les medicines.

— ¿Les matexes? — preguntava la tía.—¿Les que valen mitx duro? ¿totes dues?

— Sí, totes dues. Li convenen, no hi hà més.

— ¿Quan tornarà?

— Donaré una passadeta d'aquí un parell de díes; fàssili caldo ¿enten? vaja. —

Baxava'ls ulls, prenía modestament la pesseta que li allargava la tía, y estiga bona.

* * *

— Francisco, vès lo qu'ha dit lo metge: tenim de seguir les matexes medicines. Per mi, li recepta plata fosa: ¡Y'ls deutes nos treuràn de casa! ¡Ay, Senyor! ¿Abans un apotecari haguera fet pagar mitx duro de dos travessos d'aygua térbola? Ja se l'haguera beguda ell!

— No t'amohinis; seràn medicines; encara que valguin tres pessetes cada xicra, en havent sopat, m'hi arribaré a cercarles. —

* * *

Eran més de les dotze de la nit. Los voltants de la iglesia del Pi comensavan a aclarirse de gent. Los firayres desendressavan les parades per plegar. Tothom anava provehit: treballadors, menestrals, fins senyors. Tots portavan acopio de joguines. Tots estavan contents; la ditxa'ls hi saltava dels ulls contemplant los fòtils joganers y s'avansavan part de l'alegría que donarían a la canalla l'endemà, quan al obrir los balcons, se trobarían ab aquells tresors venturosos que portan les úniques felicitats positives y certes per lo senzilles y enternidores.

«No sé què fer, — deya en Francisco, parlant per ell.—¿Lo meu noy tindrà que ser menos que'ls altres? ¿y jo, que so de casta inferior a la de tots aquexos treballadors que poden gastarse un duro pel recreyo

dels seus fills?... Però, l'Antonia està malalta, y aquestos tenen salut aquí y a casa seva.»

Repassà'ls diners que portava a la butxaca y's quedà trist.

«Ja ho he dit; faré un va-hi-tot. Com los demés, com los que son ditxosos. ¿Quína culpa hi té'l meu nano? Pobret, tan maco es ell, tan estimat, y de tan bona nissaga com lo del primer noble de la nació. Y'l vull tenir content, com si fos l'hereu de ca'n Parladé. ¿Què vol dir ser pobre? ¿Que's pensa algú que no tenim sanch al ull, los que tanquem just y treballem per endeutarnos?»

— Mestre, — exclamà tot decidit, — ¿quant val aqueix fusell y aqueix ros de comandant?

— Sis pessetes.

— Un duro, y no gastèm conversa vagativa.

— Mirèu, aquest altre; prenèulo y vos ho donaré tot per dotze rals.

—¿Què té? ¿Ja peta aquest fusell?...

— Devegades; es un xich tarat.

— Y un de bo, ¿quant costa?

— Ja vos ho dich: sis pessetes. Prenèu aquest, que per axò farà'l mateix efecte.

— Escoltèu, vos que fumeu puro: ¿que també vos ne passaríau de tenir lo *brocadillo* als llavis y'l cigarro jeyent al caxó del estanch? Vínga'l fusell de sis pessetes: ¿que voleu que al meu fill, de petit, ja l'inclini malament, dexantlo jugar ab eynes tarades? —

Y'l cubrí tot daltabaix ab una mirada despreciadora.

* * *

Comprà'l fusell verdader, lo qui no tenía taques y feya foch. Al ser al carrer del Hospital, se'n entrà a la primera volta per contemplar les joguines més despay; si hagués gosat, les haguera petonejades. Havían de fer la ditxa del seu fill, y ja les hi tenía lley.

* * *

Pochs díes després l'Antonia dinava a taula. Havían despedit al doctor, dihentli que volían probar la homeopatía.

Realment, lo Francisco va volguer fer de metge y's decantà per l'altre sistema: un quarto de gallina, que'l va fer disoldre ab aygua. Era la seva homeopatía. Y aquest any los reys varen escoltar al seu fill: van durli joguines, y remey per la seva mare.

JA'LS TINCH

Fa uns quants anys lo Passeig de Gracia no era, com ara, un carrer gran ab cases luxoses ni palaus ni teatres, sinó un passeig senzillot ab molts arbres y estès horisó a dreta y esquerra, hont entre'ls camps de blat s'hi veyan escampades per tot arreu cases de pagès ab lo paller al costat, caminals vorejats d'atzabares y moreres y, de tant en tant, alguna sinia ab l'ase rodant pacientment bo y tapat d'ulls com si jugués a puput, fentse'l compte (tal vegada) que s'allunyava y feya llarch camí no sortint del mateix rotllo, delitant ses orelles llargues lo soroll de l'aygua qu'en rajolins s'anava cambiant

de catúfols per caure després en gros doll dins lo safreig. Adornavan lo Passeig una renglera de pedrissos tenint per espatller boscos de rosers interromputs en distancies per una caseta groga mitx amagada entre'l fullàm de frondosos arbres, y en lloch de xarolades carretel·les ab aquests cotxeros tan enguantats y serios, s'hi veyan trincadores tartanetes vermelles de volta de canó, lo tartaner ab la barretineta virolada cayguda a un costat, mostrant dessota'l mocador de pita un llas molt curro sobre l'orella; ficantse per xuclar, y trayent per escupir, cinquanta voltes en un no rès, lo neulit *puro* de quarto que no crema ni tira; saltant y pujant seguidament de son seti, petit com un coxinet de posar agulles, colocat al costat de les matexes anques del cavall, buscant *assientos*, tot corrent y atiant la bestia ab saleroses exclamacions y voleyant sempre la xurriaca fentla petar en l'ayre.

* * *

En aquell temps en que'l Passeig mostrava la fesomía qu'he tractat d'apuntar, la gent tenía molta afició a pendre'l sol; ara, tothom s'estima més pendre cafè; lo qual potser se dega a un càlcul de comoditat que equivalgue a un cambi de procediment: lo sol cal pèndrel per la banda de fòra, un té que fer llarga caminada per rèbrel ab tota abundancia. Lo cafè's pren per la part de dins; naix en un terreno que'l sol se pot dir que n'es l'amo; vos lo donan bo y torrat, y tan calent que'l que no bufa s'amola; es negre com fill d'ell; no's té que caminar per assaborirlo, y ¿quí es qu'ab els adelantos moderns se'n va a fer marrada, quan al peu de casa vos lo donan en rica tassa, y quí'l priva de que, fent un esfors d'imaginació, no's vulla afigurar que xarrupa y s'empassa extracte de sol, ben assentat y en bonich saló? Jo'm penso qu'aqueix raciocini pot esser lo qui retrau a la gent de fer com abans; si m'equivoco per-

dónin, y fàssintse compte que no ho deya per cap mal.

* * *

Tornant al cuento, jo també era d'aquells que freqüentava'l Passeig de Gracia sentantme sempre en lo mateix pedrís, perque, la veritat, so d'un genial que no m'agradan les variacions ni conèxer cares noves, que fins l'assiento m'agrada que siga conegut si pot esser. Allí apropet meu hi venían cada día'ls matexos indivíduus; y com les meves aficions sempre'm portan ó entremitx de les criatures perque son tan maques y per que encara no'ls hi faig una caricia's quedan tan contentes mirantme embadalides ab aquella mirada tan clara y serena que no té dissimulo ni maldat, ó entre'ls vellets que'ls venero y estimo perque'm fan pensar quant hauràn patit per desenganys del món! Quantes ilusions hauràn vist perdre! Quants goigs dels que ni'l recort no'ls afalaga y entreté! Y quants dolors, quants sofriments corporals els hauràn mar-

tiritzat y abatut!... Per axò vaig fer conexensa ab un matrimoni que cada dematí trobava al mateix pedrís hont jo tenía costum d'assentarme.

Ell era un vellet extremadament curiós; cada día, axís qu'arribava's treya'l mocador de dins lo barret y espolsava'l pedrís; se tirava les calses amunt descobrint unes mitges molt blanques y s'assentava tot cuydadós procurant axecarse'ls faldons per no sèureshi demunt y, en tal disposició assentat, se treya una capseta de plata ab tabach, lo paper collocat en àngul sobre'l llavi, y ab les mans esteses comensava a moldre la picadura abans de caragolar lo cigarro; un cop lo tenía fet, s'espolsava les mans y ab tal satisfacció allargava la cama pera buscar los mistos d'esca, y per fí, lograva encendre'l cigarro tan pacientment fet, y's quedava un si es no es embadalit tot contemplant les bocades de fum que anava llensant. La seva senyora'l distreya de ses cavilacions, per que de prompte observava jo qu'ell a cau d'orella y ab veu que's sentía de l'altra banda de Passeig li contestava

ab monossílabs, apartant lo cap per xuclar lo cigarro mentres s'explicava ella ab molta reserva, y ab aquella veu forta, y tot llensant vaporades de tabach, continuava movent lo cap dientli: «sí, prou; just».

Axís es que'l defecte de la seva senyora que l'impossibilitava de tindre cap conversa tirada, donà ocasió a fer la nostra amistat. Els primers díes parlavam de coses indiferentes, fins que, coneguts quelcom los nostres caràcters y mogut per l'atenció y interés que'm prenía per lo que deya, acabà per comunicarme'l seu modo de sentir; y jo, recordantho, ara que ja han passat alguns anys, penso que val la pena d'apuntar vagament alguna de les idees d'aquell tan senzill y carinyós.

* * *

— Ja ho veus,—me deya un día,— tothom al vèurem que no treballo y qu'ab la meva renda tinch un cert benestar, me diuen sempre tant si ve a camí com si no hi ve: «vostè ray que ja'ls té; a vostè li ponen

totes!» Me fa riure la gent; ja'ls tinch, ja'ls tinch... què vol dir ja'ls tinch? Que no'ls he guanyat be y honradament? Que per ventura'ls he manllevat? O es que la gent té molt aviat etzibada la martellada? Tothom se creu que per que ja'ls tinch ja ho de tindre tot; ¡que n'hi hà de llana! Fa 50 anys que treballo, noy; vés, ja ho pots dir per tot arreu: jo y aquesta. No es veritat, Tuyetes? — deya acostantse a l'orella de sa muller.—A casa no s'ha fet malbé ni per vàlua d'una malla; y si la suhor que m'ha caygut cara avall bo y treballant se'm pagués al preu que val, jo sí que'ls tindría; però no'm quexo, ni'n vull més. Salut demano, axò sí que'ns manca. Té, per la gent ja'ls tinch; ¿y aquesta pobra qu'ara sembla una beneyta, sorda com una tapia en termes que may li puch dir: «Tuyetes, avuy farèm axò ò allò», perque haig de cridar tant que sembla que m'hi baralli y la gent se gira a mirarnos? Ara vés, pregúntalshi als que ho diuen si'ls tinch, què'n faig ni què se me'n dona. ¡Si'm fan sortir de tino quan ab una rialla que no'ls surt de més enllà de les dents

me diuen: «Vosté sí que'ls té; qui pogués plorar ab els seus ulls...!» Volèusen anar al botavant, si us plau, més que tanoques, ignorants? Quan haurèu passat les angunies meves, quan sabrèu de quina manera jo y la dòna ens hem afanyat treballant y passant penes tots solets, aconsolantnos, y ningú venía a donarnos ni una set d'aygua, ni cap alivio...! llavors sí que us n'hagueram sentit grat de que'ns vinguesseu ab falagueríes; mes ara lo que teniu es enveja. Valdría més que treballesseu, bagarros, que no vindre a fer mofa d'uns vellets perque tenen quatre quartos.

— Prènguisho a la fresca, home, y déxils cantar; — li deya jo.

— No puch sentirho, noy; crèume, no ho puch sentir. Que's pensan que so felís y que no anyoro rès? Me deuen pendre per ximple, si s'ho pensan. Jo ja estich bò, gracies a Deu; però ¿y la Tuyetes? Còm li divulgas rès? Còm li parlas del noy, còm li esplicas qu'hem tingut carta, que ja té una nena y que'm diu: «Pare, díguili a la mare que la noya's diu Tuyetes, y que té la matexa po-

situra de boca y'ls ulls negres com l'avia; que tothom la troba tan maca;» vaja, còm li dich tot axò? que faré riure als vehins que's pensaràn que fem les sombres y diràn ab falsa compassió: «quan ens fem vells ens tornem com unes criatures.» Ximples, estrofes! què saben ells lo qu'es esser vell pera donarne tantes entresenyes...!

— No s'ho prengui ab calor, déxi dir y fàssi la seva.

— Es que tota la vida que brego ab les matexes rucades. Quan lo noy se'n volgué anar a l'Habana tothom hi hagué de trobar lo seu sis ò as. «¿Encara no'n tenen prou, que'l dexan anar tan lluny? ¿Que s'han begut l'enteniment? Què faràn vostès dos solets sense'l noy? Home, vostè ja'ls té, y per quí ha treballat? No se'ls endurà pas al cementiri... Senyor Manel, vostè ja està ben calentó; vúlla que l'apexin, y ab lo que li podrà dexar a l'hora de la mort, no tindrà de treballar gens lo seu noy. Crèguim, no'l dexi marxar.» Seguían les dones y s'apoderavan de la Tuyetes: «Vàlgam María Santíssima dels set dolors! Y donchs,

¿es veritat, senyora Tuyetes, que lo hereu los dexa? Quín modo d'estimar als pares!... crièu fills!... y què faràn vostès tan solets, que la tristesa'ls matarà! Senyora Tuyetes, míri, m'ho han dit, y no ho he volgut creure... He pensat, veyàm: ho aniré a preguntar a n'ella matexa. ¿Qu'es veritat que'l Manelet se'n va a l'Habana?... Senyor, Senyor! què'm diu ara! Si jo no ho volía creure. Ja'ls planyo; míri vostè quin trastorn! Y si's mor y vostès no'l veuen més! Y si vostès faltan, ¿còm queda aquesta casa ab tan de be de Deu de roba blanca, y tants interessos que si molt convé aniràn a caure a mans agenes!... Míri, m'he trastornat; déxim axugar ab lo devantal per que no sé ahont he dexat lo mocador. Si he vingut corrent! Ay, pobra senyora Tuyes!... Què hi farèm... Vaja, no's trastorni; estíga boneta... Ay, Senyor!...»

Y tothom estava trastornat fòra nosaltres. Y ¿qui'ls hi preguntava quants anys tenían, ni ab quín dret venían a darme consols que no'ls demanava, ni per quíns cinch sous havían de pendre tota la pena que

jo pogués tindre per posarse a somiquejar per compte meu, quan jo me'n reya interiorment y'ls haguera engegat a fregar tots plegats, homes y dones, empenyats en ferme desgraciat tant si volía com no volía, y qu'anés rebent sos consols amorosos com una argelaga per que'm fessin tan profit com si prengués metzines? ¡Ansia avall tots, trapelles envejosos, que de poch m'enganyau a mi! Vèyas, lo noy (que per cert no està be que l'alabi): lo noy no estimarnos y dexarnos sols per anar a fer quartos! Lo noy ha fet sempre lo qu'ha volgut, y sempre ho ha fet be. Quan volgué estudiar facultat, li vaig dir: «Què vols esser?» «Metge». «Apa, donchs, vinga matrícula; té més diners per llibres. Que't falta ara?» «Rès, pare.» «Corrent.» Y va exir metge, vaya si'n va exir! Y encara ho es, y nó dels dolents.

Lo resolut qu'es, si'l conexías! Va una senyora, posèm per càs, y li diu tota salamera y ab una veueta que sembla que li surti d'un fluviol: «Doctor, lo nen ja'm sembla que me'l porta be; però ¿si probavam de donarli una preseta de caldo sense

llunes?...» «No senyora.» «O ab una fulleta de sopa... Què li sembla?... Y sinó uns quants filets del blanch de la gallina, sab?...» «Sí senyora, sí; ja ho sé. Ja li pot donar la preseta de caldo y la sopera y la tapadoreta y tot; y de la gallina'ls filets y'l pedrer, y no s'aturi ni ab la cresta ni les barballeres, que tot s'ho empassarà. Senyora, senyora, — li diu tot enfurismat,—que's pensa que'l metge ha de cedir als seus capritxos y que se li pot dir com a la modista: arrónsi axò, allàrgui allò altre? Senyora, aquí jo mano y vostè disposa. Vull dir, manava. Escúsim, y servèxis buscar un altre metge. Pàssinho be.» Eh, noy? Axò es més serrat qu'una descarga. Quan convé, ja té fibló; però'l seu corrent es ser carinyós y molt atractívol. Però no li vinguin ab papereríes quan se tracta de la salut. Ni un coronel de tropa té més fuero. Un día va dirme: «Pare.» «Què mana?» «Vull marxar a l'Habana.» «Y axò?» «So jove, vull estudiar; aquí potser m'hi engorroniría refiantme de la seva fortuna; y ja que per aqueix cantó no puch envejar rès, déxim tindre un'altra enveja

que m'agrada més que la dels diners. «Adeu, noy; vés, tórna aviat; escríu sovint. Tu ho vols? tu sabs més que jo. Vés, fill, que Deu te benehesca.» Y allí s'està fa dos anys, curant blanchs y negres y mulatos y tota *rassia de canians:* es dir, no sé si'ls cura a tots: algun li deu fallar, qu'ell no es cap Deu. Perque quan no ha curat a sa mare de la sordera, ja hi poden anar els *criollos* ab dobles de quatre a dirli que no hi senten. «*Puput!* — deu dírloshi, — la mare tampoch. Fèu com ella que no s'hi fa rès.» Vès si la va haver receptada aviat, y era sa mare...

Y com va aprofitar los estudis y era estimat dels catedràtichs y condexebles, tots aquests caps-cigranys li tenen enveja y'ls hi dol que no haja sortit un hereu que'm malgastés les suhades, y per axò tothom té dret a donarme consells que jo no cerco y suposarme felicitats que no goso, perque *ja'ls tinch*. Y'm planyen per lo que'm gaudeix y s'alegran de lo que m'acongoxa, y vès quina lley de compassió: perque *ja'ls tinch*, dech esser insensible a totes les xacres de l'edat, y a totes les miseries

dels desenganys: y a mi'l vent no'm pot costipar, ni les humitats ferme rès, com si fos de suro; ni'm puch quexar si sufrexo, ni calmarme si'm despaciento, perque *ja'ls tinch;* havía de fer d'en Manelet un ase de tots quatre quartos, un liró que no més hagués sapigut donar greix a la gent cada cop qu'hagués fet alguna etzegallada, y llavors jo sí que haguera obrat al gust de tothom, y quan una pena m'haguera abatut haurían vingut ab la matexa falsetat a dirme: «¿Què hi farà? tothom té de dur la seva creu en aqueix món; ja se sab: tot son penes, què vol ferhi?»

Míra, noy,—continuava dihentme lo vellet:—tu encara ets molt jove, y pel discurs natural del temps, viuràs més que jo, y veuràs lo que jo no podré veure, com jo he vist lo que tu no has lograt; pènsahi ab lo vellet del Passeig de Gracia. No't refíes de ningú; estíma a tothom, per axò; mes a la gent no te l'escoltes gayre quan te vulla dirigir pel camí de la fortuna y de la felicitat. Un bon cor es lo més gran que's pot trobar; y riquesa, un treball honrat es el que més segur t'hi durà... Quan jo era

jove, aquesta mena de gent, qu'es la més esbarriada, per qu'es la que n'hi hà més, me criticava per que treballava ab tant dalè. «Morirà ab els punys closos,» deyan. «Té molta avaricia; no coneix lo reposar; no sab quin gust té un bon bossí.» Infelissos! Si era jo més felís treballant y sentint refilar els passarells sobre'l meu banch, qu'en Xifré ab tots aquells porxos y casals! Y era més regalat lo meu descans, assentat ab la Tuyetes al llindar de la botiga veyent lo Manelet com jugava ab la demés canalleta! Què hi farèu! No hi podem esser dues vegades!... Jo per mi, llavors era ben felís; ara no'm quexo, ja que la gent vol que felís sía tant si vull com si no vull,... no més perque *ja'ls tinch.*

IDILI

La casa d'un pobre aviat està descrita; y dich pobre, valentme de la paraula comuna que serveix pera distingir als que no tenen caudals dels que'ls tenen sobrers.

Richs y de primera classe, anomenaría jo, als que, vivint en pau ab la seva sòrt, s'acontentan ab poca cosa y posan per endevant de tota enveja'l que no'ls manqui la seva renda de salut y feyna.

Tampoch diría pobres de solemnitat a aquells per qui'l resoldre lo problema de la vida se'ls hi presenta cada día ab noves dificultats precisament a les hores de menjar, y no poguentlo resoldre, pensan sortir

del conflicte cambiantles; y ab les moltes variacions que la necessitat los obliga a fer, resulta que molts cops no toca la de dinar y gracies que no'ls hi vinga atrassada la de sopar.

A aquestos infelissos dírloshi pobres de solemnitat me pareix una mofa tremenda. ¿Quína solemnitat ò grandesa revesteix aquest desajust del horari que'l ventrell regula ab singular precisió, y la flaquesa de ànim, lo mal de cor y defalliment que porta tal pertorbament? Dir pobres de solemnitat als que no gosan d'altres abundancies que les fredors del hivern y angunies xafogoses del estiu, es pulir massa l'idioma y perfeccionarlo fins a un punt que fa fredat.

No son del tot pertinentes, pel cas que vull referir, aquestès reflexions; però m'han sortit del bech de la ploma marcantse al paper vestides de dol, y tan modestes y quietes se han anat arrenglerant, que no he tingut cor d'ennegrirles més travessantles de part a part ab una ratlla de tinta... y aquí s'han quedat.

Ademés, aquestos pobres ni sis-

quera tenen casa per poder descriure, a no ser que's prenga per tal la trista cofurna hont se recullen y dormen apilotats; y per desgracia, en aquestes quadres, es inútil qu'hi vaja a treuren copies l'aficionat que's condol massa y que cerca quadros agradívols per mostrarlos a sos lectors.

* * *

Com si comensessem: la casa del pobre aviat està descrita. Un quart pis en lo que'l sol s'hi presenta dematí (menos en los díes que'ls núvols li fan fer feriats) com per repintar les parets de la sala ab sa claror, y a la tarde, per la banda del pati, se hi fica a la cuyna y s'entreté jugant ab les ampolles de capil·lera que hi hà al escudeller, copiantles en la paret vestides de negre lo mateix qu'una professó de cucurulles. Pot haverhi un balconet (y realment hi es en la que'm proposo descriure) que donga bò de mirar. Enjoyat desde que matineja per claror abundosa, qu'es la riquesa que més prodigament pot

gastar lo jornaler, sembla un bossí de país japonès. Lo sol hi mata hores enamorat de la verdor d'uns quants testos d'alfàbrega y maría-lluisa, y ensinestrantse ab enginy, traspua a través dels quadrats d'un petit canyís cobert d'enredaderes y campanetes de color de lila que brandejan sempre armoníes de fragancia; s'esten sobre'l pis marcant-hi l'ombra d'aquella gelosía, com si se gosés en fer servir de mirall les rejoles per contemplarse en aquelles mitges preses de claror, bo y engalanat ab embulls d'enredadera y penjarelles de campanetes.

Una cadernera ab son bellugueig y'l seu anar y venir y'l seu tafanejar a través dels filferros de la gavia sembla'l trobador d'aquell palau de la poesía que'l ronda refilanthi cada passada y cada combinació de tresillos y arpegis, com si allí hi tingués amagada la seva amor festejantla ab un seguit d'alegríes que fins arriban y traspassan per ferne gosador tot lo vehinat.

De bon matí, una noya moreneta, — qu'es lo color que més li plau de besar al sol, — ab uns ulls negres,

que la llum los enfosqueix encara més, surt al balcó, renova l'aygua del abeurador, espallofa ab bufadetes la escayola posanthi una boqueta com un confit, crida a la cadernera ab una lley d'amorositats que rendirían a qualsevol galan, posa una fulla d'escarola tendra y trencadissa com vidre entre'ls filferros de la gavia, y deprés de guaytar amunt y avall del carrer, se fica dins y retorna als seus cants, que junts ab los de la cadernera forman un duo molt primorós.

* * *

A la una, després de dinar, tota la familia s'enquibeix en lo balcó; lo pare que hi va a fumar lo cigarro, contempla'l fum com se destría y's trenca en los quadradets del canyís; la dòna, que ja està llesta dels quefers de la cuyna, surt a contemplar lo jardinet y apoyantse de colzes a la barana doblegantshi lo devantal a manera de coxí,'s posa a tot pler per tirar unes quantes amoretes a la cadernera; y la noya espigola d'assí y

d'allí en los testos, arrenca les fulles marcides de la enredadera, ò's mira, fent servir de tocador los vidres del balcó, com li escauen al pentinat les campanetes que tot just logra ferles sostindre entre les ondes dels seus cabells. Tots tres gosan, ab la sentida de les plantes, ab lo bellugueig de les fulles, ab lo brandar de les flors y prenent garbelladures de sol, una hora de pau y de felicitat, — qu'encara que no se'n tinga idea, es ben segur qu'a la gloria s'hi deuen passar estones tan ditxoses com les que's disfrutan en aqueix benaventurat balconet.

També a la tarde, acabat lo treball, s'hi torna a reunir la familia; torna a cantar la cadernera, y flors y fulles ab son vayvé y son desassossego espargexen unes olors que sembla l'incens ab que la ditxa embauma aquella familia ben avinguda ab la seva sòrt.

* * *

Les campanetes ja no balandrejan, lo dol y la set les ha emmusteides; sos nirvis, ab clarianes de fulles

seques, cauen com filasses embulllades; la maría-lluisa ha perdut ses fulles y ses olors; lo marduix no més té tronchs.

La cadernera canta y canta tot lo día, ab son capet al ayre... cercant llum, sobre del saltador, del que no gosa moures per no topar. En sos ullets, abans lluhents com agulles de picar, hi té dues butllofes que li matan la llum y no la matan a ella tan desditxada... y canta, canta tot lo día, com si volgués enternir la claror que li han robat, pera que torne a enjoyar sos ulls.

* * *

La familia no ix al balconet en ses hores de descans. Als dematins no se senten aquelles peregrines cansonetes que combinavan la noya y l'aucellet. Lo pare arriba a mitx día a casa, y ab cara saturna, dina, calla y se'n va sens exir al balconet. Sembla que vulgui fugir d'aquella casa ahont tanta pau y alegría s'hi gosava... La noya, en alsantse de taula, se'n torna al seu treball, y la mare

cansoneja rentant los plats, suspira, y no's dona afany com abans pera enllestir y córrer al balcó a fer moxaynes a la cadernera y a olorar les flors.

¡Pobra cadernera! prou canta en aquella hora que's sent dringar los plats y'ls coberts; prou crida a les seves companyones; sembla qu'ab son cant tristíssim les hi diga que ja ha perdonat al seu sayó, al butxí que li cremà'ls ulls pera que cantés més, ¡ab tant qu'ella cantava! ab tant que omplía aquella casa d'alegranses y de bon viure!

ESTILS MODERNS

28

No hi hà que capficarse; per molt qu'inventin los homes en formes de govern per esser més lliures y fugir de certes futeses, encara no s'ha vist que ningú s'haja atrevit a donar un *mandato imperatiu* a la Moda que li digués: «En virtut de tal y tal article de la constitució d'aquest any (de la picor), vostè queda obligada a fer tantes ò quantes evolucions anyals y prou. Y si per càs delinqueix y'm surt ab algun nou capritxo, vostè's recordarà de mi; y alerta, que soch com los del batalló de la blusa que's menjavan les criatures.»

Ningú, en nostre temps, s'ha atrevit a legislar en la Moda; y ella ve-

gentse tan lliure y tan soberana, n'ha fetes les que li han passat pel magí, y'n farà més cada día. ¡Com que no troba cap maco que li fassi cara! ¡Ni té lleys que li ensenyin sos drets y sos debers, ni cap jutge que li senyali'l costat per hont li pot vindre un trastasso que la baldi!

Tota aquesta introducció no serveix més que per quexarme (ab procura de certes persones) d'algunes innovacions qu'ha portat la moda, que'ls hi han escaygut tan malament com un barret gran que se'ls hi enfonzés cara avall.

Vull referirme a les reunions casolanes: abans teníam les sombres, y'l pare de familia sabía que podía portarhi tota la quitxalla y qu'allí'ls tenía tan reposats y quiets, — com que se li adormían desde'l primer acte, — tan satisfets ab lo qu'havían vist, que sense cansarlos la imaginació'ls predisposava suaument a la *non-non,* qu'allí's quedavan ab lo coll tort y'ls ulls ben tancadets a que se les hagués en Saldoni ab la Margarida, ó que'ls tres Estudiants fessin diablures per poguerse posar algun reparo al mal de cor que sem-

blava que'ls hi engrexés no més que els òssos, qu'era lo més que se'ls hi desarrollava.

Encara sento dir al meu Padrí que cada vegada que'm portava a les escales de la Seu a veure les sombres, se me'n tornava a casa carregat al coll y més adormit que'l guix.

Ara podrían anar ab criatures a aquestos concerts familiars (y hereus de les sombres,) que més de quatre pichs les veurían rompre'l plor al bell comensament, espantats ab los crits del tenor, ò ab les cantades disputes d'aqueix ab lo baríto-no; que, sense altre remey qu'agafar la criatura y carregarla a coll, podrían anar escoltant fins a casa'l concert de ploralles que per la banda del clatell els anirían donant.

* * *

Abans eran senzills menestrals que donavan aquelles reunions ab lo sol obgecte de distreures sense cap idea vanitosa. Ara, qualsevol fabricantó de blens de llum de cuyna, ò qualsevol mercaderet qu'ha estat

a París, com si diguessim a *desbastarse* y a pèndrehi cert ayre de suficiencia y exquisitat de gust, qu'al tornar, tot lo seu afany se'n va en tindre llàstima als seus patricis que no hi han estat, en murmurar dels governs perque no fan *les coses* com a Fransa y a dir mal dels municipals nostres per alabar als *sergents de Ville* francesos, y pintarnos aquella terra com si fos la primera vegada que se'n reben noticies, detallant minuciositats y futeses que tant se val que les conten com nó, perque ningú'n fa cas; y estan tan enamorats de lo qu'han vist, qu'encara no comensan a parlar ja's fan gracia, y per cada cosa que ocorre, per vana y baladí que sía, ja surten qu'a Fransa ho fan axís ò del altre terme, resultant qu'allí tot ho fan diferent, que fins un té mitja taleya de pensar qu'axís com nosaltres per dormir tanquem los ulls y per caminar avansem un peu y després l'altre, els francesos los deuen treure tots dos a l'hora, y que per rompre'l son no's posin antiparres negres per quedarse més aviat a les fosques. Oh, y lo més engrescador es que

tenint tot lo día París a la boca, no sàpigan un borral del idioma y no sigan capassos de dir en francès: «Deu te guart bestia», y dispènsinme la paritat.

Com deya abans, aquexos bons mercaderets, per acabarse de fer homes d'importancia y de bon gust y per sortirse de la borra y del cotó, ò de les lligues-cames y escuradents, etz., del tant per cent, dels *descuentos*, dels giros, saldos, plassos y *contados* y demés efectes y termenets del llenguatge del tràfech, encisats ab les armoníes metàliques del ganancial, pensan entrar com tota persona fina en lo comers de bon gust y organisan reunions per donarhi concerts de cant, piano y ball.

* * *

Don Antonet Vidriera y donya Esperanseta Llistons de Vidriera (aquí'ls presento ab la més coral franquesa), *reben* — es lo terme consagrat — als seus amichs d'avuy en vuyt en los seus salons de la plassa del Fossar de les Moreres. Aquesta

es la consigna que va passant de boca en boca, com badall encomanadís, entre les visites y demés conexensa dels cònjugues mencionats; solzament que jo hi afegexo la adressa, per si algú hi vol concórrer que no s'estiga per no haverho sapigut.

Ja desde díes se sab qu'hi aniràn les Torruelles, les Sales, la Conxita Badall y aquelles cubanes, ¿saben l'Amparo, Rosarito y Consolación; les filles d'aquell comerciant tan rich qu'abans enviava negres a la Habana, y ara, per sentiment de color, els envía vi negre y botines de xarol. Ademés, les dues filles de aquell vista qu'a vegades diuen, que fa com aquell que no hi veu, y donya Laya Bambalines, aquella senyora que té tres sota-barbes, que la seva cara s'assembla tant al seu nom. Y en quant a senyors, hi haurà lo bo y millor de les arts (de pescar a l'encesa): lo gerent de la «Escorcolladora», lo director del «Crèdit Fraternal», lo secretari de la societat anònima «La Guardiola» y aquell senyor que porta lentes y hi veu més que l'ullera de Montjuich, qu'es lo

representant de «La Yesca Vegetal», societat contra'ls llamps y cremadures; l'Alfredo, aquell jove que fa jòchs de mans qu'agradan tant a les senyoretes; l'Enrich Batlle, aquell que canta (els goigs de Sant Prim); deprés aquell altre ros, no sé còm se diu, que toca tan be que va haver de *tocar lo dos* de casa les Pasquals perque no hi anava ab bons fins. L'hereu de casa Avellana, qu'es de *club* y tot lo día munta; en Paco Xarrapeta que sab fer riure tant, qu'imita molt be'ls coets y la serra y'l carril; y aquells escardalenchs, qu'hi deu haver algú que mengi per son compte, tan magres estan; aquells tan fantàstichs que semblan dos ninots de posar levites en los bazars, que sempre van plegats, que s'avenen tant que quan l'un està trist l'altre ja plora... y además altres persones que vostès no les conexen, ni jo, y fins me penso que ningú tampoch, salvo don Antonet y la seva muller.

* * *

La porta es oberta: en lo recibidor don Antonet espera, ab trajo de societat; lo bigoti d'un negre mate com fum d'estampa, ab certes incorreccions ran de la pell que s'hi veu lo pèl blanch delator sens gran inspecció que les trasses de la química no hi han arribat. En cambi, ostenta ab certa ufanía'l seu crani erm, blanch y llustrós com una bola de billar, causant verdaderes esgarrifanses de fret veure aquella soletat immensa que'l perruquer no hi fa rès y'ls cabells menos.

La senyora Esperanseta també va molt mudada ab un vestit de cos escotat y mànega curta, mostrant en sos brassos primets com saltadors de gavia unes manilles d'or y diamants que valderes li pujan y baxan com unes anelles de bossa. L'escot del vestit, fet ab molta prudencia, descubreix la clavícula tan nèta y descarnada que més hi tindría qu'apendre l'anatomía que l'amor; y encara que la modista no hagués

estat tan escrupulosa, no haguera may ofès lo pudor, ni per molta imaginació que'ls convidats tinguessin, no crech que's poguessin fingir allí cap recato amagat entre les puntes de la blonda. Lo vestit fet a l'última exageració de la moda, de diàfano lleugeríssim punt blanch, ab tres ondes arrufades com pabellons de cortinatge y contraondes de delicadíssimes garlandes de flors, la fan semblar una revellida voladora ninfa jubilada, ò la fantasiosa creació d'un artista de retaules.

A mesura que van entrant los convidats los reb lo senyor Antonet ab una coral apretada de mà, mentres les senyores corren a besar la seva esposa qu'a rahó de petonet per galta, sembla qu'hagi de ferne gran fortuna, mes realment se queda tan pobre com abans, perque tants ne reb quants ne torna, salvo lo ganancial que puga resultar per la calitat; si be hi hà mimves, per que de quan en quan s'hi acosta alguna vella que lo que fa es toparli les galtes ab lo nas y la barba, que la boca no hi arriba, quedantse lo petó esgarriat per l'espay. Després de moltes ria-

lletes y satisfaccions, les acompanyan al saló, y allí, entre les que ja hi hà y les qu'arriban, se cambían nous cumpliments, y'ls senyors de la casa s'entornan atrafegats al recibidor a rebre nous convidats, no abastantse apenes per pendre y tornar obsequis, per que la concurrencia va aumentant y no poden aconseguir la feyna dels saludos, que petons ja no se'n fan ab aquell tràfech de preguntes y respostes que porta tanta afluencia de senyoríu que creix fins al punt de que'l galan matrimoni per atendre a tothom fa cada disbarat que parla, desayrant a un per atendre a un altre, dihent naps per xirivies, y contestant ab un «me n'alegro» a les escuses que li dona donya Fulana per que no més hi ha pogut acompanyar una filla per que l'altra està indisposada, ò preguntant ab gran interés a unes si vindràn les amiguetes, no recordant en aquell moment qu'estan *tronades*, y qu'es la ofensa més gran que'ls hi podía fer preguntàrleshi per unes rivals que'ls hi prengueren l'un darrera l'altre'ls festejadors per fersen promesos de debò.

Y tot fent protestes de molta franquesa, y de tindre abolits los compliments, fan, axís, a la bona de Deu y ab la frescura més galdosa, cada grossería que cau la multa. Y si realment no fos per ignocencia ò per pura ignorancia, perqu'ells fent lo rich y'l senyor se troban com en país extranger, n'hi hauría per tirar lo barret al foch.

Repetiría lo que plomes més autorisades han satirisat si'ls hi contés los disbarats ab que al rebre les cubanes y altres families que no parlan com nosaltres les cumplimentan. Allò no son ensopegades; allò es anarsen per los descosits y caure de quatre grapes — perdónim la frase — y fer l'estúpit y cosa pitjor, parlant un castellà que'm recorda'l romanso de «L'Oficial y la Pastora», ò'l que's sent a la Boquería quan les venedores cridan més per ferse entendre dels assistents.

* * *

Lo saló està plè de convidats; les converses, un tant cumplimenteres al principi, s'animan gradualment

quan la crítica s'ha encarnissat en los trajos d'aquesta y d'aquella, y satisfeta ja la maledicencia, filla de la enveja, que troba exagerat ò fantàstich lo qu'es elegant y de bon gust, per la sola circunstancia, ben trista en qui critica, d'haver nascut ab qualitats contraries per ostentar elegancia y sapiguer compèndrela.

Mentres la senyora va d'un costat al altre repartint somrises y fentse amable ab tothom, lo senyor Antonet s'està en animada conversa ab lo ex-negrero, que, no obstant esser català y de la costa, afecta no sapiguerlo, y entre'ls dos sembla qu'hi hagi un contrapunt a qui dirá més disbarats, qu'encara al un no li cau dels llavis lo seu, ja l'empayta l'altre ab tal castellanada que se'n passa la claror.

— Amiguito,—li diu l'americano; — aquí tiene ustet la casa como un ascua de oro! ¡Qué paquete!

— Hombre, nó; esto no es nada.

— Ya le costará buenos pesos, ya lo creo! un dineral...

— Míre ustet: — li contesta posantse'ls brassos al darrera, alsantse bo y jugant ab les mans los faldons

de la casaca y axancarrantse sòlidament, girant de tant en tant lo ventre avant y enrera; — sin embargo me cuesta un dineral atroz. Aquí hay un censo: porque, repáre ustet, todo es de lo mejor que se ha encontrado; todo es de resistencia, obra de frailes; porque á mi me cuesta hacer las cosas, pero una vez estoy, me cierro de ojos y gasto sin estalbio. Afigúrese V.: los tocadores ya me cuestan, poco más ó menos, duro aquí duro allí... y las lunas son todas de una pieza y son de... á la... la factura lo lleva, y no caygo ahora; como se llama... Sí, sí, á lo Renesance, que aquí en la Plaza los hubiera mercado lo menos un veinticinco por ciento más caros, y llevándolos de París nada más me costaron dos mil francos. Esas arrinconeras de allá del modo que las ve ustet con aquel guerrero que tiene las luces y lo de encima que no es pintado sino piedra mármol verdadera, ¿ve usted? ya puede ir á tocarlo, ya; pues y el calienta... no el... la chimenea que es de bronce, ahora no se puede ver bien, que nos quemaríamos; pues, señor, tíre ustet

cuentas y verá como me viene, no digamos gratis, pero cuasi nada.

— Hombre, no concluyo de comprender á ustet bien. Ustet dice?...

— Càlle ustet, hombre, qué disparate; en Barcelona hubiera salido al doble de lo que sale.

— ¡Pero, canario! ¡Si ustet no me ha dicho por cuanto lo ha mercado!...

— Ay, sí; tiene ustet razón, disimúle que estaba con la cabeza en otra parte. — Y acostàntseli a cau d'orella, ab molt misteri li diu alguna cosa, y de sobte's retira esclatant una gran rialla, aguardant, ab ulls esverats com volguentlo ajudar a admirarse, aguardant, dich, quína resposta li podría dar l'americano.

— ¡Cáspita, hombre! me deja ustet así!... — Y apretava fort los llavis, significant qu'allí no hi havía pas per cap paraula, ensorrant lo coll en les espatlles, obertes les mans com un, dich, com dos vanos, volent dir: — Si ni sé què respòndret!... —

Lo senyor Antonet lo rellevà de aquella posició estrambòtica, per que ja comprenía que n'hi havía per

quedarse parat de debò, y tot donantli copets a l'espatlla li diu:—Lo vé ustet, hombre, lo vé ustet.

— Lo dicho, yo pongo doble contra sencillo que si otro me lo dijera... —

Però, bah! dexèmho córrer y parlèm en català, que ni jo m'entendría, ni vostés entendrían lo que vull dir y al últim no sabrían qui es que fa'l ximple aquí, si son ells dos ò si so jo.

Lo concert ja ha comensat, que mentres ens havem distret ab aquella conversa, una senyoreta ha estat tocant al piano un capritxo d'un mestre extranger de nom entravessat qu'escuso escriure per que la llengua s'ha d'escarrassar massa per pronunciarlo, y fèm atenció, qu'ara van a cantar una senyoreta ab un jove que porta lentes. Uns acorts, y un cop de cap del mestre es la senyal; per primer entuvi ell ja's queda endarrera. La senyoreta se'l mira tot cantant, li dona ànim y li fa arreplegar al vol l'acabament de la frase qu'ella li dirigeix, del modo que la canalla arreplegan ab la boca un grà de rahim, y un poch refet

comensa a cantar y a enfilarse com una carbassera, y crida y s'hi encen, y més boca tingués que més n'obriría, y ab los gestos que fa'l nas no pot aguantar los lentes que li cauen y se li esquerdan, y valga'l cordonet ó sinó ja'n podría passar aygua. Ella també s'hi afanya, y com lo duo es de celos, ho fan molt be per que no's miran may la cara, y estich cert que quan acabaràn, tan penetrats estaràn del seu paper que's quedaràn mirantse sorpresos d'haver acabat junts. Un picament de mans coronà dignament tanta bravesa, y cada qual se'n va a seure, ella èstossegant ab lo mocador a la boca, y ell tot preocupat fregant los lentes, per veure si esborra l'esquerda.

Després ve a posarse al costat del piano un jove de cara afeminada ab bigotet primerench; se passa'ls dits com un escarpidor per estarrufarse la desordenada cabellera y ab veu llastimosa y ploranera canta «L'Addio» qu'es una cansó per enternir a les llambordes. Al vèurel tan penetrat de tristesa, ab son defalliment, girats los ulls en blanch com si tingués basca y ab aquella pena, en fi,

qu'arrossega que sembla que l'haja de tirar a la sepultura, ja ningú's pot aguantar y rompen ab un aplauso, jo no sé si moguts per tanta llàstima, ò per donarli ànim per que vagi a trobar lo metge, ò si realment per lo gran mèrit ab qu'ha sapigut imitar l'amorós desespero del atormentat donzell que's despedeix per sempre de sa aymada; que'ls qu'han estimat ja saben quines penes son aquexes!...

Com per esbargir tanta tristesa, y cedint al cap de molts prechs, s'assenta al piano una senyoreta pera acompanyarse cantant ab un salero que val més que no'n parlem, l'habanera el «Zalamelé» tan melindroseta y tan llànguida que convida a tothom, sinó que la cortesía ho priva, a estirarse y badallar com aquell qu'està cansat de no fer rès.

Ve luego un pianista molt decidit qu'empayta les tecles ab verdader frenesí, y ab dues manotades per amunt y per avall ja les ha fet doldre ab lo seu crit; després qu'ha dexondat a la concurrencia ab aquell parte telegràfich d'armoníes, comensa ab igual furia una fantasía

tan precipitada que qualsevol diría qu'a aquell jove li escapa'l tren, ò be que s'entreté a perseguir la rata pinyada qu'alguna criatura li reflexés sobre'l piano.

Axís qu'ha acabat, y qu'apesar de anarhi tan depressa ha tardat molt, entra'l barítouo qu'es un minyonàs alt y corpulent, ab bigoti y perilla negres, ulls de conquistador temptadors y fascinerosos, ab unes manarres com si abans de ser artista hagués estat forner ò bastaix ò qualsevol ofici de molt esfors corporal. Se mira la concurrencia femenina ab aquells ulls traydors, volent dir: «a veure quantes ne ferexo» y posantlos desseguida sobre la solfa, desemboca d'aquella gola un tremendo *veni, veni la mía...* y'l demés de l'aria ve a demostrar que la promesa li fuig ab un altre més maco, lamentantsen ab ternura al principi, mes després, com si's donés a les furies, clama venjansa, tot ho vol tirar a sanch y a foch, y promet esguerros y desgracies y altres mals de cirurgía...

En axò y acabantse'l programa y les emocions, tothom se recorda

qu'ab l'interés de les canturies s'han estat aguantant la set, y tot l'afany se'n va en endevinar per quina porta s'entra al refresch, ò per ahont podràn vindre'ls criats ab les safates plenes de copes ab axarops... mes lo temps passa, lo pianista ja toca un walz, algunes parelles ja voltan, y ningú ha vist encara'l refresch, ni sentirsen parlar solzament; fins que algú que ja no podía aguantar més se resol a demanar beure y me'l portan al menjador a refrescar ab aygua y mitja presa de xacolata, ab la galana oferta de que si'n vol més que torni.

* * *

Les recepcions dels senyors de Vidriera moriren per axò; avisada ja la concurrencia ab lo xasco que s'emportà en la que jo he tingut lo pler d'acompanyarlos, en les successives sembla que's sentiren algunes indirectes que tothom les cullí menos los duenyos de la casa que feren *com aquell.* Un vespre uns joves molt tabalots y burletes portaren provissió de gasseoses y fent com

aquell que se'n anavan a fumar, distraguen l'atenció dels convidats qu'escoltavan una marinesca cantada ab molt garbo per un jove del Plà de Cabra, ab una especie de foch granejat produhit per los taps al saltar de les ampolles, que feren riure a tothom menys als amos y al que cantava. En altra ocasió, al bell punt qu'acabavan de cantar un duo, — ¡però axò fou adins mateix del saló! — se sentí estallar lo tap d'una gasseosa, tocar al cap de qualsevol sens sapiguerse rès més en tot lo vespre ni de l'ampolla, ni de l'aygua, ni rès enterament... Lo senyor Antonet no s'ho podía acabar d'empassar.—Oh! — deya al americano: — lo que es el tapón *estos dos* lo han visto; — y's posava dos dits sobre'l nas com si se'ls anés a enfonzar als ulls, ab tanta afició ho senyalava.

Romput ja'l glas, aquells plagues ja no tingueren aturador; les parets de l'escala, abans tan curioses, foren omplertes de ninots, representant les colles d'escombradors ab sanalles plenes de porrons; dos bastaxos portant en la barra una bota, marcada en lo fons ab les inicials A. V. y,

perque s'acabés d'entendre, sobre les inicials lo retrato del senyor Antonet. Lo mateix senyor Antonet ab trajo de valencià com los que vènen orxata, omplint un got ab lo llosot, una porció de mans que volían arribarhi y a sota un lletrero que deya: «Qué fresquita! quína torre! otro vasito, otro!»

Un altre día's trobà, no se sab qui li va dur, un quadro penjat a la paret del recibidor que representava al senyor Vidriera abocant una regadora y varios dels convidats més ridículs, apilotantse ab la boca oberta bevent a galet los rajolins que sortían de la ruxadora. Finalment, fou la burla magna, la que donà la clatellada mortal a aquelles artístiques *suarés*, lo fer posar una tauleta de refrescos al mateix portal de la casa un vespre de funció y esperar que l'atenció estés ab lo refilet sostingut de la cantadora per desferse ab crits de «Quí refresca? quien quiere otro?» fent dringar gots, petar gasseoses, ab xistes y rialles tants qu'hi tingué qu'intervindre l'arcalde, no poguent fer justicia ab ningú perque quan hi arribà trobà la taula per terra, les

ampolles vessades, trencats los gots y un mullader que no hi havía ahont posar los peus.

Axís acabaren aquelles reunions, que si haguessin durat, ¡tantes felicitats que per medi de casaments s'hi preparavan! mes l'humor, la mala criansa de quatre plagues ho desgabellà tot, com deya'l Senyor Antonet.

Si alguna volta algú li parla de reanudar ses diversions, una somrisa amarga mou los seus llavis y diu ab ira reconcentrada:—¿Que vol que tornin aquells estrofes, a insultarme a casa?

— Home, si tots son fòra: els uns son a Roma, altres s'estan a París...

— Mentida!—diu desseguida sens dexar acabar; — aquella gent no poden anar enlloch, per que de tot arreu els treuràn.

— Sí, home, sí; fan carrera per allí dalt.

— Carrera, aquells palatreques, pinta-escaroles... nó, no ho vull creure!

DISCURS DE GRACIES

(JOCHS FLORALS DE 1880)

Venir a parlar en prosa desprès que haveu sentit tants primors y agudeses entonats en lo llenguatge de la terra, me fa témer no us produhexi semblant efecte del que'n resultaría si en lo més concertat d'una sonata, en lo bell punt que l'ànimo restés delitosament captivat per les delicadeses de la música, paressin de sobte'ls instruments d'entonació més suau y dexessin sols als baxos donant ses notes graves que sonarían aspres y ingrates sense'l cant d'aquelles melodioses veus.

Axís me trobo jo, y acàs confós, reflexionant que'l trànzit de la be-

lla poesía a la prosa no us ferexi ab agresa'ls sentits, y fins temo gastar massa de la bondat vostra per conseguir que no us dongui enuig tan mal ocasionat mancament.

Emperò, a qui falla y s'excusa quasibé no li pertocan renys. Siguèume atents, donchs, per curta estona, que a tots porto encàrrech, en nom del Consistori, de fer compliment de despedida. A vos primer, Reyna de la Festa, en qui la bellesa gelosa de reflectarse en lo mirall, se mira en vos, ¡y si'n queda de contenta al veures tan enamoradora!

A esta dinastía de Reynes que, any per any, exaltan en lo trono'ls guanyadors del premi d'honor y cortesía; y a vosaltres, nines, més galanes que roses de Maig, que teniu primor per ser tan boniques al hivern com per primavera, y aquest es lo mèrit per que sou tan volgudes les de cabell ros y mirades dolses — que solen donar encisos de molta tristesa; — les d'ulls negres, escayentes morenetes, qu'apar que del bellugueig d'aquexos ulls n'esclatin alhora raigs de claror ab visos d'ombra; perturbadores gracies aquelles y

aquestes qu'emmalaltexen los cors ab una lley de sofriments que ¡ditxós qui l'hà, per tenir la ventura de cercar benehit remey!

A totes vos saludo agrahit y potser ab recansa, qu'ab aquest Adeu s'acaba, per desditxa, la galana ilusió que formava la fantasía d'haver lograt pendre idea de quína sòrt de gentileses, ab quína diversitat de perfeccions se consegueix afinar lo complement de l'hermosura...

Arribada exa festa al punt del seu acabament, prop a estingirse l'últim ressò dels cants de la poesía, esbargintse encara'ls regalats perfums d'aquestes flors, voldríam que'n quedés plascenta memoria per vosaltres, trobadors provensals, poetes de Castella, de Valencia y de Mallorca y pels digníssims senyors que tant l'haveu honrada ab vostra assistencia, per qual finesa, lo Consistori, verament obligat, se complau en donàrvosen les més complertes mercès.

DISCURS DE GRACIES

(JOCHS FLORALS DE 1901)

Los companys de Consistori, tractantme ab consideració y afecte que dona orgull, varen acordar que fos jo y no altre'l qui complís ab los honors d'urbanitat, patlant en lo seu nom, per agrahirvos la vostra assistencia y ajuda al acte qu'estem solemnisant.

Atès lo sentit de tan guapa comanda, ja'm vaig quedar ben humorat y presumit al primer entuvi. «Axò ray! — pensava, — be es prou agradós repartir satisfaccions y llomenses arreu, per tots indrets...» Mes un dubte m'acudí, y axecantme de sobte, vaig exposarlo, afectantme poch a poch y a mesura que feya les refle-

xions contradictories als amichs del Consistori.

«Abans de tirar bola blanca a la urna,—diguí, — fèu portar per altre criat lo jòch de les boles negres, que potser haurèu de tòrcer lo determini y revocarlo per adoptarne un altre. Jo'm penso que sería més apropiat un jove per fer parlament obsequiós y elegant a una societat com la que's congrega en la festa dels Jochs Florals, ahont, dames, cavallers, totes hi son triades per ses prendes selectes y tots distingits per naturalesa propia.»

«Reparèu que per complir aquexa tasca galana la joventut té potestat y regalíes, potser exclusives, per ferse escoltar ab placèvola atenció per dames y senyoretes quan s'escau haver d'alabar sa elegancia y hermosura. Y a fè que a la sala de Llotja'n contemplo ab tals mèrits, qu'ha de quedar enlluhernada veyent tantes estrelles y tan properes, que del cor li pujaràn als llavis dictats penetradors de finesa y poesía, que serà gustós sentir com la hermosura qu'entra per l'oido alaba y exalta a l'altra hermosura que captiva'ls ulls.»

«No vull esforsarme a dissimular la realitat: per rendir conceptes y agudeses galantejadors m'ha passat la tanda.»

Los companys varen quedar com apesarats. Desprès, quan ja creya havèrloshi tocat lo cor, resultà, per una sèrie de rahons y ventatges que ignorava possehir, y per segona votació, que us havía de regraciar abans de cloure la festa. Aquí'm teniu, donchs, que per saludarvos parlo, y si per complimentar fallo, acàs per breu altres mèrits podré lograr.

* * *

Per bon comens, nostres primers saludos y acataments han de ser per vos, Reyna de la Festa, que sou merexedora de tan alta dignitat per los extrems y circustancies que us alaban, y per lo senyoriu qu'enalteix y proclama la vostra hermosura.

A les dames aquí presents, també moltes mercès; y no faig elogi del orgull y explendors vostres, ni dels qui us acompanyan y repetexen en la bellesa de les vostres filles, que,

tantes perfeccions, prou les sentiu ponderades en los ulls de qui les contempla y les enveja.

* * *

Ab més brevetat, però nó ab menys atenció y respecte, saluda y agraheix lo Consistori, per veu meva, al Excelentíssim Ajuntament, generós protector dels Jochs Florals, aquí ben representat per digníssima Comissió. A la Diputació Provincial, que també protegeix la poètica Institució y que axí mateix nos honra representada ab lluhiment. A les Academies, Ateneu, Centre Excursionista y demés entitats literaries y patriòtiques, nostre més coral compliment d'estima y satisfacció.

Aquí ja hauría complert quasibé mon comès, però voldría allargar un xich la que'n diré conversa planera y senzilla, per desagraviar als poetes y prosadors, los qui, ab merexements, no han lograt la recompensa envejada, lo premi per molts solicitat y per un sol conseguit. Lo veredicte ha de tenir severitats descon-

soladores. No us hi entristiu: tots les havem tastades aquexes amargantors; tots los havem sofert aquexos rigors que més tart s'acceptan ab regonexement com estímuls de relativa perfecció. Després, a la llarga distancia dels anys passats, ve'l recort endolcit ab alegríes que rejovenexen. Escoltèune un de meu, y vaja com a extensió del parlament de gracies.

* * *

Les meves ambicions literaries varen ser massa primerenques. Varen nàxer ab les bonanses del hivern al mateix temps que les violes, quan los timons florexen y'l rossinyol se neguiteja per traure ses primeres notes y rompre després a cantar aquells himnes amorosos qu'endressa a la estimada. Lo sol exía matiner y's ponía tart com si volgués més hores clares y alegres pels qui'ns sentíam enamorats de la Poesía. La primavera mostrava ses gales y cada día aparexía ab més luxos. Ben segur s'esqueya a fer anys que Deu havía creat lo món, y la natu-

ralesa celebrava son natalici ab explendoroses festes de cants, perfums y colors. Los aucells s'aplegavan en los arbres y's divulgavan les seves alegríes, totes rigudes ab xarroteigs entonats. Les flors s'esponcellavan, y al vèures tan hermoses llensavan sospirs qu'eran olors que s'escampavan y pujavan enlayre, amunt, com si anassen indecises y a la ventura cercant a Deu en sa gloria per ferli present de ses tendres fineses. En tal situació y afecte,'ls sentits entregats a aquestes opulentes embriagueses, calía preparar alguna cosa, perque l'Abril corría y'l Consistori dels Jochs Florals tancava'l terme de les admisions. Vaig escriure una historia apesarada. L'argument no'l recordo; tindría d'haver consultat, per explicarlo, un dels llibres que he publicat. Però jo no consulto may les meves obres; me semblaría tan còmich com si'm donés conversa devant d'un mirall. L'historia era trista. Una gitaneta, nova Esmeralda del Passeig de Sant Joan, morena sí, però li venía dels ulls aqueix color: de tan negres y brillants, n'exía una ardencia perjudicadora de la

pell de la cara y que feya, ademés, malsavaranys y cremors als qui s'abandonavan refiats a contemplar los encisos de sa boniquesa. Dos galans la pretenían, tots dos valents, tots dos enamorats, y, per enamorats, més valents encara.

Un gosset d'aygües de rassa forastera va ser causa y ocasió del conflicte.

Era una bestioleta de mèrit. Son còs era un adorno de banda a banda; l'envoltavan blanques llanes com estalactites flonges. De tan bufó no tenía *heixura;* semblava un manguito, si no hagués estat per la cúa, caragolada ab graciosa voluta com un bolado torsat, que li restablía la naturalesa y ningú s'hi errava.

Contrapunts del ofici sobre si s'havían d'igualar les llanes ò si calía rasarlo de mitx còs enllà, van fer nàxer la discordia. Los dos rivals porfiavan y l'animalet ne patía, que ab la fogositat de la disputa l'estiravan pels extrems, y'ls seus crits adolorits demostravan que li mancava pell per crexensa tan sobtada. Esmeralda's decantà a favor del estimat, y no'n rebé cap consol lo gra-

ciós quisso, sinó perjudici, segons eran esgarrifadors los seus lladruchs. L'intervenció del guarda-passeig invàlit deslligà'l conflicte: los pretendents fugían no sé si desafiats ò a posarse a cobro de la justicia. Esmeralda, abandonada pels seus galans, que allí hont hi hà por l'amor no prospera, també fugía esverada; lo gosset escapà tan lleuger, qu'en un credo's fongué, y al lluny de la carretera de Mataró s'hi veya tènue núvol de pols que s'esblaymava.

L'endemà, en los anuncis del diari,'s solicitava la devolució del quisso, oferint bones estrenes al qui'l presentés a sa mestressa.

Aqueix cuento de gitanos enamorats y del gosset bufó va sofrir la classificació que merexía: un tan discret com benèvol silenci.

Conformèuse, com tots haguerem de conformarnos ab les que semblan injusticies del Consistori.

Després, arribada l'hora de les compensacions, serèu cridats als honors de la festa. Al ser vostre nom proclamat per vencedor desde aqueix cadafalch, embellit per una reyna voltada de poetes, escriptors y artis-

tes y de les més altes autoritats catalanes, esclataràn los aplaudiments y vos acompanyaràn fins al peu del trono. Una maravellosa munió de brilladores mirades us enfocarà rodejantvos ab claror d'ulls hermosos y us sentirèu com avergonyits per l'excés del obsequi, y tan enlayrats, que us semblarà que logreu pujar al primer descans del Paradís.

A reveure, donchs, y a conseguir exes hermosors de gloria per nostra patria, la culta y mal mirada Catalunya.

FACSÍMIL DE LES ÚLTIMES RALLES
ESCRITES PER EN VILANOVA
(AGOST, 1905)

Li deyan Canari tothom, per
incert, per costum...
Per mi era una perfecció
ab vida. Era, com una flor
que cantava... que'm can-
tava alegrías!

TAULA

